

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**BÖLGESEL KALKINMA KAPSAMINDA DAĞLIK
ALAN YERLEŞİKLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL VE
EKONOMİK YAŞAM KALİTESİ ANALİZİ: İZMİR-NİF
DAĞI ÖRNEĞİ**

Aytaç DURAN

**Danışman
Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN**

İZMİR - 2019

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Aytaç DURAN
Öğrenci No : 2016800503
Tez Başlığı : Bölgesel Kalkınma Kapsamında Dağlık Alan Yerleşiklerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yaşam Kalitesi Analizi: İzmir-Nif Dağı Örneği
Savunma Tarihi : 24/07/2019
Danışmanı : Prof.Dr.Zerrin TOPRAK KARAMAN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Zerrin TOPRAK KARAMAN	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Dr.Öğr.Üyesi Emin KOÇ	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Ali EKŞİ	- Ege Üniversitesi	

Aytaç DURAN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği () / oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

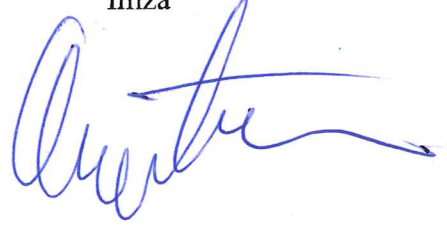
Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bölgesel Kalkınma Kapsamında Dağlık Alan Yerleşiklerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yaşam Kalitesi Analizi: İzmir – Nif Dağı Örneği” adlı çalışmanın tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

26/07/2019

Aytaç DURAN

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Bölgesel Kalkınma Kapsamında Dağlık Alan Yerleşiklerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yaşam Kalitesi Analizi: İzmir-Nif Dağı Örneği

Aytaç DURAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Dünya üzerindeki birçok doğal ve beşeri kaynağa ev sahipliği yapan dağlık alanlar aynı zamanda yaygın yoksulluk ve düşük yaşam standartlarının görüldüğü yerleşimlerin de yer aldığı mekânlardır. Türkiye'deki dağlık alanlarda da gözlemlenen bu sorunlara karşılık idare ilgisiz kalmış ve stratejik öneme sahip bu alanları ihmal etmiştir. Ayrıca akademik araştırmaların neredeyse hiçbirinde dağlık alan yerleşimleri yönetim ve planlama boyutuyla incelenmemiştir. Bu eksikliğin ortaya konulması ve giderilmesi için Türkiye'deki dağlık alan yerleşiklerinin yaşam standartlarının tespiti ve var olan sorunların çözümünde alınacak idari kararlara katkı sağlaması açısından İzmir - Nif Dağı yerleşimleri araştırma sahası olarak tercih edilmiştir. Araştırmada Nif Dağı yerleşiklerinin refah seviyesinin yükseltilmesi ve sorun alanlarının tespit edilerek bölgesel kalkınma kapsamında politika ve stratejilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 8 mahallede 390 kişi ile anket yapılmış, ayrıca görüşme ve gözlemler ile anketlerden elde edilen bulgular desteklenmiştir.

Elde edilen araştırma sonuçlarına göre dağlık alanlar için literatürde belirtilen yoksulluk, işsizlik, düşük yaşam kalitesi ve kamusal hizmetlerdeki eksiklik gibi sorunların araştırma sahası için de geçerli olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda sahip oldukları nitelikler açısından homojen bir bölgeyi oluşturan dağlık alan yerleşimlerinin kalkınmasının içsel (yerel) potansiyellere dayanan bölgesel kalkınma politikaları ile sağlanacağı görüşü ön plana çıkmıştır. Yerel

potansiyellerin harekete geçirilmesi yerleşiklerin sosyo-kültürel ve ekonomik yaşam kalitesinin geliştirilmesinde ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır. Nihayet dağlık alan yerleşimlerine yönelik hizmetlerin etkin ve verimli şekilde gerçekleştirilmesi için yönetim felsefesi doğrultusunda ve aktif katılımçılık temelinde oluşturulacak rasyonel bir yönetim birimine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dağlık Alan, Bölgesel Kalkınma, Nif Dağı, Yaşam Kalitesi, Ekolojik Emperyalizm, Yoksulluk, Kamusal Hizmetler

ABSTRACT

Master's Thesis

**Socio-Cultural and Economic Quality of Life Analysis of Mountainous Area
Residents within the Scope of Regional Development: The Case of İzmir-Nif
Mountain**

Aytaç DURAN

Dokuz Eylül University

Graduate of Social Sciences

Department of Public Administration

Public Administration Program

Mountainous areas hosting many natural and human resources all over the world are also places where there are widespread poverty and low living standards. The administration has been unconcerned about the problems seen also in the mountainous areas in Turkey and has neglected these areas which have strategic significance. In addition, mountainous settlements have not been examined in terms of management and planning in almost all academic researches. In order to reveal and remove this deficiency; İzmir – Mountain Nif was chosen as research area in terms of contributing to determination of living standards of the mountainous settlements in Turkey and making administrative decisions related to the solutions of existing problems. In this research, it is aimed to increase the welfare level of Nif Mountain residents and also determine the policies and strategies within the scope of regional development by identify the problem areas. For this purpose, surveys with 390 people in 8 neighborhoods were conducted; besides, the findings of the survey were supported with interviews and observations.

According to the research results, it was found that the problems such as poverty, unemployment, low quality of life and lack of public services stated in the literature for mountainous areas are also valid for the research area. In this context, it is emphasized that the development of mountainous settlements that constitute a homogeneous region in terms of their qualifications, will be

provided with regional development policies based on internal (local) potentials. The mobilization of the local potentials will make significant contributions to improve the socio-cultural and economic quality of life of residents and to remove regional imbalances. Finally, it is thought that a rational management unit to be established in line with the philosophy of governance and active participation will be needed in order to provide services for mountainous settlements effectively and efficiently.

Keywords: Mountainous Area, Regional Development, Nif Mountain, Quality of Life, Ecological Imperialism, Poverty, Public Services

**BÖLGESEL KALKINMA KAPSAMINDA DAĞLIK ALAN
YERLEŞİKLERİNİN SOSYO – KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAŞAM
KALİTESİ ANALİZİ: İZMİR – NİF DAĞI ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
EKLER LİSTESİ	xviii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. BÖLGE KAVRAMININ TANIMI VE GELİŞİMİ	4
1.2. PLANLAMA BAKIMINDAN BÖLGE TİPLERİ	9
1.2.1. Homojen (Türdeş) Bölge	10
1.2.2. Kutuplaşmış (Polarize, Nodal) Bölge	11
1.2.3. Plan Bölge	12
1.3. BÖLGESELLEŞME KAVRAMI VE GELİŞİMİ	14
1.3.1. Bölgeselleşmeye Yol Açan Nedenler	16
1.3.2. Avrupa Birliği'nde Bölgeselleşmeye Yol Açan Nedenler	19
1.3.3. Avrupa Konseyi Bölgeselleşme Felsefesinin Genel Çerçevesi	21
1.4. KAVRAMSAL VE KURAMSAL AÇIDAN BÖLGESEL KALKINMA	28
1.4.1. Kalkınma ve Bölgesel Kalkınma Kavramları	28
1.4.2. Bölgesel Kalkınmada Kuramsal Yaklaşımlar	30

1.4.2.1. Bölgesel Kalkınmada Geleneksel Kuram ve Yaklaşımlar	30
1.4.2.1.1. Keynesyen Bölgesel Kalkınma Kuram ve Yaklaşımları	31
1.4.2.1.2. Harrod-Domar Bölgesel Kalkınma Kuramı	32
1.4.2.1.3. Neo-Klasik Bölgesel Kalkınma Kuramı	33
1.4.2.1.4. Kalkınma Kutupları Kuramı	34
1.4.2.1.5. Merkez-Çevre Bölgesel Kalkınma Kuramı	36
1.4.2.2. Bölgesel Kalkınmada Çağdaş Kuram ve Yaklaşımlar	37
1.4.2.2.1. Ürün Yaşam Döngüsü Yaklaşımı	38
1.4.2.2.2. Sanayi Üretimi ve Esnek Uzmanlaşma Yaklaşımı	40
1.4.2.2.3. Endojen (İçsel) Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı	42
1.5. BÖLGESEL PLANLAMANIN KAVRAMSAL AÇIDAN İNCELENMESİ	44
1.5.1. Planlama Kavramı ve Özellikleri	44
1.5.2. Bölgesel Planlama Kavramının Tanımı, Gelişimi ve Önemi	45
1.5.3. Bölgesel Planlamanın Amaç ve Nitelikleri	47
1.5.4. Bölgesel Planlamanın Tipleri	49
1.5.5. Ulusal Planlama ile Bölgesel Planlama Arasındaki İlişki	50
1.6. DAĞ VE DAĞLIK ALANLAR	51
1.6.1. Dağ ve Dağlık Alan Tanımları	51
1.6.2. Dağlık Alanların Önemi	55
1.6.3. Dağlık Alanlarda Yaşanan Temel Sorunlar	58
1.6.4. Sürdürülebilir Kalkınma ve Dağlık Alanlar İlişkisi Kapsamında Gündem 21 Eylem Planı	61

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DAĞLAR VE DAĞLIK ALAN YERLEŞİMLERİ

2.1. DAĞLIK ALANLAR VE BÖLGESEL PLANLAMA İLİŞKİSİ	65
2.2. TÜRKİYE'DE DAĞLAR VE DAĞLIK ALANLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ	68
2.3. DAĞLAR VE DAĞLIK ALANLARIN TÜRK KAMU YÖNETİMİ GÜNDEMİNDEKİ YERİ	72

2.4. İDARE TARAFINDAN HAZIRLANAN KALKINMA PLAN VE STRATEJİLERİN DAĞLIK ALAN YERLEŞİMLERİNE YAKLAŞIMI	79
2.4.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	81
2.4.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	82
2.4.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	83
2.4.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	85
2.4.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	86
2.4.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	87
2.4.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)	87
2.4.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	88
2.4.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	90
2.4.10. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)	95
2.4.11. Kalkınma Plan ve Stratejilerin Genel Değerlendirmesi	100
2.5. TÜRKİYE’DE DAĞLIK ALAN YERLEŞİMLERİNE HİZMET SUNMAKLA GÖREVLİ KAMU KURUM VE KURULUŞLARI	101
2.5.1. Merkezi Yönetim Kuruluşları	101
2.5.1.1. Tarım ve Orman Bakanlığı	102
2.5.1.2. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	104
2.5.1.3. İçişleri Bakanlığı	105
2.5.1.4. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	107
2.5.1.5. Sağlık Bakanlığı	108
2.5.1.6. Milli Eğitim Bakanlığı	109
2.5.2. Yerinden Yönetim Kuruluşları	110
2.5.2.1. İl Özel İdareleri	110
2.5.2.2. Belediyeler	113
2.5.2.3. Köyler	115
2.5.2.4. Mahalli İdare Birlikleri	117
2.6. DAĞLIK ALAN YERLEŞİMLERİNİN KALKINMASINA YÖNELİK BİR TEHDİT: EKOLOJİK EMPERYALİZM	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
NİF DAĞI YERLEŞİKLERİNİN YAŞAM KALİTESİ ANALİZİ

3.1. DAĞLIK ALAN YERLEŞİKLERİNİN YAŞAM KALİTESİNİN TESPİTİ	126
3.2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI	128
3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	129
3.3.1. Araştırma Evreni ve Örneklemi	129
3.3.2. Veri Toplama Yöntemi	131
3.3.3. Veri Analiz Yöntemi	133
3.4. ARAŞTIRMA ALANININ TANITIMI	134
3.5. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE YORUMLAR	151
3.5.1. Demografik Bulgular ve Yorumlar	151
3.5.2. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Bulgular ve Yorumlar	153
3.5.3. Kalkınmaya Yönelik Bulgular Yorumlar	179
3.5.4. Kamu Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyete Yönelik Bulgular ve Yorumlar	186
SONUÇ VE ÖNERİLER	205
KAYNAKÇA	218
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AK	Avrupa Konseyi
AKYBYK	Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi
BM	Birleşmiş Milletler
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
DB	Dünya Bankası
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
FAO	Food and Argiculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
GDO	Genetiği Değiştirilmiş Organizma
HES	Hidroelektrik Santral
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IPARD	Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development (Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Mali Yardım Aracı)
İZSU	İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü
KGM	Karayolları Genel Müdürlüğü
KHGB	Köylere Hizmet Götürme Birlikleri
KHGM	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
KIRDES	Kırsal Altyapı Destekleme Projesi
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKEP	Kırsal Kalkınma Eylem Planı
KKP	Kırsal Kalkınma Planı
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yörelere
KÖYDES	Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi
MP	Mountain Partnership (Dağ Ortaklığı)
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması)

OR-KÖY	Orman-Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü
RG	Resmi Gazete
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TKGM	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNEP	United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
WCMC	World Conservation Monitoring Centre (Dünya Koruma ve İzleme Merkezi)
YİKOP	Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Teknoloji-Yoğun Bir Ürünün Ürün Yaşam Döngüsü İçindeki Değişimi	s.39
Tablo 2: Türkiye'deki 1000m Üzeri Dağların Yükselti Açısından Sınıflandırılması	s.69
Tablo 3: Türkiye Geneli Eğitim Oranları	s.70
Tablo 4: Anket Yapılan Mahallelerin 2018 Yılı Nüfus Verileri ve Anket Sayıları	s.130
Tablo 5: Cronbach's Alfa Değeri Sınıflandırması	s.134
Tablo 6: Araştırma Sahasındaki Yerleşimlerin 1940-2018 Yılları Arası Nüfus Değişimi	s.137
Tablo 7: Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular	s.151
Tablo 8: Katılımcıların Çalıştıkları Sektörler	s.153
Tablo 9: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre İşgücüne Katılma Durumu	s.154
Tablo 10: Yaş Grupların Göre İşgücüne Katılma Durumu	s.155
Tablo 11: Katılımcıların Hanelerindeki Aylık Toplam Gelir Durumları	s.156
Tablo 12: Aylık Hane Gelirinin İhtiyaçları Karşılama Durumu	s.157
Tablo 13: Önem Derecesine Göre Hanelerin Temel Geçim Kaynakları	s.157
Tablo 14: Katılımcıların Yaşadıkların Konutların Mülkiyet Durumu	s.158
Tablo 15: Ankete Katılanların Hanelerindeki Göç Eğilimleri	s.159
Tablo 16: Katılımcılara Göre Yakınlarının Göç Etme Nedenleri	s.160
Tablo 17: Katılımcıların Yerleşmelerinden Göç Etmeme Sebepleri	s.162
Tablo 18: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Göç Etmeme Nedenleri	s.163
Tablo 19: Araştırma Sahasındaki Yerleşimlerin Göç Alma Eğilimleri	s.164
Tablo 20: Tarım Arazilerinin Kullanılmama Sebepleri	s.165
Tablo 21: Üretilen Tarımsal (Bitkisel) Ürünlerin Pazarlanma Şekilleri	s.166
Tablo 22: Tarımsal Üretimde Yaşanan Değişim ve Nedenleri	s.167
Tablo 23: Yaş Gruplarına Göre Tarımsal Üretimdeki Azalmanın Nedenleri	s.169
Tablo 24: Hayvancılık Faaliyetinde Mahallelerde Tercih Edilen Yöntem	s.170
Tablo 25: Hayvancılık Faaliyetinde Yaşanan Değişim ve Nedenleri	s.171
Tablo 26: Yaş Gruplarına Göre Hayvancılıktaki Gerilemenin Nedenleri	s.172

Tablo 27: Önem Derecesine Göre Mahallelerdeki Sorun Alanları	s.173
Tablo 28: Hane Düzeyinde Kooperatif Üyeliği	s.175
Tablo 29: Katılımcıların Çevrelerindeki Dağ ve Dağlık Alanlardan Faydalanma Şekilleri	s.177
Tablo 30: Katılımcılara Göre Dağları Önemli Kılan Nedenler	s.178
Tablo 31: Yerleşimlerde Kalkınmaya Hizmet Edileceği Düşünülen Yatırım Alanları	s.179
Tablo 32: Yaş Gruplarına Göre Kalkınmaya Hizmet Edeceği Düşünülen Yatırım Alanları	s.181
Tablo 33: Katılımcılara Göre Dağlık Alan Kalkınması İçin Gerekenler	s.182
Tablo 34: Yaş Gruplarına Göre Dağlık Alan Kalkınması İçin Gerekenler	s.184
Tablo 35: Katılımcılara Göre Yerleşimlerin Statülerindeki Değişimin Hizmetlere Etkisi	s.185
Tablo 36: Katılımcılara Göre Belediyelerin Temizlik Hizmetlerine Verdikleri Önem	s.186
Tablo 37: Katılımcıların Konutlarında Temiz İçme Suyuna Erişme Durumu	s.187
Tablo 38: Yerleşimlerdeki Statü Değişimi Sonrasında Toplu Ulaşım Hizmetlerindeki Gelişmelerden Duyulan Memnuniyet	s.188
Tablo 39: Mahallelerdeki Yol ve Kaldırım Altyapı Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyet	s.189
Tablo 40: Katılımcılara Göre Katı Atık Toplama Hizmetinden Duyulan Memnuniyet	s.190
Tablo 41: Belediyenin Şebeke Suyu ve Kanalizasyon Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyet	s.190
Tablo 42: Katılımcılara Göre İdarenin Tarım ve Hayvancılık Faaliyetlerine Yönelik Yardımlarından Yararlanma Düzeyi	s.192
Tablo 43: Mahallelerdeki Hırsızlıklara Karşı Güvenlik Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyet	s.192
Tablo 44: Sorun ve İhtiyaçların Karşılansmasında Kamu Kuruluşlarından Duyulan Memnuniyet	s.193

Tablo 45: Katılımcılara Göre Jandarmanın Güvenlik ve Asayişini Sağlamadaki Etkinliği	s.194
Tablo 46: Yerleşimlere Yönelik Yatırım ve Hizmetlerde Karar Sürecine Katılım Düzeyi	s.195
Tablo 47: Katılımcılara Göre Mahallelerindeki Sağlık Hizmetlerinin Yeterliliği	s.196
Tablo 48: Katılımcılara Göre Mahallelerindeki Eğitim Hizmetlerinin Durumu	s.197
Tablo 49: Katılımcılara Göre Çocuklar ve Gençler İçin Sosyal Alan Durumu	s.198
Tablo 50: Kamusal Hizmetlerle İlgili 26-39 Arasındaki İfadelere Verilen Cevapların Ortalaması	s.200
Tablo 51: Eğitim Durumuna Göre Kamusal Hizmetlerden Genel Memnuniyet Ortalaması	s.202
Tablo 52: Cinsiyete Göre Kamusal Hizmetlerden Duyulan Genel Memnuniyet Ortalaması	s.203
Tablo 53: İkamet Süresine Göre Kamusal Hizmetlerden Memnuniyet Ortalaması	s.204

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Alan Araştırmasında Gerçekleştirilen Anket Uygulamaları	s.131
Şekil 2: Alan Araştırmasında Gerçekleştirilen Görüşmeler	s.132
Şekil 3: Araştırma Sahasının Konumu	s.135
Şekil 4: Araştırma Sahasındaki Konut Tipleri	s.136
Şekil 5: Kaynaklar (Merkez) Mahallesi'nden Görüntüler	s.138
Şekil 6: Kırıklar Mahallesi'nden Görüntüler	s.140
Şekil 7: Doğancılar Mahallesi'nden Görüntüler	s.141
Şekil 8: Dağkızılcıca Mahallesi'nden Görüntüler	s.143
Şekil 9: Dağkızılcıca Kazı Evi ve Başpınar Mevkii Bizans Kilisesi	s.144
Şekil 10: Vişneli Mahallesi'nden Görüntüler	s.145
Şekil 11: Nazarköy Mahallesi'nden Görüntüler	s.147
Şekil 12: Hitit Kabartması ve Kırmızı Çiftliği	s.148
Şekil 13: Kızılüzüm Mahallesi'nden Görüntüler	s.149
Şekil 14: Gökdere Mahallesi'nden Görüntüler	s.150

EKLER LİSTESİ

EK 1: İzmir – Nif Dağı Yerleşiklerinin Yaşam Kalitesini Ölçen

Anket Formu

ek s.1

EK 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

ek s.6

GİRİŞ

Sahip olduğu kaynak değerleri ve potansiyelleri ile dağlar ve dağlık alanlar önemli cazibe merkezleri olmasına rağmen bu alanlara gereken ilgi gösterilmemekte genellikle az gelişmiş bölgeler olarak kentsel yerleşimlerden izole bir görüntü sergilemektedir. Bu durum dağlık alan yerleşimlerinin idare tarafından ihmal edilmekte olduğu düşüncesini ön plana çıkarmaktadır. Yerleşimlerin homojen bir bölge oluşturduğu dağlık alanlarda başta yoksulluk olmak üzere, ekosistem tahribatı, doğal afet riski, istihdam olanaklarının yetersizliği, savaş ve çatışma kaynaklı güvenlik tehlikesi, eğitim, sağlık ve altyapı hizmetlerinde eksiklik, geleneksel mimariyle uyumsuz ve sağlıksız yapılaşma, ulusal ortalamaya göre düşük yaşam kalitesi ve kent merkezlerine yönelik yoğun göç eğilimi gibi birçok sorun alanının varlığından bahsedilebilir. Bu sorunların çözümünde bütünlük sektörel kalkınma politikalarının oluşturulması ve etkin şekilde uygulanması önerisi uluslararası literatürde son yıllarda ifade edilen önemli bir konu haline gelmektedir. Böylece Türkiye’de de dağlık alanların yönetimi ve planlaması konusu ilgili tüm paydaşların üzerinde ilgiyle durması gereken temel bir mesele olarak ön plana çıkmaktadır.

Kentsel alanlarla karşılaştırıldığında düşük standartlara sahip olan dağlık alan yerleşiklerinin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ancak bu alanlarda uygulanacak bölgesel kalkınma odaklı hizmet ve yatırımlar doğrultusunda mümkün olacaktır. Dağlık alan yerleşimlerinde gerek doğal kaynakların korunarak kullanılmasında gerekse beşeri sermayenin geliştirilmesinde sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınmanın hem ürünü hem de süreci şeklinde kabul gören bölgesel kalkınma anlayışı içerisinde hareket edilmelidir. İçsel (yerel) kaynaklar temelinde gerçekleştirilmesi gereken bu kalkınmanın Türkiye gibi yüzölçümünün büyük kısmı dağlık alan olan ülkelerde bütünlük bölgesel planlama etrafında uygulanması, yerleşiklerin yaşam standartlarının geliştirilmesinde etkili bir yöntem olacaktır. Bu gelişimi sağlayacak kalkınmanın sadece ekonomik boyuttan ibaret olmaması, sosyal, politik, kültürel, çevresel, yönetsel vb. birçok alanı düzenleyen strateji ve eylemlerden meydana gelmesi gerekmektedir.

Türkiye’de idare tarafından bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak ve geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamak amacıyla hazırlanan ulusal ve kırsal

kalkınma plan ve stratejilerinde dağlık alanlara ve burada yaşayan yerleşiklere verilen önem yeterli düzeyde değildir. Öyle ki günümüze kadar yayımlanan hiçbir ulusal kalkınma planında dağlık alanlara yer verilmemiştir. Ayrıca dağlık alan yerleşiklerinin yaşam kalitelerini iyileştirmeye yönelik hizmet ve yatırımları gerçekleştirmekle görevli merkezi ve yerinden yönetim kuruluşlarının yetki ve görev paylaşımında da ciddi sorunlar vardır. Bu durum kimi zaman hizmetlerde aksamalara dahi yol açabilmektedir.

Ulusal literatürde dağlık alan yerleşiklerinin yaşam kalitesini analiz ederek bu alanlara yönelik kalkınma odaklı strateji ve eylemler geliştiren yeterince bilimsel çalışmanın olmaması araştırmamızın temel gerekçelerinden birisini oluşturmaktadır. Ayrıca literatürde dağlık alan yerleşiklerinin sosyo-kültürel ve ekonomik yaşam standartları ile mevcut ve gelecekte yaşanabilecek problemler hakkındaki bilgilerin son derece sınırlı olması ve bu problemlerin çözümüne yönelik önerilerin idari kararlara önemli katkılar sağlayacağı düşünçesi böyle bir araştırmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Dağlık alan yerleşiklerinin yaşam kalitesinin tespiti ile sorun ve ihtiyaçların karşılanmasında uygulanacak bölgesel kalkınma eksenli politika ve stratejilerin İzmir-Nif Dağı örneği üzerinden incelendiği bu tez üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, bölge ve bölgeselleşme kavramlarının gelişim süreçlerine değinilmiş, bölgesel kalkınma kuramları geleneksel ve ağdaş olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Bölgesel kalkınma ile kurduğu bütünleşik ilişki ile kalkınmadaki en önemli araçlardan olan ve kalkınmanın yalnızca fiziksel değil, çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunan bölgesel planlama konusu ele alınmıştır. Son olarak dağ ve dağlık alan kavramlarına yönelik farklı tanımlara yer verilerek bu alanların önemi ve yaşanan sorunlar belirtilmiş ayrıca sürdürülebilir kalkınma ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Tezin ikinci bölümünde, Türkiye'deki dağlar ve dağlık alanların mevcut durumları genel özelliklerine göre sayısal verilere dayanılarak anlatılmış ve Türk kamu yönetiminde dağlık alanlara yönelik gösterilen ilginin ve verilen önemin boyutu irdelenmiştir. Ayrıca dağlık alanlar ve bu alanlarda yaşayan yerleşiklere idare tarafından kalkınma plan ve stratejileri içerisinde hangi düzeyde yer verildiği, plan ve stratejilerin eksik yönlerinin neler olduğu gibi sorulara yanıtlar aranmıştır.

Bölgesel kalkınmanın sağlanması ve yerleşiklerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde dağlık alan yerleşimlerine hizmet sunmakla görevli merkezi yönetim ve yerinden yönetim kuruluşlarının mevcut yasal düzenlemeler doğrultusunda hangi görev ve yetkilere sahip olduğu ve bu alanlara yönelik hangi hizmet ve projeleri yürüttüğü incelenmiştir. Yine bu bölümde dağlık alan yerleşimlerinin kalkınmasında önemli bir tehdit olduğu savunulan ve ulusal literatürde neredeyse hiç yer bulamayan ekolojik emperyalizme karşı gerek yerel gerekse ulusal boyutta neler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Tezin son bölümü olan üçüncü bölümde ise, yaşam kalitesi kavramı çerçevesinde dağlık alan yerleşiklerinin mevcut sosyo-kültürel ve ekonomik standartları bir örnek alan üzerinden analiz edilmek istenmiştir. Bu kapsamda gerek daha önce çok az sayıda araştırmaya konu olması, gerek İzmir ili içerisinde dört farklı ilçenin ortak sınırında yer alması, gerekse kent merkezine olan yakınlığının yaşam kalitesine yansımalarını ölçebilmek açısından Nif Dağı dağlık alan yerleşimleri araştırma sahası olarak tercih edilmiştir. Öncelikle bilgi edinmek amaçlı bu yerleşimler ziyaret edilerek nüfus yapısı, konut ve yerleşme tipi, eğitim ve sağlık hizmetleri, altyapı kalitesi, sosyal alan yeterliliği, göç eğilimi, ikincil konut varlığı, temel ekonomik faaliyetlerin (tarım ve hayvancılık) tercih edilme düzeyi ve sorun alanları, işsizlik düzeyi, doğal afet yaşanma sıklığı ve etkileri, kooperatifleşme düzeyi, tabiat ve kültür mirası varlığı, güvenlik, temizlik ve ulaşım hizmetleri, dağlık alandan yararlanma şekilleri, kalkınma tercihleri gibi birçok konuda yerleşiklerle ön görüşmeler yapılmıştır. Bu ön görüşmelere göre anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmış ve uygulama neticesinde elde edilen çıktılar değerlendirilmiştir. Son olarak bu değerlendirme ile birlikte dağlık alan yerleşiklerinin yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik görüş ve öneriler geliştirilmiştir.

Tez çalışmamın hazırlık aşamasında bana kapısı her zaman açık olan ve düşünce ve önerileri ile sürekli destek olan tez danışmanım Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca araştırma sürecinde yaşadığım sorunlar karşısında daima yardımcı olan Arş. Gör. Yakup Özkaya ve Arş. Gör. Orçun Çobangil'e teşekkür ederim. Son olarak bugünlere gelmemde maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme minnettarlığımı ifade etmek isterim.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. BÖLGE KAVRAMININ TANIMI VE GELİŞİMİ

Birden fazla anlamı karşılayan ve birçok farklı şekilde tanımlanan bölge kavramı, temelde belirli sınırlar dâhilinde ve kendine özgü bir yapısı olan coğrafi alanı nitелеmektedir. Kavram tarihsel açıdan çevre, havza, alan anlamlarına gelen Latince “regio” sözcüğünden türemiş olup zaman içerisinde tanımında kullanılan farklı ölçütler doğrultusunda çok boyutlu, işlevsel ve sınırları zor belirlenen bir içerik kazanmıştır. Bilimsel literatürde yer alması ise coğrafi keşifler sonrasında değişen sınırlar, yeni ticaret yollarının tespiti, sanayileşme ve ulus-devletlerin kuruluşu süreçlerindeki büyük dönüşüm ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde haritacılar ve coğrafyacılar tarafından yapılan bölge tanımının ilk örneklerinde sınır olma özelliği gösteren nehir ve dağlar kullanılmıştır. 19. yüzyılda bölge, ulus-devletlerin milli birliğe tehdit oluşturduğu gerekçesiyle siyasal açıdan uzak durduğu yerler olarak tanımlanırken; aynı yüzyılın sonlarında bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesinde bölge planlama ve mekân düzenleme faaliyetlerinin temel hizmet birimi olan yönetsel bir gereklilik olarak tanımlanmıştır. Kavramın siyasal niteliği ise İkinci Dünya Savaşı sonrası gündeme gelmiştir. 1950’lerde ülkeler bölgesel dengesizliklerin azaltılması amacıyla plan ve program odaklı kalkınma anlayışını benimsemiş ve bölgeler sahip olduğu politik, ekonomik, kültürel, stratejik işlevlerle ulusal kalkınma politikalarının hayata geçirilmesinde etkili rol oynamıştır. Bir disiplin olarak “bölge bilimi” de kendi yöntem ve sistematığı ile bu yıllarda ortaya çıkmıştır. Kavram, korumacı önlemlerin ve planlamacı kamusal stratejilerin etkisizleşmesi sonrasında (1970’li yıllardaki bunalım dönemi) kalkınmanın temel mekân unsuru olmaktan çıkarak yerini yerel/yerellik olgusuna bırakmıştır. Küreselleşme sürecinin hız kazanması neticesinde kendi kurumları, olanakları, ilişkileri ve stratejileri ile küresel rekabette yer edinen yerel ve bölge kavramları 20. yüzyılın sonlarına doğru yönetişimi esas alan ekonomik ve politik mücadele sahaları olarak yeniden kurgulanmıştır. Bununla birlikte bu sahalar günümüzde demokrasi, insan hakları, katılımcılık, sürdürülebilirlik, hizmette yerellik, sosyal ve ekonomik

refah, fırsat eşitliği, çevre, kimlik, sınır ötesi işbirliği gibi ilke ve kavramla birlikte anılmaktadır.¹

Coğrafya, ekonomi, planlama, siyaset, hukuk, sosyoloji vb. gibi farklı disiplinler tarafından araştırma konusu olan bölge kavramı her birisinin bakış açısına, ele alındığı konuya, işleve, mekân biriminin büyüklüğüne, çözümlenen problemin niteliğine, zamana ve amaca göre değişik şekillerde tanımlandığından dolayı ulusal veya uluslararası literatürde ortak bir tanımlama yapılamamaktadır. Bu göreceli durum doğrultusunda yapılan tanımlar; belirli ölçütler açısından benzerlik(türdeşlik) ve bütünlük gösteren, bu ölçütler dolayısıyla diğer alanlardan ayrılan ve genellemeye dayalı tanımlar olmaktadır.²

Genel itibariyle coğrafi, kültürel, sosyal, ekonomik, ekolojik, politik ve yönetsel niteliklerin biri veya birkaçı açısından benzerlik gösteren geniş mekan birimlerine bölge denilmektedir. Kimi zaman coğrafi ölçütler dikkate alınarak kıyı bölgeleri, dağlık bölgeler, afet plan bölgeleri veya iklim bölgeleri; kimi zaman idari(yönetsel) ölçütler dikkate alınarak köy, ilçe, il, eyalet; kimi zaman ise ekonomik ölçütler dikkate alınarak enerji, hayvancılık, sanayi, tarım, maden bölgeleri oluşturulmaktadır. Ayrıca güvenlik gerekçesiyle gizlilik arz eden alanlar olan askeri bölgeler, çatışma bölgeleri ve sınır bölgeleri daha etkin şekilde yönetilmesi gereken kendilerine özgü ölçütler doğrultusunda oluşturulan bölgelerdir.³

Bölge tanımlama ölçütlerinin esnek (değişken) olması kavrama yöneltilecek anlam ve önemi farklılaştırmaktadır. Örneğin; ekonomik bölgeler kaynak, üretim, istihdam, pazar, yenilikçilik, rekabet gibi olgular ekseninde anlam kazanırken; ekolojik veya eko-stratejik bölgelere ise biyoçeşitlilik, biyokaçakçılık, savunma, yönetim ve koruma-kullanma uygulamaları yeni işlevler yüklemektedir. Bölgenin kazandığı her yeni işlev sınırlarını değiştirebilmekte, yeni etkileşim sahaları oluşturmakta ve farklı ölçeklerdeki mekân birimleri karşılığında kullanılmasına neden olmaktadır.

¹ Yusuf Karakılçık, **Yeni Bölgeselleşme Politikaları ve Türkiye’de Bölge Yönetimi**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, ss. 21-27.

² İlhan Tekeli, **Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, s. 174.

³ Nuriye Garipağaoğlu, **Bölge Planlama ve Türkiye’de Mekânsal Planlama Yaklaşımları**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017, ss. 17, 65.

Bu kapsamda “bazen bir mahalleye, bir kente, bir ile, birkaç ili içine alan yörelere, bazen de birkaç ülkenin oluşturduğu kara parçalarına ya da kıtalara bile bölge adı verildiği görülmektedir.”⁴ Tanımdan anlaşılacağı üzere kavramın içeriği ulus-altı mekân birimlerinin yanı sıra ulus-üstü mekân birimlerini karşılamasından ötürü farklılık gösterir.

Küreselleşmenin kent sınırlarını genişleterek yakın noktadaki kırsal alan ile hammadde, istihdam ve pazar alanı gibi konularda yoğun etkileşim içine girmesi sonucunda kent çevresinde ortaya çıkan altyapı, çevre, ekonomik ve toplumsal sorunların giderilmesinde bölge, yönetsel boyutta adem-i merkeziyetçi bir çözüm birimi olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda bir yerel yönetim kademesi de olan bölge, yurttaşlara nitelikli ve etkin hizmet sunumunda (hizmette yerellik ve demokratik yönetim ilkeleri uyarınca) kolaylaştırıcı hizmet birimi olarak görev yapan ünedir.⁵

Öte yandan yönetsel işlev göz önüne alınarak yapılan diğer tanımlara bakıldığında: Ulusal mevzuatımızda Olağanüstü Hal Bölgesi olarak düzenlenmiş, geçici ve istisnai nitelikte, birden fazla ili kapsayan mülki idare kademesi; belirli hizmetlerin birden fazla kentte sunulması nedeniyle kentler arası koordinasyonu sağlamakla görevli ülkemizde de sıkça görülen (KGM, DSİ vb.) coğrafi-yönetsel birim; belediyelerin yetki ve sorumluluk sahasını aşan ve il sınırlarından büyük ülke sınırlarından küçük yerel yönetim birimi gibi ifadeler bölge olarak değerlendirilmektedir.⁶

Ekonomik gelişmeler ve farklı konulardaki ortak menfaatlerden kaynaklı olarak ülkelerin kimi sahaları da sınır ötesi işbirliği ekseninde bölge olarak tanımlanmaktadır. Örneğin: Birden fazla ülkeyi içeren uzun mesafeli karayolu ulaşımını kısaltan geçiş noktaları (Alp Dağları vb.); tarım, sanayi, turizm gibi sektör faaliyetlerinin baskın olduğu sınır aşan nitelikteki alanlar; ülke sınırında yer alan ve sınır ötesi ekonomik faaliyetlerden etkilenen çevreler; bir ticaret sahası olma özelliğine sahip uluslararası havzaların ekonomik potansiyelinden etkilenen çevre ülkelerin oluşturduğu üniteler (Akdeniz ülkeleri, Baltık denizi ülkeleri vb.) gibi

⁴ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, 14. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2015, s. 323.

⁵ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, 9. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016, ss. 191, 194.

⁶ Turgay Ergun, Ömer Bozkurt ve Seriy Sezen, **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, 2. Baskı, TODAİE, Ankara, 2008, s. 39.

tanımlar bölge olarak ifade edilir.⁷ Bu statüdeki bölgelerde işbirliğinin etkin şekilde sürdürülebilmesi için sınır ortaklarının özerk yetkilere sahip yerel birimlerden oluşması gerekir. Ayrıca paydaşlar bölgeye ilişkin ortaya çıkacak bir probleme katılımcılık ilkesi doğrultusunda ve çözümde ortaklık anlayışı içerisinde yaklaşmalıdır.

Bölge, bir ülkenin sınır, yetki ve kaynakları merkezi yönetim tarafından belirlenen, uluslararası ilişkilere kapalı, mekânsal açıdan birbirine bağlı türdeş birimlerden oluşan bölümü olarak tanımlanırken; küreselleşme ve bölgeselleşme ile yaşanan değişim sonucunda uluslararası ilişkilerde kendi yerel dinamikleri ile yer alan ve sınırların bu ilişkilere bağlı olarak değişkenlik gösterebildiği, mekânsal devamlılık koşulu olmayan yerler şeklinde tanımlanmıştır.⁸ Kapsamı genişleyen kavram yetki, kaynak ve sorumluluk bakımından daha özgün, yoğun ve özerk bir olguyu karşılarken sahip olduğu yerel/iç dinamiklerin etkinliği sayesinde planlama, üretim ve yönetim merkezine dönüşerek uluslararası sermaye akışının sağlandığı odak noktalardan biri haline gelmiştir. Böylece bölgesel stratejilerin belirlenmesinde ve uygulanmasında yerel düzeyde yeni organ ve kurulların oluşturulması fikri ön plana çıkmıştır.

Merkeziyetçi yönetim anlayışının hâkim olduğu Türkiye’de bölge, genellikle ekonomik kalkınma ve güvenlik endişesi gibi nedenlerle birkaç ilin birleştirilmesi sonucu oluşturulan ve merkezi yönetimin bütünleşik taşra örgütlenmesi kapsamında yer alan coğrafi mekân birimini ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında bölge bir yerel yönetim kuruluşu değildir. Gündelik dilde bölge denildiğinde ilk akla gelen 1941 yılındaki Birinci Coğrafya Kongresi’nde belirlenmiş olan 7 bölge’dir. Bu bölgeler hiçbir siyasal ve hukuksal nitelik arz etmeyen, özerklik ya da adem-i merkeziyet yetkisine sahip olmayan yalnızca idari örgütlenme ve coğrafi kriterlere göre tespit edilmiş alanlardır. Öte yandan organize sanayi bölgeleri, serbest bölgeler, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının bölge örgütleri, Olağanüstü Hal Bölgeleri gibi ayrımlar da farklı kural ve kıstaslara göre gerçekleştirilmiştir. Anayasa’nın 126/3. Maddesi merkezi yönetim örgütlenmesine “Kamu hizmetlerinin görülmesinde

⁷ Ulrich Brasche, **Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası ve Türkiye’nin Uyumu**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 13.

⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, 2000, s. 7.

verim ve uyumu sağlamak amacıyla birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir...” şeklindeki bir düzenleme ile bölgesel örgütlenme yetkisi tanımıştır. Böylece bölgenin yerel yönetim birimi olarak siyasal bir nitelik kazanacağı ve ayrılıkçı eğilimlere neden olacağı endişesinin önüne geçilmiş, özerk olabilecek herhangi bir uygulamaya izin verilmemiştir.⁹

Coğrafi yakınlık içerisindeki birçok devletin ortak çıkarlar temelinde bir araya gelmesi ile oluşan ve bölge olarak kabul edilen Avrupa Birliği (AB), sınırları içerisindeki sosyal ve iktisadi eşitsizlikleri, bağımsızlık eğilimlerini ve gelişme sorunlarını giderme veya azaltma çabalarında bölgeyi siyasal ve yönetsel bir çözüm birimi olarak görmüştür. Ancak her üye devletin kendine özgü değerler doğrultusunda farklı bir yaklaşıma sahip olması kavramın AB’de yeterince açık biçimde tanımlanmasını engellemiştir. Bu durum bölgelerin teorik açıdan çeşitli kriterlere göre gruplandırılarak ele alınmasını zorunlu kılmıştır.

Özerklik statüleri farklılık gösteren AB bölgeleri yapıları ve fonksiyonları dikkate alınarak kutuplaşmış (polarize) bölgeler, sınırötesi bölgeler, yönetim bölgeleri, türdeş bölgeler, planlama bölgeleri ve bağımsız bölgeler şeklinde sınıflandırılabilir. Polarize bölgeler, merkez ile etki alanındaki alt kademeler arasında gelişen ilişki ağının oluşturduğu ve adını merkezden alan bölgelerdir. Türdeş bölgeler, dağlık alanlar, kıyı bölgeleri, tarım alanları gibi sahalardır. Sınırötesi bölgeler, sınırın her iki tarafında altyapı, çevresel, kültürel ve toplumsal faaliyetlere ilişkin projelerde işbirliği ağlarının geliştirilmesiyle oluşan bölgelerdir. Yönetim bölgeleri, adem-i merkezîyetçi anlayışa sahip devletlerin (örn. Fransa) yönetsel fayda ve ayrılıkçı eğilimleri önlemek için yapay olarak oluşturduğu yerel yönetim sınıfı içindeki tüzel kişiliklerdir. Bağımsız bölgeler, kendine özgü yönetim yapısı ve farklı bağımsızlık derecesi ile anayasalarca güvence altına alınan Sicilya, Korsika, Sardunya gibi bölgelerdir. Planlama bölgeleri ise farklı sektörlerde sürdürülebilir kalkınma ve etkin kaynak yönetimini sağlayan ideal yönetim ölçeğine ulaşılması amacıyla hazırlanan belirli programların hayata geçirilmesinde oluşturulan bölgelerdir. Örneğin; ulaştırma bölgeleri, teşvik bölgeleri...¹⁰

⁹ Yakup Bulut, “Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 4, 2002, ss. 25, 32, 33.

¹⁰ Ayşegül Mengi, “Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölge Planlaması ve Türkiye”, **GAP Review**, Sayı: 15, 2001, ss. 30-31.

Bir başka gruplandırma ise Avrupa Birliği'nde bölgelerarası gelişme farklarının azaltılması ve sağlıklı bir bütünleşmenin sağlanması amacıyla yapılmıştır. Üye ve aday ülkelerin yerel potansiyelleri doğrultusunda gelişme eğilimi gösteren bölgeleri belirlenerek NUTS (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması) adı altında beş düzeye (üçü bölgesel NUTS 1, 2, 3 - ikisi yerel NUTS 4, 5) ayrılmaktadır. Bu ayırmadan sonra bölgelerden elde edilen verilerin karşılaştırmalı incelemesi yapılarak ekonomik ve sosyal analizlerin yol göstericiliğinde bölgesel planlama ve teşvik politikalarının çerçevesi belirlenmektedir.¹¹

Son olarak Avrupa kurumlarından olan Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (AKYBYK)'nin tamamlayıcı anlaşmalarından Avrupa Bölgesel (Yönetimler) Özerklik Şartı Taslağı'nı incelediğimizde; "bölge" Avrupa bütünleşmesi ve devletlerin idari örgütlenmeleri bakımından önemli olan hizmette yerellik ilkesinin uygulanmasında ideal bir yönetim birimi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca devletin temel bir unsuru olarak kabul edilen bölgenin, toplum kalkınması ile demokratikleşmenin sağlanmasında etkili olan ve vatandaşın kamusal hayatta görünürlüğünü artıran katılma hakkının kullanımını yaygınlaştıracak ifade edilmiştir.¹²

1.2. PLANLAMA BAKIMINDAN BÖLGE TİPLERİ

Araştırma yöntemleri, problem sahaları ve bilimsel kuralları değişkenlik gösteren birçok disiplinin bölgeye kendi kriterleri çerçevesinde yaklaşımı ve bölgelere atfedilen fonksiyon ve özelliklerin çeşitliliği farklı bölge sınıflandırmalarına neden olmaktadır.

Konusu, yapısal özellikleri, gelişmişlik seviyesi ve içinde bulunduğu sektör gibi farklı bakış açılarına göre de gruplandırılan bölge, burada ulusal refahın bölgelerarası eşit paylaşımını sağlayacak kalkınma politika ve stratejilerinin takip edildiği süreçteki planlama birimi olarak üç başlıkta karakterize edilmektedir. Bu

¹¹ Kübra Cihangir Çamur ve Özge Gümüş, "İstatistikî Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, ss. 149-150.

¹² Abdullah Taştekin, "Avrupa Bölgesel (Yönetimler) Özerklik Şartı Taslağı", **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, (Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), Birleşik Yayınları, İzmir, 2004, ss. 39-40.

başlıklar; homojen (türdeş) bölge, kutuplaşmış (polarize, nodal) bölge ve plan bölge'dir.¹³

1.2.1. Homojen (Türdeş) Bölge

Bölgelerarası eşitsizlikleri azaltarak sosyo-ekonomik kalkınma dengesine ulaşmak amacıyla oluşturulacak politika ve stratejilerin hazırlanma aşamasının ilk basamağında yer alan homojen bölge; mekânda belirlenen bir veya birçok ölçüt bakımından benzer özelliklere sahip bitişik mahalli birimlerin oluşturduğu devamlı ünitelerdir. Homojen bölgelerin belirlenmesinde kullanılan bu ölçütler arasında; işsizlik oranı, eğitim seviyesi, nüfus yoğunluğu ve sosyo-ekonomik özellikleri, kişi başı gelir düzeyi, hâkim ekonomik faaliyet türü, coğrafi özellikler (bitki örtüsü, iklim, yer şekilleri, denize göre konum, toprak yapısı vb.) ve yerleşme tipi gibi göstergeler sayılabilir.¹⁴ Bu göstergelerden elde edilen istatistiksel veriler sayesinde bölgelerin gelişmişlik seviyeleri belirlenmekte ve yapılan bölgelerarası karşılaştırmalar ile sosyo-ekonomik eşitsizliklerin boyutları ortaya konulmaktadır.

Homojen bölgeler, analiz ve planlama amacı doğrultusunda uygulamada genellikle tarımsal ve coğrafi özelliklerin ön planda olduğu kırsal araziler olarak tasarlanmaktadır. Türkiye'de benzer anlayışla gerçekleştirilen bölge belirleme çalışmalarına örnek olarak Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) gösterilebilir. 1998'de Bakanlar Kurulu kararı doğrultusunda çoğunluğu Doğu/Güneydoğu Anadolu'da olmak üzere ortak az gelişmişlik özellikleri gösteren 49 il ve 2 ilçe yatırım ve teşvik sahaları olarak belirlenmiştir.¹⁵ Ayrıca ilk kez Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin gerçekleştirdiği günümüzde ise Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın üstlendiği "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"da homojen bölge sınıflandırmasının bir örneğidir.

Homojen bölgeler, kendisini oluşturan mahalli yerleşim birimlerinin karşılıklı fonksiyonel bir bağımlılık ilişkisi olmamasından dolayı durağan yapıdaki bölgeler olarak tanımlanır. Oysaki az gelişmiş bölgeler için hazırlanan kalkınma stratejilerinin başarıya ulaşması ve gerçekçi sonuçlar üretmesi için yerleşim merkezleri arasında

¹³ Garipağaoğlu, s. 65.

¹⁴ Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**, 10. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2014, ss. 89-92.

¹⁵ Brasche, ss. 67-69.

etkin sektörel ilişkilerin olduğu dinamik yaklaşıma sahip bölgelerin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür özellikler kutuplaşmış bölgeyi işaret etmektedir.¹⁶

1.2.2. Kutuplaşmış (Polarize, Nodal) Bölge

Kutuplaşmış bölge, bir yönetici merkez ile bu merkezin etkileşim sınırları içerisinde bulunan alt ölçekli yerleşim birimlerinin hiyerarşik bir ilişki temelinde oluşturduğu mekânlardır. Bu bölgelerin oluşumunda küresel boyutta meydana gelen siyasal, sosyal, ekonomik vb. alanlardaki değişimlerin yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte yarattığı farklı etkiler rol oynamaktadır. Kimi yerleşim birimleri bu değişimler sonucunda gelişme kaydederek çevresine tesir eden bir odak nokta haline gelirken, kimileri ise bu odak noktaya farklı açılardan bağlı ve sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bir konumda yer almaktadır. Oluşan bu eşitsiz durum, merkez ile çevresindeki yerleşim birimleri arasında komşu bölgelerle olduğundan daha sıkı seviyede bir fonksiyonel ilişki ağının kurulmasına yol açar. Hem bölge dışındaki merkezlerle hem de merkezi çevreleyen yerleşim birimleriyle kurulan ilişkiler, kutuplaşmış bölgenin heterojen bir yapıda olduğunu ve dinamik şekilde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.¹⁷

Sahip olduğu merkez ve hinterlant ile bölgesel bir yönetim organizasyonu olan kutuplaşmış bölge, kamusal hayatta görünürlüğü arttıran demokratik yönetim araçlarının ve katılım kanallarının etkin bir şekilde kullanılabilmesi ve bölgesel gelişme politikalarının hazırlanabileceği mekânlar olarak tasvir edilebilir. Metropolden köy ve kasabaya kadar hiyerarşik bir ilişkinin geçerli olduğu kutuplaşmış bölgelerin tespit edilmesinde; yerleşmeler arası mal ve hizmetlerin alış-satış yoğunluğu, ulaşım yollarının (kara, deniz, hava, demir) kullanılma sıklığı, çalışanların işleri ile evleri arasındaki günlük işgücü hareketleri, sermaye akışının yönü, telefon hatlarındaki yoğunluk, güncel göç verileri, internet abonelik sayısı gibi göstergelere başvurulmaktadır. Bu tür göstergelerin analizi sonucunda gerçekleştirilen bölgelendirme ile mekânsal yapının homojen bölgelere oranla daha iyi düzenleneceği düşünülmektedir. Çünkü kutuplaşmış bölgelerin farklı birimleri

¹⁶ Dinler, s. 93.

¹⁷ Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, **Türkiye’de Bölge Planlamasının Evreleri**, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara, 1993, ss. 18-19.

birbirini tamamlayarak organizasyonel bir bütünlük meydana getirmekte ve böylece sektörel bölgesel kalkınma stratejilerinin hayata geçirilmesi kolaylaşmaktadır.¹⁸

Ülkemizde ise 1982 yılında DPT tarafından yürütülen “Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi” çalışması ile yerleşim birimleri hiyerarşik olarak 7 farklı derecede 16 kutuplaşmış bölgeye ayrılmıştır. Birinci derecedeki yerleşmeler köyler iken en üst (yedinci) derecedeki yerleşme, etki alanı tüm Türkiye olan İstanbul’dur. Yerleşmelerin idari sınırları dikkate alınmaksızın gerçekleştirilen bu ayırım Beşinci Kalkınma Planı’nda (1985-1989) da benimsenmiştir. Planın “Sosyal Hedefler ve Politikalar” başlıklı dördüncü bölümünde bölge planlamalarının belirlenen 16 kutuplaşmış bölge göz önüne alınarak yapılacağı belirtilmiştir. Ancak aynı anlayış sürdürülmeyle Altıncı Kalkınma Planı’nda bu ayrıma yer verilmemiştir.¹⁹

1.2.3. Plan Bölge

Plan bölge, ulusal kalkınma stratejilerinde belirtilen hedeflerin bölge düzeyinde hayata geçirilmesinde veya bölgelerarası gelişmişlik farkları sonucu oluşan problemlerin giderilmesinde kullanılan bölgesel planlama birimidir.²⁰ Plan bölgelerin tespit edilmesinde ulaşım yolları, istihdam ve işsizlik oranları, arazi kullanış biçimleri, hâkim sektörün mekândaki konumu, bölge gelişme hızı, kamu yatırımları, göç tercihleri, nüfus yoğunluğu, kentsel işlevler gibi göstergelerin yanı sıra homojen bölge ve kutuplaşmış bölge verilerinden de faydalanılmaktadır. Yani bu iki bölge ile ilgili incelemelerden sonra plan bölge tespit edilmektedir. Ancak homojen bölge ile kutuplaşmış bölgelere ait özelliklerin analizi ile bu bölgelerin sınırlarının tespiti, var olan ilişkiler temelinde elde edilen verilere göre yapılırken, plan bölgeler mevcut ilişkilerde köklü değişiklikler yaparak planlama neticesinde ulaşılması istenilen hedeflere göre bir analiz gerçekleştirmektedir. Böylece plan bölge sınırları planlama hedefleri doğrultusunda belirlenmektedir.²¹

¹⁸ Fikret Toksöz ve Ferhan Gezici, **Türkiye’de Bölgesel Yönetim – Bir Model Önerisi**, Tesev Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 22-24.

¹⁹ Sonay Bayramoğlu, “Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, s. 80.

²⁰ Dinler, s. 99.

²¹ Ergun Taneri, **Bölge Planlama**, Yıldız Üniversitesi Yayınları Sayı: 186, İstanbul, 1986, ss. 24-25.

Plan bölgeler, ülkelerin planlamaya olan bakış açısı ve bölgesel eşitsizlik düzeyleri göz önüne alındığında, bir ülkenin tamamında uygulanabileceği gibi yalnızca geri kalmış sorunlu bölgelerde de uygulanabilir. Bütün ülkenin plan bölgelere ayrılması, ulusal boyuttaki kalkınma politikalarının bölge düzeyine indirgenmesi veya soyut önerilerin somutlaştırılarak uygulamasının kolaylaştırılması anlamına gelmektedir. Ulusal kalkınma planı uygulayan ülkeler için geçerli olan bu yöntem öncesinde ülkedeki tüm yerleşim ünitelerini kapsayan detaylı bir araştırma yapılması gerekmektedir. Burada plan bölgelerin sayısı veya genişliği ülke sınırlarına ve planlama amacına göre değişkenlik gösterir. Diğer yandan ulusal kalkınma planı uygulanmayan veya uygulanmasına rağmen bölgesel düzeyde ciddi problemlerle karşılaşan ülkeler yalnızca problemleri sahaları plan bölge kapsamında değerlendirmektedir. Bu açıdan problemin niteliğine veya büyüklüğüne bakılarak plan bölgeler, bir veya birden fazla ili kapsayabildiği gibi bir il içerisindeki bölgeyi de ifade edebilir. Bu tip bir planlamaya konu olan bölgesel problemler ise, işsizlik ve istihdam olanaklarının yetersizliği, tarım arazilerinin terk edilmesi sonucu kitlesel göç, hızlı sanayileşme ile birlikte nüfusun bir noktada birikmesi, eğitim-sağlık-çevresel sorunların ortaya çıkması, ulaşım yolları veya enerji kaynaklarının yetersizliği, vb. şeklinde sıralanabilir.²²

Ulusal kalkınma planı ile uyumlu birçok yatırım kararının hayata geçirildiği plan bölgeler, Türkiye’de ilk kez (ulusal planlamanın henüz uygulanmadığı) 1950’li yıllarda bölgesel planlama çalışmalarına konu olan farklı problemlerin yaşandığı pilot bölgeler olarak saptanmıştır. Bu yıllardan itibaren plan bölgeler daima yoğun bölgesel eşitsizliklerin olduğu sahalara çıkmaktadır. Kimi zaman tek tip (homojen) bir arazi tipinden oluşan bu alanlar çoğunlukla hassas bölgeler, afet-risk bölgeleri, maden sahaları, tarım arazileri, sorunlu endüstriyel bölgeler gibi birden çok ünitenin birleşiminden meydana gelmektedir. 1963 yılında planlı kalkınma dönemine geçilmesi plan bölgelerinin belirlenme şeklinde bir değişiklik yaratmamış, hiçbir zaman tüm ülkeyi kapsayacak bir plan bölge ayırımına gidilmemiştir. Bugüne kadar gerçekleştirilen bütün plan bölge ayırmaları sorunlu bölgelere çözüm üretilmesi için yapılmıştır.²³

²² Dinler, ss. 100-102.

²³ DPT, ss. 9, 31-32.

1.3. BÖLGESELLEŞME KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Küreselleşme sürecinin neden olduğu değişim ile birlikte etki alanı daralan ulus-devletlerin uluslararası ilişkilerde güçlü aktör olma özelliği sona ermiş, yeni yetki ve sorumluluklar üstlenen ulus-üstü kuruluşlar ile yerel-bölgesel yönetimler önem kazanarak ön plana çıkmıştır. Bu önem küresel düzeydeki ilişkilere doğrudan katılabilme yeterliliğine sahip görülen yerel ve bölgesel yönetimlerin planlama ve kalkınmaya yönelik sorun alanlarına da ilgiyi canlı tutmuştur. Özellikle gelir eşitsizliği, nüfus artışı, hızlı kentleşme, yetersiz altyapı, sınırlı düzeyde tarım ve sanayi faaliyeti, yüksek işsizlik oranı ve artan göç hareketleri gibi yöresel sorunların neden olduğu bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde veya azaltılmasında bölgelerin yönetimi konusuna dair çözüm önerileri her zaman önemli bir yere sahip olmuştur.²⁴

Bölgesel sorunların gündeme geldiği İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sosyal devlet anlayışı gereği merkezi yönetimler sorunlu ve az gelişmiş bölgelerin istek ve ihtiyaçlarına çözüm üretme çabası içerisine girmiştir. Buna ek olarak Keynesyen teori doğrultusunda sınırları dâhilindeki her türlü ekonomik faaliyete de müdahale eden devletin görev yükü artmıştır. Bu durum ekonomi üzerindeki hâkimiyetinin giderek zorlaşmasına ve bölgesel sorunlara çözüm üretmede merkezi yönetimin görevlerini etkili ve verimli şekilde yerine getirememesine neden olmuştur. Bu sorunun aşılmasında bölgelerarası eşitsizliklerin giderilmesine yönelik yeni arayış ve anlayışlar geliştirilmiş ve merkezi yönetimin kendisine ait görev, yetki ve sorumlulukların bir kısmını yerel ve bölgesel birimlerle paylaşması gerektiği sonucuna varılmıştır.²⁵ Merkez ile yerel ve bölgesel yönetimler arasında diyalog kanallarının oluşturulmasına da hizmet eden bu anlayış bölgeselleşme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bölge olgusunun yıllar içinde yaşadığı değişim ve gelişim sürecine paralel bir şekilde anlam kazanan bölgeselleşme kavramı; yerel ve bölgesel yönetimlerin idari yetkilerinin ve mali kaynaklarının artırılarak merkezi yönetim karşısında yönetsel

²⁴ Kılıç Kaya, **Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 62.

²⁵ Ayşegül Mengi, “Yerinden Yönetim: Avrupa Birliği’nde Bölgeler Ulus Devlete Karşı mı?”, **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 245, 2004, s. 54.

bakımdan güçlendirilmesini ifade etmektedir.²⁶ Subsidiarite (hizmette yerellik) ilkesini referans alan bu yaklaşım geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasına ve bölgeler arası farklılıkların azaltılmasına dönük uygulamaların idari ve mali özerkliğe sahip bölgesel birimlerce hayata geçirilmesini hedeflemektedir. Böylece halka merkezden daha yakın organlar olan bölgesel birimlere kamu gücünün devredilmesiyle demokrasinin güçlenmesi ve katılımcılığın artırılması sağlanacaktır.

Bugüne kadar geçirdiği aşamalar dikkate alındığında bölgeselleşmenin yerleşik algısı 1970'lerdeki ekonomik krizin etkisiyle önemli dönüşümler yaşamıştır. Kriz öncesinde geçerli olan geleneksel bölgeselleşme anlayışı, bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde planlama, uygulama ve kaynak aktarımı gibi başlıklarda merkezîyetçiliği önceleyen bir anlayıştır. Yani bölgesel kalkınma stratejilerinin belirlenmesinde merkezi yönetim (sahip olduğu mali olanaklar ölçüsünde) tek karar alıcı aktör olarak kabul edilmiştir.

Petrol krizinin etkilerinin hissedilmeye başlandığı 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren ise devletin ekonomik kalkınmada aktif şekilde başvurduğu mali destek araçlarının (hibe, borç, sübvansiyon vb.) kullanımına son verilmiştir. Bununla birlikte bölgesel farklılıkların giderilmesinin ancak piyasa kurallarının katı bir şekilde yerine getirilmesi ile mümkün olacağı savunulmuştur. Fakat üretimde yüksek maliyetler, kalkınmada devlet desteğinin kesilmesi ve yatırımda düşük karlılık oranı gibi nedenlerle piyasa ekonomisi az gelişmiş bölgelerin sorunlarına çözüm üretmez bir noktaya gelmiştir. Bu aşamadan sonra âdem-i merkezileşme anlayışının da etkisiyle bölgelere yapılacak yatırımların bölgelerin kendi yerel kalkınma potansiyellerine dayanması gerektiği görüşü ön plana çıkmıştır. Kimi bölgelerde başarılı uygulamaları olmasına rağmen yerel dinamiklere bağlı kalkınma düşüncesi fiziki-coğrafi elverişsizlik, yerel kaynakların yetersizliği, organizasyon eksikliği ve yatırım karar mercilerinin liyakatsizliği gibi nedenlerle gelişme dengesinin sağlanmasında yeterli olamamıştır.²⁷

1990'lardan sonra içsel dinamiklere bağlı bölgesel kalkınma politikalarının eksikliklerine odaklanarak "yeni bölgeselleşme" yaklaşımı geliştirilmiştir. Bölgesel

²⁶ Ayşegül Mengi ve Nesrin Algan, **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s. 82.

²⁷ Didem Ergin, **Redefinition of Regional Policies Of Turkey With Regard To The New Regional Strategies Of The European Union**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2002, ss. 1-3.

ekonomilerin kalkınmasında devletin piyasa ile birlikte hareket etmesini öneren yeni bölgeselleşmede, yerel kalkınma potansiyellerine dayalı strateji ve projelerin planlama ve gerçekleştirilmesinde bölgedeki kamu kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin piyasa temelli işbirliği (yönetişim) söz konusudur. Bu işbirliğinin oluşturulmasında merkezi yönetim, girişimciliği teşvik ederek taraflar arasında arabuluculuk görevini üstlenmektedir.²⁸ Ayrıca bölgeselleşme faaliyetlerinin yürütücüsü önceleri merkezi yönetim iken yeni bölgeselleşme yaklaşımı ile bu görev serbest piyasa kurallarına bağlı olan yerel ve bölgesel düzeydeki yönetim birimleri ile kuruluş ve ortaklıklara bırakılmıştır.

Öte yandan bu “yeni” yaklaşım, bölgesel karar süreçlerinde yönetim felsefesini, çözümden ortaklık anlayışını ve katılımcılık ilkesini benimseyen bir doğrultuda evrilmiş ve bölgesel demokrasinin ve istikrarın sürdürülmesinde vatandaşa daha yakın bir yönetim anlayışının gerekliliğini vurgulamıştır. Ayrıca bölgelerarası gelişmişlik düzeylerinin dengelenmesine yönelik geleneksel politikaların yerine, bölgeyi küresel pazara entegre edebilecek ölçüde güçlü bir ekonomiye ulaştıracak rekabetçi, kalkınmacı ve yenilikçi politikaları tercih etmektedir. Yeni bölgeselleşmenin burada bahsedilen yönetsel ve iktisadi meselelerdeki bakış açısı dikkate alındığında ulus-devletin düzenleme ve kısıtlamalarının 1990’lı yıllarla birlikte işlevsizleşmeye başladığı anlaşılmaktadır.²⁹

1.3.1. Bölgeselleşmeye Yol Açan Nedenler

1980’lerden sonra küreselleşmenin etkisiyle merkezîyetçi politikalar canlılığını yitirirken yerelleşme ve bölgeselleşme yaklaşımları uluslararası bir çekim alanı oluşturarak popüler bir ivme kazanmıştır. Yerelleşme politikalarının benimsenmesini takip eden süreçte kimi ülkeler, yerelleşmenin desteklenmesi ve güvence altına alınmasında bölgeselleşme anlayışına önem vermiştir. Ülkelerin siyasal, yönetsel, hukuksal vb. açılardan farklı yapılara sahip olduğu göz önüne alınarak bölgeselleşmeye yol açan çok çeşitli nedenler gösterilebilir. Örneğin;

²⁸ Ayda Eraydın, “Bölgesel Kalkınma Kavramı, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Kitabı Cilt-1**, Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, Ankara, 10-12.09.2003, s. 128.

²⁹ Michael Keating, “The Political Economy of Regionalism”, **The Political Economy of Regionalism**, (Ed. Michael Keating ve John Loughlin), Routledge, Great Britain, 2004, s. 25.

planlama ve yönetim aşamalarında dahi iyi bir organizasyon yapısına ulaşmada merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında yeni bir makama (bölge) ihtiyaç duyulması; daha etkili ve verimli bir yönetim anlayışını hayata geçirmekte hizmette yerellik ve aktif katılım ilkesini güçlendirmek; çözümde ortaklık anlayışının ve uzlaşmacı demokrasinin yaygınlaşmasını sağlamak; katı merkezîyetçi uygulamalara tepki olarak yönetim temelli esnek uygulamaları benimseyen bölgesel birimlerin gerekliliği gibi nedenler sayılabilir. Bunların dışında sistemli bir sınıflandırma yapılmak istenirse bölgeselleşmenin nedenleri; ekonomik nedenler, siyasal nedenler, güvenlik gereksinimi, kültürel ve dilsel nedenler olarak sıralanabilir.³⁰

Devletleri bölgeselleşmeye yönlendiren ekonomik gerekçeler arasında, kaynakların ülke içinde adaletsiz dağılımı ile bu dağılım sonucunda ortaya çıkan bölgelerarası gelişme farklılıkları ve sosyo-ekonomik dengesizlikler temel bir rol oynamaktadır. Bölgelerin geri kalmasına veya az gelişmesine sebep olan bu olumsuzluklara karşılık bölgeselleşme politikaları bölgeyi kalkınmanın merkezine yerleştirmiştir. Bu sayede bölge, ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanmanın temel mücadele alanı olarak ön plana çıkmıştır. Ayrıca kaynakların denk ve adil bir şekilde dağıtılmasını sağlayan bölgesel mekanizmaların kuruluşu da bölgeselleşmenin hedeflerindedir. Bölgeselleşmeye hizmet eden kalkınma stratejileri ise tarımsal verimlilikten endüstriyel gelişmeye birçok konuda bölgelerin ulusal ve uluslararası düzeyde ekonomik rekabet etme gücünü artırmaktadır. Böylece bölgeler ticaretteki pazar payından önemli ölçüde gelir elde edebilmektedir.

Katı, merkezîyetçi ve bürokratik bir yapıya sahip olan ulus-devletlerin küreselleşme yanlısı neo-liberal politikaların yarattığı sorunlar karşısında yetersiz ve etkisiz bir performans sergilemesi bölgeselleşmeye yol açan temel siyasal nedendir. Özellikle merkezi yönetimlerin yerel ve bölgesel sorunlara yönelik yaşadığı çözümsüzlük, siyasal gücün tek elde toplanmasından ziyade daha katılımcı ve özerk bir örgütlenmenin gerekliliğine işaret etmiştir. Bu gereklilik kamu-özel-sivil kuruluşların karar alma, planlama ve denetleme aşamalarında aktif rol alması ile yerel ve bölgesel idarelerin yönetsel ve ekonomik yönden kendi yetki ve

³⁰ Jacques Vandamme, “Les états européens face aux défis transnationaux et régionaux”, **Les Démocraties, sont-elles gouvernables?**, (Ed. Jean Leca ve Roberto Papini), Economica, Paris, 1985, ss. 107-112 ‘den aktaran Atilla Nalbant, **Üniter Devlet Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 227.

sorumluluklarına sahip olması anlamına gelmektedir. Ayrıca yetki ve sorumluluklarıyla orantılı kaynakları da olmalıdır. Bu bağlamda bölgeselleşme, yönetim aygıtının verimli işlemesini sağlayacak karar ve uygulamalarla merkezi yönetime sorunların çözümünde yardımcı olmaktadır. Diğer yandan hizmette halka yakınlık (subsidiarite) ve âdem-i merkeziyetçilik gibi ilkelerle yerel-bölgesel demokrasinin güçlendirilmesi, vatandaşın ve yönetimin birbirine yakınlaştırılması ve kendine yeterli özerk birimlerin oluşturulmasını sağlamaktadır. Son olarak bölgeselleşme, çeşitli nedenlerle (ekonomik, politik, etnik kimlik vb.) bölge düzeyinde ortaya çıkabilecek ayrılıkçı talepleri ulusal bütünlük içinde, demokrasi ve kalkınma odaklı stratejiler doğrultusunda önleyerek devletlerin üniter yapılarını korumaktadır.

Bölgeselleşmenin nedenleri arasında, ülkelerin yasal mevzuatlarında yer verdiği toplumsal huzur, refah ve barış ortamının temin edilmesinde devletlerin temel amaç ve görevleri arasında sayılan güvenlik gereksinimi de bulunmaktadır. Ülke içinde yaşanabilecek doğal afet, göç, terörizm vb. kaynaklı güvenlik kaygıları dikkate alınarak bir veya birkaç ili, ilçeyi, mahalleyi, köyü içine alan güvenlik bölgeleri oluşturulmaktadır. Toplumsal düzenlemelerin birliğini ve ülkenin bütünlüğünü sağlayan organik birimler olarak görülen bu bölgelerde yaşanan sorunlara bölgeselleşme politikaları içinde çözüm üretilmektedir. Örneğin; bölgesel boyutta gerçekleşen bir çatışmayı engellemede diğer bölgelerle kalkınma odaklı bir işbirliğine gidilmesinde bölgeselleşmeye başvurulmaktadır. Bu durumda kalkınma, bölgeler için amaç olmaktan çıkarak güvenlik için bir araç olmaktadır. Hâlbuki devletlerin kalkınmayı temel amaç olarak kabul etmeleri ve sürdürülebilir bir anlayışla yaklaşımları, çatışma yaratacak süreçlerin henüz oluşmadan engellenmesini sağlayacaktır. Böylece yönetimde istikrarın ve toplumsal bütünlüğün sağlanması ile bölgeler uluslararası yatırımlar için çekici hale geleceklerdir. Öte yandan bölgeselleşme politikaları önleyici özelliklerinin yanı sıra çatışmanın ardından yeniden tasarlama safhasında da etkin bir rol oynamaktadır.

Son olarak bölgeselleşme politikalarına başvurulmasındaki temel gerekçeler arasında kültürel ve dilsel özellikler de yer almaktadır. Ülke sınırları içerisinde farklı kültürlerin veya dillerin yaşadığı bölgeler arasında meydana gelen eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasında bölgeselleşme anahtar konumdadır. Etnik/kültürel

toplulukların yaşadıkları bölgelerde kendi değerlerini yaşatmaları, kamusal alanda görünür olmaları veya yasama ve yürütme faaliyetlerine katılmaları bölgesel bütünleşmeyi kolaylaştıran uygulamalardır. Bölgelerin kültürel kimliklerinin tanınması ile ayrılıkçı hareketlerin önlenebileceği düşüncesi bölgeselleşme anlayışıyla da örtüşmektedir. Merkezi yönetimlerin belirli bir kültürün hâkim olduğu bölgelere ekonomik açıdan eğilmeleri kalkınma dengesizliğine yol açmaktadır. Bu durumun düzeltilme yöntemlerinden birisi olan gelişmiş bölgelerden geri kalmış bölgelere kaynak aktarımı ise bir bölgeselleşme politikasıdır.

1.3.2. Avrupa Birliği'nde Bölgeselleşme Süreci

Bölgeselleşme eğiliminin Avrupa'daki temellerine ve gelişimine tarihsel bir pencereden bakıldığında, konunun Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa Konseyi (AK) gibi uluslararası örgütler için önemli bir kamu politikası yaklaşımı olduğu görülmektedir. Bu iki örgütten Avrupa Birliği'nin bölgeselleşme perspektifi Roma Antlaşması'na kadar uzanmaktadır. 1957 yılında imzalanan antlaşmanın başlangıç bölümünde topluluk sınırları dâhilindeki geri kalmış bölgelerin sosyo-ekonomik olarak kalkındırılması ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi sonucunda bölgesel refah farklılıklarının azaltılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 1957 ile 1973 arasında Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Sosyal Fonu, 1975 yılında da Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu kurulmuştur. 1993 yılında yürürlüğe giren ve Avrupa Topluluğu'nun Avrupa Birliği adını aldığı Maastricht Antlaşması'nın "Ekonomik ve Sosyal Uyum" başlığı altındaki 130a maddesi bölgelerin kalkınma seviyeleri arasındaki farkların azaltılmasını hedeflemektedir.³¹ Aynı antlaşma ile kurulan ve 1994 yılında faaliyete geçen Bölgeler Komitesi (Committee of the Regions), Birlik içindeki yerel ve bölgesel yönetimlerden oluşan istişare kuruludur. Ekonomik ve toplumsal uzlaşma, halk sağlığı, çevre, ulaşım, istihdam, sosyal politikalar, eğitim, kültür, enerji, sınır ötesi işbirliği gibi birçok alanda yerel ve bölgesel birimlerin çıkarlarını gözeterek görüşler bildiren Komite, bölgeselleşmeyi teşvik etmenin somut örneklerinden birisi olarak gösterilmektedir.³²

³¹ Bayramoğlu, ss. 100-101.

³² Ruşen Keleş ve Yusuf Erbay, "Avrupa Konseyi'nin Bölge Olgusuna Bakışı", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt:8, Sayı:4, 1999, s. 10.

Maastricht Antlaşması, Avrupa Birliği'nde oluşabilecek katı merkezîyetçi bir düzenin yerel ve bölgesel yönetimleri tehdit edebileceği endişesiyle âdem-i merkezîyetçi bir anlayışla hazırlanmıştır. Bu tehdit karşısında bölgeler, hizmette etkinliğin, çoğulculuğun (farklılıkların temsilinin), aktif katılımcılığın, çözümde ortaklığın, şeffaflığın, rekabetin, ekonomik kalkınmanın, toplumsal bütünleşmenin, temsilde adaletin ve demokrasinin güvencesi olarak değerlendirilmiştir.³³

Avrupa Birliği'nin karar organlarından olan Avrupa Parlamentosu (European Parliament)'nin 1988 yılında Bölgeselleşme Topluluk Şartı kapsamında kabul ettiği "Topluluk Bölgesel Politikası ve Bölgelerin Rolü Kararı" ile kaynakların etkin bir şekilde tahsis ve dağılımını gerçekleştirmede, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi için zengin bölgelerle yoksul bölgeler arasında uyum ve dayanışmanın sağlanmasında, Avrupa Birliği'nin ekonomik, sosyal ve bölgesel bütünleşmesini güçlendirmede bölgesel stratejilerin yetersiz olduğu bildirilmiştir. Buna karşılık ulus-devletlere bölgeselleşme politikasının benimsenerek mevcut ekonomik ve sosyal farklılıkların azaltılması, bölgesel demokratikleşmenin sağlanması, az gelişmiş bölgelerde yapısal ve kurumsal faktörlerin iyileştirilip birlik düzeyinde bir eş güdüm politikasının uygulanması çağrısında bulunulmuştur.³⁴

2004'deki AB Anayasası ile sonrasında 2007'deki Lizbon Antlaşması da bölgeselleşmeyi destekleyen benzer içerikte düzenlemelere sahiptir. Örneğin, Bölgeler Komitesi'ne AB yasal düzenlemelerinde yerellik ilkesine aykırılık olduğu düşünülen durumlarda Avrupa Adalet Divanı'nda dava açma hakkı tanınmıştır. Ayrıca yasal düzenlemelerin hazırlanmasında yerel ve bölgesel yönetimlerin ekonomik ve yönetsel olanaklarının da dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır.³⁵

AB'nin bölgeselleşmeye dair yukarıda belirtilen düzenleme ve uygulamaları dikkate alındığında bölgesel yönetimlerin zamanla daha fazla yetki ve sorumluluk sahibi olduğu görülmektedir. Doğrudan muhatap alınan yerel ve bölgesel yönetimler, demokrasinin gelişimi, katılımcılığın artırılması ve Avrupa'nın bütünleşmesinde ana aktör olarak görülmeye başlanmıştır. İdari ve mali açıdan bölgelerin güçlenmesini

³³ Ahmet Apan, "Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt:13, Sayı:4, 2004, ss. 40-41.

³⁴ European Parliament, "Community Charter for Regionalization: Resolution on Community Regional Policy and The Role of The Regions", **Official Journal of The European Communities C 326**, Cilt:31, 1988, ss. 290-291.

³⁵ Yasemin Mamur Işıkcı, "Avrupa Birliği'nde Bölge Yönetimleri: İki Örnek ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:28, 2018, s. 208.

teşvik eden Birlik, kuruluşundan itibaren geri kalmış bölgelere fonlar ve stratejiler aracılığıyla da yardım ederek bölgesel potansiyelin açığa çıkarılması için çabalamaktadır. Birlik içerisinde yönetsel, ekonomik ve politik uyumu sağlamanın anahtarı olarak görülen bölgeselleşme, merkez ile bölge arasında oluşacak problemlerin çözülmesi ve istikrarın sürdürülmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bölgelerin rekabet gücünün artırılması ile ekonomik ve toplumsal bir dönüşümün ve dengeli bir kalkınmanın sağlanacağı düşüncesi kaynakların birlik içindeki gelişmiş bölgelerden az gelişmiş bölgelere doğru transfer edilmesine neden olmuştur.

1.3.3. Avrupa Konseyi Bölgeselleşme Felsefesinin Genel Çerçevesi

1949 yılında kurulmuş olan Avrupa Konseyi'nin bölgeselleşme bağlamındaki çalışmalarının insan haklarını savunan, hukukun üstünlüğünü önceleyen ve çoğulcu demokrasiyi güçlendiren bir anlayış içerisinde geliştiği görülmektedir. Avrupa'nın bütünleşmesi ve demokratikleşmesi için yerel ve bölgesel örgütlenmeye önem veren Konsey'in temel organlarından birisi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (AKYBYK)'dir. 1957 yılında Konsey'e üye devletlerin merkezi yönetimlerinin aldıkları kararların yerel ve bölgesel yönetimlere etkisini tartışmak amacıyla kurulan Kongre, 1994 yılındaki Bakanlar Komitesi'nin toplantısına kadar Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimi Konferansı olarak anılmıştır. Aynı yıl “yerel yönetimler odası” ve “bölgesel yönetimler odası” şeklinde iki alt birimden oluşan bir organizasyon yapısına ulaşmıştır. Bu durum günümüzde demokrasi ve katılımcılığın yerel ve bölgesel düzeyde etkin bir şekilde çalıştırılmasına hizmet etmektedir.³⁶

Kongre'nin, yerel ve bölgesel düzeydeki karar ve faaliyetlere yönelik katılımcılığın yaygınlaştırılmasında kamu-özel-sivil işbirliğini sağlamak, yerel ve bölgesel demokrasinin gelişiminde hemşehrilerin kendilerini ifade edebilecekleri kanalların oluşumunu teşvik etmek ve üye ülkelerdeki mahalli yönetim birimlerinin idari ve mali özerkliğini desteklemek gibi görevleri vardır. Ayrıca Kongre, AK'nin diğer birimleri olan Bakanlar Komitesi ve Parlamenterler Meclisi'nin kendi görev

³⁶ Zerrin Toprak Karaman, “Avrupa Konseyi (Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi) Felsefesinde: Yerel Yönetimler ve Türkiye’de İl Yönetiminde Yapılanmanın Dağlık Alan Yönetimi İlişkisi”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2018, ss. 11-12.

alanını ilgilendiren çalışmalarına tavsiyelerde bulunmakta ve yetki transferi ve bölgeselleşme süreçlerini de desteklemektedir.³⁷

Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nin bölgeselleşmeye yönelik yapmış olduğu çalışmalar arasında ilk olarak ön plana çıkan 1978 yılındaki Bordeaux Deklarasyonu (Bölgeselleşme Sorunu Bildirisi)'dur. Deklarasyon, merkezi yönetim yetkilerinin azaltılarak yerel ve bölgesel birimlerin yetkilerinin arttırılması ile mahalli yönetimlerin idari ve mali açıdan özerk bir yapıya kavuşacağını ve böylece yerel ve bölgesel düzeyde demokrasiden söz edilebileceğini savunmuştur.³⁸ Sonraki yıllarda hazırlanan sözleşme ve antlaşmaların temel felsefelerine de kaynaklık eden bu düşünce, bölgeselleşmeyi ülkedeki ayrılıkçı eğilimlerin engellenmesinde ve bütünleşmenin sağlanmasında bir güvence olarak görmektedir.

Bordeaux Deklarasyonu'ndan sonra AKYBYK'nde 1985 yılında imzaya açılan ve Konsey'e üye yeterli sayıda (4 üye) devletin onaylamasıyla 1988'de yayımlanan "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı", subsidiarite ilkesi (hizmette halka yakınlık), siyasi, idari ve mali özerklik ve katılma hakkı temelinde yerel demokrasi ile ilgili atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Şart, Avrupa Konseyi tarafından geliştirilen demokratik ilke ve kuralların yerel ve bölgesel bütün yönetim kademelerinde uygulanabileceğine dair ilk çok taraflı yasal düzenleme olarak da ön plana çıkmaktadır. Öyle ki taraf ülkelerin onayına sunulan metinde yer alan 4/3 maddesindeki "Kamusal sorumluluklar genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılacaktır. Sorumluluğun bir başka makama verilmesinde, görevin kapsamı ve niteliği ile yetkinlik ve ekonomi gerekleri göz önünde bulundurulmalıdır." şeklindeki düzenleme yerel birimler için hayati öneme sahip olan subsidiarite (hizmette yerel önceliği) ilkesinin benimsendiğini göstermektedir. Öte yandan Şart'ın 3/1 maddesi aynı zamanda literatür için bir tespit niteliği de taşıyan özerk yerel yönetim olgusuna yer vererek, "... yerel makamların, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları

³⁷ Congress of Local and Regional Authorities of Europe, "Origins and History" , <https://www.coe.int/en/web/congress/origins-and-history>, (05.09.2018).

³⁸ Franz Ludwig Knemeyer, "Region-Regionalismus", **Europa der Regionen – Europa der Kommunen**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1994 s. 31'den aktaran Mehmet Özel, "Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:58, Sayı:1, 2003, s. 106.

doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkanı...” olarak ifade etmiştir. Yerel yönetimlerin özerkliğinin yanı sıra özerkliğin kapsamını da belirten 4/2 maddesinde ise, “Yerel yönetimler, kanun tarafından belirlenen sınırlar içerisinde, yetki alanlarının dışında bırakılmış olmayan veya başka herhangi bir makamın görevlendirilmemiş olduğu tüm konularda faaliyette bulunmak açısından tam takdir hakkına sahip olacaklardır.” denilmektedir. Son olarak, yerel yönetimlerin özerkliğinin ve yerel demokrasinin sağlıklı işleminin temel koşullarından birisi olan mali özerklik ilkesi 9. madde içerisinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, yerel birimlere mevzuatla düzenlenen sorumluluk alanıyla eşdeğer olacak şekilde (md.9/2), belirli çalışmalarda mali kaynak olarak kullanılma şartı taşımaksızın (md.9/7), sahip oldukları yetkileri kapsamında özgürce tasarrufta bulunabilecekleri (md.9/1) finansman temin edilecektir. Bu finansman temininin hangi şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği noktasında yerel birimlere görüşleri sorulacak (md.9/6) ve yasal sınırlar dâhilinde oranlarını kendilerinin belirlediği vergi ve harçlardan da gelir elde edebileceklerdir (md.9/3).³⁹

Avrupa Konseyi’nde Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın kabulünün ardından özellikle bölgesel yönetimlerin demokratik bir işleyişe sahip olmalarında eksik kalan yasal çerçevenin tamamlanması adına bir taslak şart hazırlanmıştır. 1997 yılında AKYBYK’nin kabul ettiği “Avrupa Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı Taslağı” AK’deki bölgeselleşmeye yönelik bakış açısını anlatan bir başka önemli düzenleme olmuştur. Bu Şart’ın hazırlanmasındaki amaç, Avrupa Konseyi’ni oluşturan devletlerin sınırları içerisindeki bölgelerin yönetiminde farklı anayasal ve yönetsel geleneklere sahip devletlerin kabul edebileceği temel felsefeyi yansıtan demokratik ilkeleri belirlemektir. Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı’nın önsözünde belirtilen bu ilkelere ve ön kabullere göre, bölgesel yönetimler demokratik aktif katılımçılık ve hizmette yerellik ilkelerinin etkin bir şekilde uygulanacağı makamlar olarak görülmektedir. Ayrıca önsözde bölgeselleşme politikalarının gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin özerkliğine ve sözleşme/anlaşmalarla kazanılan hak ve yetkilere saygı gösterileceği vurgulanmıştır. Bölgesel yönetimlerin idari ve mali açıdan özerk olmalarının devlet egemenliğine, ulusal birliğe ve toprak

³⁹ Mustafa Görün, “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, (Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), Birleşik Yayınları, İzmir, 2004, ss. 16, 21-25.

bütünlüğüne olan bağlılığa zarar vermeyeceği ve hatta bu özerkliğin bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli bir etken olduğu da kabul edilen hususlar arasındadır.⁴⁰

Öte yandan Şart'ın maddelerini incelemek gerekirse; 3/1 maddesinde bölgesel özerklik, "...seçimle oluşturulmuş organlara sahip, ya kendi örgütlenmesini kendisi gerçekleştiren ya da merkezi yönetimin kurallarına göre örgütlenmiş mülki yönetimlerin, kamu hizmetlerini hizmette yerellik ilkesine uygun olarak, halkın çıkarları doğrultusunda ve kendi sorumlulukları altında yürütme hak ve yeteneği" olarak tanımlanmıştır. 6/1 maddesinde düzenlenen bölgesel yönetimlerin yürütmekle görevli oldukları kamu hizmetleri, yasal mevzuatla düzenlenenlere (mekânsal planlama, altyapı, çevre, sağlık, ulaşım ve eğitim hizmetleri vb.) ek olarak, bölgenin çıkarlarını ilgilendiren işlerden kendilerine yasaklanmamış olanları veya başka yönetimlere bırakılmamış olanları içermektedir. Madde bu haliyle yerel yönetimlerin özerklik kapsamını belirten Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 4/2 maddesiyle aynı felsefeye sahiptir. Bölgesel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları ise, ikiye ayrılarak 4. ve 5. maddelerde düzenlenmiştir. 4. maddede düzenlenen öz yetki ve sorumluluklar, yalnızca ulusal ve uluslararası yasal mevzuatlarca belirlenir ve sınırlandırılabilir. Ayrıca idari özerkliğin de ele alındığı bu maddede bölgesel yönetimlerin, kendi görev sahalarıyla ilgili meselelerde tasarrufta bulunma ve yönetsel işlem gerçekleştirme hakkı olduğu vurgulanmıştır. Bölgelere diğer yönetim birimlerince de yetki ve sorumluluklar aktarılabilir. Devredilmiş yetki ve sorumluluklar olarak adlandırılan bu durum 5. maddede düzenlenmiştir. Bunların yerine getirilmesinde mali kaynaklar da devirle birlikte sağlanacaktır. Bölgeler, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde 4. ve 5. maddelerdeki bu yetki ve sorumlulukları kanunilik, kamu yararı, hizmette yerellik, ulusal dayanışma ve Avrupa dayanışması ilkelerini gözeterek kullanacaklardır (md.6/2). Bölgelerin yerel düzeyden uluslararası düzeye kadar çeşitli yönetim kademeleriyle olan ilişkileri de Şartta düzenlenmiştir. 7. maddeye göre; bölgelerin Yerel Yönetimler Özerklik Şartına tarafa olan yerel yönetimlerle olan ilişkilerinde bu Şart'ın içeriğine bağlı hareket etmesi gerekmektedir. Yani bölgelerden yerel yönetimleri ilgilendiren konularda yerel yönetimlere danışması ve hizmette yerellik ilkesine uygun hareket etmesi

⁴⁰ Taştekin, ss. 32, 39-40.

beklenmektedir. Bölgelerin diğer bölgelerle kuracağı ilişkilerde temel kural, ulusal yasaların belirlediği usullere uygun bir işbirliğinin oluşturulmasıdır (md.8/1). Bölgesel yönetim ile merkezi yönetim arasında gelişen ilişki düzeyi ise kararlara katılım ve danışma odaklıdır. Şart'ın 9/1 maddesi uyarınca merkezi yönetim düzeyinde verilen kararların bölgesel yönetimlerin özerkliğini, yetkilerini veya menfaatini ilgilendirdiği durumlarda bölgelere danışılmalı veya bölgelerin kararlara katılımı sağlanmalıdır. Son olarak, 10. madde ile bölgesel yönetimlerin Avrupa kuruluşlarında temsil edilmesi, buradaki karar süreçlerine katılması ve kendilerini ilgilendiren uluslararası bir anlaşmanın veya kararın benimsenmesinden önce görüş bildirmesi kurala bağlanmıştır.⁴¹

Bölgesel yönetimlerin kurumsal açıdan örgütlenmesinde, yasama ve yürütme organlarının halk tarafından doğrudan seçimle oluşturulması ve yürütmenin meclise karşı sorumlu olması öngörülmüştür (md.12). Ayrıca bu örgütlenme kapsamında 13. madde, bölgelerin kendilerine ait mal varlıklarına ve iç yapılarını serbestçe düzenledikleri idari organlara sahip olduğunu ve çalışan personelinin görev koşullarını, merkezi yönetim ilkeleri ile sınırlı olacak şekilde, belirleyebileceğini savunmuştur. Bu iki maddeye göre bölgesel yönetimlerin idari bakımdan özerk olmaları Bölgesel Özerklik Şartı'nda bir ön koşul olarak kabul edilmiştir. Tıpkı idari özerklikteki gibi Şartta mali özerklik konusunun da üzerinde önemle durulmuş ve detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu konuda 14. maddede merkezi yönetim tarafından aktarılacak mali kaynakların bölgesel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluklarıyla orantılı ve tahmin edilebilir bir seviyede olması gerektiğine değinilmiştir. Aynı anlayış Yerel Yönetimler Özerlik Şartı'ndaki madde 9/2 ve Anayasa madde 127/6 da ("mahalli idarelere görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanır") karşımıza çıkmaktadır. 14. maddenin devamında Şart'ın 4. maddesinde düzenlenmiş olan öz yetki ve sorumlulukların yerine getirilmesinde bölgelerin özgürce kullanabilecekleri öz finansal kaynaklara sahip olması gerektiği vurgusu yapılmıştır. Bir bölgesel yönetimin mali açıdan özerk olduğunun temel göstergelerinden olan öz kaynaklar, 15. maddede tahsil etme ve oran belirleme yetkisi bölgelerde olan vergi, resim ve harçlar olarak sayılmıştır. Ayrıca bölgelere

⁴¹ Keleş ve Erbay, ss. 13-15.

genel bütçeden ayrılan pay da öz kaynaklar arasında değerlendirilerek bu kaynakların paylaşımında bölgelere danışılması esası kabul edilmiştir.⁴²

Temel hatlarıyla incelenen Avrupa Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı Taslağı, Avrupa ülkelerinde hayata geçirilmesi planlanan bölgeselleşme sürecinin temel niteliklerini oluşturan bir çerçeve anlaşmadır. Şart, bölgeselleşme ile ilgili ortak ilkeleri düzenleyen, farklılıklara saygı gösteren ve ülkelerin ulusal mevzuatlarını dikkate alarak onlara hareket alanı tanıyan esnek bir belgedir. Bölgeselleşme politikalarının uygulanmasında mevcut farklılıkların gözetilerek tek tip bir modelin ülkelere dayatılmayacağına anlaşılması ile oluşturulan Şart, her devletin kabul etmekte özgür bırakıldığı türlü bölgesel özerklik tiplerine entegre edilmiş temel maddeleri içermektedir.

Şart Taslağı'nın hazırlanma aşamasında ve AKYBYK'nin 1999 tarihli genel kurulunda yaşanan tartışmalarda ülkelerin bölgeselleşme ile ilgili düşünceleri iki karşıt görüş meydana getirmiştir. Bunlardan bölgeselleşmeyi destekleyenler şunlardır:

1. Bölge, devlet egemenliğini veya ulusal birliği sorgulamaya yönelik bir yapı değil, vatandaşların karar süreçlerine doğrudan katılımını sağlayarak yönetimde halk egemenliğinin etkin şekilde ifade edilmesine yol açan bir statüdür.

2. Azınlık haklarının desteklenmesi ile ulusal bütünleşmeye hizmet eden bölgeselleşme, katı merkezîyetçi uygulamalar sonucunda, bazen terörist hareketlere de dönüşebilecek ayrılıkçı hareketlerin büyümesinde çatışmaları önleme aracı olarak kabul edilir.

3. Bölge, 21. yüzyılın zorluklarına karşı direnç gösterebilme kabiliyetinde yerelin etkinliğini savunan bir düzeydir. Bu açıdan müdahale edebileceği görev sınırları subsidiarite anlayışı uyarınca belediyelerin hizmet sahaları haricindeki kesimlerden oluşmaktadır.

4. Bölge yönetiminin eksik olduğu durumlarda mahalli yönetimlerin, demokratik çabalarında ve merkezle kurulan ilişkilerinde dikkate alınacak yeterli etkiye sahip olamaması aslında var olan merkezîyetçiliği gizleyebilmektedir.

⁴² Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, "Draft European Charter of Regional Self-Government", **Recommendation 34**, 05.06.1997, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680718a7f>, (07.09.2018), ss. 8-9.

5. Bölge odaklı politikalar, zenginlik ve istihdam yaratan çevre dostu bir yaklaşımın ve ekonomik ilerlemenin önemli bir faktörü haline gelmiştir.

6. 1980 yılında Avrupa Konseyi'nde imzaya açılan Sınırötesi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi (Madrid Sözleşmesi)'nin de savunduğu gibi sınırötesi işbirliğinden yüksek verim elde etmek isteniyorsa sınırın her iki tarafındaki bölgelerin de özerklik statüsüne sahip olması gerekmektedir.

7. Bölgeselleşme, genellikle devletin kendine olan güveninin kanıtıdır. Bölgeselleşmenin reddedilmesi bu güvenin eksikliğine işaret edebilir.

Bölgeselleşme düşüncesine yönelik olası itirazlar ise şu şekildedir:

1. Mahalli yönetimlerden farklı olarak başka düzeyde özerk bir idari örgütlenmenin varlığı maliyetli olacaktır. Çünkü bölge hantallaşmaya neden olan fazladan bürokrasiyi de yaratacaktır. Oysaki bölge asli görevi ve subsidiarite anlayışı gereğince vatandaşlar için sağlanan ek hizmet birimi olmalıdır.

2. Toprakları küçük ve nüfusu az olan devletlerde bölgeler vazgeçilmez değildir. Buralarda isteğe göre bölgeler kurulmayabilir.

3. Ülkelerdeki politik sorunlardan kaynaklı olarak bölgelerin varlığı ulusal birliği tehlikeye atabilir ve bağımsızlık yanlısı ayrılıkçı hareketlere sebep olabilir.

4. Bölgeler görev, yetki ve sorumluluklarının aşırı yoğunlaştığı durumlarda yerel makamların özerkliğini gasp edebilir.⁴³

Bölgeselleşmeyle ilgili olumlu ya da olumsuz tüm yaklaşımlarda yönetimlerin aşırı merkeziyetçi yapılarının verimsizliğe ve hantallığa neden olduğu yönünde genel bir farkındalık oluştuğu gözlenmiştir. Bu farkındalık çok çeşitli sosyo-ekonomik ve yönetsel yapılara sahip olan devletlerde yönetim aygıtının etkinleştirilmesi ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Böyle bir ihtiyacın karşılanmasında birçok ülke kaynak tahsisi ve dağılımı sorununa kendi yönetim anlayışı ekseninde bir çözümlerle yaklaşmıştır. Bunlardan en etkili ve sık tercih edileni, stratejik programlama mantığı temeline dayanan bölgesel kalkınma olmuştur.

⁴³ Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, "The Current State and Prospect for Regionalisation in Europe", **Document CPR (6) 3 Part II**, 20.05.1999, https://search.coe.int/congress/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168071880f, (08.09.2018).

1.4. KAVRAMSAL VE KURAMSAL AÇIDAN BÖLGESEL KALKINMA

1.4.1. Kalkınma ve Bölgesel Kalkınma Kavramları

Endüstri devrimi sonrası teknolojideki ilerleme ve bilgi toplumuna geçiş sürecinde yaşanan yapısal dönüşüm, toplumların kalkınma kavramı üzerinde önemle durmalarına neden olmuştur. Uygarlık tarihi boyunca gözlemlenen toplumsal değişimler doğrultusunda anlamı ve içeriği farklılaşan kalkınma kavramının günümüze kadar çeşitli disiplinlerce birçok tanımı yapılmıştır. Genel olarak kalkınma, bir ülkedeki siyasal, sosyal, kültürel ve çevresel sistemlerin geliştirilmesi veya modernleştirilmesi ile toplumsal refah artışının sağlanması şeklinde ifade edilmektedir.⁴⁴

Günümüzde çağdaş bir bakış açısıyla yapılan tanımlamalarda kalkınma yalnızca ekonomik faktörler üzerinden değil, güncel birçok bileşeni kapsayacak şekilde formüleştirmektedir. Bu kapsamda kalkınma kavramı, iktisadi büyümenin yanı sıra eğitim, sağlık, ulaşım, altyapı, adalet, güvenlik gibi hizmetlerin verimliliğinin artırılması; vatandaşların bu hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması; yeni istihdam alanlarının oluşturulması ile üretimde artışın sağlanması; kadınların işgücüne katılım oranlarının artırılması ile çalışma hayatında cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi; yönetimde demokratik, katılımcı, hesap verebilir, şeffaf bir anlayışın benimsenmesi; bölgesel gelişme farklarının azaltılması; doğal ve beşeri kaynakların sürdürülebilir kullanılması; sektörler arası iletişim kanallarının çeşitlendirilmesi çabaları olarak tanımlanmaktadır.⁴⁵

İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda ortaya çıkan kalkınma dengesizliği sorunu bölgesel seviyede belirginleşerek gelişmiş bölge ile geri kalmış bölge ayrımına neden olmuştur. Kalkınma yaklaşımının çözüm üretmede yetersiz kaldığı bu sorun karşısında bölge ile kalkınma kavramlarının bir sentezi olarak bölgesel kalkınma kavramı ekonomi literatürüne eklenmiştir. İlk olarak bölge biliminin kurucusu olan Walter Isard tarafından ABD’de geliştirilen kavramın temelinde

⁴⁴ Irma Adelman ve Erinç Yeldan, “Is This The End Of Economic Development?”, **Structural Change and Economic Dynamics**, Cilt:11, 2000, s. 95.

⁴⁵ Gerald M. Meier ve James E. Rauch, **Leading Issues in Economic Development**, 7. Baskı, Oxford University Press, New York, 2000, ss. 5-7.

Uluslararası Ticaret Teorisi ve Kuruluş Yeri Teorisi bulunmaktadır. Isard, çalışmalarında bölgeler arası ekonomik ilişkileri vurguladığından dolayı diğer geleneksel ekonomik teorilerden daha çok, bu iki teorinin bütünleştirilmesi üzerinde durmuştur.⁴⁶ Rekabetin ulusal boyuttan bölgeler arası boyuta geçtiği 1950’li yıllarla birlikte bölgesel kalkınma önem kazanmaya başlamıştır.

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerek ürünü gerekse süreci şeklinde kabul gören bölgesel kalkınma, insanların yaşadıkları, çalıştıkları, yatırım yaptıkları bölgelerin istihdam olanaklarının, yaşam ve çalışma koşullarının, refah seviyelerinin ve yatırım kapasitelerinin iyileştirilmesi; bölge endüstrilerinin desteklenmesi; altyapı hizmetleri ile işgücü ve sermaye piyasalarının geliştirilmesi olarak ifade edilmektedir.⁴⁷ Bu tanıma göre bölgesel kalkınma, seçilen bir bölgedeki tüm unsurların birlikte organize edilmesiyle daha iyi bir kalkınma dengesinin sağlanmasını hedeflemektedir. Dolayısıyla bölgenin seçimi ve analizi stratejik planların ve politikaların başarıya ulaşmasında önemli bir etkidir.

Keynesyen yaklaşımın hâkim olduğu dönemde bölge seçiminden başlayarak kalkınma stratejilerinin gerçekleştirilmesindeki tüm aşamalarda yetkili tek aktör merkezi yönetim olmuştur. Ancak küreselleşme ve yerelleşmenin yönetim anlayışına etkileri ve devlet müdahaleciliğinin bölgesel kalkınma dengesini sağlamada yetersiz kalması gibi gerekçeler, yerel ve bölgesel bütün aktörlerin işbirliğine dayanan yeni bir bölgesel kalkınma anlayışını doğurmuştur. Yerel ve bölgesel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, özel sektör temsilcilerinin ve üniversitelerin katılımını benimseyen bu anlayışta amaç, bölgeler arası gelişme farklarının azaltılmasında bölgelerin küresel rekabet sistemi içinde kendi dinamikleri ile kalkınmasını sağlamaktır. Bu maksatla bölgelerin iç potansiyelleri ve kaynakları harekete geçirilerek katılımcı, esnek, şeffaf, sürdürülebilir, yönetişim odaklı ve özerk yönetsel birimlere dönüşmesi hedeflenmiştir.⁴⁸

Bölgesel kalkınma kavramının geçirdiği değişimler dikkate alındığında kavramın yalnızca geri kalmış bölgelerin kalkınma dengesini sağlamada veya rekabet

⁴⁶ John R. Meyer, “Regional Economics: A Survey”, *The American Economic Review*, Cilt:53, 1963, s. 25.

⁴⁷ Robert J. Stimson, Roger R. Stough, Brian H. Roberts, **Regional Economic Development: Analysis and Planning Strategy**, 2. Baskı, Springer, New York, 2006, s. 4.

⁴⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, **Türkiye İktisat Kongresi Çalışma Grubu Raporları-IV**, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, 2004, s. 20.

gücünü arttırmada etkili olmadığı, aynı zamanda durağanlaşan ekonomileri canlandırmada da rol oynadığı görülmektedir. Bu açıdan ulusal kalkınmaya da hizmet eden kavram, ihtiyaç halinde birçok kez başvurulabilecek dinamik bir anlam taşımaktadır.

1.4.2. Bölgesel Kalkınmada Kuramsal Yaklaşımlar

Zaman ve mekân boyutlarının önemsenmediği durağan yapıdaki genel ekonomi teorilerinden farklı olarak bölgesel kalkınma kuramları, zaman ve mekân unsurlarını sosyo-ekonomik faaliyet ve ilişkilerin analizinde kullanan dinamik yaklaşımlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan bölgeler arası kalkınma dengesizliği sorunu bölgelerin bir mekân birimi olarak kalkınma kuramlarında yerini almasına neden olmuştur. Bu dönemde bölgesel kalkınmayla ilgili farklı varsayımlar üzerinden hareketle birçok bölgesel kalkınma kuramı geliştirilmiştir. Temelde geri kalmış bölgelerin kalkınma açığının nasıl kapatılacağı sorusuna yanıt arayan kuramların her birisi kendi penceresinden kalkınma yaklaşımları önermiştir. Bu yaklaşımlar tarihsel süreçte yaşanan değişimlerle birlikte sürekli olarak gelişerek zengin bir literatür meydana getirmiştir. Birçok sınıflandırmaya tabi tutulan bölgesel kalkınma kuramları bu bölümde geleneksel kuramlar ve çağdaş kuramlar olarak iki ana başlık altında incelenecektir.

1.4.2.1. Bölgesel Kalkınmada Geleneksel Kuram ve Yaklaşımlar

1929 ekonomik krizi ve ardından patlak veren İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkımın etkilerini ortadan kaldırmak için birçok devlet yeniden inşa sürecine girmiştir. Savaş sonrası gerek kalkınma planlarının gerekse hükümet programlarının vazgeçilmez unsuru haline gelen bölgesel kalkınma ile ilgili birçok kuram veya yaklaşım geliştirilmiştir. Bunlar arasında 1970'lere değin etkin olup geçerliliğini korumuş "geleneksel bölgesel kalkınma kuram ve yaklaşımları" dikkat çekmektedir. Bölgeler arası kalkınma dengesizliğinin temel sebebi olarak kaynak dağılımındaki adaletsizliği gösteren kuram ve yaklaşımlar, çözüm olarak ise, Keynesyen stratejiler önermişlerdir. Bu doğrultuda devletin ekonomi üzerindeki mutlak hâkimiyeti ile

korumacı ve müdahaleci refleksine, plan odaklı kalkınmaya ve sosyal refah uygulamalarına sıkça başvurulması hedeflenmiştir. Son derece tutarlı, derinlikli ve kaynak bakımından çeşitli olan kuram ve yaklaşımlar aynı olgulara değişik açıklamalar getirmiştir.⁴⁹

1.4.2.1.1. Keynesyen Bölgesel Kalkınma Kuram ve Yaklaşımları

1950 ile 1960 yılları arasında yoğun şekilde incelenmiş ve uygulanmış olan Keynesyen Bölgesel Kalkınma Kuramı, bölgeler arası gelişme farklarının azaltılarak bölgesel kalkınmanın sağlanması, bölgelerin uluslararası seviyede rekabete katılması, istihdam sorunlarının giderilmesi ve gelirin adaletli dağıtılması sorunlarına odaklanmıştır. Çözüm olarak devletin ekonomiye müdahalesini meşru gören yaklaşımda yöntem olarak kısa süreli analizler benimsenmiştir. Bu kuramda piyasa olgusunun eşitsizlikleri azaltan değil, aksine artıran bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Piyasanın kendi kuralları doğrultusundaki işleyişi mekânsal dengesizliği doğuracaktır.

Keynesyen Bölgesel Kalkınma Kuramı'nda denklik mekanizması arz faktörünün değil talep faktörünün rolü üzerine eğilmiştir. Önceki kuramlardan farklı olarak mekânın dikkate alındığı bu kuramda bir bölgenin geliri gerçekleştirilen harcamalar, yatırımlar, ithalat ile ihracat verilerinin hesaplanması sonucunda meydana gelmektedir. Bölgesel ilişkilerin analizinin yapılabildiği, mekânsal rasyonelliğin esas olduğu, kararların merkezden alındığı bu kuramda, bölgelerin kendilerine özgü özellikleri önemsenmeyerek tüm bölgeler için standart bir kalkınma süreci öngörülmüştür.⁵⁰ Keynesyen anlayışta bölgesel kalkınmanın iki tipi vardır: ihracat temelli yaklaşım ve yatırım temelli yaklaşım.

İhracat temelli yaklaşıma göre bir bölgenin ihracat faaliyetleri yani dış talep oranı bölgenin kalkınma düzeyini belirleyen temel etkidir. Yalnızca ekonominin talep boyutundaki gelişmelerin dikkate alındığı yaklaşımda girdi maliyeti, yatırım seviyesi ve taşıma masrafları gibi arz boyutunu oluşturan sorunlar ihmal edilmiştir.

⁴⁹ Burcu Yavuz Tiftikçigil, **Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları**, Derin Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 1, 5.

⁵⁰ Hatice Karaçay Çakmak ve Lütfi Erden, “ Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları ve Kamu Destekleme Politikaları: Türkiye’den Bölgesel Panel Veri Setiyle Ampirik Bir Analiz”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:3, 2004, s. 81.

Geri kalmış bölgelerin ihracatını artırmaya yönelik strateji ve tedbirler geliştirilmesini savunan yaklaşıma göre kısa vadede bölgesel mal ve hizmetlere yönelik talep artışı kalkınmayı tetiklerken, uzun vadede bölgeye yönelik sermaye ve emek akımı kalkınmaya yapısal bir boyut kazandıracaktır.⁵¹

İhracat temelli yaklaşıma yönelik yapılan eleştiriler; arz faktörünü dikkate almadığından kısa süreli olmuştur. Ayrıca itici unsur olarak ihracatın neden ve nasıl tercih edildiği açıklanmamış ve ihracatın olmadığı bir durumda kalkınmanın nasıl yaşanacağını da cevaplanmamıştır. Son olarak bir bölgedeki mal ve hizmetlere yönelik talebin artması için diğer bölgenin kalkınmış olması şartı aranmış ve kendi potansiyeli ile kalkınması desteklenmemiştir.

Yatırım temelli yaklaşım, bölgesel yatırımların kapasite artırıcı etkisine değinerek yapılacak her yatırımın bölgede istihdam olanakları ve kişi başına düşen gelir üzerinde pozitif etki yaratacağını belirtmiştir. Bu etkinin büyüklüğü bölgesel ekonomideki tasarrufların, vergilerin ve ithalatın hacmi ile doğrudan ilişkilidir. Hartman ve Seckler tarafından geliştirilen yaklaşımın en önemli bulgusu bölgesel kalkınmaya birikimli bir süreç sonunda ulaşılabileceği düşüncesidir. İhracat temelli yaklaşımın eksikliklerini tespit etmesine rağmen bu yaklaşım bölgeler arası dengesizlik sorununun çözümüne yönelik önerilerinde yetersiz kalmıştır.⁵²

1.4.2.1.2. Harrod – Domar Bölgesel Kalkınma Kuramı

Keynesyen Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı'nda ileri sürülen talep odaklı bölgesel kalkınmanın kısa süreli, dengesiz ve süresiz bir gelişme gösterebileceği endişesi üzerine yeni teorik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar arasında birbiriyle benzeşen iki kuramın sentezi sonucu oluşan Harrod-Domar Yaklaşımı bölgesel kalkınmanın uzun dönemde istikrar kazanması gerekliliğine vurgu yapmasıyla dikkat çekmiştir. Keynesyen temelli olmasına karşın bu yaklaşım, analizlerinde uzun dönemli sürekli bir kalkınmanın sağlanabileceğini ileri sürmüştür. Bu hedefe ulaşmada belirleyici rolün tasarruf ve yatırımlarda olduğunu savunan Harrod-Domar Kuramı, Keynesyen Yaklaşım'dan farklı olarak yatırımların gelir

⁵¹ Tiftikçigil, ss. 10-11.

⁵² Hüsnü Erkan, **Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme: Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1987, s. 12.

artırıcı ve kapasite yaratıcı etkilerinin olduğunu ifade etmiştir. Kurama göre bölgesel ekonomiler gelirlerindeki artışı tasarruf olarak kabul edip yatırıma çevirdiği düzeyde gelişecektir. Yatırımdan sağlanan kazançla elde edilen gelir artışı, yeni yatırım olanaklarının oluşumuna yol açan bir döngü oluşturacaktır. Buradan hareketle Harrod-Domar Kuramı bölgeler arası kalkınma dengesizliğinin azaltılmasında az gelişmiş bölgelerin sahip olduğu yatırım ve teknik gelişme kapasitelerinin artırılması gerektiği sonucuna varmıştır.⁵³

1950'li yıllarda kalkınma iktisadı kapsamındaki çeşitli kuramların gelişimini etkileyen Harrod-Domar Yaklaşımı, 1960'lı yıllarda aralarında ülkemizin de bulunduğu gelişme eğilimi içerisindeki birçok ülkenin kalkınma planlarına esas teşkil etmiştir. Yaklaşım, bölgeler arası kalkınma dengesinin sağlanması için tüm bölgelerin kalkınma hızlarının eşit olması gerektiğini kabul etmiş ve bu yönüyle eleştirilmiştir. Ayrıca tıpkı Keynesyen Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı'nda olduğu gibi ekonominin arz boyutunu ihmal etmiş ve bölgesel kalkınmayla ilgili eksik bir açıklama sunmuştur.⁵⁴

1.4.2.1.3. Neo-Klasik Bölgesel Kalkınma Kuramı

Bölgesel kalkınma analizlerinde ekonominin talep faktörü üzerine yoğunlaşan Keynesyen ve Harrod-Domar kuramlarının aksine Neo-Klasik Bölgesel Kalkınma Kuramı, arz faktörü odaklı bir kalkınma öngörmüştür. Bölgelerin mevcut kalkınma seviyelerini üretim fonksiyonlarını esas alarak analiz eden kuramda, bölgesel kalkınma; sermaye stoku, istihdam artışı ve teknolojik gelişmeye endekslenmiştir. Bu üretim faktörlerinden teknolojik gelişmenin uzun vadede verimlilik artış hızı üzerindeki etkisinden dolayı kalkınmaya önemli katkıları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sermaye stokunda meydana gelen artışın üretim hacmine yansıtılmaması durumunda hiçbir yeni istihdam olanağı yaratılamayacak ve bölgesel kalkınma uzun vadede yalnızca teknolojik gelişmeyle sağlanabilecektir.⁵⁵

⁵³ Frank J. B. Stilwell, **Bölgesel İktisat Politikası**, Çev. Sevgi Güran, Akbank Kültür Yayınları, İstanbul, 1980, ss. 42-43.

⁵⁴ Erkan, ss. 14-15.

⁵⁵ Andy Pike, Andres Rodriguez-Pose ve John Tomaney, **Local and Regional Development**, Routledge, New York, 2006, ss. 62-63.

Neo-Klasik Bölgesel Kalkınma Kuramı, bölgeler arası dengesizliğin nedeni olarak kaynak dağılımındaki adaletsizliği görmektedir. Bölgeler arası dengeli kalkınmanın sağlanmasında serbest piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde işlemesi gerektiğini öneren kuram, dengeli bir kalkınma için üretim faktörlerinin ve malların bölgeler arası serbestçe hareket edebilmesi varsayımı üzerine temellendirilmiştir. Bu hareket ile üretim faktörlerinin ve mallarının miktar veya fiyatları yüksek olan bölgelerden düşük olan bölgelere doğru akacağı ve bu sürecin bölgeler arası gelir dengesine ulaşana kadar devam edeceği savunulmuştur.⁵⁶ Yani tüm bölgelerin eşit gelir seviyesine sahip olması üretim faktörlerinin yeniden paylaşım sürecine girmesi ile mümkün olacaktır. Böylece bölgeler arası yeniden paylaşım zamanla eşitsizlikleri mutlak şekilde yok ederek tüm bölgelerde uzun vadeli bir kalkınmanın hayata geçirilmesini sağlayacaktır.

Neo-Klasik Bölgesel Kalkınma Kuramına ait temel eleştiri, varsayımların oluşturulmasında dikkate alınan şartların somut gerçeklikle hiçbir şekilde örtüşmemesi üzerinedir. Tam rekabet koşullarının varlığı, tam istihdam düzeyi ve üretim faktörlerinin homojenliği gibi varsayımlar ideal bir ekonomik yapıyı işaret etmiştir. Oysaki kalkınmaya mekân boyutu kapsamında bakıldığında bölgelerin mevcut durumlarının kuram varsayımlarına göre (en azından tam istihdamı sağlamada) yetersiz olduğu görülmektedir. Bu açıdan kuram bölge özelliklerini varsayımlara yansıtamamıştır. Ayrıca merkez-çevre ilişkisini, kentleşme olgusunu ve bölgesel birimlerin işbirliğine dayanan karşılıklı bağımlılığını da açıklayamamaktadır.⁵⁷

1.4.2.1.4. Kalkınma Kutupları Kuramı

Bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesinde dengeli bir kalkınmanın hedeflendiği yaklaşımların aksine kalkınma kutupları kuramı, bütün bölgelerin aynı zamanda eşit düzeyde kalkınmasının mümkün olamayacağını ifade etmektedir. İlk olarak 1949 yılında iktisatçı Perroux tarafından ileri sürülen kuram daha sonra

⁵⁶ Oğuzhan Altay, Aydanur Gacaner ve Nazif Çatık, “Ege Bölgesinin Kalkınmasında Finansal Kurumsallaşma Araç Olabilir Mi?”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Kitabı Cilt-1**, Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, Ankara, 10-12.09.2003, s. 16.

⁵⁷ Erkan, ss. 19-20.

Myrdal, Hirschman ve Kaldor gibi isimler tarafından geliştirilmiştir. Buna göre, hammaddeye yakınlık, pazar büyüklüğü, eğitilmiş işgücü, gelişmiş altyapı ve ulaşım ağı gibi nedenler belirli bölgeleri “kalkınma ve refahın merkezi” haline getirirken buralarda çeşitli sektörlerdeki ekonomik, sosyal, siyasal ve bilimsel faaliyetlerin yoğunlaşması ile çevre bölgelerin olumlu veya olumsuz olarak etkilemesine neden olmaktadır. Kuram, bir merkezdeki kalkınma hamlesinin birikimli bir şekilde çevresine etki ederek önce dengesizliği artıracaklarını daha sonra ise azaltacaklarını savunmaktadır. Analizlerinde mekân boyutunu merkeze yerleştiren Perroux da kalkınma kutuplarının öncelikle çevresel kaynakları üzerinde toplayacağını, kalkınma düzeyine eriştikten sonra ise kaynakların çevredeki bölgelere yayılacağını belirtmiştir.⁵⁸ Dolayısıyla Kalkınma Kutupları Yaklaşımı merkezde oluşan refahın kaynağı olan yatırım, girişim ve yeniliklerin az gelişmiş çevre bölgelere dağıtılmasını sağlayan yararlı bir mekanizmayı önermektedir. Bu mekanizmanın işleme için merkez ile çevre arasında sıkı bir ilişki ağının varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Myrdal ise Perroux’un kalkınmanın diğer bölgelere yayılacağı anlayışına ek olarak iki yönlü bir bakış açısıyla yaklaşmış ve kalkınmanın az gelişmiş bölgeler üzerinde lehte veya aleyhte sonuçları olabileceğini söylemiştir. Myrdal’a göre bir bölgedeki kalkınmanın çevredeki diğer bölgelerin kalkınmalarına katkı sağlamasına “yayılma etkisi” denirken, kalkınmadan diğer bölgelerin olumsuz etkilenmesine “püskürtme etkisi” denilmektedir. Perroux’un incelemediği püskürtme etkisinde, kalkınan bölge çevre bölgelerdeki istihdam potansiyelinin, üretim faktörlerinin ve finansal kaynakların çekim sahası haline gelerek çevredeki bölgelerin kalkınma potansiyellerini kendi çıkarları için yok etmektedir.⁵⁹ Böylece çevredeki bölgeler sağlık, eğitim, ulaşım ve altyapı gibi birçok hizmetin yerine getirilmesinde sorun yaşamaktadır.

Kalkınma Kutupları Kuramı’nın bir diğer önemli noktası, bölgede kalkınmaya öncülük edecek veya kalkınmayı yönlendirecek bir sektörün varlığıdır. Genellikle bölgelerin kalkınma kutbu olmalarında endüstriyel yatırımlar diğer sektörlerden daha hızlı ve etkili sonuçlar doğurmaktadır. Büyük ölçekli, teknolojik ve yenilikçi bir veya birkaç endüstri kolunun öncülüğünde meydana gelen bölgesel

⁵⁸ Dinler, ss. 44-45.

⁵⁹ Tanyel Özelçi Ecerel, “Bölgesel/Yerel Ekonomik Kalkınma Kuramlarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişmeleri”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 55, 2005, s. 93.

kalkınma, bölgenin bir kalkınma kutbu olmasına ve endüstriler arası ilişkiler ile zincirleme bir takım etkiler yaratarak kalkınmanın yaygınlaşmasına hizmet etmektedir.⁶⁰

Genel olarak değerlendirildiğinde, Kalkınma Kutupları Kuramı mekân (bölge) odaklı analizler yapması dolayısıyla daha akılcı ve gerçekçi bir içerik arz etmektedir. Ancak kuram, kalkınma kutuplarının oluşturulmasında gerekli olan şartların nasıl meydana geldiğini veya nasıl yaratıldığını açıklamakta yetersiz kalmıştır. Kalkınma kutbu haline gelen bölgelerdeki istihdam olanakları ve işçi ücretlerinde yaşanan artış bireylerin yaşam standartlarını olumlu yönde etkilerken, sınırlı sayıdaki kalifiye işgücünü ve kaynaklarını kaybeden çevre bölgelerin üretim faaliyetleri ve kalkınma potansiyeli yok olmaktadır. Ayrıca çevre bölgelerdeki nüfusun kalkınma bölgelerine doğru kitlesel göçü aşırı kalabalıklaşmaya ve yeni kentleşme sorunlarına da yol açmaktadır.⁶¹

1.4.2.1.5. Merkez – Çevre Bölgesel Kalkınma Kuramı

1966 yılında John Friedmann tarafından ortaya atılan Merkez – Çevre Bölgesel Kalkınma Kuramı, endüstrileşme aşamasına geçiş sürecindeki ekonomilerde ortaya çıkan merkez bölge ile çevre bölge arasındaki özerklik-bağımlılık ilişkisini temel almaktadır. Friedmann'a göre özerklik-bağımlılık ilişkisi; çevre bölgelerdeki eğitilmiş işgücü, doğal/beşeri kaynaklar ve üretim faktörlerinin merkez bölgelere akması ile merkez bölgelerde üretim ve gelir seviyesinin arttığı; buna karşılık çevre bölgelerin yoksullaşarak merkeze bağımlı hale geldiği sömürgeci bir yapı üzerine kurulmuştur. Kurama göre sermaye, güç, bilgi kapasitesi ve kültürel mirasa sahip olan merkez bölgeler, hem teknolojik yeniliklerin hem de sosyo-ekonomik ve kültürel yapısal değişimlerin çıkış noktası iken; çevre bölgeler hiyerarşik olarak merkez bölgeye tabi ve merkez tarafından kontrol edilen birimlerdir. Bu durum katı bir merkeziyetçi yapıya ve iki bölge arasında dengesiz ve eşitsiz bir ilişkinin gelişmesine neden olabileceği endişesiyle eleştirilmiştir. Oysaki Friedmann'a göre, merkez bölgelerden kontrol ettiği çevre bölgelere yönelik

⁶⁰ Niles M. Hansen, "Development Pole Theory in a Regional Context", **Kyklos**, Cilt: 20, 1967, s. 711.

⁶¹ Dinler, s. 434.

teknolojik ve kültürel yeniliklerin akışı, bölgesel kalkınmadaki aksaklıkların giderilmesine ve kuramın işlerlik kazanmasına katkı sağlayan ana etkidir.⁶² Yani Friedmann için çevre bölgelerin kalkınması ancak merkez bölgenin kalkınmasıyla mümkün olacaktır. Çünkü merkez bölgeler değişim potansiyeli ve etki alanı diğer bölgelere oranla daha yüksek olan yerlerdir.

Kalkınma Kutupları Kuramı ile aynı zamanda ortaya çıkmasına rağmen Merkez-Çevre Kuramının temel farkı, referans olarak incelenen birimlerin farklı bir gelişme düzeyine sahip olması ile ilgilidir. Merkez-Çevre Bölgesel Kalkınma Kuramı küresel ölçekte az gelişmiş, yoksul bölgelerin kalkınmasındaki dengesizliklere değinirken, kalkınma kutupları kuramı gelişmiş bölgelerin kalkınmasındaki farklılıklara odaklanmıştır. Ayrıca Friedmann, Myrdal'ın bahsettiği “püskürtme etkisi”nin piyasa genişlemesi ve yeni kaynakların keşfi gibi gelişmeler ile kırılacağını ve bu durumun endüstriyel kuruluşlar için daha avantajlı şehirlerin yaratılmasına katkı sağlayacağını öne sürmüştür.⁶³

1.4.2.2. Bölgesel Kalkınmada Çağdaş Kuram ve Yaklaşımlar

1970’li yıllarda patlak veren ekonomik kriz ile birlikte Fordist üretim biçimi terk edilerek Post-Fordist üretim biçimine geçilmesi, sanayi toplumu tarzı örgütlenmenin yerine enformasyon toplumu özelliklerinin benimsenmesi, küreselleşme ve yerelleşme kavramlarından sonra bölgeselleşme kavramının da önem kazanması, Keynesyen merkezli kalkınma anlayışının gelir dağılımında adaleti ve kaynak dağılımında etkinliği sağlamada yetersiz kalması gibi gelişmeler çağdaş bölgesel kalkınma kuram ve yaklaşımlarını ortaya çıkaran nedenler olmuştur. Bu kuram ve yaklaşımlar, geleneksel kuramların temel amacı olan bölgeler arası kalkınma dengesizliğinin giderilmesi düşüncesinin yanı sıra bölgelerin küresel düzeyde rekabete uyum sağlayacak güce ulaşması, kendi kaynakları ve imkânları göz önüne alınarak bölgesel potansiyelin değerlendirilmesi ve bölgelerin sahip olduğu kırsal ve kentsel alanlar arasındaki kalkınma dengesizliklerinin en aza indirilmesi gibi amaçlara da sahiptir. Teknolojik gelişmelere ve yeniliklere önem veren çağdaş

⁶² Alicja Szajnowska-Wysocka, “Theories of Regional and Local Development-Abridged Review”, **Bulletin of Geography Socio-Economic Series**, Cilt: 12, 2009, ss. 78-79.

⁶³ Erkan, ss. 25-26.

bölgesel kalkınma kuramları yalnızca geri kalmış bölgelerde değil bütün bölgelerde kalkınma sorunlarının çözümüne eğilerek, yerel ve bölgesel yönetimlerle birlikte özel sektör, stk, üniversitelerin de çözüme katkı sağlaması gerektiğini savunmaktadır.⁶⁴

1.4.2.2.1. Ürün Yaşam Döngüsü Yaklaşımı

Bölgesel kalkınma hedefinin teknolojik gelişmelere odaklı şekilde incelendiği Ürün Yaşam Döngüsü Kuramı 1966 yılında iktisatçı Raymond Vernon tarafından geliştirilmiştir. Vernon, bölgesel kalkınmanın başarıya ulaşması için teknolojik yeniliklerin üretimde kullanılması gerektiğini düşünmektedir. Bir ürünün teknolojik altyapıya ve nitelikli işgücüne sahip bir bölgedeki üretim ve gelişim sürecini ele alan kuram, ürünün yoğun AR-GE çalışmaları neticesinde üretimini, piyasaya sunumunu, piyasadaki başarısını ve son olarak yeni ürünlerin üretilmesiyle piyasadaki yerini kaybetmesini analiz etmektedir.⁶⁵

Ürün Yaşam Döngüsü Kuramı'na göre, teknolojik potansiyeller kullanılarak üretilen yeni bir ürün başka yeni bir ürünle ikame edilene kadar dört evreden geçmektedir. Bunlar; “buluş ve yenilik evresi”, “büyüme evresi”, “olgunluk evresi” ve “tutulma evresi”dir. Bu bakımdan bölgeler, uzmanlaştıkları ürünün geçirdiği evrelerine göre büyümekte veya küçülmektedir. Teknoloji-yoğun bir ürünün her evrede piyasa yapısına, ürün stratejisine, baskın üretim faktörüne ve mekânsal yapıya yönelik farklı bir takım etkileri vardır. Bu evrelerdeki etkiler aynı zamanda yatırımcıların neden sermaye-yoğun yatırımlar için kalkınmış bölgeleri, emek-yoğun yatırımlar için geri kalmış bölgeleri tercih ettiğini de bazı yönlerden açıklamaktadır. Tablo 1’de bir ürünün yaşam sürecindeki değişimi incelenmektedir.

⁶⁴ Naci Akın, “Bölgesel Kalkınma Araçları ile Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve TEPAV, Ankara, 7-8. 09. 2006, s. 295.

⁶⁵ Edward J. Malecki, **Technology and Economic Development: the Dynamics of Local, Regional and National Change**, Longman Pub Group, Essex, 1991, s. 124.

Tablo 1: Teknoloji-Yoğun Bir Ürünün Ürün Yaşam Döngüsü İçindeki Değişimi

	Buluş ve Yenilik	Büyüme	Olgunluk	Tutulma
Piyasa Yapısı	Yarı Tekelci	Oligopol	Rekabet Artışı	Yoğunlaşma ve Devlet Tekeli
Ürün Stratejisi	Tek Ürün	Tek Ürün	Bir Baskın Ürün ve Standartlaşmış Üretim	Çeşitlendirilen ve Sübvansane Edilen Tek Ürün
Baskın Üretim Faktörü	Enformasyon, Yüksek Nitelikli Emek ve Sermaye	Nitelikli İşgücü	Sermaye	Niteliksiz İşgücü
Mekân	Gelişmiş Ar-Ge Altyapısı Sayesinde Yığılma	Bölge İçi Âdem-i Merkezileşme	Bölgeler arası Âdem-i Merkezileşme	Üretimin Düşük Maliyetli Yerlere Kayması

Kaynak: Rolf Sternberg, “Regional Growth Theories and High-Tech Regions”, *International Journal of Urban and Regional Research*, Cilt: 20, 1996, s. 520.

Tablo 1’deki ilk evre olan “buluş ve yenilik evresi”, teknolojik yeni bir ürünün icat edilerek, ekonomik yaşama dâhil edildiği evredir. Bu ürün enformasyon altyapısı gelişmiş, eğitilmiş işgücüne sahip bölgelerde üretilmektedir. Bu alanlarda gerçekleştirilen üretim ticaret amaçlı değil, iç piyasa talebini karşılamaya yöneliktir. Ayrıca ürünün üretimi patent haklarından dolayı yarı tekelci bir piyasa yapısı içerisinde gerçekleştirilmektedir. “büyüme evresi” olarak adlandırılan ikinci evrede yeni ürünün piyasada başarılı olması, beraberinde talep artışını getirmektedir. Üretimin hızlandığı bu evrede ürünün ihracatına başlanır. Bu durum bölgenin rekabet gücünü artırarak kalkınmasına ve âdem-i merkezileşmesine katkı sağlamaktadır. Büyüme evresinin devamlılığının sağlanmasında, üretim artışını karşılayan, nitelikli işgücü belirleyici bir etken haline gelmektedir. Ayrıca bölge, teknoloji altyapısına sahip olması bakımından tekel olma özelliğini sürdürmektedir. Üçüncü evre olan “olgunluk evresi”nde, üretilen yeni ürünün ekonomiye olan etkisi belirginleşmektedir. Teknolojik olanakların çevre bölgelerce elde edilmesiyle yeni ürün üretimi taklit edilebilir hale gelmektedir. Böylece kitlesel üretim standartlaşırken fiyat rekabetinde artış yaşanmakta ve sermaye, üretim için baskın faktör konumuna yükselmektedir. Son evre olan “tutulma evresi”, ürünün ekonomideki öneminin değersizleştiği, iç piyasada devre dışı kaldığı ve yerine başka bir teknoloji ürünün geldiği evredir. Teknolojinin yaygınlık kazanmasıyla birlikte

üretim, yüksek işçi ücretlerinin olduğu yenilikçi bölgelerden; ucuz ve niteliksiz işgücünün olduğu çevre bölgelere kaymaktadır. Az gelişmiş çevre bölgeler bu özelliklere sahip çok sayıdaki işgücü ile piyasaya hâkim olmaktadır. Yenilikçi bölgeler yeni bir teknolojik ürün üretilene kadar düşük seviyede üretim ve ihracat yapmaktadır.⁶⁶

Son olarak Ürün Yaşam Döngüsü Yaklaşımı'na yöneltilen eleştirilere bakıldığında; üretilen teknolojik ürünlerin döngü boyunca herhangi bir değişim yaşamadığı varsayımı eleştirilerek piyasaya giren her rakip firmanın ürünlerde belirli bir değişikliğe sebep olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca her ürünün kitle üretimi kapsamında çevre bölgelere kaydırılabileceği varsayımı da eleştirilerek standart kitle üretimine uygun olmayan ürünlerin ucuz işgücüne sahip bölgelere kaydırılmayacağı belirtilmiştir. Kuram, ürünlerin yaşam sürelerini uzatabilecek kimi değişiklikleri hesaba katmaması dolayısıyla da eleştirilmektedir.⁶⁷

1.4.2.2.2. Sanayi Kümeleri ve Esnek Uzmanlaşma Yaklaşımı

Bölgesel kalkınmada itici güç konumunda yer alan kitlesel üretim biçiminin 1970'li yıllardaki krizin etkisiyle tıkanıklık yaşaması yeni üretim sistemlerinin geliştirilmesine neden olmuştur. 1984 yılında Amerikalı iktisatçılar M.Piore ve C.F. Sabel tarafından geliştirilen Sanayi Kümeleri ve Esnek Uzmanlaşma Yaklaşımı sanayi bölgelerindeki üretim anlayışının kitlesel üretimden esnek uzmanlaşmaya kayması gerektiğini belirtmektedir. Piore ve Sabel sanayi bölgelerinin müşteriler ve rakip firmalarla yakın ilişki içinde olan firmalardan oluştuğunu belirterek bu ilişkinin yenilik uyarıcı özelliğine dikkat çekmiştir. Firmalar arasında gerçekleşen enformasyon ve teknoloji paylaşımı yoluyla oluşan işbirliği veya ortaklıklar, sanayi bölgelerini yenilik üretilen merkezler olarak ön plana çıkarmıştır. Sanayi kümeleri arası oluşan bu dinamik ilişki, bölgesel yönetimler ile eğitim ve sivil toplum kuruluşlarını içeren bir birlikteliğin oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte teknolojiye gelişmeler niteliksiz işgücü ve belirli bir maksat için üretilen makinelerin kullanıldığı seri üretimin yerine nitelikli işgücü ve genel maksatlı makinelerin kullanıldığı ve çeşitli ürünlerin düşük miktarlarda üretimine olanak

⁶⁶ Sternberg, ss. 519-521.

⁶⁷ Malecki, ss. 133-134.

veren esnek uzmanlaşma sisteminin egemen olmasını sağlamıştır. Teknolojinin gelişimi kitlesel üretimde yapılan hataların esnek uzmanlaşma sisteminde yapılmasının önüne geçmiştir. Esnek uzmanlaşma ile bölgesel düzeyde birtakım değişiklikler yaşanacağını söyleyen yaklaşım, bölgesel dinamiklerin kalkınma, örgütlenme, katılım ve eşgüdüm gibi kavramlarla sıkı bir ilişki içinde olduğunu belirtmiştir.⁶⁸

Kitlesel üretim sisteminde herkesin uzmanlaştığı yalnızca bir iş olması ve sürekli bu işi yapması öğrenme sürecini sekteye uğratmıştır. Esnek üretimde ise her çalışan birden fazla işi yapabilmektedir. Ayrıca yapılacak işin öğrenme aşamasında işçiler bir paylaşımda bulunmaktadır. Ortak sorumluluğa sahip olan işçilerin esnek üretim sistemindeki verimliliği de yüksek olmaktadır. Kitlesel üretim sisteminde devlet ulusal düzeyde bölgesel kalkınma politikaları ile kalkınma dengesini sağlamaya çalışmaktadır. Bunu yaparken hiçbir şekilde teknoloji altyapısını veya AR-GE çalışmalarını destekleyecek bir çaba içerisine girmemiştir. Oysaki esnek uzmanlaşma anlayışı, sanayideki teknolojik gelişmenin üretim sisteminde önemli bir değişimi meydana getireceğini, bu değişimin öncelikle ekonomik düzende sonrasında ise toplumsal, siyasal ve kültürel düzende etkili olacağını savunmaktadır. Bu nedenle teknolojik AR-GE çalışmalarının devlet tarafından desteklenmesini zorunluluk olarak görmektedir. Böylece firmaların da bu destekle yenilik üretebilmesine katkı sağlanacaktır. Devletin her bölgenin gereksinimlerini ve kaynaklarını dikkate alarak bölgesel politikalar üretmesi gerektiğini söyleyen Esnek Uzmanlaşma Yaklaşımı, yönetimde âdem-i merkezileşmenin gerekliliğine vurgu yapan, sivil toplum örgütlenmelerinin ön plana çıktığı bir anlayışı yansıtmaktadır.⁶⁹

Kurama yönelik getirilen eleştirilerin başında, çeşitli bölgelerde uygulanan politikaların yarattığı sorunların çözümünde kullanılacak bölgesel sistem dinamiklerinin tam olarak açıklanmamış olması gösterilmektedir. Bu durum üretim ilişkilerini bölgesel kalkınma olgusundan daha önemli hale getirmekte ve kalkınmanın sosyal, ekonomik ve siyasal boyutunu ikinci plana itmektedir. Bunlara

⁶⁸ Ahmet İncekara, *Anadolu'da Yeni Turizm Odakları ve Bölgesel Kalkınmadaki Yeri*, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 2011, ss. 12-13.

⁶⁹ Arzu Şen, *Sürdürülebilir Bölgesel Gelişme Yaklaşımı: İzmir Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, İzmir, s. 71.

rağmen yaklaşım, üretimin organizasyonu ile mekânın (bölgenin) organizasyonu kavramlarını bir arada incelemesi açısından önemlidir.⁷⁰

1.4.2.2.3. Endojen (İçsel) Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı

Ekonomik krizin yaşandığı 1970'li yıllarda birçok ülke ekonomisinde görülen durgunluk, işsizlik oranlarındaki artış ve merkez bölgeler ile çevre bölgeler arasındaki kalkınma dengesizliğinin iyice derinleşmesi gibi gelişmeler merkezden planlamayı öngören geleneksel bölgesel politikaların terk edilmesine yol açmıştır. Devlet güdümünde müdahaleci bir kalkınmanın etkisizliği ortaya konulmuştur. 1980'li yılların başından itibaren yerel ve bölgesel girişimlerin esas alındığı, içsel dinamiklerin önemine vurgu yapan yaklaşımlar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu yaklaşımlar arasında yer alan Endojen Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı, bölgesel ihtiyaçların iç kaynaklar ve potansiyeller (yerel çevre, emek, bilgi, sermaye, teknoloji, üretim-tüketim dinamikleri) doğrultusunda karşılanması gerektiğini savunan ve bu açıdan iç dinamiklere dayalı bir kalkınmayı öngören yaklaşımdır. Bölgesel kalkınma politikalarının planlama ile denetim arasındaki tüm aşamalarında yerel aktör ve dinamiklerin etkin şekilde katılımını gerekli gören yaklaşımın amacı; bölgelerin kendi kaynaklarını kullanarak kalkınma süreçlerini yönetmeleri ve bu sayede kalkınmayı itici mekanizmaları ortaya çıkarmaktır. İtici güç olarak yerel dinamiklerin kullanılmasının yanı sıra girişimcilerin ve yatırımların bölgeye çekilmesi için teşvikler ve destekleyici politikalar da kullanılmıştır.⁷¹

Yerelde kalkınma olarak da ifade edilen yaklaşım bölgelerdeki beşeri sermayeye de önem vermiştir. Kalkınma için önemli girdiler olarak görülen bölge paydaşlarının uyum sağlama ve harekete geçme süresi, önderlik ve yatırımcılık kabiliyeti, bilgi düzeyi, yaratıcılık kapasitesi gibi teknolojik gelişmeyi sağlayacak etkenler ne kadar fazlaysa kalkınmanın o kadar hızlı olacağı düşünülmektedir. Sayılan bu faktörlerin her bölge için farklılaşması kalkınma planlarının da bölgelere özgü olması gerektiği sonucunu doğurmuştur. Böyle bir durum ancak kalkınmanın içselleştirilebilmesi şartıyla mümkün görünmektedir. Kurama göre bir bölgede kalkınmanın içselleştirilmesi üç mekanizmaya bağlıdır. Bunlar: Bölgesel makamların

⁷⁰ Eraydın, s. 131.

⁷¹ Çakmak ve Erden, s. 82.

veya bu makamlar arasında var olan iletişimin harekete geçirdiği yenilik yanlısı mekanizması; çözümde ortaklık anlayışını, işbirliğini ve dayanışmayı geliştirerek içselleşmeyi besleyen bütünleşme mekanizması ve son olarak bölgenin kendi sürekliliğini sağlamasını ve yenilemesini mümkün kılan yeniden üretim mekanizmasıdır.⁷²

Endojen Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı, bölgesel aktörlerin ve kaynakların örgütlenerek bir bütünü oluşturduğu, iletişim ve işbirliğinin sağlandığı bir kalkınma yaklaşımı olarak bölgedeki potansiyelin etkin ve verimli şekilde kullanılmasını sağlayarak bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinde orijinal çözüm yolları geliştirmektedir. Ayrıca bölgesel aktörler ve dinamikler arasında bir sinerji oluşturularak yenilikçi hareketlerin sürekli desteklenmesi sağlanmaktadır. Yaklaşım göre bölgeler kendi içsel dinamiklerini ne ölçüde geliştirebilirse kalkınma o ölçüde başarılı ve etkili olacaktır.⁷³

Yukarıda ele alınan bölgesel kalkınma kuramları çerçevesinde dağlık alanlardaki kalkınmanın Endojen (İçsel) Bölgesel Kalkınma Kuramı temelinde gerçekleştirilmesi en ideal ve etkin tercih olacaktır. Dağlık alanların sahip olduğu doğal ve beşeri kaynaklar ile bu kaynaklar üzerinden çevresel hassasiyetler gözetilerek yapılacak yatırımlar bölgesel düzeyde kalkınma sağlayacaktır. Kalkınmanın tetikleyicisi olan yerel potansiyellerin nasıl kullanılacağına yine dağlık alanda söz sahibi olan kamu-özel-sivil kuruluşların ve elbette geleneksel bilgiye sahip yerel halkın yer aldığı ortak bir yönetsel mekanizmanın karar vermesi en ideal çözüme ulaşmada en uygun yol olarak görülmektedir. Bu sayede paydaşlar arasında diyalog kanalları sürekli açık bırakılarak etkin bir yönetimin devamlılığı sağlanacaktır. Ayrıca dağlık alanlarla ilgili alınacak kararlarda kendi ilgi alanına giren konularda paydaşların aydınlatıcı bir rol üstlenerek sorun, yatırım ve uygulamalarda yönlendirici olmaları kaynakların sürdürülebilirliği ve yeniden üretimi açısından da önemli olacaktır.

⁷² Denis Maillat, “Interactions Between Urban Systems and Localized Productive Systems: An Approach to Endogenous Regional Development in Terms of Innovative Milieu”, **European Planning Studies**, Cilt:6, 1998, s. 118.

⁷³ Murat Çetin, “Endojen Bölgesel Kalkınmaya Farklı Bir Bakış”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:24, 2005, s. 11.

1.5. BÖLGESEL PLANLAMANNIN KAVRAMSAL AÇIDAN İNCELEMESİ

Küreselleşme sürecinin çıktıları arasında yer alan yerelleşme ve bölgeselleşme yaklaşımları kimi ülkeler tarafından zamanla benimsenmiş, yerel ve bölgesel düzeydeki problemlere karşı güncel öneriler getirilmiş ve bölgesel planlama anlayışı önem kazanmıştır. Böyle bir değişimin yaşanmasında bilimsel ve teknolojik alanlardaki ilerlemeler etkili olmuştur. Ulaşım hatlarının çeşitlenmesi ile taşıma potansiyelinin gelişmesi ve iletişim kalitesinin artması gibi etkenler mesafe kavramının önemini azaltarak kamu hizmetlerinin az gelişmiş bölgelere ulaştırılmasını sağlamıştır. Bu tür gelişmelere ek olarak küreselleşmenin yönetim anlayışı üzerinde yarattığı etki de demokratik bir değişimi beraberinde getirmiştir. Özellikle yerel ve bölgesel düzeyde yönetişimin ve katılımçılık ilkesinin ön plana çıkması idarenin planlama ve kalkınma kavramlarına yeniden ilgisini çekmiştir. Bu sayede günümüzde bölgesel planlama özellikle bilimsel ve yönetsel alanda önem verilen bir kalkınma aracı haline gelmiştir.

1.5.1. Planlama Kavramı ve Özellikleri

Çeşitli bilim dallarının ve meslek kuruluşlarının ilgi alanına giren planlama kavramı farklı bakış açıları kapsamında birçok kez tanımlanmıştır. Dolayısıyla kavram çok geniş kapsamlı bir alana hitap etmektedir. En genel anlamıyla planlama, önceden saptanmış hedeflerin gerçekleştirilmesi için ayrılan kaynakların etkin şekilde kullanılması ile ortaya çıkacak gelişmeleri denetleme ve rasyonelleştirmeye yönelik hazırlanan strateji ve politikalar bütünü olarak tanımlanmaktadır.⁷⁴ Disiplinler arası olma özelliğine sahip planlama kavramı, mekânsal açıdan bir bütünün parçası olarak görülmüş ve bu parçanın (mekânın) yapı ve olanaklarına en uygun ve topluma en verimli olacak biçimde kullanılmasını sağlayacak bir gelişme programı şeklinde tanımlanmıştır. Ancak planlama bir yönetim aracı olarak düşünüldüğünde sadece bir mekân düzenleme programı değil, var olan veya olabilecek problemlere bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak çözüm yollarını

⁷⁴ Gündüz Atalık, **Bölge Planlamasına Giriş**, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1989, s. 3.

sunmak ve bunların hayata geçirilmesini önermektir.⁷⁵ Bu haliyle bakıldığında kavramın fiziksel meselelerde bilimsel verilere dayalı bir düzenleme yöntemi olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda yapılan tanımlar düşünüldüğünde planlamanın, sahip olunan verilerden yola çıkarak toplum dinamiklerini, çevre ve insan ilişkilerini, diğer sosyal, ekonomik, siyasal, fiziksel ve hukuksal alanlardaki tüm değişkenleri hesaba katıp geleceği öngörebilme çalışması olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda planlama anlayışı; işbirliği odaklı, katılımcı, sürdürülebilir, bütünleşik, kalkınmayı teşvik edici, paydaşlar arası eşgüdümü gözeten ve değişime ayak uyduran bir niteliğe sahip olduğu ölçüde başarılı olacaktır. Planlamada içerik ve kapsamın farklı olması ulusal planlar, havza planları, il gelişme planları ve imar planları gibi çeşitli planların ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁷⁶ Bu planlama modellerinden birisi de bölgeler arası kalkınma dengesizliklerinin ve bölgesel sorunların çözümünde kullanılan bölgesel planlamadır.

1.5.2. Bölgesel Planlama Kavramının Tanımı, Gelişimi ve Önemi

Sanayi devrimi ile üretim ve teknoloji alanlarında yaşanan gelişme beraberinde birtakım sorunların da yaşanmasına yol açmıştır. Sahip olduğu imkânların etkisiyle kentler sanayi tesislerinin yerleşim alanları olmuştur. İstihdam sahaları haline gelen kentlere kırsal alanlardan kitlesel göç başlamış ve nüfus miktarı giderek artarak kentlerde yığılmalar yaşanmıştır. Bu durum kentlerde altyapı, çevre, hava kirliliği, barınma vb. gibi sorunların ortaya çıkmasına ve toplumsal yapıda fiziki ve sosyo-ekonomik değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. O dönem için yalnızca fiziki sorunlar üzerine çalışmalar yürütülmüş sosyo-ekonomik sorunlar göz ardı edilmiştir. 20. yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı ülkeler üzerinde fiziki, sosyal ve ekonomik açılardan büyük zararlar yaratmış, kentler yıkılmış, tarım alanları kullanılamaz olmuş ve birçok insan hayatını kaybetmiştir. Savaş sonrasında kentlerin onarılması, sanayi ve tarımın yeniden düzenlenmesi, sosyo-ekonomik problemlerin

⁷⁵ Kaya, s. 75.

⁷⁶ Melih Ersoy, “İmar Planlarının Kademelenmesi ve Farklı Ölçekteki Planlar Arası İlişki”, **Mekân Planlama ve Yargı Denetimi**, (Ed. Melih Ersoy ve Çağatay Keskinok), Yargı Yayınları, Ankara, 2000, s. 37.

çözümlemesi ve her açıdan bir kalkınmanın sağlanması için çalışmalar başlatılmıştır. Bu kapsamdaki sorunlar yalnızca kent ve kentleşme ile sınırlı kalmadığından kent planlamasının ötesinde sosyo-ekonomik sorunları da inceleyen yeni bir yönetime yani bölgesel planlamaya ihtiyaç duyulmuştur. Kısaca belirli bir bölgedeki ekonomik, toplumsal ve mekânsal gelişimin sağlanmasında tespit edilen amaçlara ulaşmak için düzenlenen çalışmalar ya da bölge kabul edilerek tanımı yapılan yörenin bilimsel (akla uygun) yöntemlerle organize edilmesi ve donatılmasıdır.⁷⁷

Bölge ile ilgilenen birçok disiplinin verilerinden yararlanarak çeşitli konularda tahliller yapan bölgesel planlama, bölgeler arası kalkınma dengesini sağlamak ve mekân düzenlemesini yapmak için herhangi bir bölgede üretimde gerekli olan doğal, beşeri ve iktisadi kaynaklar ile yatırımlar arasındaki bağlantıyı tespit eden, bölge halkının istek ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket eden, idari kuruluşları hedeflere göre organize eden, arazinin etkin şekilde planlamasını yapan, yerleşim alanlarını ve sanayi bölgelerini düzenleyen kapsamlı ve sektörel çalışma sürecidir.⁷⁸ Bölgesel planlama, ulusal sorunların çözümü için yerel ölçekteki ihtiyaçlara cevap veren, yerelin önceliğini tanıyan ve çıkarlarını koruyan program ve stratejileri geliştirerek kalkınma ile bütünleşik bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir.

Bölgesel planlama anlayışı herhangi bir bölgenin kalkınmasının yalnızca fiziksel açıdan ele alınamayacağı sosyal ve ekonomik boyutun da plana dâhil edilmesi gerekliliğinden ortaya çıkmıştır. Çünkü bölgesel planlamanın fiziksel, ekonomik ve sosyal içerikli planlamalar arasında koordinasyonu sağlayabilen bir işlevi de vardır. Planlamanın ekonomik boyutunda, üretim kaynakları, bölgeye tahsis edilen mal ve hizmetler, bölgeye yapılan yatırımlar ve bunlar içerisinde kamu sektörü ile özel sektörün payı, bölgenin belirli bir sürede ekonomik ilişkiler dâhilinde elde ettiği gelir gibi unsurlar sayılabilir. Sosyal boyut ise, bölgenin göç verme sebepleri, eğitim düzeyi, okullaşma oranı, sağlık olanakları, eğlence ve spor tesisleri, bölge sakinlerini ortak amaçlar etrafında toplayacak sivil örgütlenmelerin varlığı ile ilişkilidir. Son olarak fiziksel boyut kapsamında ise arazinin planlaması, ulaşım

⁷⁷ Taneri, ss. 4-5.

⁷⁸ Garipağaoğlu, s. 54.

yollarının kalitesi ve yeterliliği, kamu hizmetlerinin bölge içindeki düzeni belirtilebilir.⁷⁹

1.5.3. Bölgesel Planlamanın Amaç ve Nitelikleri

Bölgesel planlamaya başvurulmasındaki amaçlar küresel sistemde yaşanan değişimlere, ülkedeki siyasal, ekonomik ve toplumsal yapıya ve bölgesel sorunların niteliğine göre farklılaşmaktadır. 1970’li yıllara kadar uygulanan bölgesel planlamalar ülkelerin gelişme seviyelerine bağlı olarak değişiklik gösterse de temelde birçoğunda doğal ve beşeri kaynakların en elverişli şekilde kullanımı ile bu kullanımdan elde edilen iktisadi faydanın maksimize edilerek bölgelere paylaştırılması amacı bulunmaktadır. Bu amaca 80’lerde sürdürülebilirlik, ekosistemin korunması ve hayat şartlarının iyileştirilmesi gibi konular eklenmiştir. Küreselleşmenin etkisinin hissedildiği 90’lı yıllarda ise, bölgelerin rekabet seviyelerinin güçlendirilmesi, organizasyonda esneklik ve şeffaflığın sağlanması ve bölge yönetimlerinin ve halkının karar süreçlerine katılımı bölgesel planlamanın amaçları arasında yerini almıştır.⁸⁰

Güncel eğilimler ekseninde düşünüldüğünde günümüzde bölgesel planlamanın amaçları şunlardır:⁸¹

- Bölgenin rekabet gücünü artıracak araçları geliştirmek,
- Bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınma dengesizliklerini gidermek,
- Bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve altyapı farklılıklarının azaltılmasında ülke ve bölge kaynakları ölçüsünde rasyonel ve optimal çözümler aramak,
- Bölgesel kaynakların sürdürülebilir, rasyonel ve verimli kullanımını sağlamak
- Afet tehlikesine karşı önlemler almak
- Çevreyi korumak ve yaşam kalitesini artırmak

⁷⁹ Atalık, s. 4.

⁸⁰ Deniz Akkahve, “Bölgesel Gelişme Planlarının Yönetişim Açısından Değerlendirilmesi”, **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Yönetişim**, (Der. Kenan Çamurcu), Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 14.

⁸¹ Council of Europe, **The European Regional/Spatial Planning Charter-Torremolinos Charter**, Council of Europe Publish, Strasbourg, 1983, s. 14.

Önemli kalkınma problemlerine sahip olan ve eşitsizliklerin sürekli artış eğilimi gösterdiği bölgelerde, yalnızca ekonomik rekabet potansiyelinin gelişimine dönük stratejiler üretmek çözüm için yeterli olmamaktadır. Bu stratejilere ek olarak alt ve üst ölçekli planlamaların birbiriyle uyum hale getirilmesi gerekmektedir. Örneğin; bölgesel planlama, ulusal planlamadaki politikalar gözetilerek hazırlanmalıdır. Çünkü bölge planlarının koordinasyonunu ulusal plan sağlamaktadır. Planlar arası uyumun sağlanamaması durumunda bölgesel planlama kurumsallaşmadığı için başarılı olamaz. Bu durumda bölgesel planlamanın şu temel niteliklere sahip olması gerekmektedir.⁸²

- Bölgesel planlama ülkedeki her bölge için uygulanarak planlama basamakları arasında kabul görece şekilde kurumsallaşmalıdır.
- Bölgesel planlar, uzun süreli stratejilere dayalı olacak şekilde hazırlanmalıdır.
- Bölgeler, ulusal planlama söz konusu olduğunda bütünün parçaları olarak değerlendirilmektedir.
- Planlama hiyerarşisinde yer alan tüm planlar ile makro ölçekte uyumlu olmalıdır.
- Ulusal öncelikleri ve yerel istekleri yansıtmalıdır.
- Yalnızca fiziksel problemleri değil, ekonomik, sosyal ve ekolojik problemleri de içeren bir planlama anlayışıdır.
- Sürdürülebilir, esnek ve yenilikçi olmalıdır.
- Planlama kapsamında yerel ve bölgesel boyutta örgütlenmiş olan, yönetim odaklı paydaşlar arasında iletişim ve koordinasyonu sağlayarak karar süreçlerine katılımı olanaklı kılmalıdır.
- Bölgesel planlama hedeflerinin hazırlanma ve uygulanma aşamalarında uyumu ve devamlılığı sağlayacak yönetsel bir birimin (örn. kalkınma ajansı) kurularak plana süreklilik kazandırılmalıdır.

⁸² Sibel Ecemiş Kılıç, “Türkiye’de Bölgesel Planlama ve Bölgesel Örgütlenmeye İlişkin Sorunlar”, **Planlama**, Sayı:1, 2004, s. 71.

1.5.4. Bölgesel Planlama Tipleri

Bölgesel planların oluşturulma aşamasında dikkate alınan temel husus planlamanın hangi problemin veya problemlerin çözümü için kullanılacağı yani planlamanın hangi amaca hizmet ettiği konusudur. Bu açıdan çeşitli amaçlar doğrultusunda birçok farklı bölgesel plan hazırlanabilir. Burada fazla detaya girmeden hazırlanma amaçlarına göre dört temel bölgesel planlama tipi incelenecektir.⁸³

İlk olarak “geri kalmış bölgeler için hazırlanan planlar” incelendiğinde bu planların bölgesel kalkınma dengesizliği yaşayan geri kalmış bölgelerde dengesizlikleri gidermeyi amaçladığı ifade edilmektedir. Uygulandığı kimi bölgelerde (örn. Güney İtalya) planlama aşamalarına uyum ve işlerlik sağlamak amacıyla yönetsel bir kalkınma birimi görevlendirilmiştir. Türkiye’de 1949 yılında Doğu Anadolu Bölgesi’ni kalkındırmak amacıyla hazırlanan fakat uygulanmayan plan da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Geri kalmış bölgelerdeki gelişme farklılıklarının temelinde yatan sosyo-ekonomik sorunlar bu tür planlar ile giderilmek istenmektedir. Bu durum planların yalnızca bölgesel değil ülkesel düzeyde de ayrı bir öneme sahip olmasına neden olmaktadır.

“Metropolitan bölge planları” ise, sanıldığı gibi bir bölgenin değil, iki sınır ile bir çevreden oluşan büyük kentlerin planlanmasıdır. İlk sınır kent merkezini çevreleyen iş ve ticaret bölgesidir. İkinci sınır, iş ve ticaret merkezleriyle günlük ilişkiler kuran yerleşim bölgesidir. Kentin sınırlarının genişleyebileceği etki sahası ise çevredir. İstanbul, Londra, Tokyo ve New York gibi aşırı büyüyen kentlerin yaşadığı sorunlara dönük bir planlama anlayışıdır. Bu planlama, kent merkezi ile ekonomik, toplumsal ve fiziksel etkileşimi olan bütün bir kenti kapsamaktadır. Sanayi tesislerinin biriktiği alanlarda yaşanacak nüfus artışı bu bölgeler için de planlama yapılmasını gerektirebilir.

Üçüncü olarak ele alınan “kaynakları zengin bölgeler için hazırlanan planlar”, kaynak çeşitliliği olmasına rağmen bu kaynaklardan herhangi bir sosyo-ekonomik fayda sağlayamayan bölgelerin kalkınması için hazırlanan planlardır. Örneğin; bir su kaynağından elde edilecek fayda ile havza odaklı bir kalkınma

⁸³ Keleş, ss. 325-326.

sağlanabilir. Türkiye’de Elazığ, Bingöl, Malatya, Tunceli illerini kapsayan Keban Bölgesi planları bu kapsamda olup bölge içindeki illerin kalkınma sorunlarına da çözüm önerileri getirilebilir.

Son olarak “özel bölgeler için hazırlanan planlar”, önceleri kalkınması durumunda yarardan çok zarara sebep olacağı düşünülen bölgelere özgü planlardır. Örneğin; anlaşmazlıklar yaşayan sınır komşusu iki ülkenin çatışma riski yüksek bölgelerini bilinçli olarak geliştirmemesi bölgelerin geri kalmasına neden olmuştur. Bu planlar, özellikle geri bırakılan bölgelerin kalkınmasına hizmet etmektedir.

1.5.5. Ulusal Planlama İle Bölgesel Planlama Arasındaki İlişki

Ulusal ve bölgesel ölçekte kalkınma hedeflerine planlar aracılığıyla ulaşma çabasında olan ülkelerde planlar arası koordinasyon, uyum ve dengenin sağlanması bütüncül bir kalkınma için önem arz etmektedir. Kalkınmanın sağlanmasında, devletlerin planlama birimleri aracılığıyla hazırladığı ulusal planlama faaliyetleri ile yerel üretim birimleri tarafından gerçekleştirilen faaliyetler arasında bir eşgüdüm olması gerekmektedir. Bu eşgüdüm, bölgesel planlar yardımıyla iki şekilde kurulabilir. Birincisinde, bütün bir ülkeyi kapsayan ulusal kalkınma planı, belirli bir yöreye özgü olarak hazırlanan bölgesel planlara ayrılır. Bu sayede kaynaklar da bölgelere paylaştırılmış olur. İkinci olarak, detaylı bir şekilde hazırlanan bölgesel planların bir araya getirilip ulusal kalkınma amacı etrafında bütünleştirilmesi ile bir ulusal kalkınma planı elde edilecektir.⁸⁴

Bölgesel planlama, soyut ve makro ölçekli ulusal planlama faaliyetleri ile somut ve mikro ölçekli yerel planlama faaliyetleri arasında köprü vazifesi görmektedir. Bu haliyle bölgesel planlar, kalkınmaya yönelik ülkesel düzenleme stratejilerinin yerel faaliyetlere dönüştürülmesinde asli bir işleve sahiptir. Hem bölgedeki problemlerin belirlenmesinde hem de mekânın çok yönlü analizinin yapılmasında bölgesel planlamanın ulusal planlamaya aktaracağı öneri ve projeler kalkınmada verimi artıracaktır. Bundan dolayı planlı ekonomik sistemin uygulandığı

⁸⁴ Keleş, s. 331.

ülkelerde ulusal planlama hedeflerinin hazırlanmasında, çevreyi daha yakından tanıyan bölgesel planların tasarımı ve teklifleri belirleyici olmalıdır.⁸⁵

Bölgesel ve ulusal kalkınmaların hedeflendiği bu süreçlerde dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da ekonominin genel büyüme hızıdır. Ekonomik dalgalanmaların yaşandığı durgunluk dönemlerinde ülkelerin bölgesel kalkınma ve bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi konularına ilgisi azalmaktadır. Bu süreçte bir de bölgesel planlama için tahsis edilen kaynakların ekonomide yeni darboğazlar yaratacağı düşüncesi, planlama faaliyetlerinin sektöre uğramasına neden olmaktadır. Böyle bir durumun yaşanmaması için gelişmekte olan ülkeler hedefledikleri kalkınma düzeyine ulaşmadıkça bölge planlamasını makro hedeflere sahip ulusal planlama kapsamına oturtmaktadır. Yani bölgesel planlamanın bir kaynak israfına yol açacağını düşünerek ondan vazgeçmekte ve bölgesel kalkınmayı geri plana atmaktadır.

Ulusal planlama ile bölgesel planlama arasındaki ilişki tamamlayıcılık esasına da dayanmaktadır. Kalkınmanın mekân boyutunu ihmal eden ulusal planlamaya karşılık bölgesel planlama öncelikle kalkınmanın yersel boyutunu önemsemektedir. Yani ulusal planlama yatırımları düzenlerken bölgesel planlama yatırımlarının yapılacağı yerleri düzenlemektedir.

1.6. DAĞ VE DAĞLIK ALANLAR

1.6.1. Dağ ve Dağlık Alan Tanımları

Sanayileşmenin etkisiyle ülkelerdeki nüfusun kitleler halinde kentsel alanlara göçü buralardaki yerleşim sahalarının genişlemesine neden olurken merkeze uzak ve yaşam standartları düşük kırsal bölgeler veya dağlık alanlar terk edilmiştir. Nüfusun kentlerde birikmesi ile kent odaklı bir kalkınma anlayışı gelişmiş; sağlık, eğitim, ulaşım, altyapı gibi konularda yetersiz ve elverişsiz olan dağ ve dağlık alanlar siyasi ve idari açıdan ihmal edilmiştir. Zamanla kentlerde artan nüfusun kaynakları hızla tüketmeye başlaması kaynak çeşitliliği açısından zengin olan dağlık alanların önem kazanmasına neden olmuştur. Takip eden dönemlerde bilimsel çalışmalara konu

⁸⁵ Taneri, s. 17.

olmuş ve sonucunda bir dağlık alan literatürü meydana gelmiştir. Bu çalışmalarda ülkelerin dağlık alanlarının farklı fiziksel özelliklere sahip olması tanımlamada küresel bir bakış açısının oluşmasını engellemiştir.

Birçok farklı tanımlamaya konu olan dağlarla ilgili ülkemizde yapılan tanımlardan birisi de, “kısa mesafeler dâhilinde büyük yükselti farkları içeren, genellikle dar ve derin vadilerle yarılmış, yamaç eğimlerinin yüksek değerlerde ve sürekli olduğu yüksek sahalarda”⁸⁶ şeklindedir. Sayısal verilerin kullanılmadığı bir başka tanımlamada dağ kavramı, “ova, plato gibi daha alçak alanlardan eğimli yamaçlarla ayrılmış, daha çok aşınım süreçlerinin görüldüğü yüksek” oluşumlar şeklinde tanımlanırken; dağlık alan, “ova ve plato gibi düşük eğimli sahalara barındıran, etrafına oranla belirli bir yükseltisi olan alanlar”⁸⁷ olarak belirtilmiştir. Bu tanımlardan hareketle dağ ile dağlık alan, sürekli etkileşim halindeki iki komşu yükselti kademesinin oluşturduğu bir bütün olarak değerlendirilebilir. Bu iki saha arasındaki etkileşim sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları kapsamaktadır. Örneğin; yüksek ve dik eğimli Doğu Karadeniz dağlarında dağınık yerleşim ve taraçalı tarım benimsenmiştir.

Coğrafi bir anlayış ile gerçekleştirilen başka bir tanımlamada ise, yükselti ve eğim verileri temel alınmıştır. Buna göre dağ, “15 km² lik bir mekân ünitesi üzerinde yer alan kütlenin nispi yükseltisinin 600 metreyi ve eğiminin %40’ı geçtiği arazi parçalarına denilmektedir”⁸⁸. Çevresindeki alanlardan farklı fiziksel özelliklere, doğal kaynaklara ve ekosistem yapısına sahip olmasının ön plana çıkartıldığı genel ve soyut ifadeler içeren tanımlamalardan farklı olarak rakamsal ölçütler çevresinde geliştirilen bu tür tanımlar dağların sınıflandırılmasında kolaylık sağlaması amacıyla geliştirilmiştir. Bu tür tanımlara verilebilecek bir başka örnek Avrupa Birliği’nin aday ve aday olma potansiyelindeki ülkelere dair geliştirdiği Katılım Öncesi Yardım Aracı – Kırsal Kalkınma Programı (IPARD) ekseninde yaptığı sınıflandırmadır. Buradaki tanımlamada dağlık alanlar; 1000 metreden yüksek veya 500 ile 1000

⁸⁶ M. Yılmaz Hoşgören, **Jeomorfolojinin Ana Çizgileri I**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1993, s. 6.

⁸⁷ Barbaros Gönençgil, **Küresel Degrasyon Sürecinde Dağlar ve Dağ Alanları Yönetimi**, Çantay Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 17.

⁸⁸ Necdet Tunçdilek, “Türkiye’nin Dağlık ve Ormanlık Bölgelerinin Ekonomik Problemleri”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, Sayı:22, 1977, (Dağlık ve Ormanlık), s. 44.

metre arasında yükseltiye ve ayrıca %17'den fazla eğime sahip olan alanlar olarak tanımlanmıştır.⁸⁹

Her ülkenin farklı coğrafi konuma, yer şekillerine ve fiziksel özelliklere sahip olduğu düşünüldüğünde küresel düzeyde geçerli olacak bir dağ ve dağlık alan tanımı yapılmasının çok zor olacağı anlaşılmaktadır. Yapılan tanımların birçoğunda yükselti ve eğim faktörleri dağları diğer coğrafi birimlerden ayıran temel ölçütler olarak kabul edilmiştir. Bu anlayışla 2002 ve 2004 yıllarında iki çalışma raporu yayımlanmıştır:

2002 yılındaki ilk rapor İsviçre Kalkınma Ajansı ve UNEP-WCMC (World Conservation Monitoring Centre) işbirliğinde dünya üzerindeki dağ ve dağlık alanların haritalandırılmasına yönelik yapılan çalışma sonucunda hazırlanmıştır. Çalışmada elde edilen verilere göre dünya üzerindeki dağ ve dağlık alan toplamı neredeyse 40 milyon km²'dir. Bu rakam aynı zamanda bütün kara parçalarının yaklaşık %27'sine denk gelmektedir. Araştırma yeryüzündeki yükseklik ve eğim kriterlerini temel alarak gerçekleştirilmiş ve sonuçta dağları 6 sınıfta tanımlamıştır:⁹⁰

1. Sınıf: Yüksekliği 4500 m ve üzerinde olan alanlar
2. Sınıf: Yüksekliği 3500 m ile 4000 m arasında olan alanlar
3. Sınıf: Yüksekliği 2500 m ile 3500 m arasında olan alanlar
4. Sınıf: Yüksekliği 1500 m ile 2500 m arasında ve eğimi 2° nin üzerindeki alanlar
5. Sınıf: Yüksekliği 1000 m ile 1500 m arasında ve eğimi 5° nin üzerinde veya 7 km yarıçaplı bir alanda yerel yüksekliği 300 m üzerinde olan alanlar
6. Sınıf: Yüksekliği 300 m ile 1000 m arasında ve 7 km yarıçaplı bir alanda yerel yüksekliği 300 m üzerinde olan alanlar
7. Sınıf: İlk 6 parametreyi karşılamayan fakat dağlar tarafından izole edilmiş 25 km² küçük iç havzalar ve platolardır.

2004 yılındaki ikinci rapor ise, Avrupa Birliği tarafından UNEP-WCMC'nin dağlık alanları tanımlamada geliştirdiği yöntemin iyileştirilmesi ile hazırlanmıştır.

⁸⁹ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı 2007-2013**, s. 181.

⁹⁰ UNEP-WCMC (Simon Blyth, Brian Groombridge, Igor Lysenko, Lera Miles, Adrian Newton), **Mountain Watch-Environmental Change and Sustainable Development in Mountains**, UNEP World Conservation Monitoring Centre, Cambridge, 2002, s. 74.

Avrupa Birliği'ndeki dağ ve dağlık alanların tanımlanması amacıyla yapılan araştırmada bu alanlar eğim ve yükselti odaklı 5 sınıfta tanımlanmıştır:⁹¹

1. Sınıf: Yükseltisi 2500 m üzerinde olan alanlar
2. Sınıf: Yükseltisi 1500 m ile 2499 m arasında ve 3 km yarıçap içerisinde eğimi 2° üzerinde olan alanlar
3. Sınıf: Yükseltisi 1000 m ile 1499 m arasında ve 3 km yarıçap içerisinde eğimi 5° üzerinde veya 7 km yarıçap içerisinde yükseltisi 300 m üzerindeki alanlar
4. Sınıf: Yükseltisi 300 m ile 999 m arasında ve 7 km yarıçap içerisinde yükseltisi 300 m üzerinde olan alanlar
5. Sınıf: Yükseltisi 0 ile 299 m arasında ve coğrafi yönler açısından standart sapması 50 m üzerinde olan alanlardır.

Genellikle yukarıdaki gibi sayısal verilerden faydalanarak yapılan sınıflandırmalar ile dağlık alanların sadece makro ölçekte tanımlanması mümkündür. Çünkü yerel ölçekte yükselti basamakları kısa mesafelerde farklı değerler almaktadır. Bu durum ülkeler arası veya ülke içerisindeki ortalama yükselti değerleri ile makro ölçekte tanımlanan değerler arasında uyumsuzluğa sebep olmaktadır. Her ne kadar dağların tespit edilmesinde yükselti ve eğim etkili olsa da en az bu faktörler kadar bakı, dağların uzanış doğrultusu, iklim ve bitki örtüsü gibi yükselti basamaklarını belirleyen coğrafik etkenler de önemlidir.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda, dağ ve dağlık alanların tanımlanması kırsal/bölgesel eşitsizliklerin giderilmesine hizmet edecek plan ve strateji belgeleri için önemli iken herkes tarafından kabul edilen bir tanımın yapılamamış olması ciddi bir eksikliktir. Bu eksikliği meydana getiren nedenler arasında ülkelerin yer Şekillerinin, ortalama yükseltilerinin, ekosistem özelliklerinin farklı olması gösterilebilir. Bu unsurların farklılığı dağ ve dağlık alanlarla ilgili mutlak sayısal verilerin tespitini engellemektedir. Ayrıca yapılan tanımların kimileri yerel algı odaklı değerler doğrultusunda oluşurken kimileri makro bir bakış açısını yansıtmaktadır.

⁹¹ Nordic Centre for Spatial Development (NORDREGIO), **Mountain Areas in Europe: Analysis in Mountain Areas in EU Member States, Acceding and Other European Countries-Final Report**, 2004, s. ii.

1.6.2. Dağlık Alanların Önemi

Dağlık alanlar sahip oldukları su kaynakları, orman ekosistemi, zengin biyolojik ve kültürel çeşitliliği, eko-turizm potansiyeli, tarımsal arazi ve rekreasyon alanları ve beşeri sermayesi ile çevresindeki alanlardan farklılaşan hassas coğrafi birimlerdir. Milli parklar, tabiat koruma alanları, biyosfer rezerv alanları, tabiat parkları ve doğal sit alanları gibi birçok korunan alana ev sahipliği yapan dağlık alanlar, endemik ve nesli tükenme tehlikesi altında olan flora ve fauna için birer yaşam alanı olma özelliğindedir. Tüm bu stratejik özellikler dikkate alındığında dağlık alanların önemi net olarak anlaşılmaktadır.

Dağlık alanların sahip olduğu bu önemin uluslar arası ölçekte vurgulandığı ilk tarih 1992 yılıdır. Bu tarihte Rio’ da gerçekleştirilen “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı” eylem planlarından biri ilan edilen “Gündem 21”in 13. Faslı “Hassas Ekosistemlerin Yönetimi: Sürdürülebilir Dağ Kalkınması” başlığını taşımaktadır. Dağlık alanların “hassas ekosistemler” olarak tanımlandığı bu bölümde yanlış toprak kullanımı, ormansızlaşma, erozyon, nüfus artışı ve genetik çeşitlilik kaybı gibi tehlikelere işaret edilmiştir. Dağların su, enerji, turizm, biyolojik çeşitlilik, orman ürünleri, tarım ürünleri ve rekreasyon açısından önemli kaynaklar olduğunun altı çizilmiştir. Ayrıca dağlara verilen önemin sürdürülebilir olması amacıyla iki program alanı belirlenmiştir:⁹²

- Dağ ekosistemlerinin sürdürülebilir gelişimi ve ekolojisi hakkında bilgi üretmek ve güçlendirmek,
- Bütünleşik havza gelişimi ve alternatif geçim fırsatlarını teşvik etmek.

1992 yılında yaratılan farkındalık ile ülkeler dağlık alan konusu üzerine eğilmeye başlamıştır. Takip eden yıllarda Birleşmiş Milletler’ in girişimiyle 2002 yılı Uluslararası Dağlar Yılı olarak ilan edilmiş ve “We are all mountain people / Hepimiz dağ insanıyız” sloganı ile hükümetlere, yerel yönetimlere, ulusal ve uluslararası kuruluşlara ve özel sektöre konu hakkında hassasiyet göstermeleri tavsiye edilmiştir. Ayrıca bu slogan sayesinde insanların yaşam kaynakları açısından dağlara ve dağlık alanlara ne kadar bağlı olduğu anlatılmak istenmiştir.⁹³

⁹² Martin F. Price, **Chapter 13 in Action 1992-97- A Task Manager’s Report**, Food and Agriculture Organization of The United Nations (FAO) Publish, Rome, 1997, ss. 32-33.

⁹³ FAO, **International Year of Mountains-Concept Paper**, FAO Publish, Rome, 2000, s. 2.

Dağlık alanların sahip olduğu potansiyeller dikkate alındığında bu alanlara yönelik ülkeler arası işbirliğine dayalı ortak çalışma stratejilerinin de geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu işbirliğinin bir ürünü olan “Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı”, AKYBYK tarafından dağlık alanların rasyonel (akılcı) ve sürdürülebilir kullanımı için bir rehber olma niteliğine sahiptir. Ayrıca Avrupa Kongresi’nin 1995 yılında almış olduğu öneri niteliğindeki kararlardan birisi olan Şart, AK’ye üye ülkelere yönelik birtakım yükümlülükler de getirmektedir. Metnin oluşturulmasındaki ana amaç, “Avrupa Konseyi üye ülkelerine yönelik olarak ortak bir şekilde dağlık alanların yönetimi, kalkındırılması ve korunması politikasının genel ilkelerini belirlemek” olarak ifade edilmiştir.⁹⁴ Dağların mevcut coğrafik konumları ve fiziksel yapıları gereği birden fazla ülkenin sınırları içerisinde yer alabildiği görülmektedir. Bu durumun dağların korunması, kalkındırılması ve ekonomiye kazandırılması için bir engel teşkil etmediğini düşünen Şart, ülkeleri sınırötesi işbirliği konusunda teşvik etmektedir. Konuya sektörel bir bakış açısı da getiren metin dağlık alanlardaki yerleşiklerin yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve bu alanların kalkınması için ihtiyaç duyulan yatırımların ülkelere gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Yukarıda bahsedilen tüm bu çalışmalar dağların sahip olduğu zengin doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde korunması ve kullanılması amacına yöneliktir. Bu kaynaklar içerisinde bulunan insan için hayati değerdeki yüzey ve yer altı suları dağlarda birikerek büyük akarsuları oluşturmakta ve bu akarsular yardımıyla kentlere ulaşmaktadır. Dünya kara parçalarının %27’sini kaplayan dağlar büyük miktarlarda suyu depolayarak insanlığın yarısından fazlasına su sağlamaktadır. Bu özelliğiyle dağlara “su kuleleri” denilmiştir. Dağlardan kaynağını alan su yalnızca evsel amaçlı değil aynı zamanda tarım arazilerinin sulanması ve sanayi tesisleri için de kullanılmaktadır. Bunun dışında dağlardaki akarsuların hidroelektrik ve balıkçılık potansiyeline de sahip olması bu alanların önemini artırmaktadır.⁹⁵

⁹⁴ Zerrin Toprak, “Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, (Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), Birleşik Yayınları, İzmir, 2004, ss. 177-180.

⁹⁵ Clara Ariza, Daniel Maselli ve Thomas Kohler, **Mountains: Our Life, Our Future. Progress and Perspectives on Sustainable Mountain Development from Rio 1992 to Rio 2012 and Beyond**, Centre for Development and Environment, Bern, 2013, ss. 22-23.

Dağlık alanların diğer önemli kaynaklarından birisi de ormanlardır. Flora ve faunanın büyük bölümünün yer aldığı sahalara olan ormanlar, su kaynakları ile birlikte biyolojik çeşitliliğin merkezini oluşturmaktadır. Öte yandan yalnızca yüksek noktalarda yetişen relik bitkiler ile endemik ve nesli tükenmekte olan türlere de ev sahipliği yapmasıyla dağlar, tür çeşitliliği açısından zengindir. Ayrıca dağlık alanlarda meydana gelebilecek sel, çığ, erozyon gibi doğal afetlere karşı önleyici bir etkiye de sahip olan ormanların, dağ köylüsü için gelir kaynağı olma etkisi de vardır.⁹⁶

Biyolojik çeşitlilik açısından zengin olan dağlık alanlar kültürel mirasın korunduğu ve yaşatıldığı yerlerdir. Özellikle dağ topluluklarının kendilerine özgü kültürel kimliği savunma konusunda güçlü bir eğilimi vardır. Yaşam ve giyim tarzlarındaki çeşitliliğin yanı sıra yöreye özgü dil-ağız yapısının devamlılık göstermesi bu durumun somut örnekleridir. Kültürel çeşitliliğe bir diğer örnek yaylacılık faaliyetleridir. Önceki yıllarda hayvancılık faaliyeti nedeniyle başvurulmuş yaylacılık, günümüzde dağlık alan yerleşmelerindeki eğlencelere dönüşmüştür. Bu özelliğiyle dağlık alanlar kitlelerin bir araya geldiği çekim merkezleri olmaktadır.⁹⁷

Dağların önemini vurgulayacağımız son konu turizm ve rekreasyon potansiyelidir. Sahip olduğu doğal ve kaliteli peyzaj nedeniyle turizm ve rekreasyon faaliyetlerinde tercih edilen dağlar turistlere dinlenme, sağlık, doğa araştırması, dağcılık ve kış sporları gibi aktiviteler sunmaktadır. Bu açıdan kentlerdeki nüfus artışı ve gürültüden kaçarak huzur arayan kişiler için önemli bir tercih noktasıdır. Küresel turizmin %15-20'si dağlık alanlarda gerçekleşmektedir. Hassas ekosistemler olan dağların hem yaz hem de kış turizmi kapsamında çok sayıda kişiye konaklama imkânı sağlaması çevresel bozulmalara neden olmaktadır. Bu durumun engellenmesinde koruma ve kullanma dengesini gözetilen eko-turizm anlayışının benimsenmesi dağ kaynaklarının sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Dağlar için turizm ve rekreasyon potansiyeli, kalkınma amacına ulaşmada kullanılan bir kaynak

⁹⁶ Annie Villeneuve, Astrid Castelein, Mohamed Ali Mekouar, **Mountains and The Law-Emerging Trends**, Development Law Service FAO Legal Office, Rome, 2002, s. 24.

⁹⁷ Gökhan Şen, **Yaylacılık Faaliyetlerindeki Sosyo-Ekonomik Değişimin Yüksek Dağ Ormanları Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması-Maçka İlçesi Örneği**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011, s. 152.

değer olarak kabul edilmektedir. Ayrıca gelir seviyesi düşük olan dağ köylüsü için ekoturizm veya dağ turizmi uygulamaları da bir istihdam olanağıdır.⁹⁸

1.6.3. Dağlık Alanlarda Yaşanan Temel Sorunlar

Dağlık alanlar sahip oldukları doğal ve beşeri kaynaklarla birlikte koruma-kullanma dengesinin gözetildiği hassas ekosistemler olarak buldukları coğrafyada diğer mekânlardan ayrılmaktadır. Bu özelliğiyle dağlık alanlar çevresindeki diğer alanlara göre çok daha fazla sorunla yüzleşmektedir. Yalnızca çevresel konularda değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve hatta güvenlik konusunda karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulamaması kaynaklar üzerindeki baskının daha da artmasına neden olmaktadır.

Yer şekillerinin dik ve engebeli olduğu dağlık alanlarda tarımsal faaliyetler ancak küçük ölçekteki parçalı arazilerde yapılabilmektedir. Tarımsal makinelerin kullanımına izin vermeyen bu sahalar ürün verimliliği açısından da elverişsizdir. Bu şartlarda tarımsal üretim miktarını artırmak isteyen dağ köylüsü orman ve mera alanlarını tahrip ederek ormansızlaşmaya neden olmaktadır. Ayrıca mera alanları zaten sınırlı olan dağlık alanların var olan meraları da tarıma açıldığından hayvancılık orman sınırlarında devam edecektir. Bir süre sonra ormanları yok olan dağlık alanlar hem biyolojik çeşitliliğini kaybetmekte hem de doğal afet tehlikesine açık hale gelmektedir.⁹⁹

Dünya'nın farklı yerlerindeki dağlık alanlarda çeşitli ve çekici birçok aktiviteyi içermesi bakımından turizm faaliyetleri ekonomik bir kaynak olarak görülmektedir. Dağ rezervlerinin sağladığı olanaklar doğrultusunda bütün bir yıla yayılan turizm ve rekreasyon uygulamaları gelişerek vahşi yaşam turizmi, kültür ve miras turizmi, eko-turizm ve kış turizmi gibi kategorilere ayrılmaktadır. Bu noktada turizm dağlık alanların kalkınmasında bir kurtarma planı olarak görülmekte ve geniş kitlelerin çekim alanı olmaktadır. Ancak bu sürecin kontrolsüz bir şekilde gelişimi

⁹⁸ Pamela M. Godde, Martin F. Price ve Friedrich M. Zimmermann, "Tourism and Development in Mountain Regions: Moving Forward into the New Millennium", **Tourism and Development in Mountain Regions**, (Ed. Pamela M. Godde, Martin F. Price and Friedrich M. Zimmermann), CABI Publishing, New York, 2000, ss. 12-14.

⁹⁹ Pier Carlo Zingari ve Gernot Fiebiger, " Mountain Risks and Hazards", **Unasylva**, Cilt: 53, 2002, s. 73.

uzun dönemde sorunlara yol açmaktadır. Kaldırabileceği kapasitenin çok üzerinde bir nüfusa ulaşan dağlık alanlarda çevresel bozulmalar yaşanmaktadır.¹⁰⁰ Ayrıca dağlık alanlardaki yaylacılık faaliyetlerinin de özellikle sabit yapılaşma (ikincil konut) ve katı atık sorunlarını meydana getirdiği görülmektedir. Altyapı açısından eksik olan yaylalara doğal yapıyla uyumsuz evler yapılmakta ve buralara ulaşımın sağlanması için doğa tahrip edilerek yeni yollar açılmaktadır. Açılan yollar ve yapılan konutlar ile artan hareketlilik mera alanlarının ve bitki örtüsünün bozulmasına yol açmaktadır. Zamanla nüfustaki artış ile taşıma kapasitesi artan yaylalarda çevre kirliliği meydana gelmektedir.¹⁰¹

Dağlık alan ekosistemlerinin en önemli unsurlarından biri olan su kaynaklarının canlı yaşamı için hayati öneme sahip olduğu gerçeği dikkatleri suyun kullanımı meselesine çekmektedir. Bu kapsamda su, ev içi kullanım, tarım alanları ve sanayi için kullanım, taşımacılık ve ulaştırma amaçlı kullanım gibi türlü alanlarda değerlendirilmekte iken enerji kaynağı olarak da kabul edilmektedir. Dünya üzerinde yaşanan nüfus artışı ile birlikte kentlerin büyümesi ve sanayi tesislerinin çoğalması mevcut enerji kapasitesinin yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Bu durum enerji üretiminin çeşitli yollarla artırılması gerektiği görüşünü ortaya çıkarırken çözüm olarak da elektrik potansiyeline sahip olan akarsular önerilmektedir. Çevresindeki doğal yaşamın kaynağı olan akarsular üzerine inşa edilen elektrik santralleri ile enerji elde edilirken ekosisteme geri dönülemez zararlar verilmektedir. Bu noktada toplumsal ve çevresel maliyetlerin iyi yapılması gerekmektedir. Dağlık alanlarda su kaynaklı ortaya çıkan diğer bir sorun ise dağlık alanların birer çatışma sahasına dönüşmesine neden olmaktadır. Küresel ısınmanın etkisiyle yaşanan kuraklık su kaynaklarının azalmasına neden olmakta iken suya olan ihtiyacı da artırmaktadır. Yaşanan bu ikilem “su savaşları” kavramının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda 1995 yılında dağlık alanlarda su kaynakları nedeniyle 14 çatışma yaşanmıştır.¹⁰²

¹⁰⁰ Jordi Catalan, Josep M. Ninot ve M. Merce Aniz, “The High Mountain Conservation in a Changing World”, **The High Mountain Conservation in a Changing World**, (Ed. Jordi Catalan, Josep M. Ninot ve M. Merce Aniz), Springer, Switzerland, 2016, ss. 16-17.

¹⁰¹ Ertuğrul Görcelioğlu, “Dağlık Arazi Kullanımında Yayla ve Ormanlar”, **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Cilt:47, Sayı:4, 1997, s. 34.

¹⁰² Gönençgil, ss. 31-32.

Maden ve taş ocaklarının faaliyetleri de dağlık alan ekosistemi üzerinde bozucu etkilere neden olmaktadır. Maden arama ve çıkarma amacıyla kullanılan tekniklerin toprak, bitki örtüsü ve hayvanlar üzerinde zararlı etkiler yaratması ile taş ocaklarındaki çalışmaların yüksek miktarda patlayıcılar yardımıyla gerçekleştirilmesi hem doğal peyzajın bozulmasına hem de kirlilik ve tahribata yol açmaktadır.

Küresel bir sorun olan iklim değişikliğinin etkilerinin en şiddetli hissedildiği yerler dağlık alanlardır. Kaldı ki bu etkilerin en belirgin kanıtları da dağlık alanlardan elde edilmektedir. Bu yüzden dağlık alanları iklim değişikliğinin erken uyarı sistemi olarak tanımlamak da mümkündür. Farklı şiddet ve sıklıkta birçok doğal afetin yaşandığı mekânlar olarak dağlık alanlar bu süreçlerden zarar görmektedir. En önemli etkisini su kaynakları üzerinde gösteren iklim değişikliği su mevcudiyetinde azalmalara sebep olmakta ve ülkelerin dağlık alanlardaki su potansiyeli üzerinde yeni baraj ve su transfer sistemleri yapmasına yol açmaktadır. Dağlık alana sahip olmayıp belirli düzeydeki su ihtiyacını sınır aşan akarsular ile sağlayan ülkeler için bu durum çatışma yaratıcı sebepler doğurmaktadır. İklim değişikliği ile birlikte ortalama sıcaklık değerlerinde meydana gelen artış yağış rejimlerini etkileyerek dağlık alanlarda yıkıcı seviyede fırtına ve uzun süreli şiddetli yağmurlara neden olmakta beraberinde sel, taşkın ve toprak kaymalarına yol açmaktadır. Bu tür değişiklikler dağ ekosistemleri üzerinde ciddi tehditler yaratırken tarım arazilerinde bozulmalara ve gıda güvenliği konusunun da gündeme gelmesine neden olmaktadır. Dünya genelindeki en yoksul insanları barındıran dağlık alanlarda günümüzde 300 milyon dağ köylüsünün gıda güvenliği bulunmamaktadır. Yaşam standartları ulusal ortalamanın çok altında olan dağ köylüsü altyapı, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler bakımından geri kalmış sahalarda yaşamaktadır. İstihdam olanaklarının da yetersiz olduğu düşünüldüğünde dağlık alanlardaki gençlerin mevsimsel veya kalıcı olarak kent merkezlerine göç etmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Son olarak her ne kadar iklim değişikliği ile doğrudan bir ilişkisi olmasa da kimi dağlık alanların tektonik olarak aktif sahalarda yer alıyor oluşu bu alanları deprem riski yüksek alanlar haline getirmektedir. Örneğin; Güney Amerika'nın batı kıyıları boyunca (Venezuela, Kolombiya, Ekvador, Peru, Bolivya, Arjantin, Şili) uzanan And Dağları'nın %88'i depremlerin sıkça görüldüğü alanlardır. Yine Pakistan ile Hindistan arasında çatışmalara neden olan Keşmir dağlık bölgesi de yıkıcı depremlerin yaşandığı bir

başka alan olarak bilinmektedir. Bu bölgede 2005 yılında gerçekleşen depremde yaklaşık olarak 80.000 kişi hayatını kaybetmiştir.¹⁰³

1.6.4. Sürdürülebilir Kalkınma ve Dağlık Alanlar İlişkisi Kapsamında Gündem 21 Eylem Planı

1983’de oluşturulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu 1987’de Norveç Başbakanı Go Harlem Brundtland’ın başkanlığında “Ortak Geleceğimiz” (Our Common Future) olarak da bilinen Brundtland Raporu’nu yayımlamıştır. Bu rapor “sürdürülebilir kalkınma” kavramının resmi olarak kullanıldığı ilk belge olma özelliğini taşımaktadır. Bu belgede sürdürülebilir kalkınma, günümüz ihtiyaçlarının, gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarını göz ardı etmeden en uygun şekilde yerine getirilmesi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca yoksulluğun giderilmesi, doğal kaynakların bilinçsizce kullanılmasıyla ortaya çıkacak çevresel sorunların engellenmesi ve nüfus artışının kontrol altına alınması gibi temel meseleler üzerinde durulmuştur. Ekonomik büyümeyi hedefleyen ülkelerin faaliyetleri ile çevresel bozulmalara sebebiyet verdiğini ifade eden rapor çevre dostu bir büyüme anlayışının benimsenmesi gerektiğini belirterek özellikle gelişmekte olan ülkelerin bu konuda önem arz ettiğini vurgulamıştır.¹⁰⁴

Brundtland Raporu’nun sürdürülebilir kalkınma konusunda kazandırdığı birikim ve felsefe ile 1992’de Rio’ da BM Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Konferansta üzerinde durulan temel bakış açısı kalkınma ile çevre kavramlarının bir bütünü oluşturduğudur. Yani çevrenin göz ardı edilerek kalkınmanın sağlanamayacağı veya kalkınmanın göz ardı edilmesinin çevre sorunlarının oluşmasını engellemeyeceği düşüncesinin altı çizilmiştir. Bu noktada çevre yönetiminde ülkelerin hassasiyet göstermeleri gerektiğini belirterek kalkınma ile birlikte çevrenin korunmasının mümkün olabileceğini gösteren ilkeler benimsemiştir. Bu ilkelerden bazıları şunlardır:¹⁰⁵

¹⁰³ Thomas Kohler ve Daniel Maselli (Ed.), **Mountains and Climate Change-From Understanding to Action**, 3. Baskı, Centre for Development and Environment, Bern, 2012, ss. 68-70.

¹⁰⁴ Zerrin Toprak, **Çevre Yönetimi ve Politikası**, 3.Baskı, Albi Yayınları, İzmir, 2012, ss. 3-4.

¹⁰⁵ Michael Keating, **Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi**, UNEP Türkiye Komitesi Yayını, 1993, Ankara, ss.14-16.

- Kalkınmanın gerçekleştirilmesinde bugünün ve gelecek kuşakların gereksinimleri karşısında adaletli bir tutum sergilenmelidir.
- Sınırları dışında çevresel bir zarara sebep olan ülkelerin bu zararı karşılamaında uluslararası mevzuat geliştirilmelidir.
- Ülkeler kalkınma çabalarını çevre koruma hassasiyeti ekseninde yürütmeleri durumunda sürdürülebilir kalkınmayı başaracaklardır.
- Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesindeki engellerden biri olan yoksulluğun ortan kaldırılması için ülkeler çaba göstermelidir.
- Dünya üzerindeki ekosistem alanlarının korunması ve iyileştirilmesinde ülkeler işbirliği yapacaklardır.
- Çevre yönetiminde belirlenecek strateji ve politikalar vatandaşların da katılımı ile belirlenecektir.
- Kirliliğe sebep olan her kimse kirliliğin yarattığı zararı karşılayacaktır.
- Sürdürülebilir kalkınmada kadınların, gençlerin ve yerel düzeydeki temsilcilerin katılımı sağlanacaktır.
- Uluslararası hedeflere ulaşmada gelişmekte olan ülkelerin kalkınma potansiyeli dikkate alınarak bunlara öncelik verilecektir.

Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın çıktıları olarak toplamda 5 ayrı belge oluşmuştur. Bunlar; İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Rio Bildirisi, Orman Bildirisi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve son olarak Gündem 21 Eylem Planı'dır.

Dağlık alanların sürdürülebilir kalkınma kapsamında değerlendirildiği ilk toplantı olmasıyla da önemli olan Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı, Gündem 21 ile dünyanın ilgisini dağlık alanlara çekmiştir. Temelde katılımcı bir anlayış çerçevesinde yerel düzeydeki girişimleri teşvik eden Gündem 21, kalkınma için kaynakların korunmasını ve yönetimin düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda ele aldığı kaynaklardan biriside dağlık alanlardır. Gündem 21'in 13. bölümünde "Hassas Ekosistemlerin Yönetimi: Sürdürülebilir Dağ Kalkınması" başlığı altında incelenmiştir. Bu başlıkta dağlık alanlar hem hassas ekosistemler olarak değerlendirilmekte hem de kalkınmasına yönelik yerel, ulusal ve uluslar arası stratejiler önerilmektedir. Bu kapsamda "dağ ekosistemlerinin sürdürülebilir gelişimi ve ekolojisi hakkında bilgi üretmek ve güçlendirmek" ile "bütünleşik havza gelişimi ve alternatif geçim fırsatlarını teşvik etmek" şeklinde iki ana program alanı

oluşturulmuştur. Yapılan tespitler doğrultusunda dağlık alanlardaki temel çalışma konuları olarak; temiz suya erişim, biyolojik tür çeşitliliğinin ve kültürün korunması, kırsal kalkınma, kontrollü ve iyi yönetilen turizm, iklim değişikliğinin etkisinin azaltılması, geleneksel bilgi, orman ekosisteminin korunması ve gıda güvenliği gibi başlıklar belirlenmiştir. Bu başlıklar üzerinden Gündem 21 sürdürülebilir dağ kalkınmasını gerçekleştirmede iki yöntem benimsemiştir. Bunlar; i) dağ köylüsünün dağlık alanlardaki sorunlara karşı yerel çabalarını bilinçlendirmek ve geliştirmek; ii) yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde etkili dağ yönetim kurumlarını oluşturmak şeklinde ifade edilebilir.¹⁰⁶

Dağlık alanlarda meydana gelen kimi sorunlara değinen Gündem 21 bu sorunları; nüfus artışı sonucu ekosistemin zarar görmesi, ormansızlaşma ve bunun tetiklediği çığ ve toprak kayması, biyolojik çeşitliliğin zarar görmesi, tarım arazilerinin yanlış kullanımı, iklim değişikliği sonucu meydana gelen afet tehlikesi, toprak erozyonu, yanlış turizm uygulamaları, yoksulluk, altyapı eksikliği, eğitim sağlık ve ulaşım hizmetlerinin yetersizliği ve göç olarak belirtmektedir. Tüm bu sorunları dikkate alarak sahip olduğu kaynaklar ile küresel ekosistemin devamlılığını sağlayan dağlık alanlara gereken ilginin gösterilmediğini ifade etmiştir. Plan'a göre ilginin artırılması için yapılacak çalışmalarda dağlık alanlara yönelik verilerde de eksiklik vardır. Hem bu eksikliğin giderilmesi hem de sorunların giderilerek dağlık alanların sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak açısından Gündem 21 bir dizi eylem geliştirmiştir. Bunlar:¹⁰⁷

- Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası kuruluşların katılımıyla dağlık alanların sahip olduğu toprak yapısı, su rezervi, bitki ve hayvan çeşitliliği gibi kaynakları üzerine araştırma yapmak,
- Mevcut uluslararası kuruluşlarının çalışmalarını da dikkate alarak dağlık alanların ekolojik analizlerinin ve bütünlük yönetimlerinin kolaylaştırılmasında kalıcı ve sürekli bir veri tabanını oluşturmak,
- Yerel halkın desteğiyle dağlık alanlardaki tarımsal faaliyetler ve koruma uygulamaları ile ilgili su kaynakları ve arazi yapısı veri tabanını oluşturmak,

¹⁰⁶ FAO, **International Year of Mountains-Concept Paper**, FAO Publishing, Rome, 2000, ss. 6-7.

¹⁰⁷ United Nations, **United Nations Conference on Environment & Development-Agenda 21**, Rio de Janeiro, 3-14. 06. 1992, ss. 119-120.

- Dağlık alanları inceleyen farklı kuruluşlar arasında veri paylaşımı ve eşgüdümü sağlamak amacıyla iletişim ağları kurmak,
- Bölgesel ölçekte oluşturulan mevzuat ve uygulama araçlarını da göz önünde bulundurarak dağlık alanların korunmasında yerel ve bölgesel girişimlerin eşgüdümünü sağlamak,
- Dağlık alanların afet risk potansiyellerini belirlemek ve bunları yorumlamak için risk veri tabanını oluşturmak, şeklinde sayılabilmektedir.

Gündem 21 ile yaratılan farkındalık sonrasında anlaşılmaktadır ki, dağlık alanların koruma-kullanma ilkeleri çerçevesinde yönetiminin ve bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması disiplinler ve sektörler arası bir çabayı gerektirmektedir. Dağlık alanların mevcut durumu göz önüne alındığında bu çabanın acil olarak kamu, özel, sivil ortaklarca, yerelden küresele tüm ölçeklerde çok yönlü olarak gösterilmesi gerekmektedir. Dağlık alanlardan günümüzde nasıl yararlanıldığı, sahip olduğu içsel dinamikler ile gelecekte nelerin planlanabileceği değerlendirilerek daha etkin, verimli ve sürdürülebilir bir dağ kalkınması sağlanmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DAĞLAR VE DAĞLIK ALAN YERLEŞİMLERİ

2.1. DAĞLIK ALANLAR VE BÖLGESEL PLANLAMA İLİŞKİSİ

Küresel ısınma odaklı iklim değişikliği, artan enerji talebini karşılamak için doğal kaynakların aşırı tüketimi, farklı nedenlerle orman sahalarının ve ekosistemin tahrip edilmesi, yoğun tarım uygulamaları veya erozyon sebebiyle ekilebilir toprağın verimsizleşmesi, nüfus artışı ile birlikte altyapı, eğitim, sağlık ve ulaşım hizmetlerinde aksama, sayı ve şiddet yönünden sürekli artan yıkıcı afetler gibi küresel boyutlara ulaşan tehditlere ek olarak ülkelerde karşılaşılan ekonomik bunalım ve işsizlik sorunlarının öncelikli etki sahası dağlık alanlar ve burada yaşayan yerleşiklerdir. Bu tür sorunların yarattığı bölgesel eşitsizliklerin çözümünde dağlık alanların mekânsal, sosyal, ekonomik, kültürel vb. değerlerinin geliştirilmesine yönelik yapılacak bölgesel planlama, sektörel programları ve stratejik eylemleri tespit eden ve detaylandıran önemli bir düzenleme yöntemidir. Anlaşıldığı üzere bölgesel planlama ulusal planlamada olduğu gibi ekonomik sorunlardan ibaret olmayan ek olarak fiziki, toplumsal ve kültürel sorunları da hesaba katan ve kentsel ve kırsal özellikler gösteren alanlarda verim ve katma değeri amaçlayan bölgesel kalkınmayı hedeflemektedir. Bu alanlarda gerçekleştirilmek istenen bölgesel kalkınma, parçalı ekonomik stratejiler üzerine değil, sektörel açıdan bütünlük, katılımcı, ortak akli önceleyen ve sürdürülebilir stratejiler üzerine inşa edilmelidir.

Dağlık alanlarda gerçekleştirilen bölgesel kalkınma politikalarının hedeflerinden birisi de yerleşiklerin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam standartlarını yükseltmektir. Bu durumda kalkınma odaklı geliştirilen bölgesel planların hazırlanışında yerleşiklerin de sürece katılımını gerekli kılınmalıdır. Keza bu planlar ilgili nüfusun gereksinim ve çıkarları doğrultusunda hazırlanan ve uygulanan planlardır. Bu kapsamda planın hazırlık aşamasında yerleşiklerin daha etkin katılımının sağlanmasında görüşme, anket, mülakat gibi yöntemlere başvurularak şikâyet ve ihtiyaç alanlarının belirlenmesi, planlama temelli eylemlerin yerleşikler tarafından kabul edilmesinde etkili olacaktır. Planın uygulama aşamasında ise planla ilgili bilgilendirme çalışmalarının sıkça tekrarlanması ve çalışmaların takip

edilmesine yönelik yayınların yapılması önemlidir.¹⁰⁸ Unutulmamalıdır ki, dağlık alanların iki temel mal varlığından birisi olan yerleşiklerin (diğeri ise doğal kaynaklarıdır) yaşam standartlarının diğeri bölgelerdeki bireylerden farklı olması bölgesel eşitsizliklerin kronikleşmesine neden olabilir. Bu noktada vurgulamak istediğimiz, bölge planlamasının teknik detayları değil, dağlık alanların biri diğeri bazen sonucu bazen sebebi olan çeşitli sorunlarına ancak bir planın çok yönlü ve katılımcı düzenlemeleriyle çözüm getirilebileceği düşüncesidir.

Kırsal alanlardaki bölgesel eşitsizliklerin etkisiyle değersizleştirilmiş ya da kendi haline bırakılmış olan dağlık alanların üzerinde ikamet eden nüfusun kalkındırılmasına yönelik çabalara yalnızca merkezi yönetim örgütlenmesi değil, subsidiarite ilkesi doğrultusunda en yakın yerel ve bölgesel yönetimlerin ve konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin de katılımı son derece önemlidir. Sahip olduğu sorunlara karşın paydaşların işbirliği çerçevesinde, içsel dinamiklerin sağladığı olanakları da dikkate alarak, çözüm önerileri sunulması dağlık alanları bölgesel kalkınmanın önemli bir ögesi haline getirmektedir. Bu kapsamda dağlık alanlardaki eşitsizliklerin yarattığı etkilerin giderilmesinde uygulanacak bölgesel kalkınma stratejilerinin başarılı olması, bu stratejilerin yerleşikler tarafından benimsenmiş olmasına da bağlıdır. Dağlık alanlardaki yerleşikler kalkınmaya mesafeli durur ve bu amaçla yapılan çalışmalarda gayret göstermezse bölgesel kalkınma gerçekleşmez. Bu açıdan dağlık alan yerleşiklerinin ihtiyaçlarının tespit edilmesi gereklidir.

Dağlık alanlara dair sektörel yönetim ve planlama esaslarını düzenleyen Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı'na göre, taraf ülkeler, dağlık alanların sürdürülebilir kalkınması ve buradaki yerleşiklerin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam standartlarını geliştirmesi amacına hizmet eden çok yönlü ve bütünleşik bir bölgesel planlama politikasını uygulama yükümlülüğü altına girecektir. Bu bölgesel planlama politikasının oluşturulmasında:¹⁰⁹

- Dağlık alanların ve bunların kendilerine has özelliklerinin tanınması,

¹⁰⁸ Yunus Emre Özer, **Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2010, s. 56.

¹⁰⁹ Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, **Draft European Charter of Mountain Regions**, Council of Europe Publishing, 1995, ss. 3-4.

- Dağlık alanlara yönelik oluşturulan politikaların sürekliliğini sağlamak ve uygulanmasında idarenin keyfilikliğini önlemek amacıyla dağların coğrafi varlığının hukuksal zeminde tanınması,
- Özellikle dağlık alanlarda yaşayan gençlerin kentlere yönelik göç hareketleri ile mücadele edilmesi,
- Dağlık alanlardaki yerleşiklerin hayat standartlarının geliştirilmesinde ihtiyaç duyulan altyapı ve sosyal imkânların sağlanması,
- Yerel düzeydeki kamu hizmetlerinin bakımını ve iyileştirilmesi,
- Dağlık alanlardaki tarım topraklarının mekânın sahip olduğu dezavantajlar dikkate alınarak geliştirilecek özel yöntemlerle ekilip biçilmesi,
- Dağlık alanların doğal yapısından elde edilen enerji rezervlerinin geliştirilmesi,
- Dağlık alanlarda kurulu endüstri hizmetlerinin devamlılığını sağlayarak gelişen teknoloji odaklı yeni endüstriler kurulması,
- Dağlık alanlardaki turizm potansiyelini geliştirerek hizmet sektöründen elde edilen gelirin artırılması,
- Dağlık alanlardaki kültürel miras çeşitliliğinin korunması ve tanıtımının yapılması, gibi hedefler esas alınacaktır.

Hassas ekosisteme ve izole bir yaşama sahip olan dağlık alanlarda bölgesel kalkınma planının hazırlanmasında aşağıdan yukarıya bir anlayışın benimsenmesi uygulamada dağ nüfusu odaklı planlama çalışmalarının oluşmasına neden olacaktır. İhtiyaçlarının karşılandığını gören bireyler kalkınma faaliyetlerine gönüllü olarak katılacaklardır. Plana konu olan alanın (dağlık alan) kendisine özgü özelliklerini hesaba katarak hazırlanan yerel düzeydeki çalışmaların başarıya ulaşması önce kırsalı sonra kentti etkileyecektir.¹¹⁰

Ulusal düzeydeki çıkarlar ve stratejilerle eşgüdümlü olarak yerel ihtiyaçların ve çıkarların tespit edilip ayrıntılı olarak düzenlendiği bölgesel planlama anlayışı, dağlık alanlardaki yerleşiklerin yaşam standartlarını sektörel politikalar çerçevesinde inceleyerek çeşitli strateji ve eylem önerilerinde bulunan sürdürülebilir ve katılımcı

¹¹⁰ Heike Mayer, "Social Equity and Economic Development", **Tourism in Mountain Regions: Hopes, Fears and Realities**, (Ed. Bernard Debarbieux, Mari Oiry Varacca, Gilles Rudaz, Daniel Maselli, Thomas Kohler), Sustainable Mountain Development Series, Geneva, 2014, ss. 34-36.

bir süreci işaret etmektedir. Yalnızca yerel halkın çıkarları veya çevre koruma gibi konuları değil, aynı zamanda dağlık alanlarda yaşamayan, bu alanları rekreasyon amaçlı kullanan kişilerinde taleplerini önemseyen bölgesel planlama, paydaşlar arası çıkar dengesinin sağlanmasına da hizmet etmektedir. Çünkü planın uygulanmasında alanı koruyan ve kullanan bu paydaşlar olmaktadır.

2.2. TÜRKİYE'DE DAĞLAR VE DAĞLIK ALANLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Sahip olduğu ekolojik, ekonomik, topoğrafik potansiyel ve zorlukların yanı sıra tek başına bir ekosistem olarak biyolojik çeşitliliği barındırması ve sonraki kuşaklara aktarması; topluluklara sınırlı üretim ve geçim olanakları sunması ve geleneksel yaşayış biçimlerini koruması gibi işlevlerinden dolayı dağ ve dağlık alanlar Türkiye'de stratejik bakımdan önem arz eden sahalar olarak değerlendirilmektedir. Hassas yapıdaki bu alanların korunması ve sürdürülebilir kullanımı ile buralarda ikamet eden dağ yerleşiklerinin yaşam standartlarının geliştirilmesi kalkınma amacına hizmet eden değerli çabalardır. Bu konumu dolayısıyla Türkiye'deki dağ ve dağlık alanların oluşumu ile doğal, fiziksel, sosyal, ekonomik vb. konulardaki özellikleri genel olarak ele alınmıştır.

Yeryüzünde geniş bir sahaya yayılmış olan dağlar ve dağlık alanlar 35.8 milyon km² ile toplam karaların %26'sını kaplamakta iken bu oran Türkiye coğrafyasında %74,6'dır. Yüksek ve eğimli bir arazi yapısına sahip olan Türkiye'nin hemen hemen 3/4'ü dağlık alanlardan oluşmaktadır. Yükselti ülkenin batısından doğusuna doğru artarken doğudaki kent yerleşimlerinin 1500-2000 m arasında kurulmasına neden olmuştur. Ülkenin kuzeyi ve güneyinde birbirine ve kıyıya paralel şekilde Alp-Himalaya dağ kuşağının devamı olan iki farklı dağ silsilesi vardır. Ortalama yükseltisi 1132 m olan Türkiye, bu alanda 1050 m olan Asya kıtasından, 600 m olan Afrika kıtasından, 700 m olan dünya karalarından ve 330 m olan Avrupa kıtasından daha fazla ortalama yükseltiye sahiptir.¹¹¹ Ortalama yükselti ülkeler veya kıtalar arası değişebildiği gibi bir ülkenin bölgeleri arasında da değişebilmektedir.

¹¹¹ Gönençgil, s. 91.

Örneğin, Trakya’da 180 m olan ortalama yükselti Anadolu’da 1162 m olarak ölçülmektedir.¹¹²

Temel olarak 3. jeolojik dönemde yaklaşık 65 milyon yıl önce oluşan Türkiye dağları, oluşum ve dağılım açısından orojenik (kıta hareketlerinin oluşturduğu yan basınç etkisiyle kıvrılarak oluşan) , epirojenik (faylanma sonucu kırıklı yapıya bağlı oluşan) ve volkanik olarak 3 gruba ayrılmaktadır. Ülkemizin kuzeyini kaplayan Kuzey Anadolu Dağları ile güneyinde uzanan Toros Dağları orojenez sonucu oluşan dağlar iken, deprem kaynaklı oluşan dağlara Ege Bölgesi’ndeki Aydın Dağları, Madra Dağı, Yunt Dağı, Kazdağı ve Bozdağlar örnek verilmektedir. Son olarak volkanik faaliyetler sonucu oluşan dağlar ise, Karacadağ, Nemrut Dağı, Tendürek Dağı, Süphan Dağı, Erciyes Dağı ve ülkemizin en yüksek noktası olan Ağrı Dağı (5137 m)’ dir.¹¹³

Bu veriler ışığında gerek ortalama yükseltisi gerekse dağların ülke yüzölçümü içerisindeki oranı dikkate alındığında Türkiye’nin dağlık bir ülke olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de yükseltisi 1000 m üzerinde olan toplamda 435 adet dağ ve dağlık alanın ülke genel yüzölçümüne oranı %56’dır.¹¹⁴ Bu dağların yükselti aralıklarına göre gruplandırılması tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye’deki 1000 m Üzeri Dağların Yükselti Açısından Sınıflandırılması

Yükselti Aralığı	Sayısı	Yüzdesi (%)
1000-2000 m arası	128 Adet	% 29.4
2000-3000 m arası	166 Adet	% 38.2
3000-4000 m arası	137 Adet	% 31.5
4000-5000 m arası	3 Adet	% 0.7
5000 ve üzeri	1 Adet	% 0.2

Kaynak: Gönençgil, s. 101.

¹¹² Zehra Şenay Alışkan, **Dağ Ekosistemlerin Önemi ve Planlama Kriterleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 36.

¹¹³ Reşat İzbırak, **Türkiye Jeomorfolojisi-Fasikül 1**, Doğu Matbaası, Ankara, 1983, s. 8-10.

¹¹⁴ Ali Tanoğlu, “Türkiyenin İrtifa Kuşakları”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 9-10, 1947, s. 48.

Türkiye’deki dağlık alanların büyük bir kısmında ormanlar yer almakta ve yükselti arttıkça üst tabakalarda çayırlar görülmektedir. Burada yaşayan yerleşikler için önemli bir geçim kaynağı olan ormanlar dağlık alanda istihdam olanağı yaratmasıyla da ülke ekonomisine ciddi bir katkı sağlamaktadır.¹¹⁵ Yükselti, sıcaklık, bakı, rüzgâr gibi faktörler dağlık alanları biyolojik çeşitlilik açısından zengin mekânlar haline getirmektedir. Ülkemiz coğrafyasının dağlık yapıda bir karaktere sahip olması biyolojik çeşitlilik sahalarının yaygınlığının da göstergesi olmaktadır. Çünkü her bir dağlık alan kendine özgü bir ekosistem potansiyelini barındırmaktadır. Flora ve fauna açısından zengin olan ülkemiz dağları yaklaşık 3000 endemik bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Bütün bir Avrupa kıtasındaki endemik bitkilerin toplam sayısının yaklaşık 2750 olduğu düşünüldüğünde Türkiye’deki dağ ve dağlık alanların birer biyoçeşitlilik merkezi olduğunu söylemek mümkündür.¹¹⁶ Ayrıca Türkiye’deki dağların önemli bir kısmının volkanik ve faylanma faaliyetleri sonucu oluşmuş olması maden ve peyzaj zenginliğini de beraberinde getirmektedir.

Bununla birlikte bir coğrafik yapının dağ olarak tanımlanması için yalnızca yükselti verileri yeterli olmamaktadır. Keza ova veya plato gibi düzlükler 1000 m üzerinde de görülmektedir. Sağlıklı bir ayırım yapılabilmesi için dağ ve dağlık alan tanımlamalarında ikinci önemli gösterge olarak kullanılan eğim oranları da dikkate alınmalıdır. Türkiye genelini 1/200.000 ölçekte küçülten haritalar kullanılarak yapılan analizler sonucunda tespit edilen eğim verileri tablo 3’te belirtilmiştir.

Tablo 3: Türkiye Geneli Eğim Oranları

Eğim Sınıfı	Eğim Derecesi	Yüzölçümündeki Oran (%)
Düz ve hafif eğimli alan	0-5	8.5
Orta eğimli alan	5-10	12.8
Çok eğimli alan	10-15	16.2
Dik eğimli alan	15 ve üzeri	62.5

Kaynak: Necdet Tunçdilek, **Türkiye Eğim Haritası**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1969, s.17

¹¹⁵ Paolo Ceci ve Thomas Hofer, “Local to Global-Level Sustainable Mountain Development”, **Mountain Research and Development**, Cilt:29, 2009, s. 95.

¹¹⁶ Tuna Ekim ve diğerleri, **Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı-Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler**, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Yayını, Ankara, 2000, s. 34.

Tablodan anlaşılacağı üzere Türkiye'nin yaklaşık 4/5'i yüksek eğim oranlarına sahiptir. Yükselti verileri ile birlikte değerlendirildiğinde eğimli arazi Türkiye'deki dağlar ve dağlık alanlar üzerinde çığ, sel, taşkın, heyelan gibi etkisi ve şiddeti gittikçe yayılan afet riskini artırmaktadır. Bu riskin getireceği tahribat ve kaynak kaybına ek olarak tarım arazilerinin orman sınırlarında yer alması veya orman içlerine kadar ilerlemiş olması orman ekosistemine zarar vermektedir. Ayrıca ormanların havyan otlatmak maksatlı kullanılması da ormansızlaşmaya ve devamında erozyona neden olmaktadır.

Yükselti ve eğimin bir araya gelmesiyle oluşan engebeli arazi yapısı Türkiye'deki dağlık alanlarda tarımsal uygulamaları zorlaştırmaktadır. Bu uygulamalar genellikle parçalı arazilerde, bahçecilik şeklinde gerçekleşmektedir. Özellikle yüksek ve dik eğimin hâkim olduğu dağlık alanlarda gerçekleştirilen tarımsal üretim, yetersiz ve verimsiz toprak yapısından dolayı talebi karşılayamamakta ve ormandan tarla açma yöntemi yaygın şekilde uygulanmaktadır. Bu tür olumsuzluklar Türkiye'deki yükselti ve eğim verilerini dikkate aldığımızda batıdan doğuya doğru gidildikçe artmaktadır. Batıdaki ortalama yükseltinin düşük ve dağlık alanlardaki eğimin az olduğu göz önüne alındığında buradaki tarımsal faaliyetlerin gerçekleştirildiği sahaların daha elverişli olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁷

Türkiye'nin dağlık alanlarındaki yerleşmeler yükselti, eğim, iklim vb. gibi etkenlere bağlı olarak dağınık veya toplu şekilde gerçekleşmektedir. Ülkemizde dağlık alan yerleşmelerinin %72'si toplu yerleşimler iken %28'i dağınık ve seyrek yerleşimlerdir. Örneğin, Doğu Karadeniz Dağları ve Toros Dağlarındaki yerleşimler dağınık yapıda, buna karşılık Ege ve Marmara bölgelerindeki dağlık yerleşimler ise toplu yapıdadır. Her iki yerleşim biçiminin de ortak özelliği plansız bir görüntü arz etmesidir. Bu alanlar herhangi bir yerleşim planına bağlı kalmadan arazi yapısının elverdiği ölçüde coğrafyaya yayılmıştır. Türkiye'nin kimi bölgelerinde toprağın yerleşim için uygun olmayan bölümlerinde dahi evlerin yapılması tehlikelere davetiye çıkarmaktadır. Ayrıca dağlık alan yerleşimlerine yönelik yapılacak kamusal hizmetler ve yatırımlarda bu alanların yerleşme özellikleri de önemli etkilere sahiptir. Dağınık ve seyrek yerleşim birimlerine kamusal hizmetlerin ve sosyal altyapı

¹¹⁷ Tunçdilek, Dağlık ve Ormanlık, ss. 50-51.

yatırımlarının götürülmesi ulaşım olanaklarının yetersizliği ve arazi yapısının elverişsizliği nedeniyle güçleşmekte ve idare açısından maliyetli olmaktadır.¹¹⁸

2.3. DAĞLAR VE DAĞLIK ALANLARIN TÜRK KAMU YÖNETİMİ GÜNDEMİNDEKİ YERİ

Türkiye’deki dağlık alanların genel özellikleri dikkate alındığında; gerek sahip olduğu kaynak değerler ve potansiyeller gerekse topoğrafik yapısının ve iklimin etkisiyle oluşan problemler nedeniyle bu alanlara yönelik sürdürülebilir kalkınma odaklı bir yönetim ve planlama anlayışının geliştirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde dağlık alanların daha yaşanabilir bir çevreye kavuşturulmasında atılması gereken ilk adım kamuoyunun bakış açısının dağlara çevrilmesidir. Keza bu alanlara yönelik ulusal ve uluslararası ilginin artırılması ile kalkınma dinamiklerinin teşvik edilmesi kimi ülkeler düzeyinde bir farkındalığa yol açmıştır. Türkiye’de ise coğrafyanın 3/4’ünün dağlık alanlarla kaplı olması ve bu alanların dağ topluluklarına ev sahipliği yapıyor olması nedeniyle özellikle son yıllarda yeterli olmamakla birlikte bir ilgi artışından söz edilebilir.

1992 yılında imzalanan Rio Deklarasyonu ile sahip oldukları dağlık alanların yönetimi ve planlaması konularında bir takım sorumluluklar üstlenen ülkeler öncelikle kamuoyunun ve ilgili paydaşların dikkatini bu alanlara çekme gayretine girmişlerdir. Bu amaçla BM 1998 yılında 130 ülkenin katılımı ile aldığı karar doğrultusunda 2002 yılını Uluslararası Dağlar Yılı olarak ilan etmiştir. Temel amacı, dağlık alan kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, dağ yerleşiklerinin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi ve dağlık alanlarda barış ve istikrar ortamının teşvik edilmesi olan bu farkındalık girişimine hükümetler düzeyinde katılan 77 ülke arasında Türkiye de bulunmaktadır.¹¹⁹ Ulusal düzeyde konunun ilk olarak ele alınışı ise, Orman Bakanlığı¹²⁰ tarafından yapılan sempozyum ve çalıştaylar yoluyla olmuştur. Bu konuda Kastamonu il sınırları içerisindeki Ilgaz Dağı’nda 25-27

¹¹⁸ Cevat Geray, “Türkiye’de Dağ ve Orman Köylerinin Yerleşme Sorunları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı:1, Cilt:23, 1974, ss.10-11, 21.

¹¹⁹ Thomas Hofer ve Douglas McGuire, “Beyond the International Year of Mountains: A Preliminary Assesment by the FAO, the United Nations Lead Agency for IYM2002”, **Mountain Research and Development**, Cilt: 23(1), 2003, ss. 80-81.

¹²⁰ 10 Temmuz 2018 tarihli 1no’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Tarım ve Orman Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

Haziran 2002 tarihinde gerçekleştirilen Türkiye Dağları Birinci Ulusal Sempozyumu ilk olma özelliğine sahiptir. Takip eden süreçte 2004 yılında Türkiye Dağ Yönetimi ve Planlaması Bolu Çalıştayı düzenlenerek hem dağların mevcut durumlarının her boyutuyla ele alınması hem de yazılı ve görsel yayın organlarının yardımıyla bireylerin dağlık alanlara yönelik farkındalığının artırılması hedeflenmiştir. Bu sempozyum ve çalıştayın neticesinde ortaya çıkan birtakım ortak tespit ve öneriler ise şunlardır:¹²¹

- Dağların ve dağlık alanların yıllardır ihmal edilmesi ve kendi kaderine terk edilmesi bu alanları yönetimi ve kontrolü güç mekânlara dönüştürmüştür.
- Türkiye genelindeki dağlık alanların ve buralardaki yerleşiklerin sahip olduğu problemler dikkate alınarak, toplum temelli, katılımcı ve bütünlük bir anlayış temelinde “ulusal dağ politikası ve programı” hazırlanmalıdır.
- Türkiye’deki dağlar ve dağlık alanlarda bu politika ve programları uygulayacak yerel düzeyde sorumlu bir idari örgütlenmeye gidilmeli, daha sonra bu yerel örgütlenme temsilcilerinden oluşan “Dağlık Alanların Yönetimi Ulusal Komitesi” kurulmalıdır.
- Dağlık alanların korunması ve kalkınmasında lider rol üstlenen FAO gibi uluslararası kuruluşlarla stratejik işbirliği oluşturulmalı ve geliştirilmelidir.
- Sahip olduğu zengin ekosistem ve beşeri ve toplumsal sermaye ile gerek dünyamız gerekse ülkemiz için hayati bir öneme sahip olan dağlık alanlar hayat boyu öğrenme ilkesi gereğince ilköğretimden başlayarak her düzeydeki eğitim ve öğretim müfredatına dâhil edilmelidir.

Uzun yıllardan sonra Türkiye’de dağlık alanlara gösterilen ilginin ne aşamada olduğunu anlamak için önemli olan bu sonuçlar dağların unutulduğunun da kanıtı niteliğindedir. 2000’li yılların başı itibariyle dağlık alanların potansiyelinin farkına

¹²¹ Orman Bakanlığı, **Türkiye Dağ Yönetimi ve Planlaması Hazırlık Çalıştayı Raporu**, Orman Bakanlığı Yayını, Bolu, 2004, s. 4’ den aktaran Alper Uzun, **Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Madra Dağı’nın Doğal ve Beşeri Kaynaklarının Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 92.

varan yönetim kademesi bu alanların kendilerine özgü politika ve yönetim aygıtları olması gerektiğini ifade etmiş fakat bunların dayandığı temelleri, felsefeyi, ilkeleri, stratejileri, hedef ve amaçları belirtmemiştir. Bu haliyle iyi niyet bildirisinden çok öteye geçmeyen sonuçlar arasında önemli gördüğümüz noktalar ise uluslararası işbirliği ve eğitim vurgusudur. Keza dağlık alanlarda ortaya çıkan sorunların büyük bir kısmının insan kaynaklı olduğu düşünüldüğünde öncelikle bu alanlarda yaşayan yerleşiklerin daha sonra dağlardan faydalanan herkesin zarara neden olacak davranışlardan kaçınması gerekmektedir. Böyle bir yeterliliğe erişim ise ancak eğitim ile mümkün olacaktır. Bu görüşümüzü destekler nitelikte yapılan bir araştırmada 1999 yılında 30 Avrupa ülkesindeki kamu, stk ve akademik çevrelerden 249 kişiyle anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın temel göstergelerinin sorulduğu ankette katılımcılar 36 değişken arasından %47 gibi bir oranla “dağlık alan yerleşiklerinin refah seviyelerinin geliştirilmesi ve eğitimleri” ile “bireylere koruma-kullanma ve kalkınma dengesini sağlama eğitimlerinin verilmesi” seçeneklerini tercih etmişlerdir.¹²²

2002 ve 2004 yıllarında yapılan toplantıların ortak tavsiye kararlarından olan “uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi” tavsiyesine yönelik atılan adımlara örnek olarak Türkiye'nin 2002 yılında FAO'nun girişimleriyle kurulan Dağ Bölgeleri Sürdürülebilir Gelişimi Uluslararası Ortaklığı'na üye olması gösterilebilir. 2018 yılı itibariyle 57 ulusal hükümet, 16 hükümetler arası organizasyon ve çok çeşitli konularda uzmanlaşmış 225'in üzerinde stk ile toplamda 320'den fazla üyesi bulunan kuruluşun amacı dünya üzerindeki dağların sürdürülebilir kalkınmasını sağlamaktır.¹²³ Dağ Ortaklığı (Mountain Partnership-MP) olarak da bilinen bu örgüte 20.10.2004 tarihinde dâhil olan Türkiye, dağlık alanlarındaki yönetim ve planlama kapasitesini geliştirmek ve dağ yerleşiklerinin yaşam kalitelerini iyileştirmek gibi konularda uluslararası tecrübelerden yararlanmak istemektedir.¹²⁴

Türkiye'de dağlık alanlara yönelik uygulanmış bir başka faaliyet ise Manisa'da bulunan Yunt Dağı'nda gerçekleştirilmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı ile

¹²² Martin F. Price ve Eui Gyeong Kim, “Priorities for Sustainable Mountain Development in Europe”, **International Journal of Sustainable Development & World Ecology**, Cilt:6, 1999, s. 208.

¹²³ Mountain Partnership, **Mountain Partnership Governance and Strategy 2018-2021**, Mountain Partnership Publishing, Rome, 2018, s. 22.

¹²⁴ Yakup Özkaya, **Avrupa Konseyi'nde Stratejik Dağ Yönetişimi Modeli: Türkiye İçin Bir Yaklaşım**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2014, s. 81.

FAO'nun finansal ve teknik işbirliği ekseninde yürütülen proje “Dağlık Alan Yerleşiklerinin Sosyo-Ekonomik Yaşam Kalitesinin İyileştirilmesi ve Katılımcılığın Sağlanması: Yunt Dağı Modeli” adı altında iki yıl sürmüş bir projedir. 2007-2009 yılları arasında uygulanan bu projenin amacı, Türkiye'deki dağlık alanların kalkınmasına örnek teşkil edecek bir model geliştirmektir. Bu kapsamda dağlık alan yerleşiklerinin geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi, gelirlerinin artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir.¹²⁵ Proje kapsamında arıcılık, süt sığırcılığı, süt koyunculuğu, bağcılık, meyvecilik, el sanatları, tarımsal eğitim, kırsal altyapı, fidan yetiştirme, mera ıslahı ve kooperatifleşme gibi konularda geliştirme ve destekleme faaliyetleri uygulanmıştır. Projenin sonunda beşeri ve toplumsal sermayeye yönelik gerçekleştirilen uygulamalar başarılı olurken ulusal düzeyde uygulanabilecek bir dağlık alan yönetim modeli oluşturulamamış ve strateji belgesi taslak olarak kalmıştır.¹²⁶

Dağlık alanları konu edinen bir başka uluslararası uygulama tarımsal ve kırsal kalkınma temelinde gerçekleştirilmiştir. AB'nin aday olan ülkelere kırsal kalkınma programı kapsamında vermekte olduğu IPARD (Katılım Öncesi Yardım Aracı) hibelerinin kapsamını belirlemek için Türkiye'deki dağlık alanlar yükselti ve eğim kriterlerine göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma 2007-2013 yılları arasındaki IPARD programının uygulandığı 42 il¹²⁷ için yapılmış olup güncelliğini korumaktadır. İl düzeyinde yükseltisi 1000 m üzerindeki dağlık alanlar ve 500 m – 1000 m arasında olup eğimi %17'den büyük olan dağlık alanlar olmak üzere ikili bir ayrıma gidilmiştir. Bu kriterleri sağlayan dağlık alanlardaki yerleşimler tespit edilerek listelenmiş ve bu alanlarda belirli sektörlerde yapılacak yatırım taleplerine % 65'e kadar hibe yardımı yapılacağı belirtilmiştir.¹²⁸

Dağlık alanların Türkiye'nin gündeminde yerini aldığı en önemli toplantılardan birisi uluslararası düzeyde katılımın gerçekleştiği 4. Uluslararası Dağ

¹²⁵ FAO, “Progress Made on Sustainable Mountain Management in Turkey”, **FAO Report for Turkey**, <http://www.fao.org/forestry/18491-0837d2fa2485fed48fef42843053ebf80.pdf>, (03.02.2019), s. 2.

¹²⁶ Uzun, s. 103.

¹²⁷ İller: Afyon, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ankara, Ardahan, Aydın, Balıkesir, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Hatay, Isparta, Kahramanmaraş, Karaman, Kars, Kastamonu, Konya, Kütahya Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muş, Nevşehir, Ordu, Samsun, Şanlıurfa, Sivas, Tokat, Trabzon, Uşak, Van, Yozgat.

¹²⁸ Tarım ve Hayvancılık Yatırım Danışmanlığı, **IPARD TKDK Kırsal Alan ve Dağlık Alan Listesi**, <https://www.tarimsalhibe.com/ipard-tkdk-kirsal-alan-daglik-alan-listesi/>, (03.02.2019).

Ortaklığı Toplantısı'dır. 17-20 Eylül 2013 tarihleri arasında Erzurum'da yapılan toplantı Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı kuruluşlardan olan Orman Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenmiştir. Sekretaryasını FAO'nun yaptığı toplantı 32 ülke temsilcisine, yabancı stk ve akademi çevrelerinden 105 kişiye toplamda ise 180'in üzerinde katılımcıya ev sahipliği yapmıştır. Türkiye toplantının son gününde yapılan oturumda bütün katılımcıların oy birliğiyle 2014-2017 yılları arasında görev yapacak Yönlendirme Komitesi'nin Avrupa temsilciliğine seçilmiştir.¹²⁹ Ayrıca 2014 ile 2017 yılları arasında Ortaklığa yol gösterecek stratejilerin belirlendiği toplantıda geliştirilen eylem ve öneriler şunlardır:¹³⁰

- Dağlık alan yerleşiklerinin geçim kaynaklarını desteklemeye yönelik idarenin de desteğiyle bir fizibilite çalışması yapılması ve dağ ürünlerinin ortak pazarlanması konusunda bir pilot projenin geliştirilmesi,
- Her bölge için iklim değişikliğinin yerleşikler üzerindeki etkisini ve yerleşiklerin bu duruma adaptasyonunu ölçen bölgesel raporların hazırlanması ve analiz edilmesi,
- Dağlık alanlardaki kaynakların sürdürülebilir kullanımına ve korunmasına yönelik olarak korunan alan yönetimi konusunda bölgesel ortak eylem planlarının yapılması,
- Dağ ortaklığı üyeleri arasında iletişimi ve işbirliğini geliştirecek proje ve ağların oluşturulması,
- Dağlık alanlarla ilgili yapılacak çalışmalarda destek sağlaması amacıyla diğer veri tabanları ile bağlantılı uluslararası bir bilgi havuzunun oluşturulması,
- Dağ ortaklığı üyelerinin kapasitelerini geliştirecek bölgesel eğitim programlarının hazırlanması, olarak ifade edilebilir.

Türkiye'nin dağlık alanlara olan ilgisinin arttığı 2013-2014 yıllarında yapılan bir başka ulusal nitelikli toplantı ise Bolu Çalıştayı' dır. 2014 yılının Temmuz ayı içerisinde yapılan çalıştay Orman Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenmiştir.

¹²⁹ Orman Genel Müdürlüğü, **4. Dağ Ortaklığı Sonuç Raporu**, Orman Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2013, ss. 1,6.

¹³⁰ Mountain Partnership, **Report of the Fourth Global Meeting of the Mountain Partnership**, Mountain Partnership Publication, 2013, ss. 12-14.

Ulusal düzeyde önemli eksikliklere değinilen çalıştayda bu eksikliklerin giderilmesi ve dağlık alanlardaki sorunların çözümlenmesine yönelik olarak yasal, yönetsel ve eğitsel bir takım önerilerde bulunulmuştur. Çalıştayda alınan kararlar:

- 2014 tarihi itibariyle ulusal literatürde tanımlanmamış olan dağ ve dağlık alan kavramlarının belirgin ve kabul edilebilir kriterler doğrultusunda tanımlamasını yapmak,
- Türkiye'deki dağlık alanların yönetimi ve planlamasına yönelik hazırlanacak hukuksal metinlerin dayanacağı altyapıyı belirlemek,
- Dağlık alanlar ve buralardaki yerleşiklerin sorunlarının çözümünde çeşitli çalışmalar yürüten sivil toplum örgütleri, akademi çevreleri, araştırmacılar ve idare teşkilatının bu çalışmalardan elde ettikleri veri tabanlarını, araç-gereçlerini ve kurumsal deneyimlerini canlı tutmak,
- Türkiye'nin dağlık alanlarındaki doğal ve beşeri kaynak rezervlerini gösteren ve bu alanların etkin yönetimine hizmet edecek bir strateji belgesini hazırlamak,
- Dağlık alan yerleşiklerinin yaşadıkları çevreye verebilecekleri olası zararları önleyici eğitim faaliyetleri gerçekleştirmek,
- Türkiye'de dağlık alanlar üzerinde çeşitli faaliyetlerde bulunan kurum ve kuruluşların görev, yetki ve sorumluluk alanlarını günümüz koşulları uyarınca güncellemek,
- Kırsal alanların kalkınmasına yönelik yapılacak her türlü yardım ve fırsattan dağlık alanların ve yerleşiklerin yararlanmasını sağlamak amacıyla kamu idaresi, sivil toplum örgütleri ve üniversiteler tarafından bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirmek, şeklindedir.¹³¹

Bolu Çalıştayı'nda alınan kararlar ve sağlanan ilerlemenin devamı olarak 2014 yılının Ekim ayı içerisinde dağlık alanların konu edinildiği ikinci bir çalıştay daha düzenlenmiştir. Kayseri'de düzenlenen bu ikinci toplantıda ele alınan konular Dağlık Alanlar Şartı Taslağı'nda tarafların uygulaması istenilen sektörel politikaların temelindeki ilkelerle bağlantılıdır. Sürdürülebilir kalkınma, hizmette yerellik, bütünleşik yaklaşım, kültürel çeşitliliğe saygı, her düzeyde yönetsel işbirliği, katılımçılık, eşit yaşam standartları gibi ilkeler etrafında yapılan çalıştayın en önemli

¹³¹ Özkaya, ss. 83-84.

sonucu Bolu alıştayı’nda belirtilen “strateji belgesi”nin bir taslak olarak ortaya çıkmasıdır. Bu taslakta dağlık alanlar kavramı “*rakımı, eğimli arazi yapısı ve iklimi ile insan faaliyetlerinin ifasını olumsuz etkileyecek nitelikte özel koşullara sahip alanlar*” olarak tanımlanmış, Dağlık Alanlar şartı Taslağı’ndaki tanım benimsenmiştir. Dağlık alanlardaki yerleşiklerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi, peyzajın muhafazası ve ekosistem kalitesinin devamlılığını sağlamayı amaçlayan taslak bu doğrultuda oluşturulacak stratejilerin ise katılımcı bir yaklaşımla belirlenmesi gerektiğini kabul etmiştir.¹³²

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde bir değerlendirme yapmak gerekirse, Türkiye’nin dağlık alanlara olan ilgisi kimi dönemlerde artış göstermiş fakat bu artışın sönük kalması nedeniyle yasal ve yönetsel bir ilerleme sağlanamamıştır. Dağlık alanlara uluslararası ilginin çekildiği 2000’li yılların başında Türkiye’de de bir uyanış gerçekleşmiş, birbirini takip eden toplantılar düzenlenmiş fakat bu durum süreklilik kazanmayarak kısa sürede etkisini yitirmiştir. Toplantılarda alınan kararlar veya sunulan öneriler dağlık alanlarda karşılaşılan sorunların çözümünde önemli yaklaşımlar sunmuş fakat bunların birçoğu hiçbir zaman uygulanmamıştır. Örneğin, 2004 yılında Bolu’daki alıştayda “Ulusal Dağ Politikası ve Programı” oluşturulması kararı alınmış fakat uygulanmamış üzerinden 10 yıl geçtikten sonra tekrar Bolu’da düzenlenen çalıştayda bu kez “Dağ Yönetimi Strateji Belgesi” oluşturma kararı alınmış fakat bu belge de taslak metin olarak kalmış ve yayımlanmamıştır. Bu haliyle kurumsal pratik destekten yoksun toplantı sonuçları masa başı bildirisi olmanın ötesine geçememiştir. Toplantıların bir diğer özelliği politika ve strateji geliştirme konusunda eksikliklere sahip olmalarıdır. Bu durumun temel sebebinin kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon eksikliği olduğunu tahmin etmek zor değildir. Dağlık alanların çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik işlevlere ve potansiyellere sahip olduğu düşünöldüğünde toplantılarda alınması gereken kararlar sektörel ve bütünleşik bir yapıda olması beklenirken daha çok temel ilkelerle sınırlı kalmıştır. Böylece dağlık alanların yönetimine ilişkin genel bir modelin geliştirilmesi de mümkün olmamıştır.

Türkiye’nin 2014-2017 yılları arasında ilk kez Dağ Ortaklığı Yönlendirme Komitesi üyeliği yapması dağlık alanlara yönelik faaliyetlerin artabileceği

¹³² Zerrin Toprak Karaman ve Yakup Özkaya, “Kamu Politikasında Gündem Belirleme: Dağlık Alanlar Planlaması ve Yönetimi Farkındalığı Yaratma”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2017, s. 6.

beklentisini yaratmış fakat bu durum yönetsel düzeyde önemli bir gelişmeye yol açmamıştır. Sayıları az olmakla birlikte genellikle uluslararası örgütlerle yapılan ve dağlık alanlar ile buradaki yerleşikleri hedefleyen proje işbirlikleri (Yunt Dağı Projesi, IPARD Hibe Programı) önemli sayılabilecek ilerlemeler sağlamıştır. Bunlar arasında Türkiye genelindeki dağlık alanların tespitinde kullanılabilir kriterler ile 42 ilin dağ yerleşim listelerinin hazırlanması ve buradaki üreticilere mali destek sağlanması örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu örnekler ulusal bir politika veya organizasyon geliştirmek için yeterli değildir. Böylesi bir amaç için kamu kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum örgütleri koordinasyon dâhilinde konunun ulusal stratejik boyutunun vurgulandığı toplum temelli, sürdürülebilir politika ve eylemler geliştirmeli ve bunların uygulanmasında lider rol üstlenmelidir.

2.4. İDARE TARAFINDAN HAZIRLANAN KALKINMA PLAN VE STRATEJİLERİN DAĞLIK ALAN YERLEŞİMLERİNE YAKLAŞIMI

Günümüzde Türkiye’de ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan takip edilecek politikaların bütünleşik bir anlayışla eşgüdüm içerisinde düzenlendiği başlıca belgeler ulusal kalkınma planları ve stratejileridir. Plan odaklı kalkınma anlayışının benimsendiği 1960’lı yılların ilk yarısından itibaren Türkiye gündeminde yerini alan kalkınma planlarının ilk örnekleri Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’nin¹³³ kurulmasıyla (1960) birlikte verilmiştir. Kamu sektörü için uyulması zorunlu; özel sektör ve sivil toplum örgütleri için ise teşvik edici ve yönlendirici özellikte sektörel politikalar içeren kalkınma planları beş yıllık zaman dilimlerini kapsamaktadır (2007-2013 yılları arasındaki dokuzuncu plan yedi yıllık bir süre için hazırlanmıştır).

Bugüne kadar hazırlanan on kalkınma planından 1960 ile 1980 arasındakiler karma ekonomiyi benimseyen bir yaklaşıma sahipken, 1980 sonrası hazırlanan planlar liberal ekonomiyi benimseyen küreselleşme anlayışını temel almaktadır.¹³⁴

1963 yılındaki ilk plandan itibaren devam eden süreçte geri kalmış bölgelere yönelik gerçekleştirilen bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma çabaları

¹³³ Bu görev günümüzde 24 Temmuz 2018 Tarihli 13 no’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kurulan Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

¹³⁴ Doğan Nadi Leblebici ve Erdem Erkul, “Planlı Kalkınma Deneyiminden Stratejik Planlamaya Geçiş: Türkiye Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:26, Sayı:1, 2008, s. 277.

kalkınma planları esas alınarak oluşturulmaktadır. Bu kapsamda geri kalmış bölgeler arasında yer alan dağlık alanlar da Türkiye'deki algılayış çerçevesinde kırsal alan olarak değerlendirilmektedir. Bu haliyle dağlık alanların ve buradaki yerleşiklerin kalkındırılmasına yönelik uygulanacak strateji ve eylemler de kırsal alan kalkınması kapsamında ele alınmaktadır. Dağlık alanların sahip olduğu doğal ve beşeri kaynak değerleri ve ülke coğrafyasındaki konumu düşünüldüğünde önemli bir eksiklik olarak görülen bu yaklaşım gereğince kalkınma planlarında ve stratejilerinde kırsal alanları ve buradaki yerleşikleri konu edinen politikaları incelemek gerekmektedir. Dolayısıyla 1963'ten bugüne incelenecek belgeler aşağıda gösterilmiştir:

- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)
- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)
- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

Ayrıca kırsal alan üzerindeki kalkınma odaklı politika ve stratejiler ile uygulanacak tedbir ve faaliyetleri içeren ve sorumlu kuruluşlara genel bir perspektif sunan aşağıdaki belgeler de dokuzuncu ve onuncu kalkınma planları kapsamında incelenecektir:

- Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013)
- Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)
- Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II (2014-2020)
- Kırsal Kalkınma Eylem Planı (2015-2018)

2.4.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Kırsal alana yönelik olarak bölgeler arası dengeli bir kalkınmanın sağlanmasını ve ülkedeki en düşük yaşam kalitesine sahip kitlelerin (köylülerin) mevcut durumlarının iyileştirilmesini hedefleyen Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP), kalkınmaya bütünlük bir bakış açısıyla yaklaşmasından dolayı önem arz etmektedir.¹³⁵ Plan kapsamında kırsal alanlara yönelik sunulan hizmetlerin yetersizliği kabul edilirken bu yetersizliğin giderilmesinde çözüm olarak “köy kalkınması” yaklaşımı öne sürülmüştür. Köy kalkınması yaklaşımı, köye yönelik sektörel düzeyde hizmetlerin ve çalışmaların yanı sıra kooperatifleşmenin gerekliliğini belirten; köylü ile idare arasında işbirliğini önceleyen bir kalkınma yöntemi olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda kırsal alanlardaki önemli problemlerden birisi olarak yüksek nüfus gösterilmiş, beraberinde işsizliği tetikleyeceği tespiti ile tarım ve tarım dışı sektörlerde istihdam yaratılması vurgusu yapılmıştır. Planda köy kalkınmasının gerçekleştirilmesinde önemli olarak kabul ettiğimiz bir başka hedef, köylülerin çevrelerindeki problemlerin farkına varmalarını, bunlara çözüm önerileri getirmelerini, bu doğrultuda kaynak potansiyellerini kullanmalarını ve yönetimden aynı anlayışla hazırlanmış programlar talep etmelerini sağlamaktır. Bu hedef yerel halkın planlama süreçlerine katılmasını teşvik etmesi bakımından önemlidir. Ayrıca kırsal alandan geçimini sağlayan köylülerin güncel çalışma yöntemlerini benimsemeleri için eğitim faaliyetleri düzenlenmesi gerektiği de planda yer almıştır.¹³⁶

1963 ile 1965 yılları arasında uygulanan “örnek köy” modeli, kırsal alana sunulan hizmetlerde koordinasyonun sağlanması ve bu hizmetlerden civardaki yerleşim birimlerinin de faydalanmasını sağlayacak bir anlayış olarak hayata geçirilmiştir. Merkez olarak kabul edilen bir köyde gerçekleştirilen bir çalışmanın başarılı sonuçlar vermesi ile çevredeki köylerde de uygulanmasını öngören yaklaşım yalnızca İstanbul ve Ankara’daki kimi köyleri kapsamıştır. Yaklaşımın içeriğinin merkezde belirlenmesi, köylülerin katılımını dikkate almaması ve mekânsal bir takım

¹³⁵ Muzaffer Bakırcı, **Türkiye’de Kırsal Kalkınma: Kavramlar- Politikalar-Uygulamalar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007, s. 104.

¹³⁶ Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)**, DPT Yayını, Ankara, 1963, ss. 101-104.

düzenlemelere başvurarak yapısal bozuklukları geri plana itmesinden dolayı ömrü kısa süreli olmuştur.¹³⁷

Planın uygulama aşaması 1968 yılı sonuna kadar devam etmiş 1969 yılı başlarında sona ermiştir. Bu durumun nedenleri arasında, planın belirlenen köylerin tamamında uygulanamaması, uygulanan köylerdeki sonuçların ve hizmetlerin etkin ve verimli olmaması, köylü üzerinde tahmin edilen gelişimi yaratmaması gösterilmektedir. Bununla birlikte planın uygulanmasından sorumlu kurumların ve bu kurumlara bağlı birimlerin arasında koordinasyonun olmaması köylere ilişkin hizmetlerin dağınık ve bağlantısız olmasına yol açmıştır.¹³⁸

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın içerisinde yer alması da planın yarattığı etki ile dağ ve orman yerleşimleri Türkiye'de tartışılan konular arasına girmiştir. Planda özellikle hizmetlerin köylere götürülmesinde yerleşimlerin dağınık ve seyrek oluşunun maliyeti yükselteceği ve verimliliği azaltacağına değinilmiş, yerleşme politikası geliştirmeden kalkınmanın sağlanamayacağı yaklaşımı ön plana çıkmıştır. Dağlık alan yerleşimlerinin yüksek ve eğimli yerlerde kurulmuş olması ve 1960'lı yıllarda kırsal yerleşimlerin %70'ine ev sahipliği yapıyor oluşu bu alanlara yönelik çalışmalarındaki ilgiyi açıklamaktadır.¹³⁹

2.4.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Köy kalkınması olarak da bilinen ve önceki planın kırsal alana yönelik geliştirdiği yöntem olan “toplum kalkınması” yaklaşımının ötesinde İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı konuyu “köy ve köylü sorunu” çerçevesinde ele almıştır. Köy kalkınmasındaki temel problemlerden olan kurumlar arası koordinasyon eksikliğinin hizmetlerin bütünlük içinde kırsal alana sunumunu engellemesi idarenin daha dikkatli davranmasına yol açmıştır. İkinci planda “ilkeler” başlığı altında, köy kalkınmasının sağlanmasında kalkınmayı etkileyen bütün unsurların birlikte hareket etmesiyle kaynakların ideal şekilde kullanılacağı belirtilmiştir. Ayrıca kırsal alana

¹³⁷ Zühre Çelik, “Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Planlama**, Sayı:2, 2005, s. 65.

¹³⁸ Cevat Geray, **Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar – Sorunlar, Yaklaşımlar, Örgütlenmeler**, Türkiye Orta Doğu İdaresi Amme Enstitüsü (TODAİE) Yayını No.139, Ankara, 1974, s. 98.

¹³⁹ Bakırcı, ss. 120-121.

yönelik kalkınma amaçlı hizmetlerde kurumlar arası koordinasyonun gerekliliği vurgulanmıştır. Devletin sunduğu eğitim ve sağlık olanaklarından kırsal alanda yaşayanların da faydalanmasının fırsat eşitliği ilkesi gereği olduğu ifade edilmiştir. Köylerin eğimli arazi yapısının ve dağınık yerleşme özelliğinin kalkınmaya engel teşkil ettiği görüşü tekrarlanmıştır. Henüz köylüler arasında yaygınlık kazanmayan kooperatifleşmenin teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca hedefler arasında köylerdeki eğitim olanaklarının geliştirilmesi ve gelir kaynaklarını çeşitlendirecek zanaat faaliyetlerinin desteklenmesi de vardır.¹⁴⁰

Planı'nın "köy ve köylü sorunları"na ayrı bir bölüm açması ile köylerdeki yaşam kalitesi de resmi dokümanlarda belirgin bir şekilde ifade edilir olmuştur.¹⁴¹ Plan Türkiye'deki köyleri ve köylüleri, "okur-yazar olmayan, sağlık ve eğitim olanaklarından kısıtlı düzeyde faydalanabilen, düşük ve düzensiz gelire sahip olan, ciddi altyapı eksiklikleri görülen, işsizlik ve yoksullukla mücadele eden, arazi yapısı ve iklimi açısından zorlu koşullara sahip yerler" şeklinde betimlemiştir. Bu durumu destekler nitelikte birtakım verileri de içeren plan 1966 yılı sonu itibariyle Türkiye'de 150 bin km olan köy yolu olması gerekirken mevcut durumda 22 bin km köy yolu olduğunu; toplam 65 bin köy yerleşim biriminin 25 bininde içme suyu altyapısının olmadığını ve elektrik altyapısı olan köy sayısının yalnızca 693 olduğunu belirtmiştir.¹⁴² Bu duruma karşılık 1970 yılında kurulan Türkiye Elektrik Kurumu ile kırsal yerleşimlerin elektrik altyapısı oluşturulmaya başlanmıştır. Yine aynı yıl kurulan Orman-Köy İlişkileri (ORKÖY) Genel Müdürlüğü sayesinde orman köylerinin sosyo-ekonomik ve altyapı hizmetlerinin karşılanması amaçlanmıştır.¹⁴³

2.4.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Plan kapsamında köye yönelik hizmet sunumundaki eksikliğin nedeni olarak köylerin sayıca fazla ve dağınık olması gösterilirken bir başka nedeni olarak da yerel yönetim kuruluşlarının (belediye, il özel idaresi, köy) kaynaklarının yetersiz olması

¹⁴⁰ DPT, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)**, DPT Yayını, Ankara, 1967, ss. 235-236.

¹⁴¹ Cevat Geray, **Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2011, s. 155.

¹⁴² DPT, İkinci Plan, ss. 237, 245.

¹⁴³ Yücel Çağlar, **Türkiye'de Orman Köyleri ve Kalkındırılmasına Yönelik Etkinlikler**, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları 340, Ankara, 1986, s. 120.

gösterilmiştir. Bu durumun köy kalkınması üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu tespiti yapılmıştır. Önceki planda olduğu gibi “köy ve köylü sorunları” başlığı altında değerlendirilen konunun çözümüne yönelik temel yaklaşım ise “merkez köy” lerin tespiti olmuştur. Merkez köy, kırsal alandaki yerleşim birimlerinin tümüne hizmetlerin düşük maliyetle ve etkin bir şekilde sunulması ve köylerin diğer yerleşim birimleriyle ilişkilerinin geliştirilerek izole olmuş yapısından kurtarılması ile ekonomilerinin geliştirilmesini sağlayacak temel birim olarak tanımlanmıştır. Köyler arasından bir köyün belirlenmesiyle oluşan merkez köyler kamu hizmetlerinin yoğunlaştığı alanlar olarak ortaya çıkmıştır. Merkez köylerin belirlenmesinde nüfus büyüklüğü, hizmet tesislerinin varlığı, tarımsal üretim potansiyeli gibi kriterler dikkate alınmıştır. Bu alanlar hizmetlerin uygulanmasındaki teşkilat, tesis, personel ve hizmetlerle ilgili diğer unsurların bir araya getirildiği merkezlerdir. Üçüncü Beş Yıllık Plan ulusal ölçekte merkez köy sayısının 5bin ile 7 bin arasında olmasını öngörmüştür. Bu yerlerde sağlık ocakları, ilkokullar, meslek kursları, tarımsal bilgilendirme merkezleri, hayvanlar için aşı ve yapay tohumlama birimleri, karakollar olması planlanmıştır. Tarım ve hayvancılık gibi ekonomik getirisi olan konularda köylere götürülecek hizmetlerin önceliği vardır. Hizmetlerin ekonomik amaçlara göre öncelendirilmesi düşünülmüştür. Altyapı hizmetlerinin uygulanmasında köylünün de desteğinin alınması sağlanacaktır. Olumsuz hava koşullarından etkilenmesi tehlikesine karşı tarım ürünlerinin güvence altına alınması gerektiği belirtilmiştir. Zorunlu olmadıkça orman köylerinin genel köy kalkınması kapsamı dışında değerlendirilmemesini belirten plan bu yörelerin izole olmalarının önüne geçilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁴⁴

1983 tarihine kadar uygulamaya konulmayan merkezi köyler yaklaşımı bu tarihte 4319 köyün merkez köy şeklinde tespit edilmesiyle uygulanmaya başlamıştır. Su, elektrik, güvenlik, altyapı, eğitim, sağlık, tapu kadastro, ulaşım, kooperatif vb birçok hizmet bu sayede köylere götürülmüştür. Bu köylerin bir kısmı (%16) belirli bir süre sonra ilçe yönetimine dönüşerek idari ve teknik kapasitesini geliştirmiştir.¹⁴⁵

¹⁴⁴ DPT, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)**, DPT Yayını, Ankara, 1972, ss. 864-865.

¹⁴⁵ Bakırcı, s. 140.

2.4.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı kırsal alan yerleşimlerine yönelik temel anlayışını “köylüye yönelik politikalar” başlığı altında belirtmiştir. Kırsal alanda kalkınmanın ve yaşam kalitesini iyileştirmenin toprak reformundan, kooperatifleşmeden, tarımda köylünün desteklenmesinden ve köykentlerin kurulmasından geçtiğini ifade eden plan, toprak reformu kapsamında topraksız köylüye bedelsiz toprak verilmesi ve bununla birlikte ihtiyaç duyulan altyapı ve teknolojik hizmetlerinin de idare aracılığıyla sağlanmasını düzenlemiştir. “Kırsal yerleşim düzeni” alt başlığında ele alınan “köykent” yaklaşımı önceki planda düzenlenen “merkez köy” yaklaşımının benzeri nitelikte bir içeriğe sahiptir. Plana göre etkin gelişme ve hizmet merkezleri olarak tanımlanan köykentler yeni bir yerleşim birimini ifade etmemektedir. Köykentlerin işlevlerini, köylüye toplumsal altyapı hizmetleri sağlama, kooperatifleşmeyi teşvik etme, bölgeler arası dengeli kalkınma, verimli tarımsal üretim ve istihdam yaratma, tarım odaklı sanayi yatırımları oluşturma olarak belirten plan öncelikli hedef olarak köylerin yol, su ve elektrik altyapılarının tamamlanması gerektiğini belirtmiştir. Köylülerin örgütlenmelerini takip eden dönemde tarımsal ürün sigortası ve toplumsal sigorta yapılarak ürünlerin ve köylünün güvence altına alınması istenmiştir.¹⁴⁶

Köykentler yakın mesafeler arasında bulunan ve ulaşım açısından bir zorluk olmayan köylerin belirli kümeler oluşturduğu bir yapıdır. Merkez köy yaklaşımından farklı olmayan bu anlayışın temelinde bir cazibe merkezinin yaratılması ve hizmetlerin bu yerden dağıtılması düşüncesi yatmaktadır. Kırsal alandaki kalkınma sorunlarının çözümünün kentsel alandaki problemlere olumlu yansıtacağı düşüncesi ile geliştirilmiş bir yaklaşımdır.¹⁴⁷

Planda orman köylerinin kalkındırılmasında buraların sahip olduğu içsel dinamiklerden yararlanılması ve turizm potansiyellerinin geliştirilmesi amacıyla tesislerin kurulması hedeflenmiştir. Bu yatırımların gerçekleştirilmesinde peyzajın ve ekolojik dengenin bozulmaması gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca orman köylüsünün

¹⁴⁶ DPT, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)**, DPT Yayını, Ankara, 1978, ss. 288-292.

¹⁴⁷ Adem Başbüyük, “Mesudiye (Ordu) Köykent Projesi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Sayı:11, 2011, s. 323.

yaşam kalitesini etkileyen ve tedirginlik yaratan orman arazilerindeki yerleşimlerin mülkiyeti sorununun da tarafların bir araya gelmesiyle çözümlenebileceği belirtilmiştir. Geçimini ormandan sağlayan orman köylülerin kurdukları kooperatiflerin desteklenmesi de planda yer almıştır.¹⁴⁸

2.4.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Köylere yönelik gerçekleştirilecek kamu hizmetleri ile köy ve şehir arasındaki yaşam kalitesi farklılıklarının giderilmesinin hedeflendiği Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı süresince köylerin tamamına elektrik altyapısı götürüleceği belirtilerek ülke genelinde okulu olmayan hiçbir köyün kalmadığı tespiti yapılmıştır. Korunan alanlar tarım arazileri, turizm ve rekreasyon alanları ve ormanlık alanlar hakkında en ideal ve verimli kararların alınması için mevcut ve gelecekteki dinamikler ve imkanlar düşünülerek uzun vadeli analizlerin yapılması amaçlanmıştır. Kırsal alanlardaki geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesinde zanaat ve yerli üretim dallarının desteklenmesi ve üretilen ürünlerin satışında köylüye pazar olanakları sağlanması planlanmıştır. Ayrıca kırsal alan yerleşiklerinin sosyo-ekonomik yaşam standartlarını geliştirerek kalkınma amacına hizmet edecek Entegre Bölgesel Kalkınma Projeleri de bu planda geliştirilmiştir. Her ne kadar kısıtlı şekilde ele alınmış olsa da orman köylerindeki önemli sorunlardan olan kadastro faaliyetlerinin çözümü ivedilikli meseleler arasında değerlendirilmiştir. Orman köylüsünün kalkındırılmasında devlet destekli sosyo-ekonomik faaliyetlerin uygulanması temel alınmıştır.¹⁴⁹

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı süresince kırsal alan yerleşmelerini ilgilendiren önemli düzenlemelerden birisi, farklı idari birimlerce kırsal alana götürülen hizmetlerin kurulan tek bir birim tarafından üstlenilmesi olmuştur. 1984 yılında “Yol-Su-Elektrik”, “Toprak-Su” ve “Toprak-İskân Kurumları” ile “Orman Yolları Ünitesi”nin görevlerinin Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) bünyesinde toplanması ile koordinasyon sorunu çözülmek istenmiştir. Ancak istenilen ve planlanan etkinliğe

¹⁴⁸ DPT, Dördüncü Plan, ss. 372-373.

¹⁴⁹ DPT, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)**, DPT Yayını, Ankara, 1984, ss. 157-158.

erişilememesi önce kimi birimlerin 2005 yılında ise teşkilatın kaldırılmasına neden olmuştur.¹⁵⁰

2.4.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Büyük bölümünde sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinin konu edildiği Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda dağlık (kırsal) alanlara sınırlı bir yer ayrılmıştır. Bu alanlardaki yerel hizmet kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla yönelik olarak ilçe özel idarelerinin tesis edilmesi ve köylerin yönetim ve hizmet etkinliğinin geliştirilmesi çalışmaları planda düzenlenmiştir. Plan kırsal alan yerleşmeleriyle ilgili önemli bir tespitte bulunarak 1988 yılı sonu itibariyle ülkedeki köyler arasında elektrik ve telefon altyapısı olmayan hiçbir köyün kalmadığını belirtmiştir. Yaşanan bu pozitif ilerlemeye karşılık kırsal alanlardaki birçok sorunun henüz çözülmemiş olması "kırsal alan planlama" anlayışının oluşturulmasına neden olmuştur. Planda kırsal alanların kalkınmasında ve hizmetlerin kırsal yerleşimlere götürülmesinde bu planlama anlayışının etkili olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca kırsal alandaki ailelerin eğitim seviyelerini artıracak faaliyetlerin düzenlenmesi, tarım ürünlerinin korunması amacıyla başlatılan "tarım ürünü sigortası"nın geliştirilmesi ve köylülerin tarım dışı gelir getirici uygulamalara da teşvik edilmesi gibi hedefler de planda sıralanmıştır. Kırsal alanın bir başka temel değeri olan orman köylerinin ve köylüsünün mevcut durumlarının geliştirilmesinde teknik ve mali araçlarla destek sağlanacağı ve ormancılık örgütünün de yeniden yapılandırılacağı belirtilmiştir. 1980 yılında yapılan sayımda %56 olan kırsal nüfus oranı 1990 yılındaki sayımda %41'e gerilemiştir.¹⁵¹

2.4.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Yakın dönem öncesinde hazırlanan planlarda gözlemlenen kırsal alanların kalkınmasına yönelik ilgi yetersizliği Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da görülmektedir. Kırsal alanların göz ardı edildiği planda kırsal kalkınmaya sürdürülebilir bir anlayışla yaklaşılmamasının sonucu olarak bölgesel eşitsizliklerin arttığı, kırsal kesimde yaşam kalitesinin düştüğü ve kırdan kente göç ile sorunların

¹⁵⁰ Bakırcı, s. 175,177.

¹⁵¹ DPT, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)**, DPT Yayını, Ankara, 1989, ss. 61, 321.

kente yığıldığı tespiti yapılmıştır. Kırsal altyapı başlığı ekseninde toprak ve su kaynakları üzerindeki eksiklik ve problemler ile ilkeler ve politikalara değinen plan, bu iki alanda kaynak israfını engelleme ve korumaya yönelik yönetim ve planlama açığını giderecek bir çerçeve niteliğinde Su ve Toprak Kanunları'nın çıkarılmasını hedeflemiştir.¹⁵² Buradaki amaçlardan birisi de aynı konuyu ele alan kanunlar arasındaki farklı yaklaşımların neden olduğu hukuksal sorunların çözümlenmesidir. Keza bu ikilem belirlenen hedeflere ulaşılmasındaki önemli engellerdendir.

Kırsal alan yerleşimlerinin dağınık ve seyrek nüfuslu yapısının etkin ve verimli hizmet sunumunu engellediğini dile getiren plan, bu soruna yönelik altıncı planda öngörülen ve yerel yönetim kademelenmesi arasında yer alacak ilçe özel idarelerinin kurulamadığını belirtmiştir. Yerleşme yapısı ile ilgili bu sorunlara yedinci plan ise, bölgesel gelişme merkezleri ile çözüm aramıştır. Köylerin kümelenmesiyle belirlenecek bir yerleşimin “merkez köy” olarak kabul edilmesi ve desteklenmesi ile kırsal alan yerleşim planının yapılabileceği düşünülmüştür.¹⁵³

Planın uygulama aşamasına geçildiğinde beş yıllık dönemde Su ve Toprak Kanunları'nın düzenlenemediği, yanlış tarım uygulamalarının yaşandığı, tarım dışı faaliyetler ve erozyon sebebiyle ekilebilir arazilerin eksildiği, ürünün pazarlanması ve satışında örgütlenmenin yetersiz kaldığı, kalkınma amaçlı önerilen kimi eylemlere hiç başlanmadığı kimilerinin ise bitirilmediği anlaşılmıştır.¹⁵⁴

2.4.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Önceki planlardan farklı olarak Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinin etkisinin hissedildiği Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda “kırsal kalkınma” bağımsız bir bölüm olarak ele alınmıştır. Plana göre 2000 yılı itibariyle Türkiye'deki kırsal yerleşmelerin 35 bini köy ve 40 bini mahalle, mezra, kom vb. ünitelerden oluşmaktadır. Bu yerleşmelerin %86'sı sağlıklı içme suyuna sahipken %14'ü bu olanağa sahip değildir. Ayrıca yerleşimlerin kadastro işlemleri de henüz tamamlanmamıştır.¹⁵⁵ Kırsal yerleşimlerdeki refah seviyesinin geliştirilmesine

¹⁵² DPT, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**, DPT Yayını, Ankara, 1995, ss. 160-161.

¹⁵³ DPT, **Yedinci Plan**, s. 130.

¹⁵⁴ Çelik, s. 63.

¹⁵⁵ DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, DPT Yayını, Ankara, 2000, ss. 184-185.

yönelik uygulamalarda yerel halkın örgütlenmesinin ve sürece katılımının verimi artıracaklarını belirten Plan, hizmetlerin sayısının ve kalitesinin artırılmasında kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektör temsilcilerinin ve sivil toplum örgütlerinin koordinasyon içinde çalışmasını hedeflemiştir. Bu noktadan hareketle kırsal kalkınma projelerinde içsel potansiyelin teşvik edileceği, sivil toplum örgütlerinin katılımı sağlanacağı, kooperatifleşmenin destekleneceği ve kırsal alanlarda ziraat sektörü haricindeki ekonomik etkinliklerin (örneğin; tarıma dayalı sanayi) çeşitlendirileceği planlanmıştır. Bütün planlarda önemli bir sorun kaynağı olarak görülen dik ve engebeli arazi yapılarına sahip dağınık kırsal yerleşimlerin kalkındırılması amacıyla kendi sınırları dâhilindeki elverişli ve planlı bir alana taşınması ve bu sayede birer çekim merkezi haline getirilmesi öngörülmüştür.¹⁵⁶ Aynı şekilde orman köylerinin geliştirilmesinde idare tarafından gerekli araç gereç ile ekonomik kaynağın sağlanacağı ve bu alanların yangın, heyelan, çığ, don ve kuraklık gibi afetlere karşı korunacağı ifade edilmiştir. Orman ekosistemi içerisindeki tür çeşitliliğinin, peyzaj özelliğinin, yaban hayatının korunması ve ekoturizm potansiyelinin ön plana çıkarılması için doğa koruma alanlarının tespiti ve sayılarının artırılması amaçlanmıştır.¹⁵⁷ Ayrıca Sekizinci Plan ekseninde düzenlenen Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda "Ulaşılmak İstenen Amaçlar" başlığı altında kırsal yerleşimlerde meydana gelebilecek depremlerden yerel toplulukların korunmaları için depremle ilgili yasal düzenlemelerin kırsal alanlarda da uygulanması gerektiği belirtilmiştir.¹⁵⁸

Dördüncü Plan döneminde geliştirilen köykent yaklaşımı 2000 yılında tekrar gündeme gelmiştir. Ordu ili Mesudiye ilçesinden adını alan "Mesudiye Köykent Projesi" bu plan dönemine denk gelmektedir. Proje kapsamında Çavdar Köyü merkez olmak üzere toplam 9 köyde kalkınma faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetler kapsamında altyapı hizmetleri, okul, sağlık ocağı, spor tesisleri, küçük sanayi sitesi gibi sosyal ekonomik yatırımlar ile tarım, hayvancılık ve turizm potansiyelinin desteklenmesi amaçlanmıştır. Mesudiye'nin seçilmesindeki temel özellikler kooperatifleşmenin varlığı ve 1991 yılından itibaren sürekli olarak devam

¹⁵⁶ DPT, Sekizinci Plan, ss. 186-187.

¹⁵⁷ DPT, Sekizinci Plan, s. 140.

¹⁵⁸ DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı-Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayını, Ankara, 2000, s. 57.

eden Mesudiye halk kurultayı toplantılarıdır. Çözümde ortaklık ve katılımcılık anlayışı ile örgütlü bir üretim yapısına sahip Mesudiye’de proje kapsamında altyapı hizmetlerinde ve sosyo-ekonomik koşullarda önemli ilerlemeler sağlanmış, göç oranlarında ciddi azalmalar yaşanmıştır. Buna karşılık halkın gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi sağlanamamış, tarım ve hayvancılıkta destek kredileri tahmin edilen etkiyi yaratmamıştır. 2003 yılında iktidar değişimi ile de projeye son verilmiştir.¹⁵⁹

Sekizinci Plan döneminde kırsal alanlara yönelik önemli bir diğer proje ise İçişleri Bakanlığı’nın 2005 yılında uygulamaya başladığı Köylerin Altyapısını Destekleme (KÖYDES) projesidir. Bu projenin amacı kanalizasyon altyapısı eksik olan, yetersiz veya sağlıklı içme suyu ile yol sorununa sahip köylerin bu hizmetlere yönelik altyapı yatırımları ile sosyo-ekonomik kalkınmasının sağlanması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Projenin uygulayıcıları olarak vali yönetimindeki il özel idareleri ile kaymakam yönetimindeki Köylere Hizmet Götürme Birlikleri (KHGB) belirlenmiştir. Proje kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler için ayrılan kaynaklar merkezi yönetimin bütçesinden karşılanmaktadır.¹⁶⁰

2.4.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

AB üyelik süreci kapsamında stratejik bir uyum belgesi olarak da kabul edilebilecek Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB’nin bütçe ve plan dönemiyle (2007-2013) aynı zaman dilimini kapsamaktadır. Bu özelliğiyle önceki kalkınma planlarından ayrılan ve ilk kez 7 yıllık bir perspektif sunan dokuzuncu planda sektörel konularda detaylı açıklamalara ve sayısal verilere yer verilmemiştir. Konular daha sade ve kısa bir şekilde ele alınmıştır. Plan ekonomik, sosyal ve kültürel konularda bütünlüklü yaklaşımın benimsenmesi, insan merkezli bir kalkınmanın hedeflenmesi, toplumsal iletişim kanallarının çeşitlendirilmesi, karar alma süreçlerinde katılımcılığın desteklenmesi, şeffaflık ve hesap verebilir bir yönetimin tesis edilmesi, kamusal hizmetlerin vatandaşa en yakın idari birimlerce yerine

¹⁵⁹ Cihan Erdönmez, “Köykent: Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Bir Kırsal Kalkınma Projesinin Çözümlemesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, 2005, ss. 40-49.

¹⁶⁰ Said Dağdaş, “Türkiye Kırsalında Köklü Değişim: KÖYDES Projesi ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, **Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler-4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri Cilt 2**, TODAİE, Ankara, 19-20.10.2009, s. 1092.

getirilmesi (subsidiarite) gibi Avrupa Birliği'nin de önemseydiği değerleri hedef ve stratejilerini gerçekleştirmede "temel ilke" olarak kabul etmiştir.¹⁶¹

Dokuzuncu planda kırsal alana yönelik tespit ve hedefler "bölgesel gelişmenin sağlanması" bölümü içerisindeki "kırsal kesimde kalkınmanın sağlanması" başlığı altında düzenlenmiştir. Kırsal alanlara yönelik hazırlanacak stratejilerde ve mahalli hizmetlerin sunumunda etkinliğin artırılması amacıyla katılımcı karar mekanizmasına sahip bir kırsal kalkınma kurumu ve bir de kararların dinamik bir şekilde hayata geçirilmesini sağlayan eylem birimi oluşturma çabalarının sürdürüğü belirtilmiştir. Tarımsal üretimde gıda güvenliğinin önemine değinen, kooperatifleşme sayesinde kendi pazarlama ve satış ağını oluşturan, üretim miktarında tüketici talebini dikkate alan bir tarım politikasının geliştirilmesine yönelik çalışmaların devam ettiği ifade edilmiştir. Orman ekosisteminin yangın, heyelan, çığ vb. afetlere karşı korunması, eko-turizm faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve çölleşmeye karşı toprak koruma ve iyileştirme tedbirlerinin uygulanması üzerinde durulmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojisinde meydana gelen önemli ilerlemeler ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte kırsal kesimdeki yerleşikler tarafından üretilen tarım ve orman ürünlerinin reklamı, pazarlanması ve satışında e-ticaret yönteminin kullanılması ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca kırsal yerleşim alanlarının planlanmasında toplum temelli bir anlayışın benimsenerek turizm merkezlerine, korunan alanlara ve afet riski yüksek sahalara öncelik tanınması amaçlanmıştır.¹⁶²

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın üzerinde durduğu konulardan birisi de 2006 yılında DPT tarafından hazırlanarak Resmi Gazete (RG)'de yayınlanan "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS)"dir. Bu belge Türkiye'nin AB politikalarına uyum kapsamında benimsemiş olduğu koşulların yarattığı değişimin kırsal alanlarda neden olduğu problemleri çözmesi ve kırsal alanların bütünleşik bir anlayışla kalkınmasını sağlaması için hazırlanmıştır. Ayrıca Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın hedefleri arasında yer alan "Ulusal Kırsal Kalkınma Planı"na da temel oluşturması ve AB felsefesi kapsamında hayata geçirilecek kırsal kalkınma projelerinde taraflara belirli bir bakış açısı kazandırması amacına da sahiptir.¹⁶³

¹⁶¹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, DPT Yayını, Ankara, 2006, s. 3.

¹⁶² DPT, Dokuzuncu Plan, ss. 49, 78, 93.

¹⁶³ DPT, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi**, DPT Yayını, Ankara, 2006, s. 3.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde kırsal alan kavramı, 442 sayılı Köy Kanun'da ve özellikle 1980 sonrası hazırlanan kalkınma planlarında kabul edildiği şekliyle "20 bin ve üzerinde nüfusu barındıran kentsel yerleşmeler haricindeki alanlar" olarak tanımlanmıştır. Strateji belgesinde dört temel stratejik amaç etrafında birçok eylem sayılmıştır. Bu amaçlar incelendiğinde AB'nin 2007 ile 2013 yılları arasındaki kırsal kalkınma politikası hedefleriyle büyük ölçüde benzeştiği anlaşılmaktadır. Birlik politikası, tarım ve ormancılık sektörlerinde kalkınma odaklı yapısal reformlar uygulayarak rekabet gücünü artırmayı, kırsal alanların ve çevrenin korunarak kalkınmasını, kırsal alan refah seviyesini ve ekonomisini geliştirmeyi öngörürken; UKKS, tarım ve gıda sektörlerinde rekabet yapısının geliştirilmesini, kırsal alan hizmetlerinin geliştirilerek yaşam kalitesinin iyileştirilmesini, ormanların korunmasını ve ekonomik kalkınma ve istihdam olanaklarında artışı amaçlamıştır.¹⁶⁴ Şüphesiz bu benzerlik AB normlarının ulusal politikalarla uyumlu hale getirilmesi çabalarının bir göstergesidir.

Strateji belgesinde belirtilen amaçların belirlenmesi ve uygulamasında AB tarafından da önemsenen kimi değerler temel ilke olarak kabul edilmiştir. Örneğin; sürdürülebilirlik, bir alanda sağlanan ilerlemenin devamlılık arz etmesini; kaynak kullanımında etkinlik, sınırlı olan kaynakların en ideal şekilde kullanılması için ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yapılmasını; katılımcılık ve işbirliği, karar alma ve uygulamada kamu, özel, sivil ve akademi çevrelerinin eşgüdüm içerisinde birlikte hareket etmesini; mekânsal duyarlılık, her bölgenin kendine özgü koşulları içinde değerlendirilmesini ve son olarak sosyal düzenleme ilkesi, kırsal alan yerleşiklerinin geçim koşullarından dolayı yaşamdan izole olmalarının önüne geçilerek refah seviyelerinin yükseltilmesini ifade etmektedir.¹⁶⁵ Bu ilkeler doğrultusunda kırsal ve kentsel alanlar arasındaki bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesinde belirlenecek eylem ve tedbirlerin hem yerel ihtiyaçların karşılanmasında hem de AB ile uyum süreçlerinin geliştirilmesinde yarar sağlaması amaçlanmıştır. Bu ilkelerin bir başka etkisi ise kırsal kalkınma politikalarının etkin ve verimli yönetilebilmesine olan katkısıdır. Ayrıca bu yönüyle UKKS, kırsal yoksulluk kaynaklı göç hareketlerinin neden olduğu bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinde kırsal kalkınma ile bölgesel

¹⁶⁴ Sevgi Doğan ve Selenge Banu Akşahin, **Türkiye ve AB'de Kırsal Kalkınma: Bir Mevzuat Derlemesi**, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yayını, Ankara, 2011, s. 15.

¹⁶⁵ Bakırcı, s. 260.

gelişme stratejileri ve eylemleri arasında koordinasyonu ve birlikteliği tesis eden temel unsur olmaktadır.

Dokuzuncu Plan'da kırsal alan kalkınmasına yönelik Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi temelinde hazırlanarak uygulamaya konulan hedeflerden birisi de Kırsal Kalkınma Planı (KKP)'dir. 2010 ile 2013 yıllarını kapsayan Plan'ın hazırlık ve yönetiminden sorumlu kurum Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (günümüzde Tarım ve Orman Bakanlığı) iken bu görevi yerine getirmede konu ile ilgisi olan diğer paydaşların da katılımı hedeflenmiştir. Plan'ın amacı kırsal alan yerleşiklerinin istihdam olanaklarını ve yaşam kalitesini iyileştirerek kır-kent arasındaki gelişme dengesini sağlamak ve kırsal alanları çekim merkezlerine dönüştürmektir. Kalkınma Stratejisi'nde kırsal alan olarak kabul edilen nüfusu 20 bin altındaki bütün yerleşim birimlerini uygulama kapsamına alan Plan, bir eylem planı olma özelliği taşımamaktadır. Bu bağlamda Plan, kırsal alanlardaki temel ve öncelikli problemlerin tespiti ve çözümüne yönelik uygulayıcı kurumlara genel bir perspektif sunan belge olarak değerlendirilir. Bu perspektif kapsamında ise; gerçekleştirilecek faaliyet ve tedbirler, uygulayıcı kurum ve kuruluşlar, kullanılacak araç-gereçler, gerekli olan mali kaynak, faaliyetin dayandığı mevzuat, stratejik ortaklık yapılacak birimler gibi çeşitli parametreler belirtilmektedir. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'ndeki stratejik amaçları aynen kabul eden Plan'da ayrıca 30 tedbir ve 96 faaliyet yer almıştır. Yalnızca ülke genelindeki kırsal alanlara ve buradaki yerleşimlere dönük hazırlanan tedbir ve faaliyetler, Plan'ın kabul edilmesi ile birlikte uygulanacak kırsal alan projeleri için uyulması zorunlu düzenlemelerdir.¹⁶⁶

Planda yer alan tedbir ve faaliyetler geniş bir bakış açısıyla belirlenmiş ve alt faaliyetlerle de desteklenmiştir. Bunlardan bazıları; KHGB'nin kurumsal kapasitesinin artırılması, kırsal alanlardaki ortaokul eğitiminin geliştirilmesi, topraksız köylülere gelir sağlama amaçlı bedelsiz toprak verilmesi, modern sulama tekniklerinin yaygınlaştırılması, gıda güvenliğinin sağlanmasında üretici ve tüketicilere eğitimler verilmesi, "Kırsal Alan Yerleşim Planlaması Strateji Belgesi"nin hazırlanması, Türkiye'nin dağlık ve eğimli yapısı da dikkate alınarak sel, çığ ve heyelanların yol açtığı can ve mal kaybının azaltılması amacıyla ilçelerde afet-

¹⁶⁶ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)**, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 2011, ss. 19, 25-26.

risk haritalarının oluşturulması ve riskli yerleşim alanlarının belirlenmesi şeklinde sayılabilir.¹⁶⁷

Bütün bu düzenlemelerin yanı sıra Kırsal Kalkınma Planı'nı araştırmamız için önemli kılan gelişme ise Türkiye'de idare tarafından hazırlanan plan veya stratejiler içerisinde ilk kez dağlık alanlara yer verilmiş olmasıdır. Diğer tüm plan ve stratejilerde olduğu gibi Kırsal Kalkınma Planı'nda da dağlık alanlar kırsal alan olarak kabul edilmiş ve "kırsal peyzajın korunması" amacı kapsamında değerlendirilmiştir. "Orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı" önceliği altında "doğal kaynakların sürdürülebilirliği" tedbirine yönelik olarak "sürdürülebilir dağ yönetimi stratejisinin hazırlanması" faaliyeti düzenlenmiştir. Buna göre, dağlık alanlar sahip olduğu doğal ve beşeri kaynaklar ile buraları tehdit eden erozyon, sel, heyelan riski dolayısıyla korunması gereken yerlerdir. Ayrıca yaşam kalitesi düşük olan dağlık alan yerleşiklerinin kalkınması ve doğal kaynaklar üzerinde koruma-kullanma dengesinin sağlanması da önemlidir. Tüm bunlar dikkate alındığında dağlık alanlarla ilgili paydaşların işbirliği ile sektörel politikaların düzenlendiği bir stratejisi belgesinin hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca dağlık alanların yönetimine ilişkin kurumsal bir örgütlenmeye gidilmesine ve dağların doğal ve beşeri kaynak envanterinin çıkarılmasına da ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁶⁸

1963 yılından itibaren hazırlanan kalkınma planları ve stratejileri göz önüne alındığında idarenin dağlık alanlara yönelik ilk refleksi olan Kırsal Kalkınma Planı aynı zamanda bu alanların yönetimi ve planlamasındaki temel kısıtlayıcıları da belirtmesi açısından önemlidir. Dağ ve dağlık alan kavramlarının ne mevzuat ne de planlama bağlamında tanımlarının yapılmamış olması ve dağlık alanların yönetimi ve planlaması konusunda kurumsal kapasite yetersizliğinin bulunması, gerçekleştirilmek istenen yasal ve kurumsal düzenlemeleri olanaksız kılmaktadır. Ayrıca dağlık alanların orman ekosistemi içerisinde ele alınması doğal kaynakların sürdürülebilirliği ve yerleşiklerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi açısından kapsayıcı bir yaklaşım olmamaktadır. Bu sınırlandırıcı tavır aynı zamanda dağlık alanların sahip olduğu kaynakların, risklerin ve potansiyellerin tespit edilememesine veya sınırlı bir alan için tespitine neden olmaktadır. Elde edilen verinin eksikliği de politika ve stratejilerin uygulanabilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

¹⁶⁷ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, ss. 61, 99, 135.

¹⁶⁸ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, s. 198.

2.4.10. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

DPT'nin 2011 yılındaki 641 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) doğrultusunda kapatılarak görev ve yetkilerinin bu KHK ile kurulan Kalkınma Bakanlığı'na (günümüzde Strateji ve Bütçe Başkanlığı) aktarılması sonrasında 2013 yılında yayınlanan Onuncu Kalkınma Planı, Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Planda, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde kırsal alanlardan kentlere yönelik göç hareketlerinde oransal bir azalış olmakla birlikte eğilimin sürdüğü belirtilmiştir. Bu duruma neden olarak kırsal alanlardaki işsizlik ve düşük refah seviyesi gösterilmiştir. 2014 ile 2018 arasında uygulanacak olan Onuncu Plan'ın belirtilen ana amaçlarından bir tanesi de bu sorunun çözümüne yöneliktir. Amaçta kırsal alanların içsel potansiyelleri doğrultusunda buradaki yerleşiklere yeterli istihdam olanakları ve yaşam kalitesi sunabilir duruma getirilmesi planlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bölgeler arası gelişme farklarının azaltılması, kırsal alan yerleşimlerinde ideal yaşam kalitesi standartlarının belirlenmesi ve bu alanlarda yol, taşımacılık ve haberleşme altyapısının iyileştirilmesiyle kamu hizmetlerine ulaşımın kolaylaştırılması hedeflenmiştir.¹⁶⁹

Onuncu Kalkınma Planı'nın uygulandığı 2014-2018 yılları arasında dağlık alan yerleşimlerini de ilgilendiren önemli bir yasal değişiklik yürürlüğe girmiştir. 2012 tarihinde RG'de yayınlanan ve 2014 mahalli idariler seçimi ile birlikte uygulamaya konulan 6360 sayılı Büyükşehir Yasası 14 ilde büyükşehir belediyesinin ve 27 ilçenin kurulmasını düzenlemektedir. Yasa ile sayısı 30'a yükselen büyükşehir belediyelerinin hizmet alanları dağ köylerini de kapsamına alacak biçimde illerin mülki sınırı olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu 30 ildeki köy ve belde statüsüne sahip yerleşimlerin tüzel kişiliği sonlandırılarak büyükşehir ilçe belediyelerinin mahallesi haline getirilmiştir. Bu illerin sınırları içindeki kırsal alanlara hizmet götürmekle yükümlü KHGB ve il özel idareleri kapatılarak Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB) kurulmuştur. YİKOB, büyükşehirlerde idare tarafından yapılacak yatırım ve hizmetlerin eşgüdümünü sağlamada valiye bağlı olarak çalışmalar yürütmektedir. Bu durumun merkezileşmeye neden olması muhtemeldir. Ayrıca büyükşehir belediyesi olmayan illerde nüfusu 2000'den düşük olan beldeler

¹⁶⁹ Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, Kalkınma Bakanlığı Yayını, Ankara, 2013, s. 25, 28.

ise köy olarak kabul edilmiştir.¹⁷⁰ Büyükşehir yasası ile beraber 34.395 olan köy sayısı 17.834'e düşerken; 19.103 olan mahalle sayısı 36.740'a çıkmıştır. Türkiye genelindeki köylerin yarısının tüzel kişiliğini sona erdiren yasa sonrasında köylerde yaşayan yerleşiklerin oranı %22'den %8'e düşmüştür.¹⁷¹ Bu durum kentlere hizmet sunma amaçlı örgütlenen ve dağlık alanlara hizmet götürme noktasında hiçbir tecrübesi olmayan belediyelerin genişleyen görev alanları daha etkin örgütlenmelerini ve daha verimli bir hizmet sunum yöntemini geliştirmelerini gerekli kılmaktadır. Keza dağlık alanların engebeli ve eğimli arazi yapısı, merkeze olan uzaklıkları, dağınık ve seyrek yerleşimlere sahip olmaları ve düşük nüfusları dikkate alındığında, merkez odaklı belediyeler tarafından ikinci plana itilmeleri ve hizmetlerde aksamaların yaşanması olasılık kapsamında görülmektedir. Her ne kadar Onuncu Kalkınma Planı'nda bu yasanın yapılma gerekçesi olarak hizmetlerde etkinliğin ve kalitenin yükseltilmesi gösterilse de dağlık alan yerleşiklerinin hangi oranda bu hizmetlere erişebildiği sorunu önem taşımaktadır. Ayrıca yasanın yapım sürecinde köylerde yaşayan yerel halkın görüşünün alınmaması da demokratik ve katılımcı bir yönetim anlayışına aykırılık teşkil etmektedir. Bu durumla ilgili 1992 yılında onayladığımız Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda (madde 5) belirtilen "yerel yönetimlerin sınırlarında öngörülen bir değişikliğin yerel nüfusa danışılmadan yapılamayacağı" düzenlemesi de görmezden gelinmiştir. Tüzel kişiliğinin kaldırılmasıyla mahalle olan dağlık alan yerleşikleri 2018 yılı itibariyle yol, su, kanalizasyon harcamalarına katılma payı, imarla ilgi harçlar, emlak vergisi, içme ve kullanma suları ücretleri gibi birtakım ekonomik yükümlülükler altına da alınmıştır.

Onuncu Kalkınma Planı büyükşehir belediyelerinin dağlık alanlar gibi ekolojik hassasiyeti gerektiren alanları korumasını ve kırsal yerleşimlerin sürdürülebilir kılınmasını planlanmıştır. Büyükşehir yasasının belediyeleri ve yöneticilerini kırsal alanlar üzerindeki ana aktörler haline getirdiğini belirten Plan, bu alanlara yönelik hizmet kapasitesinin artırılmasını hedeflemiştir. Kırsal alanda azalan nüfusa dikkat çekerek öğrenci sayılarındaki yetersizlik nedeniyle çalışır durumdaki okulların azaldığını ve internete erişimin %15'ten %26'ya çıktığını belirtmiştir.¹⁷²

¹⁷⁰ Hicran Çelikyay, "Değişen Kent Yönetimi ve 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası", **SETA Analiz**, Sayı:101, 2004, ss. 12-13.

¹⁷¹ Esra Kut Görgün ve Neriman Yörür, "6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Sonrasında Kırsal alanları Yeniden Düşünmek-İzmir Örneği", **Aydın İktisat Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, 2017, ss. 11, 16.

¹⁷² Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Plan, ss. 134-135.

Planın doğrudan dağlık alanları konu edinen politikasında ise, korunan sahalarda üzerinde yer alan köy ve dağlık alan yerleşimlerdeki mekân kaynaklı gelişme eşitsizliklerinin üretim ve gelir artırıcı faaliyetlerle azaltılması amaçlanmıştır.¹⁷³ Bununla birlikte Dokuzuncu Plan döneminde ilk kez hazırlanan ve ulusal düzeyde kırsal kalkınma önceliklerinin belirlendiği UKKS'nin ikincisi, Onuncu Plan döneminde 2014-2020 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Bu strateji belgesi, Onuncu Plan'a ait 2014 yılındaki uygulama programı tedbirlerinde yer alması dolayısıyla düzenlenmiştir. AB'ye uyum vurgusunun devam ettiği belgede, kır-kent arasında kalkınma dengesini sağlamak, göç kaynaklı sorunlara çözümler üretmek, yönetim felsefesi temelinde kırsal alana yönelik stratejiler geliştirmek ve Kırsal Kalkınma Eylem Planına esas teşkil etmek amaçları doğrultusunda bütünleşik bir perspektif sunulmak istenmiştir. 6360 sayılı kanunun getirdiği değişim sonucunda kırsal alanların ve bu alanlardaki nüfusun tespitinin zorlaşması nedeniyle değişen mevzuat çerçevesinde yeni bir kırsal alan tanımının gerekliliği belirtilmiştir.¹⁷⁴

Onuncu Kalkınma Planı'nın kaynaklık ettiği UKKS-II belgesi beş stratejik amaç ve bu amaçlara bağlı öncelik ve tedbirlerden meydana gelmiştir. Faaliyetler bölümü ise strateji belgesinde değil, Kırsal Kalkınma Eylem Planı içerisinde düzenlenmiştir. Bu haliyle UKKS-I'den ayrılır çünkü tedbirler önceki strateji belgesi içinde değil Kırsal Kalkınma Planı'nda yer almıştır. Beş stratejik amaç ve öncelikler incelendiğinde UKKS-I'dekiler ile çok büyük farklılıkların olmadığı görülmektedir. Sadece hizmet sunum kapasitesinin etkinleştirilmesinde önceki strateji belgesi faaliyet kapsamını KHGB ile sınırlı tutarken UKKS-II belgesi köy, belde ve ilçelere hizmet götürecek belediyelerin kapasitelerinin etkinleştirilmesini hedeflemiştir.¹⁷⁵ Bu farklılığın 6360 sayılı büyükşehir yasasının neden olduğu değişim ile doğrudan bir ilişkisi olduğu açıktır. Hizmet alanı genişleyen büyükşehir il ve ilçe belediyelerinin aksamaları önlemleri ve etkin hizmet sunumu gerçekleştirebilmeleri için personel, araç, strateji ve bütçe gibi imkânlarla sahip olmaları ve ek olarak dağlık alanları da kapsayan kırsal alanları iyi tanımaları gerekmektedir. Çünkü kırsal alanlara yönelik

¹⁷³ Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Plan, s. 136.

¹⁷⁴ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020)**, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yayını, Ankara, 2015, ss. 13-15.

¹⁷⁵ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Stratejisi, ss. 45, 53.

yerel yönetimler ile merkezi yönetimin işbirliği içinde gerçekleştirdiği projelerde mali kaynakların genellikle merkezi bütçeden karşılanması karar alma süreçlerinin de merkezileşmesine yol açmakta ve yerel yönetimlerde kapasite eksikliğini ortaya çıkarmaktadır.

UKKS-II belgesi kapsamında yer alan öncelik ve tedbirler doğrultusunda uygulanacak faaliyetlerin ele alındığı temel doküman ise, Kırsal Kalkınma Eylem Planı (KKEP)'dir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (günümüzde Tarım ve Orman Bakanlığı) tarafından hazırlanan ve 2015 ile 2018 yılları arasında kırsal alana dair ulusal seviyede eylemlerin düzenlendiği Plan, Onuncu Kalkınma Planı ve önceki kırsal kalkınma plan ve stratejilerinin amaç ve hedefleri ile uyumlu bir çerçeve oluşturmuştur. Eylem Planı, Onuncu Kalkınma Planı'nın 2015 yılı programında öngörülmesi üzerine düzenlenmiştir. Kırsal alanlara yönelik uygulanacak faaliyetlerde merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin çalışmalarının koordinasyon içinde programlanması, yönetimi ve denetlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Eylem Planına temel oluşturan UKKS-II'de belirtildiği gibi kırsal alan yerleşiklerinin istihdam olanaklarının ve yaşam kalitelerinin geliştirilmesi ile kırsal kalkınmanın sağlanması da amaçlar arasındadır. Bu amaçlara ulaşmak için Eylem Planı'nda 11 öncelik, 40 tedbir ve 101 faaliyet düzenlenmiştir. Mali kaynağı merkezi bütçeden sağlanan bu faaliyetlerin uygulanmasında ilk planda olduğu gibi faaliyetin yapılacağı il, faaliyeti yürüten kuruluş ile işbirliği yapılacak kuruluşlar ve ayrıca başlangıç ve bitiş zamanları da belirtilmiştir. Bu haliyle önceki plana göre daha somut ve sonuç odaklı bir anlayışla hazırlandığı söylenebilir. Faaliyetlerin denetlenmesine yönelik kurulan İzleme Komitesi asil üye olarak bakanlık ve başkanlıkların temsilcilerinden, gözlemci üye olarak da meslek örgütleri, üniversiteler ve stk temsilcilerinden oluşmaktadır.¹⁷⁶

UKKS-II'de faaliyetlerin koordinasyonunu illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar sağlarken yerel yönetimlerle işbirliği esası benimsenmiştir. Ancak Eylem Planı'ndan anlaşıldığı kadarıyla yerel yönetimler bir destek birimi olarak görülmektedir. Ayrıca faaliyetlerin denetlendiği İzleme Komitesi'nde merkezi yönetim teşkilatı dışında hiçbir kurum asli üye değildir. Özel sektör, stk, meslek örgütleri ve üniversiteler ancak ihtiyaç halinde faaliyetlere dâhil edilmektedir. Yerel

¹⁷⁶ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Eylem Planı (2015-2018)**, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yayını, Ankara, 2015, ss. 7-12.

düzyeyde örgütlü olan mahalli idarelerin uygulamada geri planda bırakılması subsidiarite (hizmette yerellik) ilkesinin önemsenmediğinin açık bir göstergesidir. Eylem Planı'nda yönetim anlayışına ve katılımcılık ilkesine yapılan vurguya rağmen gerek faaliyetlerin uygulanması gerekse izlenmesinde merkeziyetçi bir tutumun benimsendiği görülmektedir.

Eylem Planı kapsamında değinilecek önemli bir başka konu ise, dağlık alanlar ve yerleşimlerine önceki planda olduğu gibi yer verilmiş olmasıdır. Önceki planda doğal kaynakların sürdürülebilirliği konusunda ele alınan dağlık alanlar bu planda ayrıca yerleşimler boyutuyla yerel kalkınma çabalarının desteklenmesi kapsamında yer almaktadır. Her ne kadar konuya olan ilginin arttığı izlenimi oluşsa da bu durumun doğru olmadığı söylenebilir. Çünkü Eylem Planı'nda doğal kaynak olarak dağlık alanlar, yalnızca tarımsal sulama sistemlerinin yapılacağı yerler olarak değerlendirilmiş diğer risk ve potansiyelleri ön plana çıkarılmamıştır.¹⁷⁷ Önemli bir eksiklik olarak değerlendirilen bu yaklaşım planın temel ilkelerinden olan kapsayıcılıkla da çelişmektedir. Hâlbuki bu alanların sahip olduğu doğal kaynaklar düşünüldüğünde Eylem Planı içerisinde sıkça yer alması gerekmektedir.

İkinci olarak yerel kalkınma ekseninde “dağlık alanlardaki yerleşimlerin sürdürülebilir kalkınması” faaliyeti düzenlenmiş ve bu çerçevede Orman ve Su İşleri Bakanlığı (günümüzde Tarım ve Orman Bakanlığı) sorumlu tutulmuştur. Bu kapsamda 500 metre ile 1000 metre kriterlerine göre belirlenen dağlık alanlarda yaşayan yerleşiklerin zor yaşam koşullarını gidermek için bütünlüştük kalkınma hamlelerinin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ayrıca yine yerel kalkınma bağlamında elverişsiz koşullara sahip kırsal alanlarda (dağlık alanlar öncelikli olmak şartıyla) yapılan tarımsal faaliyetlerin desteklenmesi ve kooperatifleşme ile pazarlama ağının geliştirilmesi hedeflenmiştir.¹⁷⁸ Dağlık alan yerleşimleriyle ilgili projelerde ilk ve temel engeli oluşturan tanımlama probleminin bu kriterler ile çözülmek istenmesi doğru bir yaklaşımdır. Ancak ülkenin tamamına uygulanmak istendiğinde sınıflandırma aralıklarının yetersiz olacağı düşünülmektedir. Çünkü ülkenin batı illerinde ortalama yükselti doğuya oranla düşüktür. Bu durum doğudaki bir dağ yerleşiminin özellikleriyle batıdaki farklılaşmasına neden olacaktır.

¹⁷⁷ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Eylem Planı, s. 30.

¹⁷⁸ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Eylem Planı, s. 45.

2.4.11. Kalkınma Plan ve Stratejilerin Genel Değerlendirmesi

Türkiye'nin kırsal nüfusunun ve yerleşimlerinin sayısının fazla olduğu 1960'lı yıllarda kırsal alanlara yönelik yapılan araştırmaların çeşitliliği dağlık alanları ve yerleşimlerini de kapsamıştır. Ancak aynı etkinliğin bu dönemlerde hazırlanan kalkınma planları için söylenmesi mümkün değildir. Planlarda dağlık alan yerine kırsal alan kavramı kullanılmış ve orman köylüsü vurgusuna karşı dağ köylüsüne yer verilmemiştir. Ayrıca kırsal alan yerleşimlerinin kalkınması amacıyla neredeyse her plan döneminde aynı felsefenin ürünü olan örnek köy, merkez köy, köy-kent modelleri uygulanmak istenmiş fakat kimi zaman birimler arası koordinasyonun kurulamaması, kimi zaman organizasyon eksiklerinin varlığı kimi zaman ise iktidar değişikliği sonucunda başarısız olunmuştur. Bu açıdan planların sürekliliğinin sağlanamadığı açıktır. Kalkınma planlarının temel eksikliklerinden birisi kırsal alana yönelik stratejilerin, projelerin veya modellerin hazırlık sürecinde yerel halkın katılımına yer verilmemiş olmasıdır. Planlar merkezîyetçi bir anlayışla hazırlanmış, halkın ve yerel yönetimlerin görüşlerine yer verilmemiş ve bu yüzden de projeler yaygınlaştırılamamıştır. Birinci plandan itibaren kırsal alanların engebeli arazi yapısının ve dağınık yerleşme düzeninin kalkınmayı engellediğinden bahsedilmiş fakat sekizinci plana kadar hiçbir çözüm önerisi getirilmemiştir. Bu durum planların çözüm odaklı değil tespit odaklı olduğunu göstermektedir. Planların çoğunda kırsal alanların kalkınmasında hizmet sunumu yöntemine odaklanarak istihdam olanaklarının oluşturulmasına yönelik bir politika geliştirilmediği için göç ve yoksulluk engellenememiştir. Kalkınma planlarında kırsal alanlara yönelik faaliyetlerin nasıl izleneceği ve denetleneceği belirtilmemiş veya belirtilse dahi hayata geçirilememiştir. Böylece bir plandan edinilen tecrübe diğerine aktarılamamış, yapılan hatalar tekrarlanmış ve aynı sorunlar birçok planda sürekli yer alarak kaynak israfına neden olmuştur. 1963'ten beri hazırlanan planlar arasında dağlık alanlar ilk kez 2010 yılında kırsal kalkınma planında yer almıştır. Bu gelişme olumlu karşılanmakla birlikte %75'i dağ ve dağlık alan olan ülkemiz için geç kalınmış bir tarih olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bu gecikmenin telafi edilmesi için hızlı bir gelişme gösterilmesi de gerekli görülmektedir. Kırsal Kalkınma Planı'nda yer alan faaliyetlerin uygulamasında katımcılık ve yönetim anlayışı

doğrultusunda yerel yönetimler, stk ve üniversiteler işbirlikçi olarak tanımlanırken beş yıl sonra yayınlanan Eylem Planı kapsamında bu paydaşlar faaliyetlerde destek ve gözlemci birimler olarak tanımlanmıştır. Bu durum Eylem Planı'nda belirtilen katılımcılık ve işbirliği ilkelerinin yalnızca teorik alan için geçerli olduğunu uygulamada ise merkeziyetçi bir anlayışın kabul gördüğünü göstermektedir.

2.5. TÜRKİYE'DE DAĞLIK ALAN YERLEŞİMLERİNE HİZMET SUNMAKLA GÖREVLİ KAMU KURUM VE KURULUŞLARI

Dağlık alan yerleşimlerine görev, yetki ve sorumlulukları kapsamında kamu hizmeti sunmakla yükümlü çeşitli kamu kurum ve kuruluşları bulunmaktadır. Bu alanların dezavantajlı konumları yerleşimlere yönelik hizmet sunumunda çeşitli zorluklara neden olsa da kuruluş amacı gereği kamu yararı ilkesinin benimsenmiş olması ortak ihtiyaçların karşılanmasını gerektirmektedir. Mevcut yasal düzenlemeler doğrultusunda dağlık alan yerleşimlerine hizmet götüren merkezi ve yerinden yönetim kuruluşları aşağıda incelenmektedir.

2.5.1. Merkezi Yönetim Kuruluşları

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile yeniden düzenlenen yürütme erkinde bakanlıkların teşkilat kanunlarında değişiklikler yapılmış, bu kanunlara uygun olarak bakanlık teşkilat yapıları ile görev ve yetkileri düzenlenmiş ve bağlı, ilgili, ilişkili birimler yeniden sınıflandırılmıştır. Bu köklü değişiklik sonrasında dağlık alan yerleşimlerine hizmet sunmakla görevli temel merkezi yönetim kuruluşları Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı olarak ön plana çıkmaktadır. Aşağıda bu kuruluşların dağlık (kırsal) alan yerleşimlerine yönelik görev ve hizmetleri incelenmektedir.

2.5.1.1. Tarım ve Orman Bakanlığı

Dağlık alan yerleşimlerindeki tarım ve hayvancılık uygulamalarının desteklenmesinin yanı sıra meralar, ormanlar, koruma alanları ve su kaynaklarının korunmasına yönelik görev ve yetkileri doğrultusunda faaliyetler gerçekleştiren bakanlık, merkez ve taşra birimlerinin yanı sıra bağlı ve ilgili kuruluşları vasıtasıyla da kamu hizmetlerini yürütmektedir. Bu hizmetler arasında; mera ve otlakların korunması ve ıslahı, hayvancılığın teşvik edilmesi ve hayvansal üretimin artırılmasında kredi ve hibe desteklerinin sağlanması, doğal afetlerin zarara neden olduğu tarım arazilerinin sahiplerine düşük faizli kredi ile teknik destek verilmesi, toprağın korunması ve erozyonla mücadelede aktörler arası işbirliği içerisinde risk haritalarının oluşturulması, dağlık alan yerleşiklerini de kapsayan kırsal nüfusa tarım, hayvancılık, orman ve kooperatifleşme konularında güncel bilgiler bağlamında eğitimler verilmesi, kırsal alanlarda altyapı ve peyzajın iyileştirilmesinde projeler hazırlanması ve uygulanması yine bu alanlardaki yerleşimlerde yaşam kalitesinin yükseltilmesi için kırsal kalkınma projelerinin hayata geçirilmesi gibi birçok görev kaynaklı hizmet sayılabilmektedir.¹⁷⁹

Ayrıca Bakanlığa bağlı kuruluşlar arasında yer alan Orman Genel Müdürlüğü'nün hizmet birimleri vasıtasıyla gerçekleştirdiği kimi görev ve hizmetler de bulunmaktadır. Örneğin; Dağlık alanların doğal rezervleri olan toprağın, su kaynaklarının ve orman habitatının muhafaza edilmesi ve oluşabilecek doğal afetlere karşı önleyici çalışmalar yapılması, orman yerleşiklerinin ekonomik ve sosyal yaşam standartlarının iyileştirilmesi için kredi ve hibe verilmesi, köylerde birincil üretim faaliyetlerinden elde edilen ürünlere dayalı sanayi tesislerinin teşvik edilmesi bu hizmetlerdendir. Müdürlüğün teşkilat yapısı incelendiğinde doğrudan dağlık alanları hizmet alanı içerisine alan bir de şube müdürlüğü olduğu görülmektedir. Dağlık Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü olarak hizmet veren birimin Türkiye'deki dağlık alanlara ve buradaki yerleşiklere dönük hizmetlerinin sınırlı olacağı açıktır. Keza görevleri incelendiğinde; çığ, sel, heyelan gibi doğal afetlere karşı kontrol planlarının hazırlanması, bu planların hazırlanmasındaki çalışma ilke ve esasların belirlenmesi ve diğer birimlerin hazırladıkları planların yıllık programlarının güncellenmesi gibi

¹⁷⁹ 10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Madde 410-417.

tek yönlü bir bakış açısına sahip olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁰ Türkiye yüzölçümünde geniş bir alanı kaplayan ve çok sayıda nüfusa ev sahipliği yapan alanların şube düzeyinde örgütlenmiş bir birim tarafından sınırlı bir bakış açısıyla yönetilmesi mümkün değildir. Bu alanlara yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda çok daha yaygın şekilde örgütlenmiş üst derece bir kuruluşun varlığı gerekmektedir. Bu kuruluş toprak, su veya orman yönetimi bağlamında değil kendine özgü ayrı bir birimde teşkilatlanmalıdır.

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın dağlık alan yerleşimlerini ilgilendiren bir diğer hizmeti de dağlık ve kırsal alanlarda uygulanacak kalkınma projelerine tahsis edilen ulusal ve uluslararası hibe desteklerini yönetmektir. Bakanlık bu görevi teşkilat yapısı içerisinde ilgili birim olarak 2007 yılında oluşturulan "Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)" vasıtasıyla yürütmektedir. İlk kez 2007 ile 2013 yılları arasındaki IPARD programı çerçevesinde tarım, hayvancılık ve balıkçılık gibi sektörlerde finansal destek sağlayan Kurum, zamanla kırsal altyapı yatırımlarını da kapsamına almıştır. Günümüzde bu alanlarda verilen hibe desteği dağlık alan yerleşimlerindeki projelere özel olarak %70 seviyesine kadar çıkarılabilmektedir.¹⁸¹ Ayrıca üreticilerin hibe kredilerinden haberdar olmaları için tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarının yapılmasından itibaren, proje başvurularının alınması, değerlendirilmesi ve seçimi sonrasında kabul edilenlerin ödemelerinin yapılması ile denetleme ve raporlama da Kurumun görevleri arasındadır.¹⁸² Programın uygulandığı illerdeki dağlık alan yerleşimlerinin belirlenerek listelenmesi gibi önemli bir çalışmayı da gerçekleştirmiş olan Kurum birçok planda bahsi geçen dağlık alan envanterinin oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Yalnızca bireysel işletmelerin değil aynı zamanda yerel yönetimlerin de "kırsal alanda altyapı yatırımları" ekseninde destek kapsamına alınması dağlık alan yerleşimlerinin kalkındırılmasına yönelik önemli bir gelişmedir.

¹⁸⁰ Orman Genel Müdürlüğü, "Dağlık Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü Görevleri", **Görev Tanımları**, <https://www.ogm.gov.tr/Baskanliklar/ToprakMuhafazaveHavzaIslahi/Sayfalar/GorevTanimlari.aspx>, (12.03.2019).

¹⁸¹ Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, **2017-2021 Stratejik Planı**, TKDK Yayını, Ankara, 2017, ss. 6-7.

¹⁸² 15 Temmuz 2018 Tarihli ve 30479 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 4 No'lu Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Madde 492.

2.5.1.2. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Kırsallık özelliğiyle ön plana çıkan dağlık alanlarda yerleşimlerin planlanması, çevreye uyumlu dönüşümünün gerçekleştirilmesi ve iskân konularına ilişkin hizmetlerin yerine getirilmesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı görev ve yetkileri doğrultusunda hareket etmektedir. Bakanlık hizmetleri arasında; engebeli arazi yapısı üzerine kurulmuş olan yerleşimlerin kalkınmasına yönelik yapılacak hizmetlerin maliyetli olacağına belirlenmesi üzerine yerleşimlerin daha uygun bir alana taşınması; afetlerden zarar gören yerleşimlerin köy sınırları içerisindeki güvenli alanlarda iskân edilmesi için gerekli incelemelerin yapılması; özellikle mahalleye dönüşen köylerde depreme karşı dayanıksız olan riskli yapılar ve alanlar ile yeni yapılaşma sahası olan rezerv yapı arazilerinin belirlenmesi ve dönüşüm çalışmalarının yapılması; köylerde yapılan kamulaştırma işlemleri sonucunda evlerinden olan kişilerin isteğine göre köy sınırı dışında veya içinde iskân edilmesi; bakanlık bünyesindeki Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) tarafından köy yerleşimlerinin kadastro işlemlerinin yapılması; korunan alan sınırları dâhilinde kurulmuş olan yerleşim yerlerinin çeşitli tip ve ölçekteki planlarının yapılması gibi hizmetler gösterilebilir.¹⁸³

Bakanlık taşınan veya afetlerden zarar gören dağlık alan yerleşimlerinin de birçoğunda gözlemlenebilen sınırlı iş olanakları, artan göç oranları, tarımsal üretimde ve hayvancılıkta yaşanan gerileme, geçim kaynaklarının yetersizliği, sosyal yardımlara olan ihtiyaç artışı ve sağlıksız yapı stoku gibi kırsal alanlardaki sorunlara yönelik kalkınma odaklı hizmetler geliştirmektedir. Bu kapsamda belirlenen yerleşim birimlerinde kırsal dönüşüm çalışmaları yapılarak yerel halkın yaşanabilir bir çevreye ve refah düzeyine ulaşması amaçlanmaktadır. Çalışmalar çerçevesinde köylerdeki ekonomik faaliyetlerin gelişimine de katkı sağlayacak uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Boş bırakılan fakat ekilebilir nitelikteki arazilerin üretime kazandırılmasında köylünün desteklenmesi; hayvancılıkta bütün köylülerin faydalanabileceği verim artışına hizmet eden süt sağım ünitelerinin kurulması; ulaşım ağı, içme-kullanma suyu ve kanalizasyon altyapısının oluşturulması veya iyileştirilmesi; peyzaj düzenlemesi ile nüfusa göre yeterli sayıda ve büyüklükte

¹⁸³ 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Madde 97, 102, 105, 109.

ibadethane, pazar alanı ve fırın yapılması; bakımsız ve eski yapıların (ev, cami, sağlık ocağı, okul) yerine kırsal dokuya uygun özellikte ve afet riskine karşı dirençli yapıların inşası bu çalışmalardan bazılarıdır.¹⁸⁴

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın teşkilat yapısı, mevzuatı, bütçesi ve yürüttüğü projeler değerlendirildiğinde dağlık alan yerleşimlerine çok az ölçüde yer ve kapasite ayrıldığı görülmektedir. Hazırlanan projeler dar bir çevreyi kapsamakta olup sınırlı etkiler yaratmaktadır. Özellikle sayı ve şiddet yönünden etkisi her geçen gün artarak devam eden afetlere karşı bu alanların korunmasında ve dönüşümde ana aktör olan Bakanlık, çevrenin önemli bir unsuru olan kırsal yerleşimlere daha fazla önem vermelidir. İlgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde bölgelere göre afet risk haritalarının oluşturulması ve kırsal alan yerleşim planlarının bu haritalar dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. Ayrıca kırsal alanlarda planlamayı ve yapılaşmayı düzenleyen ve içersinde dağlık alan yerleşimlerine de yer verilen bir mevzuat metninin oluşturulması bu alanların yönetiminde faydalı olacaktır.

2.5.1.3. İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı'nın görev ve hizmet alanları incelendiğinde tüzel kişiliğe sahip olan köylere de yer verildiği görülmektedir. Bakanlık özellikle köylerin (dağlık alan köyleri de dâhil olmak üzere) isimlerinde, varsa bağlı oldukları bucakta veya buldukları mevkiye yapılacak değişikliğin yanı sıra köylerin verecekleri karar doğrultusunda birleşme ve ayrılma işlemlerinde onay makamıdır.¹⁸⁵ Köylerin bu yöntemleri tercih ederken özellikle isimlerin değiştirilmesinde yeni karışıklıklara yol açacak bir tutum içerisinde olmaması gerekmektedir.

İçişleri Bakanlığı'nın tüm ülke kapsamında yürütmüş olduğu ve dağlık alan yerleşimlerinin de yararlandığı bir diğer hizmet, kamu düzeni ve toplum huzurunu sağlamaya yönelik iç güvenlik çalışmalarıdır. Bu kapsamda önceden köy iken 6360 sayılı kanunla büyükşehir belediyesi sınırları içersine dâhil edilerek mahalle olan dağlık alan yerleşimlerinde polis teşkilatı görevliyken, her ölçekteki belediye

¹⁸⁴ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, "Kırsal Dönüşüm Çalıştayı Yapıldı", <https://csb.gov.tr/kirsal-donusum-calistayi-yapildi-bakanlik-faaliyetleri-1269>, (12.03.2019).

¹⁸⁵ 18 Haziran 1949 Tarihli ve 7236 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu Madde 2.

sınırlarının dışında kalan kırsal alanlarda ise jandarma teşkilatı görevlidir. Kırsal alanlarda ortaya çıkabilecek çeşitli tehlikelere ve suçlara karşı uzman birimlere sahip olan jandarma teşkilatının hizmetleri arasında, tarihi eser ve biyolojik tür kaçakçılığının, korunan alanlardaki izinsiz yapılaşmanın, ormanlık alanlardaki kaçak kesimlerin ve çevre kirliliğinin belirlenmesi ve engellenmesi de vardır. Ayrıca dağlık alanlardaki yerleşimlerde meydana gelebilecek afetlerde ve dağ sporlarında yaşanan kazalarda da arama kurtarma faaliyetleri gerçekleştirmektedir.¹⁸⁶

Bakanlık, 2014 yılından itibaren büyükşehir kapsamına alınarak mahalle olan fakat kırsal alan özelliği devam eden yerlerin altyapı sorunlarını ve kolektif ihtiyaçlarını gidermek amacıyla Kırsal Altyapı Destekleme Projesini (KIRDES) uygulamaya koymuştur. İstanbul ve Kocaeli dışındaki 28 kentte gerçekleştirilen uygulamalar kapsamında kırsal alandaki mahalle yollarına asfalt veya parke taşı döşenmesi, içme suyu tesislerinin ve kanalizasyon altyapısının yapımı, tarımsal sulama havuzları, rekreasyon alanlarının düzenlenmesi gibi çalışmalar yürütülmektedir. Bütçesi İçişleri Bakanlığı ve belediyeler tarafından birlikte karşılanan projenin uygulayıcıları yine belediyeler olabildiği gibi YİKOB'un yapacağı ihale yöntemi ile de belirlenmektedir.¹⁸⁷

Son olarak Bakanlığa bağlı kuruluşlardan olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'nın yerel düzeyde olası afet sahalarını belirleyerek can ve mal kaybının azaltılması amacıyla ilgili kurumlarla işbirliği içinde plan çalışmalarını yapması ve yeni yerleşim alanlarını belirlemesi tehlikenin önlenmesinde hayati bir hizmettir. Başkanlık riskli alanlarda yaşayan yerleşiklere yönelik meydana gelebilecek afetler ile ilgili eğitimlerin verilmesi ve tedbirlerin alınmasında, afet sırasında ortaya çıkan etkinin azaltılması için kaynaklar doğrultusunda her türlü çabanın gösterilmesinde, afet sonrasında hasar tespiti yaparak önce geçici yerleşimlerin oluşturulması ve sonra diğer kurumlarla işbirliği içinde dayanıklı yapıların inşasında hizmet koordinasyonunu sağlamaktadır.¹⁸⁸ Afetlerin etki dereceleri ve dağlık alanların erişilmesi güç arazi yapısı birlikte düşünülürse

¹⁸⁶ Jandarma Genel Komutanlığı, “Çevre Koruma Faaliyetleri”, <http://www.jandarma.gov.tr/#>, (13.03.2019).

¹⁸⁷ Ordu Valiliği, “KIRDES Projesi, Kırsaldaki Altyapı Hizmetlerine Cansuyu Oldu”, <http://www.ordu.gov.tr/kirdes-projesi-kirsaldaki-altyapi-hizmetlerine-cansuyu-oldu>, (13.03.2019).

¹⁸⁸ Zerrin Toprak Karaman, “Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye’de Örgütlenme”, **Bütünleşik Afet Yönetimi**, (Ed. Zerrin Toprak Karaman ve Asuman Altay), Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2017, ss. 15-17.

yerleşimlere yönelik hayat kurtarıcı çalışmaların planlanmasında çok aktörlü işbirliğinin önemi bir kat daha artmaktadır. Bu bağlamda dağlık alanların afet risk analizlerinin yapılarak önleyici tedbirlerin, müdahale araçlarının, yararlanılacak kaynakların, hizmet birimlerinin ve ulaşım ağlarının tespiti zorunlu görülmektedir.

2.5.1.4. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişme ile bireylerin kamusal hizmetlere erişiminin hızlanmış olması elektronik hizmetlerin kurumlar arasında benimsenmesine ve yaygınlaşmasına neden olmuştur. Ancak bu durumun kamu hizmetlerinin sunumunda ülke genelinde belirgin bir kalite artışına yol açması için öncelikle e-hizmetlere erişim konusundaki sorunların çözülmesi gerekmektedir. Türkiye’de bu noktada sorumlu kuruluş Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’dır. Bakanlık, nüfusun yoğun ve toplu olarak yaşadığı kentler ile seyrek ve dağınık yerleşimlere sahip dağlık alanlar arasında internet ve haberleşme hizmetlerine erişimdeki farklılıkları giderme çalışmalarını yürütmektedir. Bu çalışmalar kapsamında ülke sınırları içerisinde yer alan ve konumları itibariyle dezavantajlı olan dağlık alan yerleşimlerine sabit ve mobil haberleşme ile internet altyapısı kurulmaktadır. Hizmetlere erişimde fırsat eşitliği sağlayan bu tür yatırımları Bakanlık sözleşmeler vasıtasıyla özel sektöre de yaptırabilmektedir. Sözleşmelerde nüfus ölçütlerine göre belirlenen yerleşim yerlerine baz istasyonları ve elektronik haberleşme tesisleri inşa edilirken bakım onarım çalışmaları da üstlenilmektedir.¹⁸⁹ Gerçekleştirilen hizmetlerin bir yansıması olarak 2018 Nisan ayı itibariyle ülke genelindeki yerleşimlerin %83’ünde internet altyapısı mevcutken, bu yerleşimlerde internet kullanan abone oranı önceki yıla göre 6 puan artarak %72 olmuştur. Bunun yanı sıra e-devlet hizmetlerinden yararlananların oranı 2017 yılında %42 iken 2018’de %45’e yükselmiştir.¹⁹⁰ Dolayısıyla kamu hizmetlerinin erişilebilir ve kapsayıcı olması faydalanan kişi sayısında da artışa neden olmaktadır. Böylece

¹⁸⁹ Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, “Mobil Altyapısı Olmayan Yerleşim Yerlerine Altyapı Kurulması ve İşletilmesi Sözleşmesi İmzalandı”, <http://www.hgm.gov.tr/tr/haber/67>, (14.03.2019).

¹⁹⁰ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2018”, **Haber Bülteni**, 08.08.2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819>, (14.03.2019).

hizmet merkezlerine uzak dağlık alan yerleşimlerinde kurulan teknolojik haberleşme altyapısı kamusal hizmetlerdeki etkinliği de artırmaktadır.

2.5.1.5. Sağlık Bakanlığı

Ülkedeki tüm kesimlere ulaştırılması gereken temel hizmet alanlarından birisi de sağlık hizmetleridir. İnsan yaşamı odaklı olması dolayısıyla etkin, verimli ve zamanında sunulması gereken sağlık hizmetlerinde yaşanacak aksamalar telafisi mümkün olmayan sonuçlar yaratabilmektedir. Böyle bir durumun oluşmaması için Sağlık Bakanlığı özellikle merkeze uzak dağlık (kırsal) alan yerleşimlerinde aile sağlığı merkezlerinin kurulması yöntemini benimsemiştir. Aile hekimliği uygulaması ile ortalama 3000 kişiye hizmet verecek bir hekimin ve yardımcı personelin varlığı merkezin kurulması için yeterlidir. Köyler arası odak bir noktada kurulan sağlık merkezi, sağlık hizmetlerinin erişilebilir kılınmasında önemli yerlerdir. Ayrıca yeterli nüfusun olmadığı yerlerde veya görece merkeze yakın kırsal alanlarda sağlık merkezlerinin kurulmasının yerine gezici sağlık hizmeti uygulaması benimsenmektedir. Bu uygulama ile hekim belirli zaman aralıklarıyla sorumluluk sahasındaki kırsal yerleşimlerde hazırlanan mekânlarda hastaları muayene etmekte, teşhisi veya tedavisi mevcut şartlarda mümkün olmayan kişilerin en yakın sağlık kuruluşuna sevkini yapmaktadır. İlaç temini ise aynı yöntemle oluşturulmuş gezici eczane uygulaması ile sağlanmaktadır.¹⁹¹

Sağlık Bakanlığı'nın yukarıdaki uygulamaları dikkate alındığında düşük nüfuslu dağlık alan yerleşimlerinde bir sağlık merkezinin açılmasının pek muhtemel olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan sürekli hizmetlerden olan sağlık hizmetlerinin uygulamasının bir takvime bağlanması da özellikle acil durumlarda ulaşılabilirliğini ortadan kaldırmaktadır.

¹⁹¹ Sağlık Bakanlığı, “Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri”, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/ailehekimligi/1835-birinci-basamak-sa%C4%9F1%C4%B1k-hizmetleri.html>, (14.03.2019).

2.5.1.6. Milli Eğitim Bakanlığı

Bireyi ve toplumu geliştirici işleve sahip olan eğitim hizmetleri, herkese eşit olarak sunulması hedeflenen kamusal hizmetlerdendir. Ülkemizde bu hedef doğrultusunda eğitime erişimi kolaylaştıran düzenleme ve projeleri geliştirmekle görevli merkezi kuruluş Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Özellikle dağlık (kırsal) yerleşimler ile kentsel yerleşimler arasındaki dengesizlikleri gidermek amacıyla dağlık alan yerleşiklerinin okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde ihtiyaç duyulan eğitim hizmetinden eksiksiz şekilde yararlanması gerekmektedir. Bu kapsamda Bakanlık görev ve yetkileri çerçevesinde coğrafi koşullardan bağımsız olarak dağlık alanlarda okul binalarının yapımı veya yaptırılması, öğretmen görevlendirilmesi, ders kitaplarının basılması ve öğrencilere maddi yardım sağlanması hizmetlerini yürütmektedir.¹⁹² Ancak öğrenci sayısının yeterli olmadığı (birinci ile dördüncü sınıf arası toplamı 10'dan düşük ve beşinci ile sekizinci sınıf arası toplamı 40'dan düşük olması), okulun ders yapmaya engel düzeyde hasarlı olduğu ve derslik yetersizliğinden dolayı sınıfların birleştirilmesine ihtiyaç duyulduğu koşullarda öğrenciler taşınmalı sistemle en yakın merkezi eğitim kurumlarına götürülmektedir. Bu sistemde dağlık alan yerleşimi ile merkez okul arası mesafenin 2 km'den fazla olması gerekmektedir. Ayrıca Büyükşehir Yasası ile mahalle olan yerleşimlere toplu ulaşım hizmeti götürülüyorsa bu yerler hizmet kapsamı dışında bırakılmıştır.¹⁹³

Dağlık alan yerleşimlerindeki yaygın yoksulluk ve gelir yetersizliği okul çağındaki bireylerin tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlerde çalıştırılmalarına neden olmaktadır. Eğitim hizmetinden tam olarak faydalanamayan bu bireyler için dağlık yerleşimlerdeki okullar fırsat eşitliğini sağlamada birer anahtar rol oynamaktadır. Durum böyle iken bu alanlarda okulların kapatılması değil olanaklarını geliştirecek yatırımların yapılması gerekmektedir. Çözüm olarak yaygınlaştırılan taşınmalı eğitim sistemi içerdiği istisnalar ile hizmetin kapsayıcılığa aykırı bir nitelik taşımaktadır. Dağlık alanların engebeli arazi yapısına sahip olduğu

¹⁹² 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Madde 304, 305, 323.

¹⁹³ 10 Eylül 2018 Tarihli 30531 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Kurum Açma Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Madde 5, 9.

düşünüldüğünde 2 km şartı özellikle kış aylarında öğrencilerin bir hayli zorlanmasına yol açacaktır. Bununla birlikte büyükşehir olan illerdeki mahallelerde toplu ulaşımın olmasını neden göstererek sorumluluğu belediyelere devretmek hem kamu hizmetinin genellik ve tarafsızlık ilkelerine aykırılık yaratmakta hem de güvenlik bakımından ciddi sakıncalar oluşturmaktadır. Çünkü belediye otobüsleri okul servislerinin sahip olması gereken güvenlik donanımına sahip değildir.

2.5.2. Yerinden Yönetim Kuruluşları

Ülkemizde yaşanan nüfus artışı ve sosyal dönüşüm ile birlikte kamu hizmetlerine yönelik talepte nicel ve nitel değişimler yaşanmış ve hizmet etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanmasında yerel yönetimlerin rolü ve önemi ön plana çıkmıştır. Yerel düzeyde teşkilatmış birimler merkezi yönetimin erişmekte zorlandığı izole dağlık yerleşimlere hizmet götürerek bu alanlar üzerindeki temel uygulayıcı makamlar haline gelmiştir. Dağlık alan yerleşimlerine yönelik planlamadan denetlemeye kadarki süreçte katılımcı bir yaklaşımla sunulması gereken hizmet ve yatırımlar, ağırlıklı olarak il özel idareleri ve belediyeler (özellikle Büyükşehir Yasası ile büyükşehir belediyeleri) tarafından yürütülürken, mahalli idare birlikleri ve günümüzde neredeyse yarısı mahalleye dönüştürülen köy idareleri de kimi hizmetleri yerine getirmektedir. Aşağıda bu yönetim birimler incelenmektedir.

2.5.2.1. İl Özel İdareleri

Büyükşehir belediyesi olmayan illerde örgütlenen ve hem il sınırları içerisindeki hem de belediye sınırları dışındaki dağlık (kırsal) yerleşimlerine hizmet götürme görev ve sorumluluğuna sahip olan il özel idareleri, faaliyet alanı kanunda geniş şekilde tanımlanmış birimlerdir. Yerel düzeydeki kolektif ihtiyaçların karşılanmasında il belediyelerinin sınırları dışındaki alanlarda tam yetkili olan il özel idareleri, belediye sınırları içerisinde ise belediyeler ile koordinasyon halinde hizmetleri yürütmektedir.

Dağlık alan yerleşimlerinde yol, su, kanalizasyon altyapısının ve okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okul binalarının inşaat ve tadilat işleri; çöp toplama, park

ve peyzaj düzenlemesi; düşük gelirli kişilere nakdi yardımların yapılması; imar ve iskân uygulamaları; toprak koruma ve orman köylerinin desteklenmesi çabaları; erozyonun engellenmesinde ağaçlandırma çalışmaları ve son olarak sağlık, kültür, sanat, tarım ve turizm ile ilgili hizmetler il özel idaresinin görev kapsamına girmektedir. Ayrıca merkezi yönetim kuruluşları dağlık alan yerleşimlerine yönelik hizmetlerden kendi görev alanına girenleri (örneğin; il yolları ve elektrik hizmetleri) gerekli bütçeleri aktarmak suretiyle il özel idarelerine de yaptırabilmektedir.¹⁹⁴ Hizmet sınırları dâhilindeki dağlık alanlarda oluşabilecek doğal afetlere karşı önleyici tedbirler almak amacıyla gerekli planları oluşturarak yerel düzeyde kamu, özel, sivil kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hareket eden il özel idareleri, bu tür hizmetleriyle dağlık (kırsal) alan yerleşimlerinde yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve bölgesel kalkınmanın sağlanmasında önemli bir role sahiptir.

Görüldüğü üzere il özel idarelerinin kanunla sayılan görev ve hizmet alanları aynı zamanda merkezi yönetim kuruluşlarının da hizmet sahasına girmektedir. Aynı hizmetin hem yerinden yönetim kuruluşu hem de merkezi yönetim kuruluşu tarafından gerçekleştirilmesi il sınırları içerisinde görev ve yetki karmaşasına neden olmaktadır. Böyle bir durum kurumlar arası ciddi koordinasyon sorunları yaşayan ülkemizde dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Çünkü birçok kurumun görev alanına giren bir hizmetin sorumluluğunun hiçbir kurum tarafından üstlenilmemesi ve bir başkasına yıkılması hizmetlerde aksamalara neden olacaktır. Bununla birlikte 5302 sayılı kanunda çok çeşitli alanlar hizmet kapsamına alınmasına karşılık il özel idarelerin mali durumu gerekçe gösterilerek hizmetler arası bir öncelik sıralaması yapılabileceği belirtilmiştir. Bu durum kimi hizmetlerin uygulanmayarak kâğıt üzerinde kalmasının da mümkün olabileceğini göstermektedir.

Yerinden yönetim kuruluşlarının dağlık alan yerleşimlerine etkin ve verimli hizmet sunumu ancak merkezi yönetime bağımlı olmadan hareket edebilmesinde yani idari ve mali özerkliğe sahip olması durumunda mümkündür. Özellikle kendisine yetecek mali gelir ve kaynakların, personelin, donanımın varlığı, özerk kuruluş statüsü elde etmesindeki olmazsa olmazlardır. 5302 sayılı kanunun 3/a maddesinde "...idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi" ifadesiyle bu durum düzenlenmeye çalışılmıştır. Buna karşılık il özel idareleri geçmişten günümüze

¹⁹⁴ 4 Mart 2005 Tarihli ve 25745 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu Madde 6.

birçok alanda hizmet sunmakla görevlendirilirken bu duruma eşdeğer olanaklara hiçbir zaman sahip olamamıştır.¹⁹⁵ Hizmet ve gelir dengesinin oluşturulamaması neticesinde ise karar aşamalarında merkezi yönetim kuruluşlarının istekleri doğrultusunda hareket etmek zorunda kalmıştır. İdari özerkliğin varlığının mali özerklik olmadan bir anlam ifade etmeyeceği veya mali özerklik olmadan idari özerkliğin sağlanamayacağı görüşünü ön plana çıkaran bu koşul diğer tüm yerel yönetim birimleri için de geçerlidir.

Bahsedilen çerçevede il özel idareleri günümüzdeki konumları itibariyle merkezi idare kuruluşlarının il sınırları içerisindeki bir parçası olarak algılanmaktadır. Bugüne kadar idari ve mali özerklik ile ilgili gerçekleştirilen reform adı altındaki değişikliklerin, merkezi idarenin bakış açısını yansıtması, genellikle sınırlı bir çerçeve sunması ve uygulanmasında noksanlıkların oluşması gibi nedenlerle etkisiz kalması var olan algının pekişmesine neden olmuştur.¹⁹⁶ Bu durumun önüne geçilmesi için merkezi yönetim kuruluşlarının ildeki yatırım ve hizmetlerini taşra teşkilatları vasıtasıyla gerçekleştirmesi veya il özel idarelerine yaptırması durumunda kaynakların nasıl kullanılacağı dair bir şart belirtmemesi gerekmektedir. Ayrıca hangi görev ve yetkilerin hangi kuruluşa ait olacağı açıklığa kavuşturularak hizmetlerde etkinliğin sağlanması da önemlidir. Son olarak mali özerklik ilkesinin hayata geçirilmesi için öz gelir kaynaklarının artırılması gerekmektedir.¹⁹⁷

2005 yılında KHGM'nin kapatılması neticesinde sahip olduğu personel ve ekipman kaynağı ile birlikte köylere yönelik sunulan altyapı hizmetleri de il özel idarelerine bırakılmıştır. Günümüzde 30 büyükşehirde bu hizmetler büyükşehir belediyeleri tarafından yerine getirilmektedir. Buna ek olarak takip eden süreçte il özel idareleri 2005 yılında İçişleri Bakanlığı'nın KÖYDES Projesi kapsamında da kendi il sınırları içindeki köylere şebeke suyu ve yol hizmetlerini götürmekle

¹⁹⁵ Nazım Kartal, **İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması: Uygulama Aşaması Üzerine Bir Çözümleme**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 97.

¹⁹⁶ Sedat Azaklı ve Hülya Tek, "İl Özel İdarelerinde Yeniden Yapılan(ama)ma Çabaları ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:23, Sayı:1, 2016, s. 234.

¹⁹⁷ Özlem Keleş, **İl Yönetiminde Bir Yerel Yönetim Organı Olarak İl Özel İdareleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006, s. 125.

görevlendirilmiştir.¹⁹⁸ Bugün de devam eden bu proje sürekliliği olan ve dağlık alan yerleşimlerinin kalkınmasına destek sağlayan önemli bir projedir.

2.5.2.2. Belediyeler

İl sınırları içerisinde sınırlı bir alandan (mücavir alan) sorumlu olan il belediyeleri ve sınırları ilin mülki sınırı olan büyükşehir belediyeleri, sorumluluk sahaları içerisindeki dağlık (kırsal) alan yerleşimlerine yönelik birçok hizmet sunmakla görevlidir. Hemşehrilerin kolektif ihtiyaçlarının karşılanmasında ve hizmetlerin iktisadi ve yönetsel açıdan etkin ve verimli şekilde sunulmasında anahtar bir role sahip belediyeler, hizmette yerellik ilkesinin uygulanmasında ve yaşam kalitesinin geliştirilmesinde ana aktörler olarak görev yapmaktadır.

Büyükşehir olmayan il belediyeleri görev ve hizmetlerini 5302 sayılı Belediye Kanunu'nda düzenlenen hükümlere göre yürütürken, büyükşehir belediyeleri ve büyükşehir ilçe belediyeleri ise hem bu Kanun'da hem de 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda yer alan hükümler doğrultusunda hareket etmektedir. Bu belediyelerin sınırları dâhilindeki dağlık alan yerleşimlerinde imar planlarının hazırlanması ve yerleşim içi yol, su, kanalizasyon vb. altyapı hizmetleri belediyeler tarafından hayata geçirilirken büyükşehir sınırları içinde buna ek olarak baraj ve tesis yapımı, yaptırılması ve köy iken mahalle olan yerleşim yerleri ile ilçeler arasındaki yolların yapım ve tadilat işleri de büyükşehir belediyeleri tarafından üstlenilmektedir. Çevre ve insan sağlığının korunması amacıyla büyükşehir belediyeleri tarafından il düzeyinde yapılan planlamalar doğrultusunda çöp toplama hizmetleri büyükşehirlerde ilçe belediyelerinin görevi iken bunların depolanması ve yok edilmesindeki tesislerin yapımı ve yaptırılması ise büyükşehir belediyelerinin hizmetleri arasındadır. Yine toplu ulaşım hizmetlerinden tüm il sınırları kapsamındaki mahalleler faydalanacak şekilde ulaşım hatlarının düzenlenmesi ve uygulanması da büyükşehir belediyelerinin hizmetleri kapsamındadır. Belediyeler dağlık (kırsal) alan yerleşimlerindeki önemli kamusal hizmetlerden olan eğitim ve sağlıkla ilgili okul ve tesislerin yapım, bakım ve onarımı ile herkesin faydalanabileceği sosyal etkinlik merkezlerinin inşasını gerçekleştirir.

¹⁹⁸ İlker Gündüzöz, "Kırsal Kalkınma Ekseninde Köydes Projesi ve Köy Reformu", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 471-472, 2011, ss. 130-131.

Büyükşehir olmayan il belediyeleri ile büyükşehir belediyeleri, sınırları dâhilindeki deprem riski olan dağlık alan yerleşimlerinde kentsel dönüşüm uygulamaları yapmakla görevli iken büyükşehir ilçe belediyeleri de çeşitli doğal afet risklerini barındıran yapıların boşaltılmasını ve yıkımını gerçekleştirir. Ayrıca olası afetlere karşı il belediyeleri ile büyükşehir belediyeleri, ilin diğer aktörlerinin de görüş ve varsa planları ile eşgüdüm içerisinde olmak kaydıyla doğal afet planlamalarını yaparak uygulayıcı birimleri belirler ve gerekli ekipmanın tedarikini sağlar. Dağlık alanlardaki önemli zenginliklerden olan kültürel miras ve tabiat varlıklarının sonraki nesillere aktarılması için gerekli özeni gösterir. Son olarak 2012’de 6360 sayılı yasa ile büyükşehirlerdeki dağlık (kırsal) yerleşimlerin de büyükşehir belediyesinin ve ilçe belediyesinin hizmet sahası kapsamına alınmasıyla birlikte dağlık alan yerleşiklerinin temel geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılık faaliyetlerine yönelik destekleyici çalışmalar da belediyelerin hizmetleri arasındaki yerini almıştır.¹⁹⁹

Yukarıda belirtilen hizmetler göz önüne alındığında büyükşehir belediyelerinin görev alanları içerisindeki yerleşim birimlerine hizmet sunumunda kentsel-kırsal alan ayrımının ortadan kalktığı görülmektedir. Hizmet sınırları ilin mülki sınırı olan büyükşehir belediyeleri özellikle tarım ve hayvancılıkla ilgili hizmetleri de yürütmeye başlamasıyla birlikte dağlık alan yerleşimleriyle daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu durum aynı zamanda geleneksel bilginin, yerel yaşayış özelliklerinin ve üretim biçimlerinin terk edilmesine engel olabilecek önemli bir hamle olarak da algılanmalıdır.²⁰⁰

Birçok merkezi ve yerinden yönetim kuruluşunun yürütmekle yükümlü olduğu hizmetler yerel düzeyde aynı zamanda belediyelerin de sorumluluk alanına girmektedir. Bu denli geniş bir görev alanına sahip olan büyükşehir belediyelerinin il mülki sınırlarının bütününe hizmet sunacak olması yerellik ve etkinlik ilkelerinin yeterince uygulanamamasına neden olabilir. Bu yüzden dağlık alan yerleşiklerine yönelik etkin hizmet sunumunda büyükşehir belediyelerinden ziyade vatandaşa daha yakın olan ilçe belediyelerinin ön plana çıkarılması yerinde bir karar olacaktır. Böylece dağlık alan yerleşiklerinin ihtiyaç ve sorunları daha etkili bir şekilde tespit

¹⁹⁹ 23 Temmuz 2004 Tarihli ve 25531 Sayılı RG’de yayımlanan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu Madde 7 ile 13 Temmuz 2005 Tarihli ve 25874 Sayılı RG’de Yayımlanan 5393 Sayılı Belediye Kanunu Madde 14 dikkate alınarak düzenlemiştir.

²⁰⁰ Ayşe Ünal, “Kırsal ve Kentsel Alan Tartışmasında Belediyeler”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Sayı: 821-822, 2016, s. 51.

edilip çözülebilecektir.²⁰¹ Aksi takdirde hizmetlerin ve kaynakların il genelinde dengeli şekilde dağılmaması halinde aksamalar ve kalite eksiklikleri mevcut bölgesel eşitsizliklerin artış göstermesine neden olabilir. Bu durumun engellenmesi amacıyla genel bütçe vergi gelirlerinden büyükşehir ilçe belediyelerine aktarılan oran %2,5'ten %4,5'e; büyükşehir belediyelerine aktarılan oran ise %5'ten %6'ya çıkarılmıştır. Ayrıca büyükşehirlerdeki bu oran nüfusa bağlı olarak tahsil edilen vergi miktarı ve ilin yüz ölçümünün büyüklüğüne göre de değişiklik gösterebilmektedir.²⁰²

2014 yılında büyükşehir belediyeciliğinin dağlık alan yerleşimlerini kapsayacak şekilde genişletilmesi ile hem hizmetlerde etkinlik ve verimlilik artışının hem de bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasının yolu açılmıştır. Kentsel hizmetlerin dağlık alanlara da götürülmesiyle birlikte bu alanlardaki yerleşiklerin (özellikle genç kuşak bireylerin) isteklerinde farklılaşmalar meydana gelmiştir. Kent ile daha fazla bütünleşmeyi ve eğitim, sağlık, altyapı ve sosyo-kültürel olanaklardan daha fazla faydalanmayı talep eden yerleşikler, bu talepleriyle yaşadıkları bölgenin gelişmesine de katkı sağlayabilmektedir. Çünkü belediye sınırları dâhilinde olması şartıyla farklı mesafelerdeki tüm yerleşimlere götürülen hizmetlerin aynı standartlara sahip olması gerekmektedir.

2.5.2.3. Köyler

Türk kamu yönetimi örgütlenmesi içerisinde yerinden yönetim kuruluşları arasındaki en küçük ve halka en yakın yönetim birimi olan köy idarelerinin hizmetleri 442 sayılı Köy Kanunu'nda düzenlenmiştir. Kanun, köydeki olası ihtiyaçların ve buna bağlı olarak talep edilen hizmetlerin köy halkı tarafından yerine getirilmesi suretiyle gerçekleştirilecek bir kalkınmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda gerek yerel yönetim birimleri gerekse merkezi yönetim birimlerinin görev kapsamına giren birçok hizmet kanunla köy halkına yüklenerek kır-kent dengesizliğinin giderildiği çağdaş yerleşimler yaratılmak istenmiştir.

²⁰¹ Ruveyda Kızılböğâ ve Orhan Veli Alıcı, "Türkiye'de Kırsal Alan Belediyeciliği ve Büyükşehir Belediyelerinde İl Mülki Sınırı Uygulaması", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 476, 2013, ss. 375-376.

²⁰² Mehmet Dağ ve Furkan Kılınç, "6360 Sayılı Kanun Sonrası Büyükşehir Belediyeleri İçin Mali Özerkliğin Değerlendirilmesi", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6 Sayı:2, 2017, ss. 433-434.

Kırsal alanların kalkınmasına yönelik temel ve kapsamlı bir yaklaşım sunan Kanun'da mecburi ve ihtiyari olmak üzere iki grupta sayılan görevlerden mecburi olanlar öncelikli hizmetler olarak değerlendirilen su ve kanalizasyon ağının yapımı, meydan ve yolların yapımı ve düzenlenmesi, insan ve hayvan sağlığına ve çevre temizliğine yönelik faaliyetler, tarım alanlarının korunması, ağaçlandırma faaliyetleri, okul ve mescit inşası ile yıkılma tehlikesi olan yapıların yeniden yaptırılmasıdır. İhtiyari olanlar ise, köy halkının tarımsal ihtiyaçlarının karşılanmasında kolektif kullanım amaçlı makinelerinin alımı, toplanma ve pazar alanlarının yapımı, köy mezarlıklarının dış duvarlarının yapımı ile çamaşırılık ve hamam inşası gibi görevlerdir.²⁰³ Kanunda belirtilen bu görevlerin sayısı ve niteliği göz önüne alındığında köylerin yeterli düzeyde uzman personele, mali kaynağa ve araç-gerece sahip olmaması ve zaman içerisinde imece yönteminin terk edilmeye başlanarak sadece doğal afet ve acil durumlarda (yangın vb.) uygulanması gibi nedenlerden dolayı hizmetlerin yürütülmesi gittikçe zorlaşmış ve Köy Kanun'un etkinliği günümüzde iyice azalmıştır. Ayrıca kimi köylerin engebeli arazi yapısı üzerinde ve dağınık şekilde kurulmuş olması zaten sınırlı kaynaklara sahip olan köy idarelerinin hizmet sunumunda ciddi aksamaların oluşmasına yol açmaktadır. Bu nedenlerden dolayı 1924 tarihli Köy Kanunu günümüz koşullarına göre güncellenmeli ve görev ve hizmetler köy idarelerinin kapasiteleri dikkate alınarak düzenlenmelidir.

Kanun'da köy idaresine ve köylüye yüklenen hizmetler arasında günümüzde merkezi ve yerel yönetim kuruluşları tarafından yürütülen kamusal hizmetlerin de yer aldığı görülmektedir. Kaldı ki bu hizmetlerin birçoğunun (altyapı, eğitim, sağlık, tarım ve hayvancılık vb.) gelir ve kaynak yetersizliğinden dolayı köylüler tarafından yerine getirilemeyeceğinin anlaşılması sonucunda merkezi ve mahalli yönetimlere devredilmesine karar verilmiştir. Yani günümüzde köylere yönelik hizmetlerin büyük bölümü köy idaresince değil merkezi yönetimin taşra örgütlenmesi veya il özel idareleri ve mahalli idare birlikleri tarafından gerçekleştirilmektedir.²⁰⁴

Sürekli bir geliri olmayan ve genel bütçe vergi gelirlerinden pay almayan köy idarelerinin mali kapasitelerinin yanı sıra idari kapasitelerinin de yetersiz olduğu açıkça görülmektedir. Bununla birlikte köy halkının sorun ve taleplerinin

²⁰³ 7 Nisan 1924 Tarihli ve 68 Sayılı RG'de Yayımlanan 442 Sayılı Köy Kanunu Madde 13-14.

²⁰⁴ Gündüzöz, s. 130.

karşılanması ve hizmetlerin etkin şekilde sunulması için hizmette yerellik ilkesi gereğince köy idarelerinin mali ve idari kapasitelerinin artırılması ve doğrudan genel bütçe vergi gelirlerinden pay almaları bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesinde tek başına yeterli bir çözüm olmayacaktır. Buna ek olarak teşkilat yapısı güçlü olan en yakın ilçe ve il düzeyindeki yerel yönetim birimlerinin de köylere yönelik hizmet desteği sağlaması gerekmektedir.²⁰⁵ Bu destek zamanla ihtiyaçların çeşitlenmesine paralel olarak artırılarak bölgeler arası yaşam kalitesi farklılıkları azaltılmalıdır. Böylece dağlık alanların sahip olduğu içsel kaynak ve potansiyeller ile merkezi ve yerel yönetim kuruluşlarının köylere yönelik hizmetleri bu alanların kalkınmasında belirleyici faktörler haline gelecektir.

2.5.2.4. Mahalli İdare Birlikleri

Bir yerel yönetim biriminin mali olanaksızlıklar veya personel eksikliği gibi nedenlerle gerçekleştirilmede yeteriz kaldığı kolektif özellikteki hizmet ve görevlerin hayata geçirilmesi amacıyla en az iki yerel yönetim birimi tarafından işbirliği esasına dayalı şekilde oluşturulan ve Cumhurbaşkanı onayına tabi olan kamu tüzel kişisi “Birlik” olarak ifade edilmektedir.²⁰⁶ Mahalli idareler zamanla yerel düzeydeki ihtiyaçlarda meydana gelen artışın karşılanması amacıyla bir yandan gelirlerini yükseltmek ve çeşitlendirmek için çalışırken bir yandan da hizmet maliyetlerini düşürmek amacıyla birlikler oluşturma yoluna gitmektedir. Bu birlikler ülkemizde bölgeler arası dengesizliklerin azaltılması ve bölgesel kalkınmanın sağlanmasında diğer yerel yönetim birimlerinin yetersiz kaldığı alanlarda yerleşim birimlerinin etkin ve dengeli kalkınmalarını sağlamak için yerel kaynakları en kısa sürede harekete geçirmek ve kalkınma sürecine dâhil etmekle görevlidir.²⁰⁷

Çok çeşitli amaçlar doğrultusunda kurulabilen Birlikler 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu gereğince kuruluş amacını veya amaçlarını ve hangi alanlarda hizmet yürüteceğini açıkça belirtmesi gerekmektedir. Ayrıca bu kanun

²⁰⁵ Nazım Kartal ve Yılmaz Demirhan, “Yerel Hizmetlerin Kırsal Alanlara Götürülmesi ve Kent Belediyeciliğinden Alan Belediyeciliğine Geçiş: Bir Model Önerisi”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:13, 2015, s. 392.

²⁰⁶ Alaaddin Yüksel, “Yerel Yönetimler Birlikleri ve Vilayetler Hizmet Birliği”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt:5, Sayı:1, 1996, s. 41.

²⁰⁷ Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2009, ss. 383-384.

yerel yönetim birimlerinin kanunla düzenlenmiş tüm hizmetlerini yürütmeyi amaç edinen bir Birliğin kurulmasını da engellemiştir.²⁰⁸ Genel olarak bakıldığında, Birliğin üyesi olan yerel yönetim birimlerinin bulunduğu bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasını sağlamak amacıyla bölgesel kalkınma stratejileri oluşturmak; kolektif şekilde gerçekleştirildiğinde maliyetlerin azaldığı hizmetleri düzenlemek; uluslar arası toplantılarda üyeleri temsil ederek edinilen deneyim ve bilgiler doğrultusunda daha demokratik bir yerel yönetim sisteminin oluşmasına katkı sunmak; yol, içme ve sulama suyu, kanalizasyon ve elektrik altyapısı ile eğitim, sağlık ve din hizmetlerine yönelik yapıların inşası ve çöplerin toplanması ve yok edilmesi gibi hizmetlerin yerine getirilmesi Birliklerin görevleri arasında sayılmaktadır.²⁰⁹

Mahalli İdare Birlikleri arasında ülkedeki tüm belediye, il özel idaresi ve YİKOB teşkilatlarının doğrudan üye kabul edildikleri ve ülke genelinde örgütlendikleri iki birlik oluşturulmuştur.²¹⁰ Bunlar: Türkiye Belediyeler Birliği ve Vilayetler Hizmet Birliği'dir. Belediyelerin veya il özel idarelerinin üyeliği ile oluşturulan birliklerin dışında dağlık alan yerleşimlerine hizmet sunumunda önemli bir rol oynayan ve üyeleri arasında köy idarelerinin olduğu Köylere Hizmet Götürme Birlikleri de Birlik tipleri arasında gösterilmektedir. KHGB bir ilçe genelinde kendisine üye olan köy yerleşimlerinde içme ve sulama suyu, köy yolu ve kanalizasyon altyapısı gibi hizmetleri kendi bütçesini kullanarak hayata geçirmesinin yanı sıra merkezi yönetim birimleri ve il özel idareleri tarafından talep edilen yol, su, kanalizasyon ve elektrik hizmetlerini de gerekli mali kaynakların aktarılması şartıyla yerine getirmektedir.²¹¹

Kır-kent arasındaki dengesiz kalkınmanın azaltılmasında öncelikli hizmetler arasında yer alan bu altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve ülke genelinde yaygınlaştırılması amacıyla 2005 yılında hayata geçirilen KÖYDES Projesi ile ilçelerde örgütlü olan KHGB'nin kırsal alandaki önemi artmıştır. Temel uygulayıcı aktör olan KHGB, çalışmalarıyla sağlıklı ve bakımsız koşullarda yaşayan

²⁰⁸ 11Haziran 2005 Tarihli ve 25842 Sayılı RG' de Yayımlanan 5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu Madde 4.

²⁰⁹ Ahmet Ulusoy ve Tekin Akdemir, **Mahalli İdareler**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, ss. 322-323.

²¹⁰ 11Haziran 2005 Tarihli ve 25842 Sayılı RG' de Yayımlanan 5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu Madde 20.

²¹¹ 11Haziran 2005 Tarihli ve 25842 Sayılı RG' de Yayımlanan 5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu Madde 18.

köylülerin yaşam kalitelerinin artırılmasında önemli ilerlemeler elde etmiştir.²¹² Bu ilerlemelerin sağlanmasında katılımcı bir yaklaşımla köylerin Birlik yönetim kurulunda temsil edilmesi ve problemlerin doğrudan ifade edilebilmesinin rolü büyüktür.

2.6. DAĞLIK ALAN YERLEŞİMLERİNİN KALKINMASINA YÖNELİK BİR TEHDİT: EKOLOJİK EMPERYALİZM

Dağlık alan yerleşimlerinde kalkınmanın sağlanması ve sürdürülebilir kılınmasında, içsel(endojen)/yerel dinamiklerin/kaynakların kullanılması ve bu kaynakların kamu-özel-sivil kuruluşların ve yerel halkın işbirliği ile oluşturulan stratejiler doğrultusunda yönetilmesi ve yatırıma dönüştürülmesi gerekmektedir. Dağlık alan kalkınmasının en temel unsurları olan beşeri ve doğal kaynakların korunması bu açıdan önem arz etmektedir. Bu duruma karşılık çok uluslu şirketler ile ulusal düzeyde işbirliği içerisinde oldukları özel sektör temsilcileri dağlık alanlardaki su, toprak, tohum, biyoçeşitlilik, gıda, maden, orman vb. gibi kaynaklar üzerinde emperyalist (sömürgeci) bir yaklaşımla hâkimiyet kurmak istemektedir. Temelde kar maksimizasyonu ve merkezi devletlerin (Batı Avrupa ve Amerika) taleplerinin giderilmesinde çevre devletlerden (Afrika ve Asya ülkeleri) kaynak aktarımını amaçlayan bu süreç aynı zamanda çevre üzerindeki baskılar ile ekosistem tahribatına ve habitatların yok olmasına da yol açmaktadır. Bütün bu kaynakların maddi bir değere konu olmasını (metalaştırılmasını) hedefleyen bir anlayış olan emperyalizmin bu türüne ekolojik emperyalizm adı verilmektedir.²¹³ Geçmişte emperyalizmin sosyal, politik ve ekonomik yapılar üzerinden gerçekleştirdiği makro iktidar (karar alma ve yönetme) süreçleri, zaman içerisinde dönüşerek dağlık (kırsal) alan yerleşiklerinin yaşam sahası üzerindeki hâkimiyetini (mikro iktidarı), yani toprak, hava, su, gıda kaynakları ile olan ilişkisini de kapsayacak şekilde genişlemiştir.²¹⁴ Böyle bir kapsayıcılığa sahip bir kavramın yalnızca emperyalizm olarak ifade

²¹² Taner Tengir, “Kırsal Kalkınmada Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin ve İl Özel İdarelerinin Rolü ve Önemi, Yozgat İli Çekerek İlçesi Örneği” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2010, s. 47.

²¹³ Hakan Reyhan, “Ekolojik Emperyalizm Kuramına Giriş: Biyopolitik Bir Kavramsallaştırma”, **Memleket Siyaset Yönetim Dergisi**, Cilt:5, Sayı:14, 2010, (Giriş), ss. 64-65.

²¹⁴ Michel Foucault, **İktidarın Gözü**, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 110.

edilmesinin doğru olmayacağı açık olduğundan ekolojik emperyalizm şeklindeki isimlendirme tercih edilmiştir.

Ekolojik emperyalizm yalnızca dağlık alanlardaki su, toprak, gıda, maden, tohum gibi kaynakların metalaşmasını, sömürülmesini veya değişime uğratılmasını (GDO) değil, aynı zamanda bu alanlarda yaşayan ve üreten yerleşiklerin emeklerinin değersizleştirilmesini de içermektedir. Böylece dağlık alanlardaki doğal kaynakları sömürülen yerleşiklerin kendileri de ucuz iş gücü olarak değerlendirilmekte ve köleleştirilmeleri için çaba gösterilmektedir. Bu bakımdan ekolojik emperyalizm, ulus ötesi şirketler ve ulusal işbirlikçiler vasıtasıyla dağlık alan yerleşimlerindeki hem doğal kaynakların hem de beşeri kaynakların baskı altına alınarak (sömürülerek) yönetilmesi şeklinde ifade edilebilmektedir.²¹⁵

Çevre disiplinleri içerisinde incelenmekte olan ekolojik emperyalizm kavramını bugünkü anlamıyla kullanan ve bu yüzden öncüsü olarak görülen isim Alfred Crosby' dir. Crosby 15. ve 16. yüzyıllarda coğrafi keşifler ile ayak basılan yeni kara parçalarındaki (özellikle Amerika üzerinde durmaktadır) yerli ekosistemlerin ve kaynakların sömürülerek merkez ülkelere taşındığını ve hakimiyet sağlamak amacıyla sömürge ülkelerde oluşturulan yerleşimlere yönelik göçlerde kişiler ile birlikte sadece çeşitli bitki ve hayvanların götürülmediği ayrıca yerli halkın dirençli olmadığı hastalıkların da taşınmalarıyla ölümlerin yaşandığını, ekosistemlerin zarar gördüğünü ve yerlilerin kalıtsal özelliklerinin değiştiğini belirterek ilk ekolojik emperyalist uygulamaların bu şekilde başladığını belirtmiştir.²¹⁶

Kavram her ne kadar çevre ile ilişkilendirilse de kişinin tüm yaşamı üzerinde tahakküm kurmasından dolayı disiplinlerarası bir alana hitap etmektedir. 20. yüzyılın son çeyreğinde literatürdeki yerini alan kavramın yalnızca çevre bilimleri üzerinden incelenmesinin yeterli olmayacağı düşüncesinin gelişmesi ile birlikte kavrama yönelik değerlendirmeler ekonomik, sosyal ve politik bakış açıları üzerinden zenginleştirilmiştir.²¹⁷ Özellikle siyaset biliminin bu dönemdeki inceleme odaklarından olan biyoiktidar ve biyopolitika kavramlarının da disiplinlerarası iktidar

²¹⁵ Hakan Reyhan, **Ekolojik Emperyalizm-Gıdaya Tahakkümün Biyopolitiği**, Alter Yayınları, Ankara, 2012, (Gıda) s. 171.

²¹⁶ Alfred Crosby, **Ecological Imperialism: The Biological Expansion of Europe 900-1900**, Cambridge University Press, Melbourne, 1991, ss. 197-198.

²¹⁷ Reyhan, Gıda, s. 156.

ilişkilerini ele alıyor oluşu, ekosistemin yanı sıra gerek kişisel gerekse toplumsal hayat üzerinde iktidar oluşturma çabasında olan ekolojik emperyalizm kavramının kapsayıcı şekilde irdelenmesine neden olmuştur.²¹⁸ Günümüzde devletlerle ilişkiler kuracak kadar büyüyen ve devletler üzerinde baskı oluşturabilecek kadar güçlenen çok uluslu şirketler ile küresel tekeller, dünya genelinde su, toprak, maden, tohum ve biyoçeşitlilik gibi kaynaklar açısından zengin ve verimli sahalarda ve burada yaşayan insanlar üzerinde zorbalığa dayalı bir hâkimiyet inşa etmiştir/etmektedir. Bu sınırsız hâkimiyet alanı somut bir biyoiktidar örneğini karşımıza çıkarmaktadır.

Kar maksimizasyonu sağlamak amacıyla hareket eden ulus ötesi şirketler tarımsal ürün alım fiyatları üzerindeki tasarruflarını düşük tutarak, emeği değersizleştirmekte ve dağlık (kırsal) alan yerleşiklerinin yoksullaşmasına yol açmaktadır. Hem doğal kaynakları hem de insan emeğini sömüren bu yaklaşım, yaşamını toprak, su, orman gibi temel kaynaklar üzerinden sağlayan yerleşikleri yoksulluğa ve açlığa mahkûm etmektedir. Yoksullaşan yerleşiklerin kendi yaşam alanlarında yer alan doğal kaynakları koruma bilinci zayıflamakta ve dolayısıyla bu ekosistemler müdahaleye (sömürüye) açık bir hale gelmektedir. Böylece dağlık alan yerleşiklerinin yoksullaşması ile ekosistem üzerindeki bozulma birbirini tetikleyen girift bir döngü halini almaktadır.²¹⁹ Dağlık (kırsal) alanlarda yoksulluğun kronikleşmesiyle birlikte ilk olarak ekim ve dikim yapılan arazi miktarını azaltan yerleşikler sonraları maliyetleri dahi karşılamayan ürünlerin tarımına son vererek düşük maliyetli ürünleri tercih etmekte, en son çare olarak da dağlık (kırsal) alanların temel ekonomik faaliyetlerine yabacılaşarak toprağı terk etmektedir. Bu karar aynı zamanda çok uluslu şirketlerin tarımsal araziler üzerindeki hâkimiyetinin genişlemesine ve toprağın (gıdanın) ticarileşerek verimliliğini kaybetmesine de yol açmaktadır.²²⁰

Ekolojik emperyalizmin 20. yüzyılın son çeyreğinde gündeme gelmesinde aynı dönemde dünya ekonomik sisteminde meydana gelen önemli değişimler de etkilidir. 1970’li yıllardaki ekonomik kriz sonrasında son bulan devlet

²¹⁸ Judith Revel, **Michel Foucault: Güncelliğin Ontolojisi**, çev. Kemal Atakay, Otonom Yayınları, İstanbul, 2005, s. 145.

²¹⁹ Fikret Başkaya, **Çığrından Çıkmuş Bir Dünya**, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara, 2006, ss. 333-334.

²²⁰ Deborah Fayh Bryceson, “Güney Sahra Afrikası’nda Yok Olmaya Yüz Tutan Köylü Sınıfı ve Küresel Gıda Krizi”, **Monthly Review Dergisi**, Sayı:22, 2010, s. 202.

müdahaleciliğine dayanan ekonomik yapının yerine 1980’lerde uygulamaya konulan neo-liberal ekonomik politikalar çok uluslu şirketlerin önünü açan, yatırım ve faaliyetlerinde onları teşvik eden bir anlayışı içermektedir. Neo-liberalizm ile devletin ekonomik alan da dâhil olmak üzere birçok alandaki rolü önemli oranda azaltılarak özel sektörün ön plana çıkarılması amaçlanmış ve bu kapsamda dünya genelinde özelleştirmeler teşvik edilmiştir. Bu dönüşüm içerisinde ülkelerin dağlık (kırsal) alanlara yönelik bakış açıları da belirginleşmiştir: Yerel halkın ekonomik faaliyetlerine (örn. tarım) yönelik devlet destekleri azaltılmış buna karşılık çok uluslu şirketlerin bu alanlardaki kaynaklara erişmesinde diğer tüm alanlarda olduğu gibi kolaylıklar sağlanmıştır. Bu kolaylıklar, devletler üzerinde etkili olan AB, Dünya Bankası (DB), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşların politika ve programları vasıtasıyla gerçekleşmiştir.²²¹

Bu dönüşümün Türkiye’deki yansımaları da tıpkı uluslararası alandaki ile aynı döneme denk gelmektedir. 24 Ocak 1980 kararları ile benimsenen neo-liberal ekonomik politikalar, daha sonra yapılan anayasa ile hukuki bir zemine kavuşmuştur. Devletin kırsal alandaki rolünün küçülmesi öncelikle tarım ve hayvancılıkta etkisini göstermiştir. Bu alanlarda hizmet veren ve piyasa üzerinde düzenleyici hamleler geliştirebilen Kamu İktisadi Teşebbüslerin (KİT) kimilerinin özelleştirilmesi kimilerinin ise kapatılması veya etkisizleştirilmesi sonrasında tarım ürünlerindeki fiyat tamamen piyasa mekanizması ile belirlenmiş ve devletin KİT’ler (TMO, YEMSAN, ÇAYKUR vb.) vasıtasıyla gerçekleştirdiği destekleme alımları ve diğer sübvansiyonlar son bulmuştur. Ayrıca üretim maliyetlerinde yaşanan artış ile birlikte yerleşiklerin topraktan uzaklaşma süreci hızlanmıştır. Devletin desteklemeyi bıraktığı ve dağlık alan yerleşiklerinin terk ettiği bu topraklar çok uluslu şirketlerin tarım sahalarına dönüşmüştür. Devletin desteğini ve korumasını alan bu şirketlerin dağlık alan yerleşimlerinde tarımsal üretim üzerindeki hâkimiyetleri 20. yüzyılın sonu itibarıyla IMF ve DB ile yapılan anlaşmalar doğrultusunda artmıştır. Bu hâkimiyet dağlık alanlardaki kaynaklar ve yerleşikler üzerinde baskı oluşturarak 2010 yılına kadar yaklaşık 2 milyon kişinin topraklarını terk etmesine neden

²²¹ Eylem Sayın ve Nesrin Çobanoğlu, “Türkiye’de Kırsal Alan Yönetimi: Biyoetik ve Biyopolitik Bir Değerlendirme”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:10, 2017, s. 550.

olmuştur.²²² Bunun yanı sıra 21. yüzyıla birlikte devlet tarımsal ürünlerdeki destekleme alımının, düşük faiz oranlı tarım kredilerinin ve maliyet yükünü hafifletecek gübre, tohum, ilaç ve yakıt desteğinin yerine tarımda yalnızca toprak sahibine verilen ve üretimin geliştirilmesi amacına yönelik olmayan doğrudan gelir desteğini (tarla parası) uygulamaya başlayarak toprakla uğraşan kişilerin (üreticilerin) tembelleşmesine ve tarımsal üretiminin azalmasına yol açmıştır.²²³

Dünya üzerindeki canlı yaşamının devamlılığında yerine kullanılabilecek herhangi bir eşdeğeri olmayan ve dağlık alanlardan kaynağını alan suyun enerji ihtiyacı neden gösterilerek borulara hapsedilmesi ve bu şekilde suyun çevresinde oluşan canlı yaşam alanlarının yok edilmesi ekolojik emperyalist uygulamaların bir diğer örneğidir. Türkiye’de yapımı devlet tarafından desteklenen ve çoğu zaman “ÇED Gerekli Değildir” kararları ile önündeki engeller temizlenen çok uluslu su ve enerji tekelleri ve bunların yerel ortaklarının sahip olduğu HES’ler habitatların yok olmasına ve suyun ticarileşmesine neden olmaktadır.²²⁴ Neo-liberal anlayış gereği birçok alanda küçülen devlet, yatırım alanlarında kar odaklı özel sektörü teşvik etmekte ve 2019 yılı öncesindeki rakamlarla 644’ü faaliyet halinde, 55’i yapım aşamasında ve 554’ünün yapımına henüz geçilmemiş olan HES’ler²²⁵ ile dağlık alanlardaki yerleşiklerin yaşamlarının ve tarım-hayvancılık faaliyetlerinin baskı ve tehdit altına alınmasına göz yummaktadır.

Devlet HES yatırımları için gösterdiği bu ilginin bir benzerini de maden ve taş ocakları için göstermektedir. Özellikle dağlık alanlarda özel sektörün yapacağı yatırımlara çevresel hassasiyetleri ve insan yaşamını gözetmeden kamusal yarar bahanesiyle rahatlıkla onay veren kamu idaresi bu yatırımların hayata geçirilmesi aşamasında da bürokratik mesafeleri kısaltarak kolaylık sağlamaktadır. Bu duruma en somut örnek 2002 ile 2013 yılları arasında onay verilen ocak sayısının 85 bini bulması olarak gösterilebilir.²²⁶ Kar amaçlı hareket eden maden şirketlerinin maliyeti düşük ve verimin yüksek olduğu yöntemleri tercih etmesi ile bu alanlardaki maden

²²² Necdet Oral, “Neo-liberal Politikaların 2000’li Yıllarda Tarıma Yansımaları”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Sayı:93, 2010, s. 19

²²³ Sayın ve Çobanoğlu, s. 551.

²²⁴ Murat Yaman ve Fatih Haşıl, “Türkiye’deki Hidroelektrik Santrali (HES) Uygulamalarına Çevre Açısından Bakış”, **Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi**, Sayı.5, 2018, s. 154.

²²⁵ Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2018, s. 48.

²²⁶ Serkan Ocak, “ÇED Muafiyeti Taş Ocağı Sayısını Patlattı”, **Radikal**, 03.03.2013, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/ced-muafiyeti-tas-ocagi-sayisini-patlatti-1123597/>, (02.04.2019).

arama ve çıkarma çalışmaları doğal ve beşeri kaynaklara zarar veren faaliyetlere dönüşmektedir. Örneğin dağlık alanlarda açılan taş ocaklarında patlatma yöntemi ile taş elde edilmesi bölgedeki yer altı sularının akış yönlerinde sapmalara neden olarak buradaki yerleşiklerin gerek yaşamlarında gerek de tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde büyük zararlara yol açmaktadır. Ayrıca çalışmalar esnasında meydana gelen yoğun toz bulutları hava kirliliği yaratarak halk sağlığını tehdit etmekte ve çevre bölgelerdeki tarımsal ve bitkisel ürün verimliliğini de olumsuz yönde etkilemektedir.²²⁷

Ekolojik emperyalizmin gelişimine yol açan neo-liberal yaklaşım ve politikalar Türkiye’de karar alıcı mekanizmaları dağlık (kırsal) alan yerleşikleri aleyhine birtakım yasal düzenlemeler gerçekleştirme konusunda da etkilemektedir. Çok uluslu şirketlerin ülke genelinde yapacakları yatırımları teşvik etme amacıyla hayata geçirilen yasal düzenlemeler dağlık alan kalkınmasına engel oluşturmakta ve bu alanlar üzerinde iktidar baskısı yaratmaktadır. Örneğin; 5553 sayılı Tohumculuk Yasası gereğince üreticilerin yerel tohum ticareti yapmaları yasaktır. Aksi halde hareket eden üreticilere para cezası verilmektedir. Ticareti yapılacak tohumun mutlak olarak sertifikalandırılmış olması gerekmektedir. Bir tohumun sertifikalandırılması için yıllar içinde özelliklerinde herhangi bir değişimin yaşanmaması ve tohumdan üretilen ürünün her defasında aynı şekilde olması koşulu düzenlenmiştir. Bu yüzden ancak biyoteknolojik yöntemlerle üretilen tohumların ticareti söz konusu olabilmektedir. Tohumları kayıt altına alma yetkisi de yine bu biyoteknolojiye sahip olan çok uluslu şirketler tarafından yapılabilmektedir. Satışı gerçekleştirilen hibrit tohumların en önemli özelliği ise bir defaya mahsus kullanılabilmesidir. Böylece aynı tohumdan ikinci yıl verim alınamayarak üretici ve dolayısıyla yerli tarım bu tekellere bağımlı hale getirilmektedir.²²⁸

Bu değerlendirmeler doğrultusunda Türkiye’de dağlık alanların önemsenmediği, buradaki yerleşiklerin kaderine terk edildiği ve kaynakların piyasa rekabeti doğrultusunda şirketler eliyle yok edildiği intibası oluşmaktadır. Doğal kaynakların ticarileşmesi sonucunda yoksullaşan ve topraklarını terk eden üreticiler kalabalık kent çeperlerine göç ederek buralarda tüketici konumunda hayatlarına

²²⁷ Özlem Güvemli, “Taş Ocaklarının Telifisi Yok”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 2015, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cevre/192029/Tas_ocaklarinin_telifisi_yok.html, (02.04.2019).

²²⁸ Reyhan, Gıda, ss. 347-348.

devam etmektedir. Böylece dağlık alanlardaki kaynaklar üzerinde tek söz sahibi haline gelen gıda-tarım-su şirketleri artan kent nüfusunun beslenmesinde tekel haline gelerek ülkeler üzerindeki tahakkümünü (biyoiktidarını) gerçekleştirmektedir. Büyük kent kitlelerini kendisine bağımlı hale getiren biyoiktidar, biyopolitik kontrolünü ise açlık ve su kıtlığı korkusuyla sağlayacaktır.

Dağlık (kırsal) alanlarda başlayarak ilk kez buradaki yerleşikleri etkileyen ve birbirini tetikleyen çevresel bozulma ve yoksullaşma süreci bir süre sonra kentsel alanlara yayılmaktadır. Yani kırsal sorunu büyüterek kentin sorunu haline gelmektedir. Bu yüzden sorunun çözümüne de yine dağlık (kırsal) alanlardan başlanmalıdır. Devlet bu alanlardaki doğal ve beşeri kaynakları koruyarak hareket etmeli, özellikle doğal kaynaklar üzerindeki tasarruf yetkisini bir başkasına vermemelidir. Özellikle tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde daima yol gösterici ve denetleyici bir rol üstlenmeli ve üreticiyi bu faaliyetlere teşvik edecek desteklemeleri hayata geçirmelidir. Kooperatifleşmeyi destekleyerek dağlık (kırsal) alanda örgütlenmeyi teşvik etmelidir. Şirketlere karşı yerel üreticiyi koruyan ve ezdirmeyen bir tutum içerisinde olmalı ve bu tutumunu yasal düzenlemeler üzerinden somutlaştırarak kararlı bir şekilde uygulamalıdır (Örneğin yerel tohum üreticilerini destekleyerek satışına izin vermek gibi). Maden ve taş ocakları ile ilgili bir projede öncelikle yerel halka danışılmalı yapılacak yatırımın dağlık alanlardaki yerleşim sahalarına, su kaynaklarına, orman ekosistemine ve tarım alanlarına zarar vermeyecek bir uzaklıkta olması sağlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki kamu yararı, dağlık alanlarda yapılan HES ve taş ocakları gibi projelerle ve buralarda sağlanan istihdam olanaklarıyla değil, ekosistemi ve tarım-hayvancılık sektörünü gözetten uygulamalarla sağlanacaktır. Ayrıca dağlık alanların yönetiminde buradaki kaynakların korunarak kullanılması amacına hizmet edecek strateji ve eylemleri belirlemek ve uygulamakla görevli kamu-özel-sivil kuruluşlar ile yerel halkın katılımı doğrultusunda oluşturulacak yönetim mekanizmalarına da ihtiyaç vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİF DAĞI YERLEŞİKLERİNİN YAŞAM KALİTESİ ANALİZİ

3.1. DAĞLIK ALAN YERLEŞİKLERİNİN YAŞAM KALİTESİNİN TESPİTİ

Günümüzde çağdaş toplumlarda bireylere yönelik nitelikli bir yaşam tesis edilme çabası, lüks bir ihtiyacın karşılanması olarak değil, temel düzeydeki bir hakkın siyasetçiler ve idareciler tarafından teslimi olarak değerlendirilmektedir. Bu bakımdan kentlere oranla az gelişmişliğin ve yoksulluğun yaygın olarak görüldüğü dağlık alanlardaki yerleşimlerde yaşam kalitesinin iyileştirilerek bölgesel kalkınmanın sürdürülebilir kılınması yönetsel bir görev niteliği kazanmaktadır. Yönetişim felsefesi odaklı belirlenen kalkınma strateji ve eylemlerinin dağlık alanlardaki yerleşiklerin yaşam kalitelerinde ne gibi bir değişime neden olduğu birçok gösterge üzerinden yapılacak ölçümlerle anlaşılabilir.²²⁹

Yalnızca sosyal bilimlerdeki disiplinler için değil aynı zamanda sağlık bilimlerindeki ve fen bilimlerindeki disiplinler için de bir çalışma konusu olma niteliğindeki yaşam kalitesinin, hitap ettiği bu alanlar göz önüne alındığında kavramın açıklanmasına yönelik yapılan tanımlamaların çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Temelde bireyin yaşadığı çevrede ihtiyaç duyduğu hizmetlerden faydalanma derecesini ve bu hizmetlerin birey üzerinde yarattığı beğeni ve tatmin duygusunu ifade eden yaşam kalitesi, farklı parametreler üzerinden tespit edilmektedir.²³⁰ Bu parametreler yaşam kalitesi ölçülen coğrafyadaki doğal ve beşeri özelliklere ve kültürel yapıya göre değişmektedir. Bu açıdan evrensellik yüklenebilecek bir yaşam kalitesi ölçüğü yoktur.²³¹

Dağlık alanlardaki yerleşiklerin yaşam kalitelerinin geliştirilmesi sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve mekânsal boyutlardan hareketle gerçekleştirilecek

²²⁹ Ozan Hovardaoğlu, “Kırsal Kalkınma, Yaşam Kalitesi ve Yakın-Kırsal: Türkiye’de Kırsal Kalkınma Stratejileri İçin Bir Kavramsal Çerçeve Önerisi”, **TUCAUM VII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ankara üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 18-19.10.2012, s. 291.

²³⁰ Hülya Turgut Yıldız, “Kentsel Yaşam Kalitesi: Kuram, Politika ve Uygulamalar”, **Mimarlık Dergisi**, Mayıs-Haziran 2007, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1325>, (04.04.2019).

²³¹ Sanjoy Mazumdar, “Sense of Place Conciderations For Quality of Urban Life”, **International Conference on Quality of Urban Life Proccedings Book**, İTÜ Urban Environmental Planning and Research Center, İstanbul, 3-5.12.2003, s. 94.

kalkınma hamleleri ile mümkün olacaktır. Dağlık alanlardaki yerleşimlerde doğal kaynakların ve kültür tabiat varlıklarının korunmasının, altyapının, ulaşımın, iletişim ağının, konut kalitesinin, sağlık ve eğitim hizmetlerinin, tarım ve hayvancılık faaliyetlerine yönelik desteklerin ve güvenlik talebi gibi birçok hizmetin karşılanması ve geliştirilmesinde kentsel alanlardaki yaşam standartlarının temel alınması ve daha önemlisi bu standartların yaygınlaştırılarak tüm dağlık alan yerleşiklerinin eşit şekilde faydalanması hedeflenmelidir. Ayrıca yaşam alanlarını ilgilendiren konularda yerleşiklerin karar alma süreçlerine aktif katılımını sağlayacak araçların oluşturulması (köy ve mahalle konseyleri gibi) ve yönetim süreçlerini denetleyebilmeleri, hem dağlık alanların kalkınmasına hem de yaşam kalitelerinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Hemşehrilik bilincinin gelişmesi ve yerel düzeyde katılımcılığın önemi dikkate alındığında dağlık alan yerleşiklerinin kendi yaşam alanlarına sahip çıkma ve yaşam kalitelerini geliştirme çabası demokrasinin içselleştirilmesini sağlayacaktır. Çeşitli alanlardaki ortak ihtiyaç ve problemlerin çözümünde örgütlenme yoluna gidilmesi (dernek ve kooperatifleşmenin teşvik edilmesi) hem toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında hem de kendi çıkar ve haklarının korunmasında daha etkin bir tutum sergilenmesine yol açacaktır. Dağlık alan yerleşiklerinin elde ettikleri gelir seviyesi ile işsizlik sorunu yaşam kalitesindeki temel göstergeler arasında olup bu alanlardaki esas geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılıktan sağlanan gelirin ne ölçüde yeterli olduğu da yaşam kalitesi ile ilgili önemli veriler arasındadır.²³²

Dağlık alan yerleşimlerindeki yaşam kalitesi yerleşikler için bireysel ve toplumsal ölçekte sağlıklı ve sürdürülebilir bir yaşam alanının oluşturulması ile gelişebilecektir. Sağlıklı ve sürdürülebilir yaşam alanı ile anlatılmak istenen ise, kendi kendini yeniden üretebilen (tarım ve hayvancılık dışında ekonomik değerler yaratabilen), nüfus artışlarını kontrolü altında tutabilen, doğal kaynaklarını koruyarak kullanan, ekosistem dengesini sağlayan, temel ihtiyaçlarını (gıda, su, ev, istihdam vb.) karşılayabilen, eğitim, sağlık, ulaşım ve güvenlik hizmetlerini etkin şekilde yürüten, kültürel ve tarihi alanlarını koruyabilen, yerel sorunlara karşı çözümde ortaklığı sağlayacak aktif katılım mekanizmalarını oluşturabilen yerleşimlerdir.²³³ Bu

²³² Cevat Geray, "Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler", **Türk İdare Dergisi**, Sayı:421, 1998, ss. 327-329.

²³³ Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, 8.Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2010, ss. 228, 230-231

gelişimi gösteremeyen yerleşimlerde yaşam kalitesi daima düşük bir seyir izlemekte ve bu durum özellikle yoksullaşmayı tetiklemektedir. Zamanla artan bölgeler arası eşitsizlikler neticesinde ise, yoksullaşan bireyler topraklarını terk ederek yoğun nüfusa sahip kent varoşlarına göç etmekte ve böylece üretici iken tüketici haline gelmektedir.

Dağlık alanlara yönelik gerçekleştirilecek bölgesel kalkınma hamleleri arasında dağlık yerleşimlerdeki yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi, önceliği olan hedeflerden birisi olarak planlanmalıdır. Bu iyileştirmeyi sağlayacak kalkınmanın sadece ekonomik boyuttan ibaret olmaması; sosyal, politik, kültürel, çevresel, yönetsel vb. birçok alanı düzenleyen strateji ve eylemlerden meydana gelmesi gerekmektedir. Ayrıca bu strateji ve eylemlerin yerleşiklerin yaşam kalitelerinde dikkate değer gelişmeler sağlaması da kalkınma için olmazsa olmaz koşullardandır. Kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ise, demokratik yaşam koşullarının oluşturulması ve yaşam kalitesini geliştirecek yatırım ve hizmetlerin gerçekleştirilmesi gelecek süreçte amaç olarak kabul edilmelidir.

3.2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Araştırmanın konusu, İzmir ili sınırları içerisinde yer alan Nif Dağı'ndaki dağlık alan yerleşiklerinin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam standartlarını ve kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyeti ölçmek ve elde edilen bulguların bölgesel kalkınma kapsamında analizini gerçekleştirmektir. Bu açıdan araştırma, dağlık alan yerleşiklerinin yaşam kalitesi ile bu alanlarda ihtiyaç duyulan bölgesel kalkınma politika ve stratejilerinin belirlenmesini İzmir – Nif Dağı örneği üzerinden konu edinmektedir.

Araştırmanın amacı ise, İzmir – Nif Dağı'ndaki yerleşiklerin mevcut yaşam kalitelerinin ve hizmetlerden duyulan memnuniyet düzeylerinin tespiti ile bunların geliştirilmesinde ve ortaya çıkan problemlerin çözümünde öneriler sunmak ve bu alanlarda bölgesel kalkınmaya yönelik geliştirilecek etkin kamu politikalarına katkı sağlamaktır. Araştırmada aynı zamanda dağlık alan yerleşimlerinde kalkınmayı sağlayacağı düşünülen bölgesel kalkınma teorisinin de sınanması mümkün olacaktır. Ayrıca doğal ve beşeri kaynaklara sahip olan ve stratejik bir önem arz eden dağlık

alanların etkin şekilde yönetilmesinde bu kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması için korunarak kullanılması ve yerleşiklerin ekonomik, sosyal, kültürel bakımdan yaşam kalitelerinin artırılması ihtiyacı vurgulanacaktır.

3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tez konusunun araştırılmasında tercih edilen yöntem, karma araştırma yöntemidir. Bu yöntem hem nicel hem de nitel verilerin bir araya getirilmesi sonrasında bulguların analizi ve yorumlanmasını içeren bir yaklaşımdır. Başka bir anlatımla, aynı araştırmadaki bir probleme yönelik çözüm önerilerinin üretilmesinde tek bir yöntem yerine iki farklı araştırma yönteminin (gerek nicel gerekse nitel araştırma yöntemlerinin) birleştirilmesi sonucu oluşan yöntem olarak tanımlanmaktadır.²³⁴ Karma araştırma yönteminin tercih edilmesindeki nedenler; tek bir yöntemden elde edilecek bulgulardaki yetersizliklerin giderilerek araştırmanın tutarlılık ve güvenilirlik derecesini artırması; daha kapsamlı ve açıklaması kolay analizler gerçekleştirilmesine fırsat tanınması; elde edilen bulguların iki farklı yöntemce denetlenmesiyle araştırmanın gerçekçi sonuçlara erişebilmesini sağlaması olarak sıralanabilmektedir.²³⁵

3.3.1. Araştırma Evreni ve Örnekleme

Araştırma evreni Nif Dağı ve dağlık alanı kapsamında yer alan toplam 8 adet mahalle yerleşimi ve burada yaşamını sürdüren yerleşiklerden meydana gelmektedir. Araştırma sahası içerisindeki bu 8 adet mahallenin ADNKS verilerine göre 2018 yılındaki toplam nüfusu 6184 kişiden oluşmaktadır (Tablo 4). Bu denli yüksek bir sayının araştırma kapsamına alınması olanaksız olduğundan dolayı araştırmaya uygun örneklem metotları tercih edilerek yeterli sayıda örneklem seçilmiş ve bu bireylere anket uygulaması yapılmıştır.

²³⁴ Tuba Gökçek ve diğerleri, “2003-2012 Yılları Arasında Türkiye’de Karma Araştırma Yöntemi ile Yapılan Eğitim Çalışmalarının Analizi”, **International Journal of Social Science**, Sayı: 6, 2013, s. 437.

²³⁵ Selen Butgel Tunalı ve diğerleri, “Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemlerinin Bir Arada Kullanılması Karma Araştırma Yöntemi”, **eKurgu Dergisi**, Cilt:24, Sayı:2, 2016, ss. 107-108.

Örneklemin belirlenmesinde 10 bin kişiden oluşan bir evren içerisinde %95 güvenilirlik oranıyla 370 kişinin yeterli olacağı bilgisi²³⁶ dikkate alınarak araştırmadaki 6184 kişiden oluşan evrenden 390 kişiye anket uygulanmasına karar verilmiştir. Örnekleme oluşturan 8 mahalledeki toplam 390 kişi rastlantısal (tesadüfi) örneklem metodu ile belirlenmiştir. Bu metoda göre evrendeki her bir kişinin örnekleme yer alma şansı eşittir.²³⁷ Araştırmanın bu metod üzerinden yürütülmesindeki amaç da herhangi bir yanlılığa ve yönlendirmeye fırsat vermeden kişilerin seçilmesinde eşit şansa sahip olmaları gerektiği düşüncesidir.

Mahallerde uygulanması planlanan anket sayısının belirlenmesinde 2018 yılı nüfus verileri dikkate alınmıştır. Buna göre ADNKS verilerinde nüfusu 500 kişiye kadar olan mahallelerde 40 anket, 501 ile 1000 kişi arasında olan mahallelerde 50 anket, 1001 ve üzerinde nüfusun var olduğu mahallelerde ise 60 anket yapılması kararlaştırılmıştır. Aşağıdaki tablo 4'te mahallelerin 2018 yılı nüfus verileri ve buna bağlı uygulanan anket sayıları gösterilmiştir.

Tablo 4: Anket Yapılan Mahallelerin 2018 Yılı Nüfus Verileri ve Anket Sayıları

İlçe	Mahalle	Nüfus (2018 yılı)	Anket Sayısı
Buca	Kırıklar	1734	60
Buca	Kaynaklar (Merkez Mahalle)	1318	60
Buca	Doğancılar	256	40
Kemalpaşa	Kızılüzüm	742	50
Kemalpaşa	Vişneli	608	50
Kemalpaşa	Nazarköy	339	40
Bornova	Gökdere	396	40
Torbalı	Dağkızılca	791	50
Toplam		6184	390

²³⁶ Remzi Altunışık ve diğerleri, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 2010, s. 135.

²³⁷ Aysel Aziz, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri**, 10. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 51.

3.3.2. Veri Toplama Yöntemi

Tezin alan araştırmasında kullanılan nicel ve nitel veriler anket, görüşme ve gözlem metotları ile elde edilmiştir. Birincil verilerin toplanmasında anket yöntemi ile mahallede yaşan bireylere yönelik istatistikî veriler elde edilerek, bireylerin kişisel görüş, tutum ve davranışlarının tespiti hedeflenmiştir. İkincil veriler ise kamu kurumlardan ve araştırma alanı ile ilgili literatürdeki diğer çalışmalardan sağlanmıştır. Yüzyüze iletişim tekniği kullanılarak uygulanan anketler Nisan 2019-Mayıs 2019 tarihleri arasında 25 günde tamamlanmıştır. Anket formu demografik (olgusal), sosyo-kültürel ve ekonomik soruların yanı sıra kalkınmaya yönelik gelecek perspektiflerin ve kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyetin belirlenmesine yönelik verilerin toplanmasının amaçlandığı 39 adet sorudan oluşmaktadır. Sorular arasından kamu hizmetlerini konu edinen 14 soru beşli likert ölçeği kullanılarak diğer sorular ise kapalı ve yarı kapalı uçlu sorular ile birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği sorular şeklinde hazırlanmıştır. Araştırmada incelenen konunun birden fazla boyuta sahip olması farklı soru tiplerinin kullanılmasını gerekli kılmıştır.

Şekil 1: Alan Araştırmasında Gerçekleştirilen Anket Uygulamaları

Anket sorularının dışında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile de araştırma kapsamındaki bilgiler detaylandırılmıştır. Görüşme tekniğinin tercih edilme sebebi, bu tekniğin önceden hazırlanmış sorulara verilen cevaplar üzerinden yeni sorulara ve bilgilere ulaşılması noktasında esneklik sağlamasıdır. 6 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu, anketten elde edilen verilerin daha verimli biçimde yorumlanmasında kullanılmıştır. Anketle yeterli bilgi elde edilemeyeceği düşünülen alanlarda görüşme tekniği ile eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu durum aynı zamanda araştırmanın tek bir veri toplama tekniği ile sınırlı kalmasının da önüne geçmiştir (Şekil 2).

Şekil 2: Alan Araştırmasında Gerçekleştirilen Görüşmeler

Araştırmada anket ve görüşmeler ile paralel şekilde gözlem yöntemine de başvurulmuştur. Anket ve görüşmelerden elde edilen bilgilerin denetlenmesinde gözlem yöntemi ile araştırma sahasındaki yerleşiklerin günlük uğraşları, dağlık

alanla olan ilişkileri ve yerleşim alanlarının özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda çok sayıda fotoğraf çekilerek mahallelere göre sınıflandırılmış ve seçilen kimi fotoğraflar araştırmanın zenginleştirilmesi için tez metnine dâhil edilmiştir.

3.3.3. Veri Analiz Yöntemi

Anket uygulamasından elde edilen veriler IBM SPSS Version 20.0 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve bu program yardımıyla tablolaştırılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda frekans ve çapraz tablolar oluşturularak bulgular yorumlanmıştır. Ayrıca ankette likert ölçeği ile hazırlanan ve katılımcıların kamusal hizmetlerden memnuniyet derecesini ölçen 26 ile 39. soruların memnuniyet ortalaması alındıktan sonra verilerin normal dağılımı kontrol edilmiş, normal dağıldığı tespit edildikten sonra ise parametrik testlerden olan bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (F testi) uygulanmıştır. Bu testlerden bağımsız örneklem t testi en fazla iki gruplu verilerin analizinde (örn. cinsiyet ile ölçek ortalaması) kullanılırken tek yönlü varyans analizi ise ikiden fazla gruplu verilerin (yaş grupları ile ölçek ortalaması) analizinde kullanılmaktadır.²³⁸

Araştırmada likert ölçeği ile hazırlanan sorulara aynı zamanda güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Bu analiz ölçek sorularına ne ölçüde bilinçli cevaplar verildiğinin ve sonuçların anlamlılığının belirlenmesi için önemlidir. Ankettin tümü uygulanmadan önce %10'luk bir belirlilik düzeyinden ön test niteliğinde 39 anket yapılarak ölçeğin güvenilir olduğu tespit edilmiş ve daha sonra tamamının uygulamasına geçilmiştir. Likert ölçeği ile hazırlanan sorular için uygulanan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha değeri 0,706 olarak tespit edilmiştir. Bu değer aşağıdaki tablo 5'te gösterilen değerlendirme kriterleri dikkate alındığında araştırmada kullanılan ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

²³⁸ Aziz, s. 176.

Tablo 5: Cronbach's Alfa Değeri Sınıflandırması

Cronbach's Alfa Değeri	Yorumu
0,80 – 1,00 arası	Yüksek Güvenilirlik
0,60 – 0,80 arası	Oldukça Güvenilir
0,40 – 0,60 arası	Düşük Güvenilirlik
0,00 – 0,40 arası	Güvenilir Değil

Kaynak: Şeref Kalaycı, **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Asil Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 405.

3.4. ARAŞTIRMA ALANININ TANITIMI

Araştırma alanı olan Nif Dağı, tamamı İzmir İli sınırları içerisinde yer alan ve il merkezine 20 km uzaklıkta, kuzeydoğu-güneybatı yönlü uzanan bir dağdır. İzmir'in doğusunda konumlanan dağın zirvesi 1506 metre yüksekliğe sahip Nif Karlığı'dır. Kemalpaşa, Buca, Bornova ve Torbalı İlçeleri sınırları içerisindeki Nif Dağı, kuzey-kuzeydoğusunda Kemalpaşa İlçesi ve Spil Dağı, doğusunda Bozdağlar, güneydoğusunda Torbalı ovası, batı-güneybatısında Buca İlçesi ve kuzeybatısında Bornova İlçesi ve Yamanlar Dağı bulunan yaklaşık 190 km² lik bir kütledir. Dağ doğusunda bulunan Karabel Geçidi ile Bozdağlar'dan ayrılırken, kuzeybatısında bulunan Belkahve Geçidi ile de Yamanlar Dağı'ndan ayrılmaktadır (Şekil 3).²³⁹

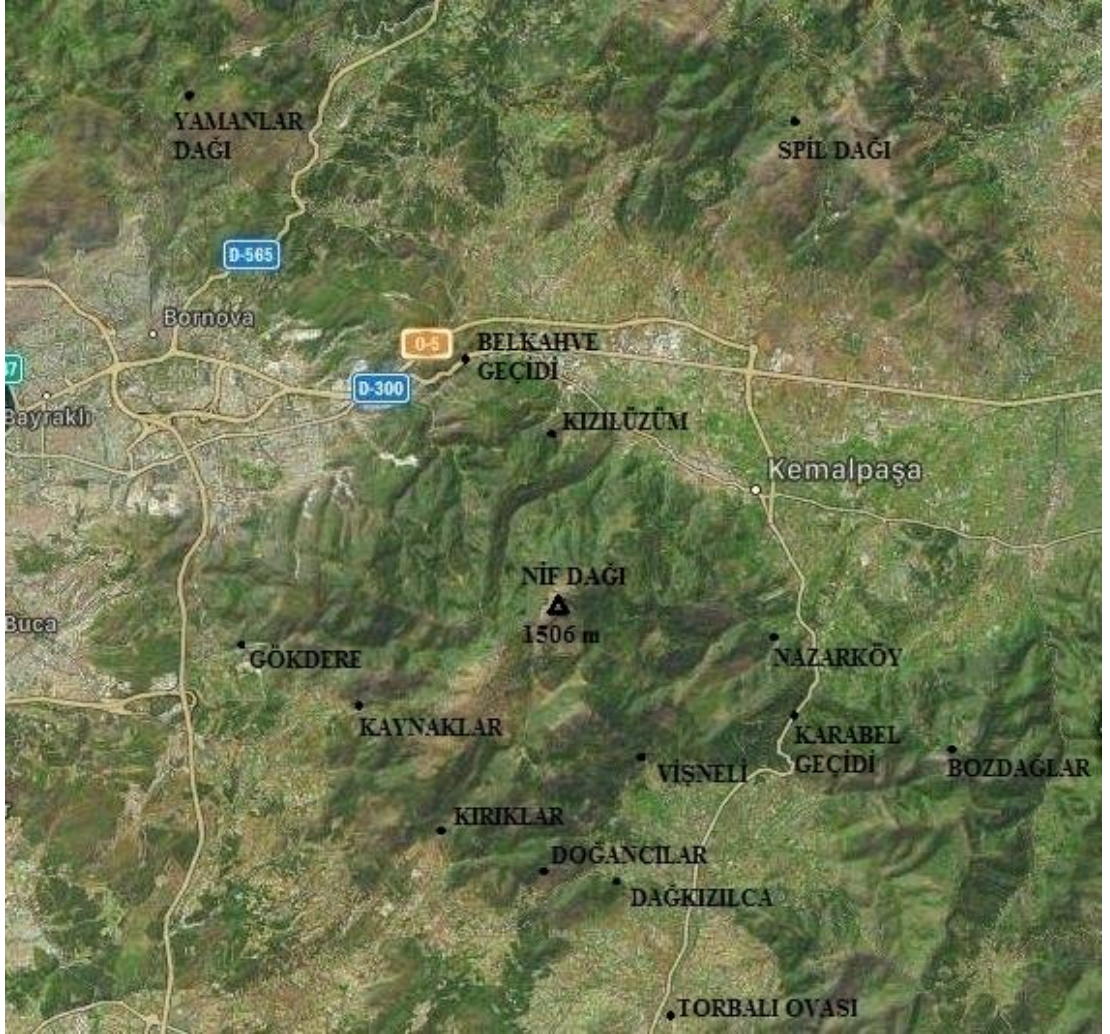
Cumhuriyet dönemi ile birlikte ismi Kemalpaşa olarak değiştirilen Nif yöresinin antik çağ ve Bizans dönemindeki ismi ise Nymphaion'dur. Bu ismin eski Yunanca dilinde “peri/su perisi” ve “gelin” anlamlarına gelen “Nympha” sözcüğü ile ilişkili olabileceğine dair görüşler vardır.²⁴⁰ Saha araştırmaları esnasında yerel halkla yapılan görüşmelerde ise Nif Dağı'nın genelinde sıkça görülen kiraz ağaçlarının bahar aylarında beyaz renkte çiçek açmaları sonrasında ortaya çıkan manzaranın dağın gelinlik giymesi olarak algılanması nedeniyle yöreye Nif isminin verildiği ifade edilmektedir. Ayrıca aynı görüşmelerde Nif Dağına zengin su kaynaklarına sahip olmasından dolayı yerel halk arasında Şadırvan Dağı denildiği de belirtilmiştir.

²³⁹ Yılmaz Aşkın, **Nif Dağı'nın Milli Park ve Biyosfer Rezerv Açısından Değerlendirilmesi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2005, s. 8.

²⁴⁰ Sabri Sürgevil, **Kemalpaşa (Nif) ve Çevresinin Tarihi**, Kemalpaşa Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayınları, İzmir, 2000, s. 15.

Bölgenin en önemli akarsuyu Nif Dağı eteklerinden menderesler çizerek akan Nif Çayı'dır. Yamanlar Dağı eteklerindeki Sabuncubeli Tüneli yakınlarından doğan Nif Çayı, Kemalpaşa Ovası'nın içerisinden geçerek, Spil Dağı'nın çevresini dolaşıp Manisa Ovası'nda Gediz Nehri ile birleşmektedir.

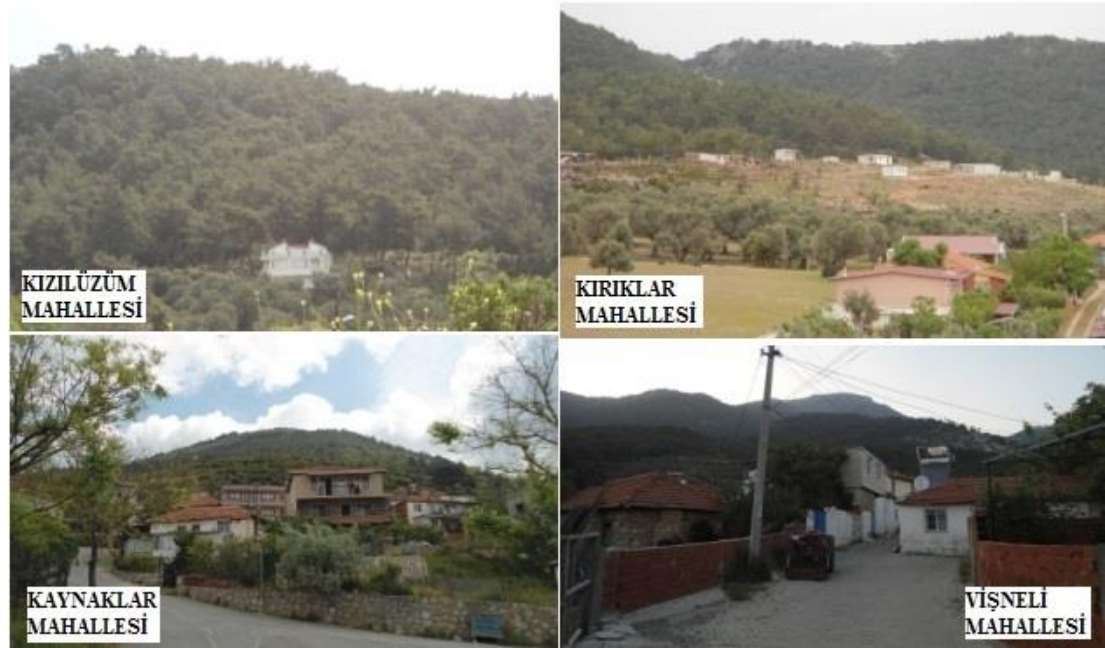
Şekil 3: Araştırma Sahasının Konumu

Nif Dağı üzerinde dağlık alan yerleşimi olarak 8 adet mahalle bulunmaktadır. Bu mahalleler Kemalpaşa ilçesi sınırları içerisindeki Kızıllüzüm, Nazarköy ve Vişneli Mahalleleri; Buca İlçesi sınırları içerisindeki Kaynaklar (Merkez), Kırıklar ve Doğancılar Mahalleleri; Bornova İlçesi sınırları içerisindeki Gökdere Mahallesi ve son olarak Torbalı İlçesi sınırları içerisindeki Dağkızılca Mahallesi'dir. Dağın

yamaç, etek ve sırtlarında 350 ile 700 metre aralığında kurulmuş olan bu yerleşimler dağ ile organik bağa sahip olup tamamı sürekli ve toplu yerleşim olma özelliği göstermektedir. Araştırma sahasındaki bu yerleşimlerde geleneksel kırsal mimariyi yansıtan bahçesi veya avlusu olan tek katlı kerpiç evlerin yanı sıra zamanla eklemeler ile büyüyen betonarme gecekondulara da sıklıkla rastlanılmıştır. Ayrıca genellikle mahallelerin içerisine, çevredeki tarım arazilerine ve hatta orman içlerine inşa edilen ikincil konutlar ile konteyner tipi evler hem geleneksel kırsal mimariyle uyumsuz bir görüntü kirliliği yaratmakta hem de Nif Dağı ve dağlık alan üzerinde insan baskısının artmasına yol açmaktadır. Bölgenin ilçe merkezlerine olan yakınlığından dolayı ikincil konutların sayısı her geçen gün artış göstermektedir (Şekil 4).

Şekil 4: Araştırma Sahasındaki Konut Tipleri

Nif Dağı yerleşimlerinin yıllar içerisindeki nüfus değişimleri incelendiğinde birbirinden farklı eğilimler gösterdikleri görülmektedir. Kızılüzüm ve Gökdere mahalleleri İzmir İli dışından göç etmiş ve 1980'li yıllarla birlikte Nif Dağı çevresindeki sanayi tesislerinde çalışmaya başlayan kişilerin yerleşim alanı haline gelerek nüfus artışı yaşamıştır. Aynı şekilde Kaynaklar ve Kırıklar mahalleleri ilçe merkezine olan yakınlığı ve toplu ulaşım olanaklarıyla özellikle 1980'li yıllardan

itibaren nüfus artışı yaşayan diğer yerleşimlerdir. Buna karşılık araştırma sahasının güney-güneydoğusunda yer alan Dağkızılca ve Doğancılar mahalleleri 1940'lı yıllardan itibaren göç vererek ve nüfusları azalış göstermiştir. Vişneli ve Nazarköy mahallelerinin ise nüfusu 2000'li yıllara kadar artmasına karşılık 2000 yılı sonrasında az da olsa azalmıştır.

Tablo 6: Araştırma Sahasındaki Yerleşimlerin 1940-2018 Yılları Arası Nüfus Değişimi

YIL MAHALLE	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2018
Dağkızılca	1413	1380	1353	1306	1265	1146	1147	844	791
Doğancılar	366	349	335	320	286	269	277	235	256
Gökdere (Arapdere)	-	-	186	182	208	337	403	380	396
Kaynaklar Merkez	651	712	753	801	846	923	1015	1121	1318
Kırıklar	440	521	592	593	551	599	1041	1488	1734
Kızılızüm	227	290	352	350	350	554	761	747	742
Nazarköy (Kurudere)	125	112	181	225	300	326	350	349	339
Vişneli (Fetrek)	580	713	764	694	703	718	748	709	608
TOPLAM	3822	4077	4516	4471	4509	4872	5742	5873	6184

Kaynak: 1940 – 2018 yılları arası TÜİK Genel Nüfus Sayımları ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri kullanılarak tarafımda düzenlenmiştir.

Günümüzde İkincil konut varlığının diğer yerleşimlere göre daha baskın olduğu iki mahalle Kaynaklar (Merkez) Mahallesi ve Kırıklar Mahallesi'dir. Yerleşiklerle yapılan görüşmelerde eski adının Tahtalı olduğu öğrenilen Kaynaklar (Merkez) Mahallesi özellikle Buca İlçesine olan yakınlığı nedeniyle yıllar içinde hızlı bir nüfus artışı yaşamıştır. Günümüzde göç almakta olan mahallenin özellikle rekreasyon açısından giderek önem kazanması nüfus artışını beraberinde

getirmektedir. Mahalle meydanında bulunan 1000 yıllık anıt ağaçlar ve çevresinde kurulan organik pazarın yanı sıra kaya tırmanışı ve doğa yürüyüşü (trekking) gibi dağcılık sporları için elverişli alanlara sahip olmasından dolayı mahalle, birçok yerli ve yabancı turistin ilgisini çekmektedir. Toplu ulaşım açısından gerek servislerin gerekse belediye otobüslerinin mahalle meydanına kadar geliyor oluşunun da nüfus artışında etkisi vardır. Turizmin etkisiyle tarım arazileri değerlenen yerleşikler, tarımsal maliyetin yüksek olmasının da etkisiyle üretime son vermiş, kimileri arazilerini satmış kimileri ise arazileri üzerinde kafe veya düğün salonları inşa ederek tarım sektöründen hizmet sektörüne geçiş yapmıştır. Günümüzde sadece evlerin bahçelerinde meyve-sebze üretimi ve az sayıda küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Tarım arazilerinin satılması meraların da yok olmasına neden olmuş, yem ve saman fiyatlarının yüksekliği neticesinde de hayvancılıkta önemli bir azalma yaşanmıştır. Mevcut durumda ise ormanlık alanlar mera olarak kullanılarak orman örtüsü tahrip edilmektedir.

Şekil 5: Kaynaklar (Merkez) Mahallesi'nden Görüntüler

Kamuoyunda “İmar Barışı” olarak bilinen düzenlemenin mahallede zaten var olan sağlıksız yapılaşmayı artırdığı, dayanıksız kerpiç yapıların üzerine inşa edilen eklentilerin ciddi tehlikeler oluşturduğu yapılan görüşmede Kaynaklar mahalle muhtarı Yaşar Korkmaz tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca bu görüşmede son zamanlarda hırsızlık olaylarında önemli artışlar yaşandığı buna karşılık güvenlik hizmetlerinin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Güvenlik sorunun yapılan görüşmelerde yerel halk tarafında da sıklıkla dile getirilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Temmuz ve Ağustos aylarında su kesintilerinin yaşandığı mahallede su temini İZSU tarafından karşılanmaktadır. Herhangi bir alanda kooperatifleşmenin olmadığı mahallede kooperatife ihtiyaç duyulmamasının sebebi olarak üretilen ürünlerin satışının organik pazarda gerçekleştiriliyor oluşu gösterilmektedir. Ayrıca Nif Dağı ve dağlık alanı üzerindeki mahalleler arasında aile sağlık merkezine sahip tek yerleşim olan Kaynaklar’da, günümüzde faal olarak eğitim verilen ilkokul ve ortaokul da mevcuttur.

Nif Dağı yerleşimleri arasında yüksek nüfusa (1734 kişi) sahip bir diğer mahalle Kırıklar Mahallesi’dir (Şekil 6). Kaynaklar (Merkez) Mahallesi’ndeki göç artışı ile birlikte yaşanan kentleşme olgusu Kırıklar’da bu denli hissedilmemekle birlikte yerel halk ile yapılan görüşmelerde tarımsal üretim ve hayvancılıkta ciddi bir azalışın olduğu belirtilmiştir. Miras yoluyla parçalanan tarım arazilerinin satışı ile yeni arazi anlaşmazlıkları ortaya çıkmakta ve satın alınan arazilerin etrafının çevrilmesiyle mera alanları yok olmaktadır. Bu durumda özellikle az sayıdaki büyükbaş ve küçükbaş hayvan ya ahırlarda tutulmakta ya da orman arazisi mera olarak kullanılmaktadır. Görüşmelerde hayvancılıktaki azalışta yem ve saman fiyatlardaki yükselişin yanı sıra Tahtalı Baraj havzasının kirletildiği gerekçe gösterilerek yerleşikler üzerinde idarenin kurduğu baskının da etkili olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca birkaç kişinin de hobi amaçlı kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar arıcılık yaptığı gözlemlenmiştir.

2000’li yılların başlarına kadar bölge için hâkim tarım ürünü olan tütüne kota getirilmesi ve maliyetlerde yaşanan artış tütün tarımının tamamen bitmesine neden olmuştur. Günümüzde küçük arazilerde kişilerin kendi ihtiyaçlarını karşılayacakları ölçüde tahıl tarımı yapılmakla birlikte arazilerin birçoğunun ağaçlandırılmasıyla zeytin ve incir üretimi yaygınlaşmıştır. Kırıklar’da yaşayan genç yaştaki bireyler

tarım ve hayvancılıkta çalışmak yerine ilçe merkezlerindeki iş olanaklarını tercih etmektedir. Çoğu zaman da iş amaçlı ilçe merkezlerine göç etmektedir. Bu tercihte mahalleye ulaşımı sağlayan toplu ulaşım olanaklarının çeşitliliğinin de (belediye otobüsü ve servis) etkisi vardır. Mahalledeki yerleşiklerle yapılan görüşmeler esnasında kadastro işlemlerinin henüz tamamlanmadığı ve özellikle arazi satışlarıyla birlikte yeni anlaşmazlıkların ve gerginliklerin ortaya çıkmakta olduğu belirtilmiştir. Altyapıda ön plana çıkan herhangi bir sorunu olmayan mahallede anaokul ve ilkokul mevcut iken gezici sağlık hizmeti uygulaması ile hafta bir gün aile hekimi mahallede sağlık hizmeti vermektedir. Yerel halk Kaynaklar Mahallesi'nden daha fazla nüfusa sahip olmasına rağmen Kırıklar'da aile sağlığı merkezinin olmamasını tepkiyle karşılamaktadır. Son olarak 2017 yılında Nif Dağı üzerinde Kırıklar Mahallesi'ne yakın bir noktada kurulması planlanan taş ocağına "ÇED gerekli değildir" kararı verilmesinin ardından Nif Dağı'ndaki doğal ve beşeri kaynakların korunması amacıyla Buca İlçe Belediyesi ve İzmir Barosu'nun desteğiyle karara itiraz eden ve eylemler düzenleyen yerleşiklerin bu çabası sonuç getirmiş ve "ÇED gerekli değildir" kararının yürütmesi durdurulmuştur.

Şekil 6: Kırıklar Mahallesi'nden Görüntüler

Araştırma sahasındaki en düşük nüfuslu (256 kişi) yerleşim yeri olan Doğancılar Mahallesi aynı zamanda Buca ile Torbalı ilçelerini birbirine bağlayan bir geçiş noktası olma özelliğine sahiptir (Şekil 7). Yerel halk ile yapılan görüşmelerde mahalle içi yolların ve kanalizasyon altyapısının yeterli olduğu ifade edilmiştir. Aynı görüşmelerde toplu ulaşım imkânlarının eksikliğine vurgu yapılarak 2 km mesafedeki Kırıklar Mahallesi'nde toplu ulaşım seferleri her saat başı yapılırken Doğancılar'da gün içerisinde yalnızca dört kez yapıldığı belirtilmiştir. Mahalle içerisinde çoğunlukla geleneksel köy tipi mimariye sahip evler bulunmakta iken az sayıda ikincil konuta da rastlanılmıştır. Yakın zamana kadar faal olarak eğitim verilen okulun öğrenci yetersizliğinden dolayı kapatılması neticesinde öğrenciler belediye otobüsleri ile çevre mahallelerdeki okullara gitmek zorunda bırakılmıştır. Herhangi bir sağlık merkezi olmayan mahallede aile hekimi haftada bir kez gezici sağlık hizmeti kapsamında ihtiyacı olanları muayene etmektedir. Genç nüfusun oldukça az olduğu gözlemlenen mahallede görüşmeler esnasında tarım ve hayvancılıkla ilgilenmeyen gençlerin büyük oranda aşçılık mesleğini tercih ederek turizm bölgelerine göç ettiği bilgisine ulaşılmıştır.

Şekil 7: Doğancılar Mahallesi'nden Görüntüler

Mera alanlarının azalması ile hayvancılığın yok olma seviyesine geldiği Doğancılar'da tahıl tarımından maliyetlerdeki artış ve işgücündeki azalma nedeniyle vazgeçilerek tarım arazileri ağaçlandırılmış ve tahıla oranla daha fazla gelir getiren zeytin, incir, kiraz üretimine geçilmiştir.

Araştırma sahasında yer alan dağlık alan yerleşimleri arasında Torbalı İlçesi sınırları içerisindeki tek mahalle Dağkızılca'dır (Şekil 8). Mahalle muhtarı Rahmi Genç ile yapılan görüşmede mahallenin 1935-1936 yılları arasında nahiye statüsü kazandığı ve o dönem çevresindeki 11 köyün Dağkızılcaya bağlı olduğu belirtilmiştir. Nüfusu yıllar içinde azalan mahallede günümüzde tarım arazileri üzerinde ikincil konut sayısında önemli artışlar yaşanmaktadır. Birçoğunda sürekli yerleşim olmayan bu konutlar hafta sonları veya yaz aylarında kullanılmaktadır. Mahallede gerek taş evleri gerekse betonarme evleri görmek mümkündür. Kanalizasyon altyapısı olmayan kimi evlerin tahliye kanallarının mahallenin içinden geçen dereye yönlendirilmiş olması yaz aylarında özellikle dere yakınında yaşayan kişileri rahatsız etmektedir. Görüşmeler esnasında birçok kez ifade edilen bu sorunun çözümüne yönelik altyapı faaliyetlerinin öncelikli olarak tamamlanması ve dere ıslahının yapılması gerekmektedir.

Çevre mahallelerdeki öğrencilerin taşınmalı eğitim kapsamında geldikleri Dağkızılca'da faal olarak eğitim vermekte olan ilkokul ve ortaokul bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerinden sorumlu olarak ise sürekli görev yapan bir ebe vardır. Toplu ulaşım olanakları açısından hem Buca İlçesi hem de Torbalı İlçesi'nden belediye otobüs seferlerinin yanı sıra Dağkızılca ve Torbalı İlçe merkezinden karşılıklı her saat başı minibüs seferleri de düzenlenmiştir.

Önceleri özellikle tütün ve diğer tahıl ürünlerinin ekiminin yapıldığı tarım arazileri, günümüzde ağaçlandırılmış, zeytin, kiraz, incir ve üzüm üretimi yaygınlaşmıştır. Araştırma kapsamındaki dağlık alan yerleşimlerinde kooperatifleşmenin görüldüğü sınırlı sayıdaki mahalleden birisi de Dağkızılca Mahallesi'dir. Hem sulama kooperatifinin hem de tarımsal kalkınma kooperatifinin bulunduğu mahallede kooperatifçiliğin başarıyla uygulandığı söylenemez. Bu durum yerleşiklerle yapılan görüşmelerde de gündeme gelmiş, kooperatifçiliğe kuşkuyla yaklaşmış ve özellikle tarımsal kalkınma kooperatifinde birçok usulsüzlüğün olduğu belirtilmiştir. Hayvancılıkta mera olarak da kullanılan tarım arazilerinin

ağaçlandırılması hayvancılığı olumsuz etkilemiş mera hayvancılığı son bulmuştur. Günümüzde Dağkızılca'da mera olarak ya ormanlık alanlar kullanılmakta ya da hayvanlar ahırlarda tutulmaktadır. Bu zorunluluk da maliyetlerin (yem ve saman) artmasına neden olmaktadır.

Şekil 8: Dağkızılca Mahallesi'nden Görüntüler

Dağkızılca Mahallesi Nif Dağı yerleşimleri arasında arkeolojik kazı çalışmalarının yürütüldüğü tek yerleşim olması dolayısıyla da önem arz etmektedir. 1999-2001 yılları arasında araştırma sahasında yer alan Dağkızılca Mahallesi ve Başpınar Mevkiilerinde yapılan ön inceleme gezisi sonrasında 2006 yılında başlayan kazılar İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü tarafından yürütülmektedir.²⁴¹ Yerel halk ile yapılan görüşmelerde kazı çalışmalarının yaz aylarında yapıldığı ve bu çalışmalarda yer alan kişilerin konaklaması ve çalışmalardan elde edilen buluntuların sergilenmesi için mahalle içerisinde bir de kazı evi inşa edildiği öğrenilmiştir. Gerekli eğitimlerin verilmesi şartıyla kazı çalışmalarında yerel halktan 20 ile 30 kişi de istihdam edilmektedir. Başpınar Mevkiindeki kazı çalışmaları neticesinde ortaya

²⁴¹ Müjde Peker, "İzmir İli Nif Dağı Kazısı Buluntusu Altın Diademler", **Mediterranean Journal of Humanities**, Cilt:2, 2015, s. 307.

çıkarılan ve Laskarisler Dönemine (M.S. 13. yy) dayanan Bizans Kilisesi'nin onarım faaliyetleri devam etmektedir. Henüz turizme açılmamış olan bu örenyerindeki en büyük tehlike ise define arayan kişilerin yaptıkları kaçak kazılardır. Bu kazılar neticesinde kazı alanı büyük oranda talan edilmektedir.²⁴²

Şekil 9: Dağkızılca Kazı Evi ve Başpınar Mevkii Bizans Kilisesi

Araştırma sahasında bulunan bir diğer yerleşim Vişneli Mahallesi'dir (Şekil 10). Nif Dağı'nın doğusunda Dağkızılca ve Nazarköy mahalleleri arasında yer alan Vişneli, zeytin ve kiraz üretimi ile ön plana çıkan bir yerleşimdir. Mahallede Kasım ayının ikinci haftasında zeytin hasat şenliği yapılmaktadır. Tahıl üretimi kişilerin kendi ihtiyaçlarını karşılayacağı düzeyde yapılmakta iken arazilerin büyük bölümünün ağaçlandırıldığı gözlemlenmiştir. Besi hayvancılığı yapılan mahallede yerel halk ile yapılan görüşmelerde yaklaşık 500-600 arası büyükbaş hayvanın olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Az sayıdaki küçükbaş hayvan ise mahalle merası

²⁴² DHA, "Nif Dağı'ndaki Altın Söylentisine İnanan Defineciler Kazı Alanını Talan Etti", **Basın Bülteni**, 26.07.2017, <https://www.haberler.com/soylentilere-inanan-defineciler-kazi-alanini-talan-9873029-haberi/>, (15.04.2019).

olmadığı için ormanlık alanlarda otlatılmaktadır. Mahallede bulunan sulama kooperatifi aracılığıyla tarım arazilerinin sulaması gerçekleştirilmektedir.

Son zamanlarda tarım arazilerinde konteyner veya prefabrik tipi yerleşimlerin arttığını söyleyen yerel bu kişilerin mahalle nüfusuna kayıtlı olmadıklarını yalnızca hafta sonları gelerek hobi amaçlı toprakla uğraştıklarını belirtmiştir. Görüşmelerde kadastro sorunlarının henüz tam olarak çözülemediği, gerginliklerin ve hatta yaralanmaların meydana geldiği ifade edilmiştir. Altyapı ile ilgili önemli bir sorunun olmadığı mahallede sağlık hizmetleri haftada bir kez gezici aile hekimliği uygulaması ile yerine getirilmektedir. İlkokul çağındaki öğrencilerin birleştirilmiş sınıf uygulaması ile eğitim hizmeti aldığı bir okul bulunmakta iken ortaokul öğrencileri taşınmalı eğitim hizmeti ile bir başka mahalledeki okula gitmektedir. Mahalleye yönelik toplu ulaşım hizmetleri belediye otobüsleri ve minibüsler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Belediye otobüsleri gün içerisinde dört sefer yapmakta iken Torbalı-Kemalpaşa minibüsleri her saat mahalleden geçmektedir.

Şekil 10: Vişneli Mahallesi'nden Görüntüler

Nif Dağı dağlık alan yerleşimleri arasında turizm sektörünün en çok gelişme gösterdiği mahalle Nazarköy Mahallesi'dir (Şekil 11). Önceleri Kurudere olan mahallenin ismi, Türkiye'de geleneksel yöntemle cam boncuk üretimi gerçekleştirilen iki yerleşimden birisi (diğeri Menderes İlçesine bağlı Görece Mahallesi) olması dolayısıyla 2007 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Nazarköy olarak değiştirilmiştir. Günümüzde mahallede tarımsal üretimle birlikte en önemli geçim kaynağı olma özelliğine sahip cam boncuk, 1950'li yıllardan itibaren üretilmesinin yanı sıra mahalle içerisindeki alanlarda da satışı gerçekleştirilmektedir. Nazarköy Mahallesi'nde yapılan görüşmelerde boncuk ocaklarının sayısının 20 yıl önce 15'i bulurken bugün 5'e kadar düştüğü bilgisine ulaşılmıştır. Bu azalmanın sebebi olarak boncuk işçiliğindeki sosyal güvence eksikliğinden dolayı kişilerin zamanla çalışmak istememesi ve cam temininde ortaya çıkan sorunlar gösterilmektedir. Şehir merkezine yakın olması nedeniyle özellikle hafta sonları çok sayıda ziyaretçi çeken Nazarköy'de Haziran ayının son haftasında Boncuk Festivali düzenlenmektedir.

Mahallede yol, su, kanalizasyon altyapısı açısından herhangi bir eksikliğin olmaması turizmin etkisi olarak değerlendirilmektedir. Toplu ulaşım ihtiyacı belediye otobüsü ve minibüsler aracılığıyla karşılanmaktadır. Ziyaretçilerin mahalle içerisinde rahatça gezebilmeleri için belediye otobüsleri mahalle girişine kadar yolcu taşımakta mahalle içine girmemektedir. Az sayıdaki öğrenci için ilkökul olan mahallede eğitim birleştirilmiş sınıfta yapılmaktadır. Sağlık hizmeti için ise haftada bir kez gezici sağlık hizmeti kapsamında aile hekimi gelmektedir.

Tarımsal üretimde baskın olan ürünler zeytin ve kirazdır. Ayrıca arazinin sulanması amacıyla mahallede bir de sulama kooperatifi bulunmaktadır. Birkaç kişide az sayıda büyükbaş ve küçükbaş hayvan vardır. Yine yapılan görüşmelerde mahallede 5-6 kişinin geçimini arıcılıkla sağladığı ve kovan sayısının yaklaşık 2000 olduğu belirtilmiştir.

Mahalledeki konut tiplerinin çeşitlilik göstermekte olduğu gözlemlenmiştir. Bahçesi veya avlusu olan kerpiç evlerin yanı sıra betonarme evlerin yer aldığı Nazarköy'de geleneksel mimariyle uyumsuz az sayıda lüks ikincil konut da bulunmaktadır.

Şekil 11: Nazarköy Mahallesi'nden Görüntüler

Nazarköy ile Vişneli mahalleleri arasında Karabel Geçidi üzerinde yer alan Karabel Hitit Kabartması araştırma alanındaki tarihi değere sahip önemli eserlerden birisidir (Şekil 12). Anadolu'nun en batısında yer alan bu anıt M.Ö. 13. yy'a ait olup Hititler döneminden günümüze kalan Ege Bölgesi'ndeki tek eser olması açısından da önemlidir. Hangi Hitit kralı döneminde yapıldığı tam olarak bilinmeyen kabartmada bir erkek savaşçı özellikleriyle temsil edilmiştir. Sağ omzunda yay ve sol elinde ucu yere bakan bir kılıç bulunan²⁴³ kabartmanın ayak kısmı defineciler tarafından talan edilmiştir. Günümüzde hak ettiği değeri görmeyen Karabel Hitit Kabartması'nın gerekli girişimler gerçekleştirilerek turizme kazandırılması sağlanmalıdır.

Kemalpaşa İlçesine 4 km mesafede ve Nazarköy Mahallesi yakınında bulunan Kazak Vadisi Kıymız Çiftliği, araştırma sahasının önemli kültürel değerlerinden birisidir (Şekil 12). Görüşmelerde 1987 yılında kurulmuş olduğu öğrenilen çiftlik, Orta Asya Türk boylarının otağ kültürünü ve mutfağını tanıtmaktadır. Kıymız Çiftliği ziyaretçilerin istekleri doğrultusunda at gezintisi yapabildikleri, kıymız içebildikleri veya Orta Asya Türk yemeklerini tercih edebildikleri bir kültürel merkez olma niteliğine sahiptir.

²⁴³ Aşkın, s. 132.

Şekil 12: Hitit Kabartması ve Kırmızı Çiftliği

Araştırma sahası içerisinde Kemalpaşa İlçe merkezine 5 km mesafedeki Kızılüzüm Mahallesi sanayi tesislerine yakınlığından dolayı 1980 sonrasında İç Anadolu ve Doğu-Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden yoğun göç almıştır (Şekil 13). Bu bölgelerden önce İzmir'e göç eden kişiler daha sonra gerek iş alanlarına yakınlığı gerekse doğal güzelliği ve ekonomik açıdan elverişli olması dolayısıyla Kızılüzüm'e yerleşmiştir. Mahallede yapılan görüşmelerde günümüzde sanayi tesislerinin olduğu alanların geçmişte Kızılüzüm'deki yerli halka ait tarım arazileri olduğu, bu alanların zamanla satılarak birçoğunun mahalleyi terk ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Tarım arazilerinin neredeyse tamamının satılması tarım ile geçimini sağlayan kişi sayısında önemli bir azalışa neden olmuştur. Göçle Kızılüzüm'e yerleşen kişiler ise yalnızca sanayi tesislerinde çalışmayı tercih etmişlerdir. Mahalle'de çok az sayıda yerli halk var iken çoğunluk 20-25 yıl öncesinde göç ile gelenlerden oluşmaktadır. Bu durum mahalledeki konut tiplerinin de farklılık göstermesine neden olmuştur. Az sayıda tek katlı bahçeli evlerin yanı sıra çoğunlukla çok katlı betonarme evlere rastlanılmaktadır. Az miktarda olsa da kiraz ve zeytin üretimi yapılmakta olan Kızılüzüm'de hayvancılık olarak az miktarda küçükbaş hayvan vardır. Mera alanı olmayan mahallede hayvanlar ormanlık alan içerisinde otlatılmaktadır.

Mahallede gerçekleştirilen görüşmelerde Temmuz ve Ağustos ayları içerisinde su kesintilerinin yaşandığı ve yüksek kesimlere yeni yapılan evlerde kanalizasyon altyapısının eksik olduğu ifade edilmiştir. İlkokul ve ortaokulu bulunan mahallede sağlık hizmetleri gezici aile hekimliği uygulaması şeklinde yürütülmektedir. Toplu ulaşım hizmetlerinin eksikliğinden şikâyet eden mahalleli görüşmelerde belediye otobüslerinin günde yalnızca üç sefer yaptığını; sefer saatlerinin öğrenciler ve fabrikalarda çalışan işçiler için uygun olmadığını; belediye otobüslerinin mahallenin yalnızca girişine kadar hizmet verdiğini bu yüzden yüksek yerlerde yaşayanların yürümek zorunda olduğunu ve pazar günleri toplu ulaşım hizmetinin olmadığını ifade etmiştir.

Şekil 13: Kızılüzüm Mahallesi'nden Görüntüler

Araştırma sahasında Bornova İlçesi sınırları içerisinde yer alan tek yerleşim olan Gökdere Mahallesi'nin yapılan görüşmelerde 1950'li yıllarda Balıkesir Ayvalık'tan göç eden 31 hane ile kurulduğu belirtilmiştir (Şekil 14). Sanayi tesislerine yakın olan mahallede kişilerin birçoğu fabrika işçiliğinden geçimini sağlamaktadır. Mahalledeki kadınların birçoğunun çevredeki fabrikalarda çalışarak emekli oldukları yapılan görüşmelerde ifade edilmiştir. Ayrıca sınırlı düzeyde de olsa

tarımsal üretimin yapıldığı Gökdere’de zeytin ve incir önemli iki üründür. Bu ürünlerin yetiştirilmesinde ve satılmasında Bornova’daki tarım kooperatifinden destek alınmaktadır. Araştırma esnasında mahalle merkezli bir kooperatifin kurulmasına ve bu kooperatif aracılığıyla organik tarımdan elde edilen ürünlerin mahallede satışına yönelik girişimlerin de sürdüğü öğrenilmiştir. Mera alanlarının olmaması ve orman arazisinden mera olarak faydalanılamaması hayvancılığın bitmesine sebep olmuştur.

Gökdere’de günümüzde ikincil konutlarda artış yaşanmakla birlikte özellikle genç nesil iş veya evlilik nedeniyle ilçe merkezlerine göç etmektedir. Okul ve sağlık merkezi bulunmayan mahallede gezici sağlık hizmeti kapsamında aile hekimi haftada bir kez gelmekte iken okul çağındaki çocuklar ise çevre yerleşimlerdeki okullara gitmektedir. Mahalle altyapısı ile ilgili önemli bir sorun yoktur. Yakın zaman önce kirliliğe sebep olan mahalle deresi ıslah edilmiştir. Toplu ulaşım hizmetleri yarım saat aralıklarla mahalle içerisinden geçen belediye otobüsleri ile sağlanmaktadır. Büyükşehir Belediyesi’nin yaptığı fidan yardımından ve Bornova Belediyesi’nin arıcılık kurslarından yararlanan yerel halk belediyenin hibe ettiği arılar ile arıcılık yapmak istemiş fakat kirpi ve yaban arısı saldırısından dolayı başarılı olamamıştır.

Şekil 14: Gökdere Mahallesi’nden Görüntüler

3.5. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE YORUMLAR

Bu başlık altında araştırma sahası olarak kabul edilen Nif Dağı dağlık alanı kapsamındaki 8 mahallede yerleşiklerle yapılan anket, görüşme ve gözlemler neticesinde ortaya çıkan bulgular başlıklar altında analiz edilecektir.

3.5.1. Demografik Bulgular ve Yorumlar

Katılımcıların demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, mahalledeki ikamet süresi) yönelik bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 7: Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Demografik Özellik	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	177	45,4
	Erkek	213	54,6
Yaş	18-25	40	10,3
	26-35	52	13,3
	36-45	64	16,4
	46-55	76	19,5
	56-65	89	22,8
	66+	69	17,7
Eğitim	Okuryazar Değil	20	5,1
	Okuryazar	15	3,8
	İlkokul	232	59,5
	Ortaokul	41	10,5
	Lise	50	12,8
	Lisans	32	8,2
	Lisansüstü	0	0
Mahalledeki İkamet Süresi	1-5 Yıl	13	3,4
	6-10 Yıl	10	2,6
	11-20 Yıl	36	9,2
	21-30 Yıl	45	11,5
	31-40 Yıl	37	9,5
	Doğduğumdan Beri	249	63,8

Araştırmada katılımcıların %45,4'ü kadın ve %54,6'sı erkektir. Bu açıdan araştırma kapsamında kadın ve erkekler hemen hemen eşit düzeyde temsil edilmiştir.

Yaş oranlarına bakıldığında ise, %10,3'ü 18-25 yaş, %13,3'ü 26-35 yaş, %16,4'ü 36-45 yaş, %19,5'i 46-55 yaş, %22,8'i 56-65 yaş aralığında olup %17,7'si ise 66 yaş ve üzerindedir. Araştırma alanındaki bütün yerleşimlerde ortak eğilim olan genç neslin tarım ve hayvancılıkta çalışmak istemeyerek göç etmesi katılım oranlarına da yansımıştır. En düşük katılım oranları 18-25 yaş ve 26-35 yaş aralığındadır. Gençlerin göç etmesiyle araştırma alanındaki ortalama yaşın yükselmesinin araştırmaya yansıdığı görülmektedir. Keza araştırmaya katılanların %60'ı 46 yaş ve üzerindeki bireylerdir.

Görüşülen kişilerin eğitim durumları incelendiğinde, %5,1'i okuryazar değil, %3,8'i okuryazar, %59,5'i ilkokul, %10,5'i ortaokul, %12,8'i lise, %8,2'si ise lisans düzeyindedir. 2014 yılı yerel seçimlerine kadar köy statüsüne sahip olan bu yerleşimlerde ankete katılan kişiler arasında okuryazar olmayanların oranının yalnızca %5,1 olması dikkat çekicidir. Mahallelerde yapılan görüşmelerde ilkokul düzeyinde eğitim alanların oranındaki belirgin yüksekliğin (%59,5) nedeni olarak geçmişte gerek eğitim imkânlarının günümüzdeki kadar elverişli olmaması gerekse ailelerin çocuklarını ilkokuldan sonra tarımsal üretimde çalıştırmaları gösterilmiştir.

Son olarak mahalledeki ikamet süreleri değerlendirildiğinde, katılımcıların %3,4'ünün 1-5 yıldır, %2,6'sının 6-10 yıldır, %9,2'sinin 11-20 yıldır, %11,5'inin 21-30 yıldır, %9,5'nin 31-40 yıldır ve %63,8'nin doğduklarından beri buldukları mahallede yaşadıkları öğrenilmiştir. İkamet süresi olarak "Doğduğumdan beri" seçeneğini işaretlemeyen %36,2'lik grup içerisinde araştırma sahasındaki mahallelerde doğmuş ancak daha sonra farklı yerlerde yaşamış ve tekrar mahallesine göç ederek buraya yerleşmiş kişiler de bulunmaktadır. Tüm bunlar düşünüldüğünde yaşadıkları yeri uzun süredir tanıyan, sorunlarını bilen, bu sorunlara karşı çözüm önerileri geliştirebilen kişilerin çoğunlukta olduğu bir örneklem grubu üzerinde araştırmanın yürütüldüğü görülmektedir. Aynı zamanda bu oranlar mahallelerin geçmişte olduğu gibi günümüzde dahi göç almaya devam ettiklerinin de kanıtı olmaktadır.

3.5.2. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında katılımcıların istihdam edilme ve gelir durumları, gelirin ihtiyaçları karşılama düzeyi, geçim kaynakları, göç eğilimleri ve nedenleri, mahallelerinde var olduğunu düşündükleri sorunlar, tarım ve hayvancılıktaki genel durum, kooperatifleşme oranı ve dağlık alanlarla olan ilişkileri analiz edilecektir.

Tablo 8: Katılımcıların Çalıştıkları Sektörler

Şu anda çalışıyorsanız hangi sektörde çalışmaktasınız?	N	%
Tarım	64	16,4
Sanayi	31	7,9
Hizmet	71	18,2
Emekli	93	23,8
Çalışmıyorum	131	33,6
Toplam	390	100

Katılımcıların %33,6'sı (131 kişi) çalışmamakta iken, %23,8'i (93 kişi) emekli olmuş, %42,5'i (166 kişi) ise tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinden birisinde çalışmaktadır. Çalışanların yalnızca %16,4'ünün tarım sektöründe yer alması kırsal alanın temel geçim kaynağı olarak kabul edilen tarımsal gelirin yetersiz olması ile ilgilidir. Yerleşiklerle yapılan görüşmelerde tarımsal üretimden elde edilen gelirden yaşanan azalmanın artan maliyetleri karşılamada yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. Bu koşullarda araştırma sahasındaki yerleşimlerin ilçe merkezlerine olan yakınlığı kişileri tarımdan ziyade hizmet sektöründe çalışmaya yönlendirmiştir. Özellikle Kızılözüm ve Gökdere mahallelerinin sanayi tesislerine yakınlığı buradaki yerleşiklerin tarım yerine sanayi sektörünü tercih etmelerine neden olmuştur.

İstihdama katılım oranının daha detaylı ve açıklayıcı olarak incelenmesi için cinsiyet ve yaş ile çalışılan sektör oranlarının karşılaştırmalı tablolarının yapılması araştırma alanındaki istihdam durumunun anlaşılması için yararlı olacaktır.

Tablo 9: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre İşgücüne Katılma Durumu

Cinsiyet	Şu anda çalışıyorsanız hangi sektörde çalışmaktasınız?					Toplam		
	Tarım	Sanayi	Hizmet	Emekli	Çalışmıyorum			
Cinsiyet	Kadın	N	21	5	25	19	107	177
		%	5,4	1,3	6,4	4,9	27,4	45,4
	Erkek	N	43	26	46	74	24	213
		%	11,0	6,7	11,8	19,0	6,2	54,6
Toplam	N	64	31	71	93	131	390	
	%	16,4	7,9	18,2	23,8	33,6	100,0	

Tablo 9’da görüldüğü üzere çalışmadıklarını belirten %33,6’lık (131 kişi) grubun %27,4’ünü kadınlar (107 kişi), %6,2’sini erkekler (24 kişi) oluşturmaktadır. Bu durumda işgücüne katılmayanların çoğunluğunu kadınlar meydana getirmektedir. Mevcut durumda tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinden herhangi birisinde çalışan kadınların oranı %13,1 (56 kişi) iken, erkeklerin oranı %29,5’dir (115 kişi). Yani erkeklerin işgücüne katılma oranı kadınların oranının iki katından fazladır. Bu durum görüşmeler esnasında da fark edilmiş, kadınların birçoğunun ev hanımı olduğu gözlemlenmiştir. Bir diğer önemli nokta çalışılan sektörler arasında en düşük oran hem kadınlarda hem de erkeklerde sanayi sektörüne aittir. Bu durumun nedeni ise araştırma sahasındaki yalnızca iki mahallenin (Kızılızüm ve Gökdere) sanayi tesislerine yakın bir konumda yer almasıdır.

Katılımcıların yaş gruplarına göre çalıştıkları sektörlerin belirlenmesi ile hangi yaş aralığının hangi sektörü daha çok tercih ettiği ve bu yaş aralıklarındaki işsizlik durumunun ne düzeyde olduğu tespit edilmek istenmiştir. Bu sayede özellikle ülke genelinde her geçen dönem artan genç işsizlik oranının (Şubat 2019 tarihinde genç işsizlik oranı %26,1’dir²⁴⁴) araştırma sahasındaki karşılığının ne olduğu belirlenecektir.

²⁴⁴ TÜİK, “İşgücü İstatistikleri-Şubat 2019”, **Haber Bülteni**, 15.05.2019, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30690>, 19.05.2019.

Tablo 10: Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılma Durumu

Yaş	Şu anda çalışıyorsanız hangi sektörde çalışmaktasınız?					Toplam	
	Tarım	Sanayi	Hizmet	Emekli	Çalışmıyorum		
18-25	N	3	7	12	0	18	40
	%	0,8	1,8	3,1	0	4,6	10,3
26-35	N	8	9	15	0	20	52
	%	2,1	2,3	3,8	0	5,1	13,3
36-45	N	11	12	21	1	19	64
	%	2,8	3,1	5,4	0,3	4,9	16,4
46-55	N	13	2	15	14	32	76
	%	3,3	0,5	3,8	3,6	8,2	19,5
56-65	N	15	1	7	46	20	89
	%	3,8	0,3	1,8	11,8	5,1	22,8
66+	N	14	0	1	32	22	69
	%	3,6	0	0,3	8,2	5,6	17,7
Toplam	N	64	31	71	93	131	390
	%	16,4	7,9	18,2	23,8	33,6	100,0

Tablo incelendiğinde toplam katılımcılar arasında %10,3'lük (40 kişi) bir oranda temsil edilen 18-25 arası katılımcıların %4,6'sının (18 kişi) çalışmadığı görülmüştür. Buradan hareketle araştırma sahasında ankete katılan 18-25 arası çalışmayan kişilerin oranının %44,6 olduğu hesaplanmıştır. Bu oran 2019 Şubat ayındaki %26,1'lik genç işsizlik oranından daha yüksek bir orandır. Yani araştırma sahasındaki işsizlik oranının ülkedeki işsizlik oranından çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir durum da 26-35 yaş arasındaki katılımcılar için geçerlidir. Azalma göstermekle birlikte bu yaş aralığındaki katılımcılarda çalışmayanların oranı %38,4 olarak hesaplanmıştır. İki yaş aralığında da en az tercih edilen sektör tarım sektörü iken en çok tercih edilen sektör hizmet sektörü olmuştur. Ülkemiz tarımsal üretimi için ciddi tehlikelere işaret eden bu durum tarımda kendine yeten ülke olmaktan tarımda dışa bağımlı ülke olma noktasına geldiğini göstermektedir. Gelecek yıllarda tarımda çalışan nüfusun tamamen ortadan kalkması ile tarımsal arazilerin çok uluslu şirketlerin tekeline geçmesi ve bu sayede gıda üzerinde tahakküm kurulması ekolojik emperyalizmin en somut örneği olarak karşımızda durmaktadır.

Tablo 11: Katılımcıların Hanelerindeki Aylık Toplam Gelir Durumları

Ailenizin aylık toplam gelir durumu ne kadardır?	N	%
2000 TL ve Altı	154	39,5
2001-4000 TL	181	46,4
4001-6000 TL	41	10,5
6001-8000 TL	6	1,5
8001 TL ve Üstü	8	2,1
Toplam	390	100

Hanelerindeki aylık toplam gelir durumunun incelendiği yukarıdaki tabloda katılımcıların %39,5'inin 2000 TL ve altı aylık gelire, %46,4'ünün 2001-4000 TL arası aylık gelire, %10,5'inin 4001-6000 TL arası aylık gelire, %1,5'inin 6001-8000 TL aylık gelire ve %2,1'inin 8001 TL ve üstü aylık gelire sahip olduğu görülmektedir. 2019 yılı net asgari ücretin 2020 TL olduğu dikkate alındığında katılımcıların %39,5'inin aylık hane geliri asgari ücret seviyesinin altında olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Türk-İş'in açıkladığı 2019 yılı Nisan ayı açlık sınırı olan 2106 TL'nin de altında olan bu rakam dağlık alanlardaki yerleşiklerin geçim sıkıntısı çekmekte olduğunun da somut göstergesidir. Aylık hane gelirleri 2001-4000 TL arasında olan katılımcılar %46,4 ile toplam katılımcıların neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Bu orana 4001-6000 TL aylık hane gelirine sahip olan %10,5'lik dilim de eklendiğinde toplam katılımcıların %96,4'ünün Türk-İş'in açıkladığı 2019 yılı Nisan ayı yoksulluk sınırı olan 6862 TL'den daha az aylık gelire sahip olduğu görülmektedir.²⁴⁵ Bu bulgudan hareketle literatürde dağlık alan yerleşikleri için bahsedilen en önemli sorunlardan olan yoksulluğun araştırma sahasındaki yerleşikler için de geçerli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yoksullukla ilgili yapılan bu tespitin yanı sıra katılımcılar açısından hanelerinin aylık toplam gelir durumlarının beslenme, gıda, eğitim, ulaşım, sağlık, elektrik, su, yakıt gibi ihtiyaçları karşılamada ne ölçüde yeterli olduğu ölçülmek istenmiştir.

²⁴⁵ Türk-İş, "Nisan 2019 Açlık ve Yoksulluk Sınırı", **Basın Bülteni**, 24.04.2019, <http://www.turkis.org.tr/NISAN-2019-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d221748>, 19.05.2019.

Tablo 12: Aylık Hane Gelirinin İhtiyaçları Karşılama Durumu

Aylık elde ettiğiniz gelirinizi ihtiyaçlarınızı ve ekonomik giderlerinizi karşılamada ne ölçüde yeterli olmaktadır?	N	%
Hiç Yeterli Değil	182	46,7
Kısmen Yeterli	159	40,8
Yeterli	46	11,8
Oldukça Yeterli	3	0,7
Toplam	390	100

Aylık ihtiyaçların karşılanmasında elde edilen hane gelirinin hiç yeterli olmadığını ifade edenlerin oranı %46,7 iken kısmen yeterli olduğunu ifade edenlerin oranı %40,8'dir. Kısmen yeterli olduğunu tercih eden katılımcılar bu durumu anket sürecinde sıkça duyulan söylemlerden birisi olan “yorganın bir ucu mutlaka açık kalıyor” ifadesi ile açıklamışlardır. Sonuç olarak katılımcıların %87,5'inin ihtiyaçlarını karşılamada hane gelirini yeterli bulmadığı buna karşılık %11,8'inin yeterli olarak değerlendirdiği görülmektedir. Katılımcıların %96,4'ünün yoksulluk sınırının altında bir hane gelinine sahip olduğu kabul edildiğinde %87,5'inin bu durumu doğrular nitelikte tercihte bulunması araştırma sahasındaki yerleşikler üzerinde yoksulluğun ciddi düzeyde hissedildiğini göstermektedir.

Tablo 13: Önem Derecesine Göre Hanelerin Temel Geçim Kaynakları

Geçim Kaynağı	1. Derece		2. Derece		Önemi Yok		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarımsal (Bitkisel) Üretim	68	17,4	155	39,7	167	42,8	390	100
Hayvancılık (Büyükbaş-Küçükbaş)	16	4,1	41	10,5	333	85,4	390	100
Arıcılık	2	0,5	11	2,8	377	96,7	390	100
Ticaret (Dükkan vb.)	33	8,5	27	6,9	330	84,6	390	100
İşçi (Fabrika, Cam vb.)	47	12,1	12	3,1	331	84,9	390	100
Özel Sektörde Çalışan	45	11,5	18	4,6	327	83,8	390	100
Kamu Gör./Emekli Maaş	172	44,1	37	9,5	181	46,4	390	100
Diğer	7	1,8	14	3,6	369	94,6	390	100

Katılımcıların temel geçim kaynaklarını önem derecesine göre sıralaması sonucu oluşan yukarıdaki tabloda 1. derecede önemli geçim kaynağı olarak %44,1 (172 kişi) ile emekli maaşı ön plana çıkmaktadır. Bu oran, tablo 9’da emekli olduğunu belirten 93 kişinin yanı sıra aynı tabloda çalışmadığını belirten 107 kadın arasında hane geliri olarak eşlerinin emekli maaşlarını gösterenlerden oluşmaktadır. Emekli maaşını %17,4 ile tarımsal (bitkisel) üretim, %12,1 ile işçilik, %11,5 ile de özel sektörde çalışan takip etmektedir. Hayvancılık ise yalnızca %4,1’lik bir katılımcı grubu için 1. derece önemlidir. Literatürde dağlık alanların en önemli temel geçim kaynakları olarak gösterilen tarım ve hayvancılığın araştırma sahasındaki katılımcılar için 1.derece önemli geçim kaynakları olmadığı anlaşılmaktadır. Böyle bir sonucun oluşmasına neden olarak tarım ve hayvancılıktan elde edilen gelirin her geçen gün azalması, maliyetlerdeki artış ve genç nüfusun tarım ve hayvancılık yerine hizmet veya sanayi sektörünü tercih etmesi (Tablo 10) gösterilebilir. Araştırma sırasında katılımcılarla yapılan görüşmelerde emekli olan kişilerin birçoğunun ikincil gelir olarak tarımsal (bitkisel) üretimle ilgilenmeye başladığı ve az miktarda da olsa bir gelir elde ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durum tarımsal (bitkisel) üretimin tabloda %39,7 ile 2.derecede önemli geçim kaynağı olmasını da açıklamaktadır. Ayrıca bu alanda tarımsal üretimi %10,5 ile hayvancılık takip etmektedir. Sonuç olarak önceleri dağlık alanlardaki geçim kaynakları arasında 1. derecede kabul edilen tarım ve hayvancılığın günümüzde önemini yitirdiği ve ek gelir kaynakları olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Diğer seçeneğini tercih eden katılımcılar ise, el sanatları, ağaç aşılama/budama, kira geliri gibi cevaplar vermiştir.

Tablo 14: Katılımcıların Yaşadıkları Konutların Mülkiyet Durumu

Şu anda yaşadığınız evde mülkiyet durumunuz nedir?	N	%
Cevapsız	2	0,5
Ev Sahibi	275	70,5
Kiracı	34	8,7
Ev Sahibi Değil Ama Kira Ödemeyen	79	20,3
Toplam	390	100

Mülkiyet durumunun bir bölgedeki bireylerin yaşam kaliteleri ile ilgili önemli veriler sağladığından hareketle oluşturulan tablo 14'de katılımcıların %70,5'inin ev sahibi olduğu, %20,3'ünün ise ev sahibi olmamakla birlikte kira da ödemediği anlaşılmaktadır. Ev sahibi olmayıp kira ödemeyen katılımcılar genellikle ailelerine ait olan konutlarda kendi yaşamlarını sürdürmektedir. Buna karşılık kiracı olan katılımcıların bir kısmı hazine arazileri üzerinde yaşadığından dolayı belediyelere belirli aralıklarla ecrimisil bedelinin (hazine arazilerinin idarenin izni dışında kullanılması neticesinde ödenen tazminat) yarısı üzerinden hesaplanan kira tutarını ödemektedir. Katılımcıların %90,8'inin kira ödemiyor oluşu aylık maliyet kalemlerinden birisinin eksilmesine ve yaşam standartları açısından iyileştirici bir etki yaratmasına neden olmaktadır.

Dağlık alan yerleşimlerindeki yaşam kalitesinin tespit edilmesinde, değerlendirilmesi gereken bir başka ölçüt bu alanların göç alma ve göç verme durumlarıdır. Yerleşiklerin doğdukları toprakları bırakarak bir başka yere göç etmelerindeki nedenlerin neler olduğu, yaşam kalitesi ile ilgili önemli bulgu ve yorumların yapılmasına yol açacaktır.

Tablo 15: Ankete Katılanların Hanelerindeki Göç Eğilimleri

Ailenizde kalıcı olarak göç edenler varsa genelde nereyi tercih etmişlerdir?	N	%
Buca İlçe Merkezi	57	14,6
Kemalpaşa İlçe Merkezi	33	8,5
Torbali İlçe Merkezi	13	3,3
Bornova İlçe Merkezi	14	3,6
İstanbul-Ankara Gibi Büyükşehirler	24	6,2
Diğer	34	8,7
Kalıcı Göç Eden Yok	215	55,1
Toplam	390	100

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere ankete katılanların %44,9'unun (175 kişi) ailesinde en az bir kişi araştırma sahası içerisinde yaşadığı yerleşiminden göç etmiştir. Bu oran neredeyse her iki haneden birisinde göçe katılımın gerçekleştiğini göstermektedir. Göç edilen merkezler arasında Buca ilçe merkezinin %14,6 ile en

çok tercih edilen yer olmasında araştırma sahasındaki yüksek nüfuslu iki yerleşimin (Kaynaklar ve Kırıklar) Buca İlçesi sınırları içerisinde yer alması etkilidir. Torbalı İlçesine göç edenlerin %3,3 ve Bornova İlçesine göç edenlerin %3,6 gibi düşük oranlarda kalması araştırma sahasında her iki ilçenin de bir mahalleye sahip olmasından kaynaklanmıştır. Katılımcıların %8,7'sinin tercih ettiği “diğer” seçeneği genellikle İzmir’in ilçeleri olan Karabağlar, Karşıyaka, Narlıdere gibi merkezleri içermektedir. Dolayısıyla İzmir İli sınırları içerisinde kalan araştırma sahasındaki yerleşiklerin göç tercihlerinin yine İzmir içerisindeki merkezi yerleşimler olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 16: Katılımcılara Göre Yakınlarının Göç Etme Nedenleri

Sizce kalıcı göç eden yakınlarınızın kararında aşağıdaki nedenler hangi ölçüde etkili olmuştur?														
Daimi Göç Nedenleri	Cevapsız		Hiç Etkili Değil		Kısmen Etkili		Etkili		Çok Etkili		Oldukça Etkili		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Yeterli Tarım Arazisinin Olmaması	215	55,1	91	23,3	38	9,7	18	4,6	10	2,6	18	4,6	390	100
Tarım - Hayvancılıktaki Gelir Yetersizliği	215	55,1	43	11,0	26	6,7	29	7,4	46	11,8	31	7,9	390	100
Sağlık Hizmetleri Yetersiz	215	55,1	55	14,1	51	13,1	52	13,3	14	3,6	3	0,8	390	100
Eğitim Hizmetleri Yetersiz	215	55,1	60	15,4	48	12,3	38	9,7	15	3,8	14	3,6	390	100
Doğal Afet	217	55,6	173	44,4	0	0	0	0	0	0	0	0	390	100
Şehir Hayatının Çekiciliği	215	55,1	41	10,5	14	3,6	52	13,3	36	9,2	32	8,2	390	100
Tarımı Zorbalıkla Engelleme	215	55,1	140	35,9	16	4,1	12	3,1	0	0	7	1,8	390	100
Komşularla Anlaşmazlık	216	55,4	166	42,6	3	0,8	1	0,3	2	0,5	2	0,5	390	100
Akrabalarla Anlaşmazlık	215	55,1	163	41,8	7	1,8	1	0,3	1	0,3	3	0,8	390	100
Diğer	268	68,7	0	0	0	0	2	0,5	25	6,4	95	24,4	390	100

Ankete katılan yerleşikler hanelerindeki kişilerin göç etmelerinde en etkili sebep olarak “diğer” seçeneğini tercih etmişlerdir. Göç etme sebebi olarak toplamda %31,3 oranında etkili olduğu hesaplanan “diğer” seçeneği içerisinde ağırlıklı olarak kişilerin iş bulma (istihdam) ve evlilik nedeniyle göç ettikleri belirtilmiştir. Görüşmelerde birçok katılımcı göç eden kişilerin hanelerine ait yeterli tarım arazisi olsa da kararlarının değişmeyeceğini ifade etmiştir. Bu düşünceye neden olarak da tarım ve hayvancılıktaki gelir yetersizliğini ve bu faaliyetlere yönelik isteksizliği göstermiştir. Öyle ki bu düşünce anket bulgularına da yansımıştır. Göç etme nedenleri arasında “tarım ve hayvancılıktaki gelir yetersizliği” seçeneğinin toplamda %27,1 oranında etkili olduğu görüşü ortaya çıkmıştır.

“Diğer” seçeneğini toplamda %30,7 etkili olma oranı ile “şehir hayatının çekiciliği” seçeneği takip etmektedir. Sosyal alanların fazlalığı, ulaşım olanaklarının çeşitliliği, kültür-sanat faaliyetlerinin yaygınlığı gibi dağlık alan yerleşimlerinde gerçekleştirilmeyen hizmet ve yatırımlar kentleri cazibe merkezleri haline getirmiş ve özellikle genç nesillerin göç etmelerinde etkili olmuştur. “Şehir hayatının çekiciliği” aynı zamanda kentleşme literatüründeki itici-çekici nedenlerden olan kırsal alan ile kentsel alan arasında sosyal ve kültürel imkânların farklılığına işaret etmektedir.

Katılımcılar arasında göç eğilimini etkilediği düşünülen diğer unsurlar ise sağlık hizmetlerinin ve eğitim hizmetlerinin yetersizliğidir. Bu kapsamda katılımcılar toplamda % 17,7 oranında sağlık hizmetlerindeki yetersizliğin ve toplamda %17,1 oranında eğitim hizmetlerindeki yetersizliğin göç etmede etkili olduğunu düşünmektedir. Araştırma sahasındaki yerleşimlerin kimilerinde (Gökdere, Doğancılar) okul olmayışı, kimilerinde ise (Nazarköy, Kızılüzüm, Vişneli) okul olmasına rağmen birleştirilmiş sınıflarda eğitim yapılması aileleri göç etmeye itmektedir. Ayrıca yalnızca iki mahallede (Kaynaklar ve Dağkızılca) sürekli sağlık hizmetinin veriliyor oluşu diğer mahallelerde ise herhangi bir sağlık merkezinin ve personelinin olmayışı göç etme nedeni olarak değerlendirilmiştir.

Göç etme nedenlerinin incelenmesi sonrasında bu nedenlere rağmen katılımcıların yaşam alanlarını terk etmeme sebeplerinin neler olduğunun tespiti de önem kazanmıştır. Bu sebeplerin yaş gruplarına göre ne gibi değişiklikler gösterdiği de göç eğilimi ile ilgili veriler sunmaktadır.

Tablo 17: Katılımcıların Yerleşmelerinden Göç Etmeme Sebepleri

Sizin mahallenizden göç etmemenizin/terk etmemenizin en önemli nedeni nedir?	N	%
Mahalledeki yaşantımdan memnunum	54	13,9
Kurulu düzenimi bozmak istemiyorum	117	30,0
Atamın topraklarından ve geleneklerinden ayrılamam	118	30,3
Şehrin havası, suyu bana göre değil	45	11,5
Yaşlandım, tek başıyım	8	2,1
Fırsat olmadı, ilk fırsatta göç edeceğim	34	8,7
Diğer	14	3,5
Toplam	390	100

Tablo 17’de katılımcıların yaşam alanlarını terk etmeme nedenleri görülmektedir. Buna göre göç etmemedeki en önemli nedenler %30,3 ile yaşanan yerin ata toprakları olması ve %30,0 ile kurulu düzenin bozulmak istenmemesidir. “Atamın topraklarından ayrılamam” seçeneğinin tercih edilmesi katılımcıların yaşam alanlarını sahiplendiklerini ve aidiyet duygusu geliştirdiklerini göstermektedir. Bu sahiplenme dağlık alanlardaki kaynakların korunarak kullanılmasında ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında da destekleyici bir tutumdur. Katılımcıların mahalleleriyle kurdukları bu duygusal bağ aynı zamanda çevre bilincinin gelişmesinde ve kalıplaşmasında etkilidir.

Göç etmemedeki ikinci önemli neden olan kurulu düzenin bozulmak istenmemesi ise, hem kent yaşamına uyum sağlamada sorunların yaşanacağı endişesini hem de alışkanlıklardan vazgeçmek istenilmediğini ifade etmektedir.

Dikkat çeken bir diğer nokta ise katılımcıların %8,7’sinin göç etme eğiliminde olmasıdır. “Fırsat olmadı, ilk fırsatta göç edeceğim” seçeneğini tercih eden bu kişilerin göç etmesine engel ya ekonomik bir bağımlılık ve yoksunluk söz konusudur ya da bakımından sorumlu oldukları kimseler bulunmaktadır.

“Diğer” seçeneğini tercih eden %3,5’lik katılımcı grubu cevaplarında çoğunlukla ekonomik durumlarının şehirde yaşamaya müsait olmamasını ve kent merkezlerindeki güvenlik sorunlarını göç etmeme nedenleri olarak göstermiştir.

Tablo 18: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Göç Etmeme Nedenleri

Yaş	Sizin mahallenizden göç etmemenizin/terk etmemenizin en önemli nedeni nedir?								
	Mahallede ki yaşantımdan memnunum	Kurulu düzenimi bozmak istemiyorum	Atamın topraklarından ve geleneklerinde ayrılamam	Şehrin havası, suyu bana göre değil	Yaşlandım, tek başıyım	Fırsat olmadı, ilk fırsatta göç edeceğim	Diğer	Toplam	
18-25	N	9	12	2	2	0	15	0	40
	%	2,3	3,1	0,5	0,5	0	3,8	0	10,3
26-35	N	8	17	15	0	0	8	4	52
	%	2,1	4,4	3,8	0	0	2,1	1,0	13,3
36-45	N	7	18	18	11	0	4	6	64
	%	1,8	4,6	4,6	2,8	0	1,0	1,5	16,4
46-55	N	10	24	24	10	1	6	1	76
	%	2,6	6,2	6,2	2,6	0,3	1,5	0,2	19,5
56-65	N	13	25	35	10	2	1	3	89
	%	3,3	6,4	9,0	2,6	0,5	0,3	0,8	22,8
66+	N	7	21	24	12	5	0	0	69
	%	1,8	5,4	6,2	3,1	1,3	0	0	17,7
Toplam	N	54	117	118	45	8	34	14	390
	%	13,9	30,0	30,3	11,5	2,1	8,7	3,5	100

Yaş gruplarına göre katılımcıların göç etmeme sebeplerinin incelendiği yukarıdaki tabloda “fırsat olmadı, ilk fırsatta göç edeceğim” diyenlerin sayısı yaş aralıkları artış gösterdikçe azalmaktadır. 18-25 yaş arasındaki 40 katılımcının 15’i bu seçeneği tercih ederken 66 ve üstü yaş grubundaki 69 kişiden hiçbiri bu seçeneği tercih etmemiştir. Bu durum dağlık alanlardan göç etme eğiliminin genç yaşlarda daha belirgin şekilde var olduğunu sonraki yaşlarda ise azalarak ortadan kalktığını göstermektedir. Keza 18-25 yaş arasında göç edemeyen kişilerin 26-35 yaş itibariyle yaşadıkları mahalleye yönelik aidiyet duygusunda artış gözlemlenmiştir. 26-35 yaş arasındaki 52 katılımcının 17’si “kurulu düzenimi bozmak istemiyorum”, 15’i ise atamın topraklarından ayrılamam seçeneklerini tercih etmiştir. Yapılan görüşmelerde yaş gruplarına göre göç etme tercihindeki farklılığın oluşmasında 18-25 yaş

arasındaki katılımcıların mahallelerindeki iş olanaklarını yetersiz görmesi ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarının karşılanamadığı düşüncesi etkili olmaktadır. Ayrıca gençler bu görüşmelerde mahalledeki sosyo-ekonomik şartların gelecek beklentilerini gerçekleştirmekten uzak olduğunu da ifade etmişlerdir.

Yerel halk ile gerçekleştirilen görüşmelerde araştırma sahasındaki yerleşimlerde göç verme eğiliminin yanı sıra göç alma eğiliminin de 2000’li yılların başlarından itibaren günümüze kadar artış gösterdiği ifade edilmiştir.

Tablo 19: Araştırma Sahasındaki Yerleşimlerin Göç Alma Eğilimleri

Mahalleniz göç alıyorsa bu daha çok nereden olmaktadır?	N	%
Yaşadığım İlçeden	29	7,4
İzmir’in Diğer İlçelerinden	189	48,5
Komşu İllerden (Manisa, Aydın, Denizli vb.)	3	0,8
Başka Bölgelerdeki Uzak İllerden	132	33,8
Yurtdışından	1	0,3
Mahallem Göç Almamaktadır	36	9,2
Toplam	390	100

Araştırma sahasında yapılan gözlemler esnasında belirgin olarak görülen ikincil konut artışı dağlık alan yerleşimi olan mahallelerin çoğunlukla hangi bölgelerden göç aldığı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda katılımcıların %48,5’i Buca, Bornova, Kemalpaşa, Torbalı ilçeleri dışındaki “İzmir’in Diğer İlçelerinden” yanıtını verirken %33,8’i “Başka Bölgelerdeki Uzak İllerden” seçeneğini işaretlemiştir. İzmir’in diğer ilçeleri seçeneği kapsamında Konak, Karabağlar, Karşıyaka, Gazimir gibi yerler belirtilirken başka bölgelerdeki uzak iller olarak ise Erzurum, Kayseri, Konya, Mardin, Muş gibi çoğunlukla İç Anadolu ve Doğu-Güneydoğu Anadolu illeri sayılmıştır. Bu il ve ilçelerden Nif Dağı yerleşimlerine göç eden kişilerle yapılan görüşmelerde ise kişilerin önce İzmir’in ilçelerine yerleştikleri bir süre sonrada araştırma sahasındaki mahallelere göç ettikleri anlaşılmıştır. Yaşanılan ilçeden göç alma oranının görece düşük kaldığı görülmektedir. Bu seçeneği işaretleyen katılımcıların ise çoğunlukla araştırma sahasındaki Buca ve Bornova ilçelerine bağlı mahallerde yaşadıkları

gözlemlenmiştir. Kemalpaşa ve Torbalı ilçe merkezlerinde yaşayan kişilerin araştırma sahasındaki yerleşimlere göç etme eğiliminin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yerleşimlerin içerisindeki alanlarda görece daha az sayıda var olan ikincil konutların birçoğunun mahalle çevresindeki tarım arazilerine ve hatta ormanlık alana inşa edildiği görülmüştür. Sürekli olarak yeni arazilere yayılan bu konutların dağlık alan üzerindeki baskıyı her geçen gün artırmakta olduğu ve yerel halk üzerinde güvensizlik duygusu yarattığı söylenebilir. Özellikle Kaynaklar ve Kırıklar gibi kentleşme eğilimi yüksek olan yerleşimlerde yapılan görüşmelerde yerel halkın sonradan göç ederek mahalleye yerleşen kişilerle uyum sorunu yaşadıklarını belirtilmiştir.

Tablo 20: Tarım Arazilerinin Kullanılmama Sebepleri

Boşta bıraktığınız arazileriniz varsa bunları neden ekmiyorsunuz?	N	%
Tarım arazim yok.	113	28,8
Tarımsal üretimden elde ettiğim gelir maliyetleri karşılamıyor, zarar ediyorum.	38	9,7
Arazim tarımsal üretim için uygun değil.	9	2,3
Arazimden gereken düzeyde verim alamıyorum.	13	3,3
Yeterli işgücüne sahip olmadığım için arazimi ekmiyorum.	15	3,8
Diğer	8	2,3
Boşta arazim yok.	194	49,7
Toplam	390	100

Araştırma sahası kapsamındaki kişilerin hem tarımsal arazi varlığını hem de bu arazilerin kullanılma düzeyini ölçmeyi amaçlayan yukarıdaki tabloda katılımcıların %28,8'i hiçbir tarım arazisi olmadığını belirtmiştir. Dağlık (kırsal) alan olması dolayısıyla katılımcıların tarımsal arazi sahibi olması beklenirken arazisi olmayanların bu denli yüksek bir oran oluşturması tarımın gittikçe önemini kaybeden bir ekonomik faaliyet olmasıyla açıklanabilir. Tablo 13'te de belirtildiği gibi tarım aileleri için 1.derece geçim kaynağı olmaktan çıkmıştır. Araştırma sahasındaki kimi aileler tarım arazilerinin günümüz şartları altında kullanılmasının beklentileri karşılamadığı gerekçesiyle arazilerini satmakta ve bir süre sonra göç etmektedir.

Katılımcıların neredeyse yarısı (%49,7'si) boşta tarım arazisinin olmadığını ifade etmiştir. Bu araziler çeşitli büyüklüklerde olmakla birlikte çoğunlukla kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek geliri sağlamaktadır. Bu gelirin sürdürülebilir olmasını sağlamak için kişiler kimi arazilerine zeytin, kimilerine kiraz, kimilerine ise incir ağaçları dikmiştir. Herhangi bir üründen elde edilen gelirin bir nedenden dolayı azalması neticesinde diğer ürünlerin satışları ile gelir dengesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Çeşitli nedenlerle kimi arazilerini kullanmayarak boş bırakan toplamda %21,5'lik katılımcı grubu bu duruma gerekçe olarak %9,7 ile tarımsal üretimden zarar etmesini göstermektedir. Yerleşiklerle yapılan görüşmelerde maliyet artışı ile birlikte arazi sahipleri arasında bu eğilimin artış gösterdiği belirtilmiştir. Tarımsal girdi (gübre, ilaç, makine, yakıt vb.) fiyatlarının yükselmesi kişileri önce daha küçük arazilerde üretime daha sonra ise toprağı terk etmeye zorlamaktadır. Diğer seçeneğı ise arazilerin davalık olması ve suyun olmaması gibi cevaplardan oluşmaktadır.

Tablo 21: Üretilen Tarımsal (Bitkisel) Ürünlerin Pazarlanma Şekilleri

Ürettiğiniz tarımsal (bitkisel) ürünlerinizin satışını nasıl gerçekleştiriyorsunuz?	N	%
Tarımsal ürün üretmiyorum	113	28,8
Kooperatif aracılığıyla	2	0,5
Kendi imkânlarıyla mahalle ve pazarlarda	168	43,1
Mahallede oluşturulan alım noktalarında özel firmalara (tüccarlara)	105	27,1
Toprak Mahsulleri Ofisine	2	0,5
Toplam	390	100

Üretilen ürünlerin pazarlanmasında hangi yöntemlerin tercih edildiğı konusunda %43,1 ile katılımcılar kendi imkânları doğrultusunda satış yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu seçeneğın ağırlıklı olarak tercih edilmesinde katılımcıların fiyat belirlemede görece daha esnek davranabilmeleri etkili olmuştur. Mahallelerde tüccarlara yapılan satışta tek fiyat uygulamasının olması ve fiyatın tüccarlar tarafından düşük seviyelerde tutulması beklenen düzeyin altında gelir elde edilmesine neden olmaktadır. Katılımcıların %27,1'inin bu yöntemi tercih etmesi

üretileen ürün miktarı ile ilgilidir. Kendi imkânlarıyla satışını gerçekleştiremeyecek kadar çok ürüne sahip olan kişiler mahallelerde kurulan alım noktalarında tüccarlara satış yapmaktadır.

Tablo 22: Tarımsal Üretimde Yaşanan Değişim ve Nedenleri

Mahallenizde tarımsal üretimde bir azalma varsa sizce bunun en önemli nedeni nedir?	N	%
Cevapsız	1	0,3
Tarımsal üretimi destekleyici devlet politikalarının eksikliği	64	16,4
Genç nüfusun tarımsal faaliyetlere karşı isteksizliği	95	24,4
Tarımsal girdi (tohumluk, gübre, ilaç, makine) fiyatlarındaki artış	145	37,1
Doğal afetlerdeki artış	2	0,5
Arazilerin miras yoluyla parçalanması ve satılması	72	18,5
Tarımsal üretimde azalma yoktur	11	2,8
Toplam	390	100

Nif Dağı yerleşimlerinde gerçekleştirilen anket, görüşme ve gözlemlerde tarımsal üretim konusunda geçmişe oranla önemli bir azalmanın olduğu tespit edilmiştir. Yukarıdaki tablo bu genel kanıyı doğrular nitelikte bulgulara sahiptir. Tarımsal üretimde azalmanın olduğu düşünülen ve bu durumdan şikâyet eden %96,9'luk katılımcı kitlesi bu azalmanın sebepleri olarak farklı seçenekleri tercih etmiştir. %37,1'lik oranla en çok tercih edilen neden maliyetlerdeki artıştır. Katılımcılar maliyetlerdeki artış ile üreticinin ya daha küçük arazilerde üretim yaparak kimi arazilerini boş bıraktığını ya da tamamen üretimden çekildiğini belirtmişlerdir.

Tarımsal üretimdeki azalışa sebep olarak ikinci sırada %24,4'lük oranla “genç nüfusun tarımsal faaliyetlere karşı isteksizliği” gösterilmiştir. Genç nüfusun kendisi de dâhil olmak üzere özellikle orta yaş ve üzerindeki yerleşiklerin görüşmeler esnasında sıklıkla şikâyet ettiği bu durum aynı zamanda tarımın geleceği ile ilgili de ciddi endişelerin oluşmasına neden olmaktadır. Tablo 10'da da görülebileceği üzere genç yaştaki bireyler tarım sektöründen ziyade hizmet ve sanayi sektörlerinde çalışmayı tercih etmektedir.

%18,5'lik oranla üçüncü olarak en çok tercih edilen neden olan “arazilerin miras yoluyla parçalanması ve satılması”, tarımsal üretimdeki azalmanın yanı sıra dağlık alanlarda betonlaşma tehlikesine de yol açmaktadır. Çünkü satılan tarım arazileri genellikle küçük parçalı araziler olup satın alan kişiler tarafından hobi alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda arazi üzerinde öncelikle konut inşası gerçekleştirilmektedir. Miras yoluyla bölünen tarım arazileri üzerindeki ilk tasarrufun üretim değil satış yönünde olması tarımdan uzaklaşılmasının bir başka göstergesidir.

Son olarak katılımcıların %16,4'ü tarımsal üretimdeki azalmanın nedeni olarak devlet politikalarının eksikliğini işaret etmiştir. Bu kapsamda en çok verilen örnek ise önceleri üreticiye gübre, tohum, ilaç, yakıt gibi üretimi özendirerek destekler verilirken günümüzde üretim yapılmayan araziler için bile doğrudan gelir desteği veriliyor olmasıdır. Ankete katılanlar bu desteğin yalnızca üreticinin tembelleşmesine neden olduğunu ifade etmiştir.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı üreticilerin tarım arazilerini terk ederek diğer sektörlere yönelmesi yalnızca yerel düzeyde bir sorun değildir. Unutulmamalıdır ki, bir ülkede tarımsal üretimde azalma varsa bu kırsal alanların sorunu olmaktan öte tüm ülkenin sorunu haline gelmiştir. Bu durum uzun vadede ülke için önemli bir takım sorunlara yol açacaktır. Tarım arazilerinin terk edilmesiyle başlayan ekolojik emperyalizm süreci çok uluslu gıda şirketlerinin veya yerli ortaklarının bu arazileri satın alarak kendi üretimleri için kullanmasıyla devam edecektir. Bir süre sonra gıda tekeli haline gelen bu şirketler devletler üzerinde tahakküm oluşturabilecek ve gıda fiyatlarını belirleyebileceklerdir. Gıda ürünlerinin bir çeşit tehdit unsuru haline getirilmesine kadar varabilecek bu süreçte yapılması gereken yerli üretimin ve üreticinin desteklenmesi ve korunmasına yönelik disiplinlerarası çalışmaların yapılması ve alınan kararların uygulanmasıdır.

Tablo 23: Yaş Gruplarına Göre Tarımsal Üretimdeki Azalmanın Nedenleri

Yaş	Mahallenizde tarımsal üretimde bir azalma varsa sizce bunun en önemli nedeni nedir?								
	Cevap sız	Tarımsal üretimi destekleyici devlet politikalarının eksikliği	Genç nüfusun tarımsal faaliyetlere karşı isteksizliği	Tarımsal girdi fiyatlarındaki (tohumluk, gübre, ilaç, yakıt) artış	Doğal afetlerdeki artış	Arazilerin miras yoluyla parçalanması ve satılması	Tarımsal Üretimde azalma yoktur	Toplam	
18-25	N	0	13	10	10	0	5	2	40
	%	0	3,3	2,6	2,6	0	1,3	0,5	10,3
26-35	N	0	12	9	18	0	9	4	52
	%	0	3,1	2,3	4,6	0	2,3	1,0	13,3
36-45	N	0	12	14	26	0	12	0	64
	%	0	3,1	3,6	6,7	0	3,1	0	16,4
46-55	N	0	9	26	26	0	14	1	76
	%	0	2,3	6,7	6,7	0	3,6	0,3	19,5
56-65	N	1	13	21	35	1	16	2	89
	%	0,3	3,3	5,4	9,0	0,3	4,1	0,5	22,8
66+	N	0	5	15	30	1	16	2	69
	%	0	1,3	3,8	7,7	0,3	4,1	0,5	17,7
Toplam	N	1	64	95	145	2	72	11	390
	%	0,3	16,4	24,4	37,2	0,5	18,5	2,8	100

Katılımcıların yaş gruplarına göre tarımsal üretimdeki azalmanın nedenlerinin görülebildiği yukarıdaki tabloda 18-25 yaş arasındaki kişiler genel eğilim olan maliyetlerdeki artış ve genç nüfusun isteksizliği seçeneklerinden ziyade çoğunlukla “tarımsal üretimi destekleyici devlet politikalarının eksikliği”ni tercih etmiştir. Diğer yaş gruplarından farklı olarak 18-25 yaş arasındaki katılımcılarda bu seçeneğin daha çok tercih edilmesinde sorunun kaynağı olarak devlet mekanizmasının görülmesi etkili olmuştur. Diğer yaş gruplarına göre mevcut politikaları daha belirgin şekilde eleştirebilen bu katılımcılar çözüm merkezi olarak da yine sorunun kaynağını işaret etmektedir. Buna karşılık 26-35 yaş aralığından itibaren katılımcıların önemli bir bölümü (%37,1) tarımsal üretimdeki azalmanın nedeni olarak daha çok maliyetlerdeki artışa yönelmiştir.

Tablo 24: Hayvancılık Faaliyetinde Mahallelerde Tercih Edilen Yöntem

Mahallenizde yıl boyunca besi ve ahır hayvancılığı mı yoksa mera hayvancılığı mı daha çok tercih edilir?	N	%
Cevapsız	2	0,5
Besi ve Ahır Hayvancılığı	258	66,2
Mera Hayvancılığı	130	33,3
Toplam	390	100

Araştırma sahasındaki hayvancılık faaliyetlerinde hangi yöntemin daha çok tercih edildiğinin tespitine yönelik yukarıdaki tabloda katılımcılar %66,2 oranında besi ve ahır hayvancılığını tercih etmiştir. Hayvancılığın daha maliyetli şekli olan besi ve ahır hayvancılığında büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar otlatılmak için meraya çıkarılmadan buldukları yerlerde beslenmektedir. Beslenmesi için yem ve saman ihtiyacının karşılanması gerektiğinden bu yöntem, hayvan sahibi yerleşiklere önemli miktarlarda ek maliyet yüklemektedir. Hareket halinde olmayan yalnızca çevrili küçük bir alanda (ahır, dam vb.) hareket edebilen hayvanlar çok daha kısa sürelerde hastalanmaktadır. Hastalıkların tedavilerinde veteriner masraflarının sürekli artış göstermesi ek maliyet anlamına gelmektedir. Araştırma alanındaki yerleşimlerin tamamında farklı sayılarda görülebilen besi ve ahır hayvancılığı özellikle Kaynaklar, Kırıklar, Dağkızılca mahallelerinde ağırlık kazanmıştır. Mahallelerinde mera hayvancılığının ağırlıkta olduğunu belirten %33,3'lük katılımcı grubu mera olarak ise ormanlık alanların kullanıldığını ifade etmiştir. Kızılüzüm, Nazarköy ve Vişneli mahallelerinde daha yaygın olan mera hayvancılığında genellikle küçükbaş hayvanlar meralara salınmaktadır. Özellikle mart ayı ile birlikte kullanılmaya başlanan meralar kış aylarında hava koşulları nedeniyle kullanılamamaktadır. Bu yüzden katılımcılar hayvancılık maliyetlerinin arttığı kış aylarını yaşam standartlarının gerilediği dönemler olarak değerlendirmektedir.

Tablo 25: Hayvancılık Faaliyetinde Yaşanan Değişim ve Nedenleri

Mahallenizde hayvancılık faaliyetinde bir gerileme varsa sizce bunun temel sebebi nedir?	N	%
Hayvansal ürün satışından ele edilen gelirin düşmesi	17	4,4
Hayvancılıkta çalışacak genç nüfusun göç etmesi	50	12,8
Otlakların yıllar içinde azalışı	68	17,4
Yem ve saman fiyatları ile veterinerlik masraflarının artışı	251	64,4
Hayvancılık faaliyetinde gerileme yoktur	4	1,0
Toplam	390	100

Tarımsal üretimdeki azalmaya ek olarak dağlık (kırsal) alanların temel ekonomik faaliyetlerinden olan hayvancılıkta da gerilemenin yaşandığını ifade eden katılımcılar bu gerilemenin tarımsal üretimdeki azalmadan daha şiddetli olduğunu belirtmiştir. Görüşmelerdeki bu düşüncenin anket bulgularına da yansıdığı görülmektedir. %99 oranında ortak bir kanı etrafında birleşen katılımcılar mahallelerinde 1990'lı yıllara kadar neredeyse her evde olan büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin 2000'li yılların başından itibaren azalış göstermeye başladığını vurgulamıştır. Yerleşiklerin anlatımlarından hareketle araştırma sahasındaki yerleşimlerde yapılan gözlemlerde belirgin olarak görülebilen bu azalma hem hayvancılık yapan aile sayısında hem de beslenen hayvan sayısında kendini göstermiştir. Önceleri mahallelerde neredeyse her ailenin geçim kaynağı olarak uğraştığı hayvancılık günümüzde ise sadece birkaç aile tarafından yapılmaktadır. Ankete katılan kişilerin %64,4 gibi önemli bir bölümü bu düzeydeki gerilemenin nedeni olarak yem, saman ve veterinerlik masraflarındaki artışı görmektedir. Tahıl üretiminden elde edilen gelirin maliyetleri karşılayamaması ve kota uygulaması gibi nedenlerle üretime son veren yerleşikler bu şekilde yem ve samanı da satın almak zorunda kalmıştır. Zaman içerisinde yem ve saman fiyatlarının artış göstermesiyle de bir hayvanın bakım ücreti zarara neden olmaya başlamıştır.

Hayvancılıktaki gerilemenin nedeni olarak ankete katılanların %17,4'ü otlakların yıllar içerisindeki azalışını belirtmiş ve bu duruma neden olarak da miras yoluyla parçalanıp satılan arazilerdeki yapılaşmayı göstermiştir. Engebeli olması dolayısıyla otlak açısından sınırlı imkânlarla sahip olan araştırma sahasında önceleri

üzerinde üretim yapılmayan tarım arazileri otlak olarak kullanılırken arazilerin satışı sonrasında etraflarının kapatılarak girişin engellenmesi yerleşiklere ormanlık alanların kullanılmasını zorunlu kılmıştır.

Hayvancılık faaliyetlerindeki gerilemeyi genç kuşakların isteksizliğine bağlayan %12,8’lik katılımcı grubuna göre hayvancılığın sürdürülebilirliğinin sağlanması ancak sonraki nesillerin sahiplenmesi ile mümkün olacaktır. Ancak bu konudaki baskın tutumun sahiplenme değil gençlerin dağlık alanlardan göç etme yönünde olması bir süre sonra hayvancılığın tamamen yok olmasına neden olacaktır.

Tablo 26: Yaş Gruplarına Göre Hayvancılıktaki Gerilemenin Nedenleri

Yaş	Mahallenizdeki hayvancılık faaliyetinde bir gerileme varsa sizce bunun temel nedeni nedir?					
	Hayvansal ürün satışından elde edilen gelirin düşmesi	Hayvancılıkta çalışacak genç nüfusun göç etmesi	Otlakların yıllar içinde azalması	Yem ve saman fiyatları ile veterinerlik masraflarının artışı	Hayvancılık faaliyetlerinde gerileme yoktur	Toplam
18-25	N 2	11	4	23	0	40
	% 0,5	2,8	1,0	5,9	0	10,3
26-35	N 2	7	12	30	1	52
	% 0,5	1,8	3,1	7,7	0,3	13,3
36-45	N 6	8	8	42	0	64
	% 1,5	2,1	2,1	10,8	0	16,4
46-55	N 2	7	11	53	3	76
	% 0,5	1,8	2,8	13,6	0,8	19,5
56-65	N 4	8	23	54	0	89
	% 1,0	2,1	5,9	13,8	0	22,8
66+	N 1	9	10	49	0	69
	% 0,3	2,3	2,6	12,6	0	17,7
Toplam	N 17	50	68	251	4	390
	% 4,4	12,8	17,4	64,4	1,0	100

Yaş gruplarına göre hayvancılıktaki gerilemenin nedenlerini gösteren yukarıdaki tabloda “yem, saman fiyatları ile veterinerlik masraflarındaki artış” her yaş grubu için en önemli neden olarak tercih edilmiştir. Tıpkı tarımsal üretimdeki azalmanın nedenlerinin incelendiği tablo 23’de olduğu gibi katılımcılar yaş

gruplarına göre çoğunlukla hayvancılıktaki gerilemenin nedeni olarak maliyetlerdeki artışı görmektedir. Bütün yaş gruplarında ilk sırada yer alması yem, saman ve veterinerlik hizmetlerinin hayvancılık için hayati önemini de ortaya koymaktadır. Otlakların azalması ve kimi mahallelerde de (örn. Gökdere Mahallesi) ormanların mera olarak kullanılmasının yasaklanması sonucu hayvancılık yem ve saman odaklı devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

Tabloda dikkat çeken bir diğer ayrıntı da 18-25 yaş arasındaki katılımcıların %25'ten fazlasının genç nüfusun isteksizliği neticesinde göç etmesini hayvancılıktaki gerilemenin nedeni olarak görmesidir. Görüşmelerde kendi tutum ve davranışlarının da bu sonuçta etkili olduğunu ifade eden gençler buna rağmen hayvancılık yapmak yerine geliri ve çalışma şartları daha iyi olan mesleklerde çalışmak için ilçe merkezlerine veya başka kentlere göç etmek istediklerini belirtmiştir.

Tablo 27: Önem Derecesine Göre Mahallelerdeki Sorun Alanları

Mahallenizdeki en önemli 3 sorunu önem derecesine göre sıralar mısınız?										
Sorun	1. Derece		2. Derece		3. Derece		Önemi Yok		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
İşsizlik	103	26,4	40	10,3	42	10,8	205	52,6	390	100
Altyapı Hizmetlerindeki Yetersizlik	37	9,5	36	9,2	25	6,4	292	74,9	390	100
Tarımsal Üretimde Azalma	83	21,3	75	19,2	46	11,8	186	47,7	390	100
Doğal Afetlerde Artış	0	0	0	0	0	0	0	0	390	100
Sosyal Güvence Eksikliği	11	2,8	20	5,1	45	11,5	314	80,5	390	100
Eğitim, Sağlık Hizmetlerine Erişim	22	5,6	42	10,8	43	11,0	283	72,6	390	100
Hayvancılıkta Gerileme	49	12,6	92	23,6	55	14,1	194	49,7	390	100
Tarımsal Ürünlerin Pazarlanması	21	5,4	16	4,1	18	4,6	335	85,9	390	100
Sosyal Alan Yetersizliği	45	11,8	55	14,1	91	23,3	198	50,8	390	100
Diğer	17	4,4	12	3,1	17	4,4	344	88,2	390	100

Katılımcıların %26,4'ü mahallelerindeki en önemli 3 sorun arasında 1.derecede önemli olarak işsizliği görmektedir. Aynı zamanda işsizlik toplamda %47,4'lük bir katılımcı kitlesi tarafından en önemli 3 sorun arasında gösterilmiştir.

Görüşmelerde işsizlikten kastedilenin genç işsizlik olduğu gözlemlenmiş ve bu durumun gençlerin iş bulmak umuduyla mahallelerden göç etmesine neden olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık %52,6'sı işsizliğin mahallesi için bir sorun teşkil etmediğini ifade etmiştir. Bu seçenek çoğunlukla Kızılüzüm, Gökdere gibi sanayi tesislerine yakın olan veya Nazarköy, Kaynaklar gibi ziyaretçi çeken, turizm potansiyeli yüksek mahallelerdeki yerleşikler tarafından tercih edilmiştir. Ayrıca mahallelerin tamamında gençlerin çalışmak istemesi halinde tarım ve hayvancılıkta çalışabileceğini fakat birçoğunun bu seçeneği tercih etmediğinden işsiz kaldığını söyleyen kişiler de bulunmaktadır. Bu kapsamda mahallerde iş olanaklarının çeşitlendirilmesi halinde işsizliğin sorun alanı olmaktan çıkacağı düşünülmektedir.

İşsizliği 1.derecede önemli sorun alanı olarak %21,3 ile "tarımsal üretimdeki azalma" takip etmektedir. Ayrıca tarımsal üretimdeki azalma en önemli 3 sorun arasında toplamda %52,3 ile katılımcılar tarafından en çok tercih edilen seçenek olmuştur. Tarım sektörünün önceki yıllarda hanelerin temel gelir kaynağı olması dolayısıyla bu alanda yaşanan gerilemenin daha belirgin şekilde hissedilmesi katılımcıları doğrudan etkileyerek farkındalık oluşmasına yol açmıştır.

1.derecede önemli sorun alanı olarak üçüncü sıradaki en yüksek oran %12,6 ile hayvancılıktaki gerilemeye aittir. Yine bu sorun alanı katılımcılar tarafından toplamda %50,3 oranında en önemli 3 sorundan birisi olarak değerlendirilmiştir. Araştırma alanında yapılan görüşmelerde hayvancılık faaliyetinin tarıma oranla daha belirgin bir şekilde yerleşiklerin gündeminden çıktığı gözlemlenmiştir. Tarımsal üretim günümüzde mahallelerde küçük arazilerde ve önceki yıllara oranla daha az sayıda kişi tarafından gerçekleştirilmekte iken hayvancılık neredeyse bitme noktasına gelmiştir. Yerleşikler mevcut sorunların devam etmesi durumunda yakın zaman içerisinde tarımsal üretimin de son bulacağını ifade etmektedir. Keza görüşmeler esnasında katılımcılar birçok kez tarımsal üretimin son dönemlerini yaşadığını belirtmiştir.

Son olarak mahallelerdeki sorun alanları içerisinde %11,8 ile 1. derecede önemli olduğu düşünülen sosyal alan yetersizliğinin toplamda ise %49,2 oranında sorun olduğu görülmektedir. Eksik olduğu düşünülen sosyal alanlara pazaryeri, düğün salonu, spor tesisi gibi örnekler verilmiştir. Diğer seçeneği ise, belediye otobüsü durak ve sefer sayılarının eksikliği ve artan hırsızlık olayları şeklindedir.

Dağlık alan yerleşimlerinde bireylerin ekonomik gelir elde ettikleri faaliyetler olan tarım ve hayvancılıkla ilgili ihtiyaç duyulan sosyal ve ekonomik desteğin sağlanması, yoksul olan dağlık alan yerleşiklerinin tek başına karşılayamayacağı mal ve hizmetlere erişimi kolaylaştırması ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasında gönüllü üyelerin ortaklığı ile oluşturulan kooperatifler önemli katkılar sunmaktadır. Bu nedenle araştırma sahasında kooperatifleşmenin hangi düzeyde seyrettiği ölçülmek istenmiştir.

Tablo 28: Hane Düzeyinde Kooperatif Üyeliği

Ailenizde herhangi bir kooperatife üyeliği olan varsa bu aşağıdakilerden hangisidir?	N	%
Cevapsız	2	0,5
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	9	2,3
Tarım Kredi Kooperatifi	21	5,4
Sulama Kooperatifi	40	10,3
Hayvancılık Kooperatifi	11	2,8
Diğer	16	4,1
Herhangi bir kooperatife üyelik yok	291	74,6
Toplam	390	100

Araştırma sahasındaki ailelerin kooperatife üye olma durumlarının incelendiği yukarıdaki tabloda %74,6 oranında katılımcıların ne kendisinin ne de aile üyelerinin herhangi bir kooperatife üyeliği olmadığı görülmektedir. Yani kooperatife üyelik her 4 hanenin ancak 1'inde gerçekleşmiştir. Bu oran dağlık alan yerleşimlerinde yaygın olarak tercih edilmesi beklenen kooperatifleşmenin araştırma sahasında sınırlı düzeyde geliştiğini göstermektedir. Yapılan görüşmelerde katılımcılar bu sınırlı gelişimin nedeni olarak başarısızlıkla sonuçlanan önceki kooperatifçilik deneyimlerini işaret etmiştir. Mevcut durumda 8 mahallenin 4'ünde (Dağkızılcıca, Vişneli, Nazarköy ve Gökdere) var olan kooperatifleşmeye mahallelerdeki yerleşikler temkinli yaklaşmaktadır. Görüşmeler esnasında katılımcılar kooperatifleri çeşitli usulsüzlüklerin yaşandığı kuruluşlar olarak nitelendirmiş ve özellikle kooperatif yönetimlerine güven duymadıklarını

belirtmiştir. Bu güvensizliğin yanı sıra kimi mahallelerde ise kooperatifleşmeye gerek duyulmamasının nedeni olarak üretilen ürünlerin pazarlanmasında herhangi bir sorunun yaşanmaması ileri sürülmüştür.

Katılımcılar arasında ailesinde kooperatif üyeliği olan 97 hanenin hangi kooperatife üye oldukları incelendiğinde 40 hane ile ilk sırada sulama kooperatifi üyeliği ön plana çıkmaktadır. Bu durumun temel nedeni sulama kooperatifinin Dağkızılca, Vişneli ve Nazarköy mahallelerinde de bulunmasıdır. Bu üç mahallenin toplam nüfusu (1738 kişi) düşünüldüğünde kooperatif üyelik sayısının düşük olduğu bir kez daha görülmektedir. Sulama kooperatifleri tarım arazisi olan yerleşiklerin ağaçlarını sulama amacıyla kurulan bir kuruluş olup sulama işlemi karşılığında üyelerinden alınan ücretler ile gelir elde etmektedir.

Araştırma sahasındaki 21 hanede ise Tarım Kredi Kooperatifi üyeliği olan kişiler bulunmaktadır. Bu kişilerin tamamı Tarım Kredi Kooperatifi olan Dağkızılca Mahallesi'nde yer almaktadır. Üreticilere kredi dışında yem, saman, gübre, ilaç gibi destekler vermesi gereken kooperatifin günümüzde ciddi mali problemlere sahip olması işlevsizleşmesine yol açmıştır.

Diğer seçeneğini tercih eden 16 kişi ise çoğunlukla Ziraat Odası yanıtını vermiştir. Araştırma sahasındaki kooperatifleşme oranının artırılması kalkınmanın sağlanmasında önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Yerleşiklerin kooperatifleşmeye karşı olumsuz bakış açısının şeffaf ve hesap verebilir kooperatif yönetimleri oluşturarak giderilmesi sağlanmalıdır. Dağlık alanlarda kalkınmanın sürdürülebilir kılınmasında anahtar bir role sahip olan kooperatifleşmenin başarılı olması ancak yerel halkın desteği ve sahiplenmesi ile mümkündür.

Araştırma sahasındaki yerleşiklerin hangi oranda yaşam alanı olan dağlık alanlardan yararlandığı belirlenmek istenmiştir. Bu yararlanmanın hangi konuları kapsadığı yerleşiklerin dağlık alanlarla olan ilişkilerinin anlaşılmasında ve dağlık alan kullanım şekillerinin belirlenmesinde önemli veriler sağlamaktadır. Ayrıca bu sayede dağlık alanlardan yararlanırken koruma kullanma dengesinin ne oranda gözetildiğinin de tespiti yapılabilecektir.

Tablo 29: Katılımcıların Çevrelerindeki Dağ ve Dağlık Alanlardan Faydalanma Şekilleri

Yakın çevrenizdeki dağ ve dağlık alanlardan hangi konularda faydalanıyorsunuz?						
Faydalanma Şekli	Tercih Edilmeyen		Tercih Edilen		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Yakacak odun temin	180	46,2	210	53,8	390	100
Su kaynağı olarak	158	40,5	232	59,5	390	100
Doğa yürüyüşü/spor amaçlı	339	86,9	51	13,1	390	100
Otlak amaçlı	369	96,6	21	5,4	390	100
İnşaat yapımı amaçlı odun temini	0	0	0	0	390	100
Diğer	354	90,8	36	9,2	390	100
Hiçbir şekilde faydalanmıyorum	341	87,4	49	12,6	390	100

Katılımcıların hangi oranda dağlık alanlardan faydalandığını ve bu faydalanmanın hangi konularda olduğunu tespit etmek amacıyla oluşturulan yukarıdaki tabloda katılımcıların %12,6'sının dağlık alanlardan hiçbir şekilde faydalanmadığı ortaya çıkmıştır. Birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği soruda katılımcılar daha çok %59,5 ile su kaynağı ve %53,8 ile yakacak odun temini konularında dağlık alanlardan faydalandıklarını belirtmiştir. Bu iki konu yarı yapılandırılmış görüşmelerde de “Nif dağı denildiğinde aklınıza gelen kelimeler nelerdir?” sorusuna yanıt olarak verilmiştir. Yani dağlık alanı kullanma şekilleri yerleşiklerde o dağ ve dağlık alanla ilgili sembollere dönüşmektedir. Su kaynağı olarak Nif Dağı'ndan faydalanan birçok hanenin yanı sıra kendi arazilerindeki taban suyunu kullanan haneler de bulunmaktadır. Son birkaç yıldır yerleşimlerde suyu paylaşan hane sayısının artması neticesinde su miktarında azalma olduğunu söyleyen yerleşikler suyun kullanımında özenli davranmakta özellikle tarımda damlama sistemini kullanmaktadır. Yakacak odun temini olarak yılın belli dönemlerinde 2-3 gün süreyle verilen yasal izin doğrultusunda ormandan odun tedarik eden yerleşikler yalnızca dalları ve otları toplayabilmektedir. Keyfi ağaç kesiminin yasak olduğu ve cezai yaptırım uygulandığı araştırma sahasında kesimler yalnızca ormancılar

tarafından yapılmaktadır. Buna rağmen birçok kişinin kaçak kesim yaptığını mahallerde yapılan görüşmeler esnasında yerleşikler dile getirmiştir.

Doğa yürüyüşünü tercih edenler daha çok 18-55 yaş arasındaki bireyler olurken “diğer” seçeneği içerisinde ise genelde kadınlar tarafından yapılan ot toplama faaliyeti yer almaktadır.

Tablo 30: Katılımcılara Göre Dağları Önemli Kılan Nedenler

Sizce dağlar neden önemlidir?	N	%
Yaşam alanım olduğu için	157	40,3
Birçok bitki ve hayvana ev sahipliği yaptığı için	75	19,2
Su kaynağı olduğu için	129	33,1
Maden yataklarını barındırdığı için	1	0,3
Kültür mirası ve mağara varlığıyla turizm potansiyeline sahip olduğu için	26	6,7
Dağlar önemli değildir	2	0,5
Toplam	390	100

Farklı sürelerdir Nif Dağı dağlık alanındaki yerleşimlerde yaşayan katılımcılara dağların önemli olup olmadığı ve eğer önemliyse nedenlerinin neler olabileceği ile ilgili sorulan soruda %99,5'inin dağların önemli olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır. Nedenlerinin neler olduğu konusunda ise katılımcıların %40,3'ü “yaşam alanım olduğu için” cevabını vermiştir. Katılımcıların önemli bir bölümünün soruya insan odaklı bir bakış açısıyla yaklaştıkları ve kendi çıkar ve önceliklerini üzerinden somutlaştırarak yanıt verdikleri görülmektedir. Bireyi önceleyen bu bakış açısının yarı yapılandırılmış görüşmeler esnasında verilen cevaplara da yansıdığı fark edilmiştir. Çevrenizdeki doğal kaynakları kullanırken çevresel hassasiyetlerinize göre mi yoksa ihtiyaç ve ekonomik kazancınıza göre mi hareket edersiniz sorusuna yanıt veren 246 kişiden 92'si (%37,3'ü) kendi ihtiyaçlarını tercih etmiştir. Bu yönde tercihte bulunan katılımcılar “önce ben kendi ihtiyaçlarımı karşımalıyım ki bana kaynak sağlayan dağları koruyabileyim” görüşünü paylaşmaktadır.

Dağların önemini su kaynağı olması ile açıklayan %33,1'lik katılımcı grubu yaşamın kaynağı olarak gördükleri suyu sağlaması dolayısıyla dağları önemli olarak kabul etmektedir. Gerek kendi yaşamları gerekse tarımsal üretim için suyun önemine değinen yerleşikler dağları su ihtiyacını karşılayan araçlar olarak görmekte ve bu yüzden önem atfetmektedir. Kaldı ki yarı yapılandırılmış görüşmelerde “Nif Dağı’ndaki doğal kaynaklar daha iyi değerlendirilebilir mi?” sorusuna 246 kişi arasından 73 kişi (%29,6) suyun korunarak yok olabilecek habitatların canlandırılmasında kullanılabileceğini belirtmiştir.

Ankete katılanların %19,2’si ise dağları flora ve fauna ekosistemlerine sahip olması nedeniyle önemli olarak kabul etmektedir. Çevresel hassasiyetlerin ön planda olduğu bu tercihte ekosistem merkezli bir anlayışın benimsendiği görülmektedir. Hassas ekosistemler olan dağlarda en küçük tahrip edici müdahalenin bitki ve hayvan yaşantılarına zarar verebileceği öngörüsüyle hareket edilmesi gerekmektedir.

3.5.3. Kalkınmaya Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında dağlık alan yerleşimlerinin kalkınması için hangi alanlarda ne gibi yatırımlar yapılması gerektiği konusunda katılımcıların görüşleri üzerinden elde edilen bulgular incelenecek ve yorumlanacaktır.

Tablo 31: Yerleşimlerde Kalkınmaya Hizmet Edeceği Düşünülen Yatırım Alanları

İdarenin sağlayacağı destekle mahallenizde yapılacak hangi alandaki yatırımın kalkınmanıza hizmet edeceğini düşünüyorsunuz?	N	%
Ticaret	67	17,2
Organik Tarım	135	34,6
Hayvancılık	92	23,6
Kırsal Turizm	58	14,9
Yerel El Sanatları	20	5,1
Diğer	18	4,6
Toplam	390	100

Katılımcılara mahallelerinin kalkınması için hangi alanda idarenin desteğinin sağlanması gerektiği ile ilgili yukarıdaki soruda %34,6 oranında organik tarım ve %23,6 oranında hayvancılık seçenekleri tercih edilmiştir. Dağlık alanlardaki en yaygın gelir kaynakları olan ve aynı zamanda bu alanların içsel (endojen) potansiyelini yansıtan tarım ve hayvancılık faaliyetleri, dağlık alan yerleşimlerinde bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesinde etkin ve kapsayıcı bir çerçeveye sahiptir. Araştırma sahasındaki katılımcıların neredeyse tamamının geçmişte ilgilendiği önemli bir kısmının ise hala ilgilenmekte olduğu tarımsal üretimin desteklenmesi gerektiği düşüncesi yerleşimlerdeki ortak görüş olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle önceki dönemlerde tarım ve hayvancılıktaki canlılığı yaşayarak görmüş olanların günümüzdeki gerilemeye bağlı olarak idare desteğinin bu iki alanda kullanılmasını istemesi dağlık alanlardaki rasyonel kalkınma talepleri arasında değerlendirilmektedir.

Yerleşimlerdeki ticaret kapasitelerinin artırılması gerektiğini düşünen %17,2'lik grup üretilen ürünlerin (örn. zeytinyağı) kalitesinin geliştirilmesi ve yurtdışı pazar olanaklarının yaratılması gerektiğini ifade etmiştir. Yurtdışı pazarlarındaki alıcıların da eklenmesiyle piyasada oluşacak rekabetin ürünlerin düşük fiyat üzerinden satılmasını engelleyeceği görüşü hâkimdir. Ayrıca bu ürünlerin satışının mahallelerde de gerçekleştirilebileceğini düşünen katılımcılar satış alanlarının oluşturularak bu ürünler üzerinden mahallenin marka değerini yükseltecek reklam ve tanıtımların yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Kırsal turizm seçeneği daha çok günümüzde ziyaretçi çekmekte olan Kaynaklar ve Nazarköy mahallelerindeki katılımcılar tarafından tercih edilmiştir. Katılımcıların %14,9'u kendi mahallelerindeki turizm potansiyelinin geliştirilmesi ile kalkınmanın sağlanabileceğini, bu yüzden idarenin desteğinin kırsal turizm odaklı olması gerektiğini düşünmektedir. Kırsal peyzajın da korunarak turizm faaliyetleri kapsamında değerlendirilebileceğini belirten katılımcılar aynı zamanda mahallelerinde ziyaretçi sayısının artırılmasına yönelik de idare desteğinin kalkınmada etkili olacağını ifade etmiştir.

Diğer seçeneği içerisinde ise katılımcılar çoğunlukla eğitim ve sağlık hizmetlerinin niceliksel ve niteliksel açıdan iyileştirilmesi, sosyal donatı alanlarının inşası ve altyapı eksikliklerinin giderilmesini kalkınma için gerekli görmektedir.

Tablo 32: Yaş Gruplarına Göre Kalkınmaya Hizmet Edeceği Düşünülen Yatırım Alanları

Yaş	İdarenin sağlayacağı destekle mahallenizde yapılacak hangi alandaki yatırımın kalkınmanıza hizmet edeceğini düşünüyorsunuz?							
	Ticaret	Organik Tarım	Hayvancılık	Kırsal Turizm	Yerel El Sanatları	Diğer	Toplam	
18-25	N	13	6	7	11	3	0	40
	%	3,3	1,5	1,8	2,8	0,8	0	10,3
26-35	N	15	13	6	13	4	1	52
	%	3,8	3,3	1,5	3,3	1,0	0,3	13,3
36-45	N	13	15	17	11	1	7	64
	%	3,3	3,8	4,4	2,8	0,3	1,8	16,4
45-55	N	9	33	16	11	4	3	76
	%	2,3	8,5	4,1	2,8	1,0	0,8	19,5
56-65	N	8	36	27	9	4	5	89
	%	2,1	9,2	6,9	2,3	1,0	1,3	22,8
66+	N	9	32	19	3	4	2	69
	%	2,3	8,2	4,9	0,8	1,0	0,5	17,7
Toplam	N	67	135	92	58	20	18	390
	%	17,2	34,6	23,6	14,9	5,1	4,9	100

Yaşa göre kalkınmaya hizmet edeceği düşünülen yatırım alanlarının görülebildiği yukarıdaki tabloda 18-25 yaş ile 26-35 yaş arasındaki katılımcılar genel eğilim olan organik tarım ve hayvancılık alanlarından ziyade ticaret ve kırsal turizm alanlarındaki yatırımların kalkınmayı sağlayacağını düşünmektedir. 36-45 yaş grubu itibariyle ise genel eğilimle uyumlu olarak organik tarım ve hayvancılık alanlarındaki yatırımların kalkınmada etkili olacağı düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Yaş grupları arasında oluşan bu farklılığın nedeni olarak 18-35 yaş arası genç neslin tarım ve hayvancılık yerine daha çok hizmet sektöründe çalışmak istemesi ve tarım ve hayvancılıktan zamanla uzaklaşması gösterilebilir. Aynı zamanda görüşmelerde gençler tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gelecekte çok daha az kişi tarafından yapılacağını belirtmiş ve kendilerinin büyük oranda bu alanları tercih etmeyeceğini dolayısıyla yapılacak yatırımların karşılıksız kalacağını ifade etmiştir. Mevcut koşullar altında bu tercihte en önemli etken organik tarım ve hayvancılıktan elde edilen gelirin ticaret ya da kırsal turizmden elde edilen gelirden daha düşük olduğu

görüşüdür. Anlaşılacağı üzere katılımcılar kendi mevcut imkânları ve beklentileri hangi alanda ise o alana yönelik idarenin desteğinin kalkınmaya hizmet edeceğini düşünmektedir. Bu duruma bir diğer örnek de görüşmeler sırasında gözlemlendiği üzere yerel el sanatlarını tercih eden kişilerin Nazarköy Mahallesi'ndeki cam işçiliği yapan katılımcılar olmasıdır.

Tablo 33: Katılımcılara Göre Dağlık Alan Kalkınması İçin Gerekenler

Sizce dağlık alanların kalkındırılması için hangisinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir?	N	%
İstihdam sağlamak amaçlı tarımsal hammaddeye dayalı fabrikaların açılması	66	16,9
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin sayısı ve kalitesinin artırılması	40	10,3
Tarım ve hayvancılık desteklerinin bir devlet politikası haline getirilmesi	169	43,3
Altyapının geliştirilerek sorunların çözülmesi	21	5,4
Doğal kaynakların korunarak yerel halka ekonomik yarar sağlayan kırsal dağ turizminin geliştirilmesi	94	24,1
Toplam	390	100

Tablo 31'de katılımcıların mahallelerindeki kalkınmanın sağlanmasında en çok tercih ettikleri yatırım alanları olan organik tarım ve hayvancılık desteği tablo 32'de de dağlık alanların kalkındırılması için yapılması gerekenler arasında ilk sıraya sahiptir. Tarım ve hayvancılık desteklerinin devlet politikası haline getirilmesi ile anlatılmak istenen sürdürülebilirliğin sağlanması ve yaygınlaştırılmasıdır. Katılımcıların mahallelerindeki en önemli 3 sorun alanı içerisinde (Tablo 27) en çok tercih ettikleri seçenekler olan tarımsal üretimde azalma ve hayvancılıkta gerilemeye paralel olarak bu alanların desteklenmesi düşüncesi yukarıdaki tabloda katılımcılar tarafından öncelikli yapılması gerekenler olarak değerlendirilmiştir. Özellikle ekonomi politikalarının oluşturulmasında tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik eylemler gerek ulusal gerekse kırsal kalkınma planlarında yerini almalı, bu eylemler hükümetler tarafından disiplinli şekilde uygulanmalıdır.

Ankete katılanların %24,1'i tarafından dağlık alanların kalkındırılmasında kırsal dağ turizminin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kırsal dağ turizmi, dağlık alanların kendine özgü doğal, kültürel, tarihsel ve beşeri değerlerini koruma kullanma dengesi çerçevesinde ön plana çıkararak ziyaretçilerin dağlık alanlara yönelik farkındalığını artıran, böylece bu alanların sürdürülebilirliğini koruyan ve yerel halkın sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan kalkınmasına destek sağlayan turizm tipi olarak tanımlanabilir. Katılımcılar görüşmelerde yaşam alanları olan dağlık alanların kullanımı söz konusu olduğunda korumacı bir tavır sergilediklerini belirtmiştir. Bu açıdan dağlık alan yerleşiklerinin çevresel hassasiyetlerinin gelişmiş olduğu gözlemlenmiştir. Dağlık alanların turizm potansiyeli göz önüne alındığında taşıma kapasitesinin aşılması durumunda doğal kaynaklar üzerindeki baskının tahribata yol açma tehlikesi ortaya çıkmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi için doğal kaynakların yalnızca yerel halk tarafından değil, ziyaretçiler tarafından da korunması gerekmektedir.

Mahallelerdeki en önemli 3 sorun içerisinde 1. derece sorun alanı olarak ilk sırayı alan genç işsizlik dağlık alanların kalkındırılmasında da katılımcıların tercihlerini etkilemiştir. %16,9 oranında dağlık alanlarda tarımsal hammaddeye dayalı fabrikaların açılması tercihinde bulunulmuştur. Bu seçeneği tercih eden katılımcılar hem kendi ürünlerinin fabrikalar tarafından alınması hem de mahalleler için istihdam oluşturulması durumunda göç verme eğiliminin sona ereceğini ifade etmiştir. Genellikle Vişneli, Dağkızılca, Nazarköy, Doğancılar mahallelerindeki katılımcıların desteklediği bu görüş özellikle kadınlar tarafından tercih edilmiştir. Yalnızca işsizliğin azalmasında değil, tarımsal alanların terk edilmesinin önüne geçilmesinde de etkili olabilecek bu seçenek çevresel hassasiyetler kapsamında ele alınmalıdır.

Tablo 34: Yaş Gruplarına Göre Dağlık Alan Kalkınması İçin Gerekenler

Yaş	Sizce dağlık alanların kalkındırılması için hangisinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir?						
	İstihdam sağlamak amaçlı tarımsal hammaddeye dayalı fabrikaların açılması	Eğitim ve sağlık hizmetlerinin sayısı ve kalitesinin artırılması	Tarım ve hayvancılık desteklerinin bir devlet politikası haline getirilmesi	Altyapının geliştirilerek sorunların çözülmesi	Doğal kaynakların korunarak yerel halka ekonomik yarar sağlayan kırsal dağ turizminin geliştirilmesi	Toplam	
18-25	N	3	6	8	5	18	40
	%	0,8	1,5	2,1	1,3	4,6	10,3
26-35	N	8	8	16	4	16	52
	%	2,1	2,1	4,1	1,0	4,1	13,3
36-45	N	9	7	21	5	22	64
	%	2,3	1,8	5,4	1,3	5,6	16,4
46-55	N	17	5	33	3	18	76
	%	4,4	1,3	8,5	0,8	4,6	19,5
56-65	N	16	6	50	2	15	89
	%	4,1	1,5	12,8	0,5	3,8	22,8
66+	N	13	8	41	2	5	69
	%	3,3	2,1	10,5	0,5	1,3	17,7
Toplam	N	66	40	169	21	94	390
	%	16,9	10,3	43,3	5,4	24,1	100

Dağlık alanların kalkındırılması için yapılması gerekenlerin yaş gruplarına göre değerlendirildiği tabloda 18-25 yaş arasındaki katılımcıların neredeyse yarısının kırsal dağ turizmi odaklı kalkınmayı tercih ettikleri görülmektedir. Ayrıca 26-35 yaş ve 36-45 yaş arasındaki katılımcılar da çoğunlukla kalkınmanın anahtarı olarak kırsal dağ turizmini görmektedir. Bu tercihteki en önemli nedenlerden birisi dağlık alanların turizm potansiyellerinin gerektiği kadar değerlendirilemediği görüşüdür. Görüşmeler esnasında birçok genç katılımcı gerek yerleşimlerin gerekse dağlık alan ekosisteminin tamamının korunması şartıyla turizm faaliyetlerine açılabileceğini ayrıca Nif Dağı'nın milli park statüsü kazanmasıyla koruma-kullanma ve kalkınma faaliyetlerinin daha planlı şekilde ilerleyebileceğini belirtmişlerdir. 66 yaş ve üstündeki 69 katılımcının ise sadece 5'i bu seçeneği tercih etmiştir.

46-55 yaş itibariyle ise dağlık alanların kalkındırılmasında temel rolün tarım ve hayvancılık desteklerinin sürdürülebilirliği ile mümkün olabileceği görüşü hâkimdir. Bu durumun en önemli nedeni katılımcıların birçoğunun günümüzde veya geçmişte bir dönemde tarım veya hayvancılıkla ilgilenmiş olmasıdır. Kendi geçmiş yaşantılarındaki etkinlik düzeyi ile günümüzdeki koşulları karşılaştıran katılımcılar tarım ve hayvancılıktaki genel durumun önemli bir sorun teşkil ettiğini düşünmektedir. Sürekli olarak düzenlenmesi ve müdahale edilmesi gereken alanlar olan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin devlet desteği olmaksızın yürütülmesi yerel üreticinin yok olması ve üretimin durma noktasına gelmesi gibi tehlikelere yol açacaktır.

Tablo 35: Katılımcılara Göre Yerleşimlerin Statülerindeki Değişimin Hizmetlere Etkisi

Yaşadığınız yerin köy idaresinden belediye mahallesine dönüşmesini hizmetlere erişim açısından olumlu karşılıyor musunuz?	N	%
Evet	197	50,5
Hayır	106	27,2
Hiçbir değişiklik olmadı	87	22,3
Toplam	390	100

Ankete katılan yerleşiklerin %50,5'i köy idaresinden mahalle statüsüne geçilmesinin hizmetlere erişim açısından olumlu etkileri olduğunu düşünmektedir. Bu olumlu etkiler arasında çevre temizliği, yol yapım-bakım çalışmaları, toplu ulaşım hizmetleri, altyapı onarım çalışmaları gibi alanlarda yaşanan gelişmeler örnek verilmektedir. Birçok katılımcı yerleşim alanlarının mahalle statüsüne dönüşmesinden sonra hizmetlerin sayısı ve kalitesinde artışlar yaşanmaya başladığını belirtmiştir. Buna karşılık köyden mahalleye dönüşmenin hizmetlere erişim açısından olumsuz olduğunu düşünen %27,2'lik katılımcı grubu ise bu durumu köy iken yılda veya 6 ayda bir kez ödenen su ücretlerinin mahalleye dönüştükten sonra her ay ödenmesi ve köy iken konutlarına veya arazilerine yapmak istedikleri eklentileri rahatça yapabilirken günümüzde belediye izni gerektiği şeklindeki örneklerle

açıklamaktadır. Katılımcılar mahallelerindeki su ihtiyacının Nif Dağı'ndan kendilerinin veya atalarının çabaları sonucunda karşılandığını günümüzde ise hiçbir bakım ve onarım çalışması yapılmaksızın sudan ücret alındığını ve bunun yanı sıra yaz aylarında su kesintilerinin yaşandığını ifade etmişlerdir. Hiçbir değişiklik olmadı şeklinde yanıt veren %22,3 ise hizmetlere erişimdeki değişikliğin anlaşılması için yeterince zaman geçmediğini bugüne kadar geçen zamanda herhangi bir farklılık görmediklerini belirtmiştir.

3.5.4. Kamu Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyete Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet beşli likert ölçeği ile hazırlanan sorulara katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde oluşturulan tablolar üzerinden incelenecek ve yorumlanacaktır.

Tablo 36: Katılımcılara Göre Belediyelerin Temizlik Hizmetlerine Verdikleri Önem

Belediye mahalledeki temizlik hizmetlerine gereken önemi vermektedir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	4	1,0
Katılmıyorum	32	8,2
Kararsızım	13	3,3
Katılıyorum	232	59,5
Kesinlikle Katılıyorum	109	27,9
Toplam	390	100

Katılımcıların %59,5'i belediyenin mahallelerindeki temizlik hizmetlerine gereken önemi verdiği ifadesine katılırken, %27,9'u ise kesinlikle katılmaktadır. Katılımcılar arasında toplamda %87,4 oranında belediyenin temizlik hizmetlerinde özenli davrandığı görüşü oluşmuştur. Temizlikle ilgili sorulara yanıt verilirken önceki yıllarla karşılaştırma yapıldığı görülmüştür. Bununla birlikte Kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum seçeneklerini tercih eden katılımcıların %9,2'sinin

genellikle mahallelerdeki yerleşimlerin sınırlarında veya yüksek noktalarda yaşadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 37: Katılımcıların Konutlarında Temiz İçme Suyuna Erişme Durumu

Konutunda yıl boyunca temiz içme suyuna rahatlıkla erişebiliyorum.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	18	4,6
Katılmıyorum	60	15,4
Karasızım	32	8,2
Katılıyorum	182	46,7
Kesinlikle Katılıyorum	98	25,1
Toplam	390	100

Katılımcılar “konutunda yıl boyunca temiz içme suyuna rahatlıkla erişebiliyorum” ifadesine %46,7 oranında katılıyorum ve %25,1 oranında kesinlikle katılıyorum tercihlerinde bulunmuştur. Yerleşim yerlerindeki hanelere 2014 yılı yerel seçimleri itibariyle İZSU tarafından sağlanan suyun kaynağının Nif Dağı olduğunu söyleyen katılımcılar toplamda %71,8 oranında suyun kalitesinden memnun olduklarını belirtmiştir. Buna karşılık toplamda %20 gibi önemli bir oranda ise katılımcılar temiz içme suyuna erişemediklerini ifade etmiştir. Kaynaklar, Vişneli mahallelerindeki yerleşiklere göre temel sorun yaz aylarında su kesintilerinin yaşanması ve suyun kireçli olmasıdır. Ayrıca Kaynaklar Mahallesi’nde su kesintilerinin olduğu temmuz ve ağustos aylarında mahalle deposuna yapılan su eklemeleri neticesinde depo tabanındaki balçık su ile karışarak hane musluklarından sarı renkte suyun akmasına neden olmaktadır. Yapılan görüşmede mahalle muhtarı Yaşar Korkmaz son dönemlerdeki sindirim sistemi hastalıklarının artış göstermesini suyun kalitesine bağlamıştır. Ayrıca kimi mahallelerde (Gökdere Mahallesi) suyun mahalle içerisindeki paylaşımında da sorunlar olmaktadır. Yüksek yerlerdeki yerleşimler sudan daha fazla yararlanırken alçak alanlardaki yerleşimler sınırlı oranda yararlanmakta ve su yetersiz kalmaktadır. Temel bir hak olan su hakkı tüm bireylerin suyu eşit olarak kullanmasını düzenlemektedir. Bu hakkın etkin şekilde uygulanması ise araştırma sahasında belediyelerin görevi kapsamındadır.

Tablo 38: Yerleşimlerdeki Statü Değişimi Sonrasında Toplu Ulaşım Hizmetlerindeki Gelişmelerden Duyulan Memnuniyet

Köyden mahalleye dönüştükten sonra toplu ulaşım hizmetlerinde yaşanan gelişmeler memnuniyet vericidir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	33	8,5
Katılmıyorum	106	27,2
Kararsızım	42	10,8
Katılıyorum	160	41,0
Kesinlikle Katılıyorum	49	12,6
Toplam	390	100

2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile birlikte büyükşehir belediyelerinin hizmet sınırının il mülki sınırı olarak değişmesi neticesinde köyden mahalleye dönüşen yerleşimlerde toplu ulaşım hizmetleri büyükşehir belediyeleri tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda araştırma sahasındaki katılımcılara “köyden mahalleye dönüştükten sonra toplu ulaşım hizmetlerinde yaşanan gelişmeler memnuniyet vericidir” ifadesine hangi oranda katılacakları sorulmuştur. Katılımcıların %41’i katılıyorum derken %12,6’sı kesinlikle katılıyorum tercihinde bulunmuştur. Öyle ki kimi mahallelerdeki (Kırıklar, Kaynaklar) görüşmeler esnasında önceki yıllarda mahallerden göç ederek ilçe merkezlerine yerleşen kişilerin tekrar mahallelere göç etmesinde toplu ulaşım hizmetlerinde yaşanan gelişmenin de etkisi olduğu ifade edilmiştir. Buna karşılık katılımcıların %27,2’si katılmıyorum ve %8,5’i kesinlikle katılmıyorum ifadelerini seçmiştir. Belediye otobüslerinin sefer saatlerinin çalışanlar ve öğrenciler için uygun olmadığı, gün içerisinde çok az sayıda (3-4) sefer olduğu, mahallelerdeki durak sayılarının yetersizliği, güzergâhların aşırı uzun olması dolayısıyla zaman kaybı yaşanması gibi nedenler kişilerin toplu ulaşım hizmetlerinden memnun olmama gerekçeleri arasındadır. Memnuniyetsizliğin giderilmesi adına araştırma sahasında dar sokaklara sahip mahallerde servis tipi toplu ulaşım araçlarının tercih edilerek durakların artırılması, sefer saatlerinin çalışanların ve öğrencilerin evden çıkış ve eve dönüş saatlerine göre yeniden düzenlenmesi ve güzergâhların yalnızca Nif Dağı

yerleşimlerini kapsayacak şekilde aynı hat üzerindeki yerleşimlerden ibaret olması sağlanmalıdır.

Tablo 39: Mahallelerdeki Yol ve Kaldırım Altyapı Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyet

Mahalle içi yol, asfalt ve kaldırımların yapım, bakım ve onarım hizmetlerini yeterli buluyorum.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	34	8,7
Katılmıyorum	120	30,8
Kararsızım	56	14,4
Katılıyorum	160	41,0
Kesinlikle Katılıyorum	20	5,1
Toplam	390	100

Yukarıdaki tabloda görülebildiği üzere yerleşim alanlarındaki yol, asfalt ve kaldırımların yapım, bakım ve onarım hizmetlerinin yeterli olduğu görüşüne katılımcılar %41 oranında katılıyorum ve %5,1 oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde görüş bildirmiştir. Yerleşimlerin birçoğunda mahalle meydanlarının ve ulaşımı sağlayan anayolların asfalt veya kilit taş döşeli olduğu gözlemlenmiştir. Ancak aynı önemin mahalle arası sokaklara verildiğini söylemek mümkün değildir. Kimi sokakların yol durumu bakımlı ve sağlıklı bir görüntüye sahipken kimilerinin yolları hala stabilize yol (topraklı, çakıllı yol) halindedir. Bu durum katılımcıların %30,8'inin katılmıyorum ve %8,7'sinin kesinlikle katılmıyorum seçeneklerini tercih etme nedenini açıklamaktadır. Görüşmelerde yerleşikler altyapı çalışmaları amacıyla kazılan yolların onarım faaliyetlerinin uzun zaman sonra gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Ayrıca yerleşimlerin tamamında anayollar ve mahalle meydanları da dâhil olmak üzere kaldırım eksikliği göze çarpmaktadır. Mahalle içlerindeki sağlıklı ve bakımsız yolların mahalle sınırlarına yaklaşıldıkça iyice bozulduğu görülmüştür. Bu nedenle yerleşimlerin sınırlarında yaşayan hanelerin sürekli bir toz bulutu ile yaşadıkları ve yaz aylarında dahi pencerelerini açamadıkları gözlemlenmiştir. Hizmetin mahalle genelinde etkin olarak uygulanmaması %14,4 kararsız yaratmıştır.

Tablo 40: Katılımcılara Göre Katı Atık Toplama Hizmetinden Duyulan Memnuniyet

Katı atıkların (çöplerin) düzenli olarak toplanmasına özen gösterilmektedir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	6	1,5
Katılmıyorum	31	7,9
Kararsızım	13	3,3
Katılıyorum	176	45,1
Kesinlikle Katılıyorum	164	42,1
Toplam	390	100

Kamusal hizmetler arasında temizlik hizmetlerinden duyulan memnuniyet derecesinin diğer hizmetlere oranla daha fazla olduğu görülmektedir (Örn. Tablo 36). Bu durum yukarıdaki tabloda yer alan “katı atıkların düzenli olarak toplanmasına özen gösterilmektedir” ifadesinde katılımcıların %45,1’inin katılıyorum ve %42,1’inin kesinlikle katılıyorum seçeneklerini tercih etmesiyle de somutlaşmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde araştırma sahasındaki yerleşimlerin tamamında katı atıkların haftada iki kez toplandığı belirtilmiştir. 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile köyden mahalleye dönüşen yerleşimlerde temizlik hizmetleri büyükşehir belediyeleri veya yetki devri ile ilçe belediyeleri tarafından yerine getirilmektedir. Bu bakımdan dört ilçe belediyesinin de (Buca, Kemalpaşa, Bornova, Torbalı) Nif Dağı’ndaki yerleşimlerinde temizlik hizmetlerine özen gösterdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 41: Belediyenin Şebeke Suyu ve Kanalizasyon Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyet

Şebeke suyu ve kanalizasyon altyapısında yaşanan sorunlarda belediye üzerine düşen görevi zamanında yerine getirmektedir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	25	6,4
Katılmıyorum	52	13,3
Kararsızım	32	8,2
Katılıyorum	147	37,4
Kesinlikle Katılıyorum	134	34,4
Toplam	390	100

2014 yılı yerel seçimleriyle birlikte İZSU hizmet sahasına dâhil olan yerleşimlerde şebeke suyu ve kanalizasyon altyapısında bir sorun yaşandığında belediyenin görevini zamanında yerine getirdiğini belirten yukarıdaki ifadeye katılımcıların %37,4'ü katılıyorum ve %34,4'ü kesinlikle katılıyorum tercihinde bulunmuştur. Kaynaklar ve Dağkızılca mahalleleri dışında şebeke suyu ve kanalizasyon altyapısında önemli bir sorunun yaşanmadığı araştırma sahasında yerleşikler, bu tür sorunların yaşanması durumunda ise belediyenin üzerine düşen görevi ivedilikle yerine getirdiğini belirtmiştir. Buna karşılık katılımcıların %13,3'ü katılmıyorum ve %6,4'ü kesinlikle katılmıyorum seçeneklerini tercih etmiştir. Bu kişilerin çoğunlukla Kaynaklar ve Dağkızılca mahallelerinde yaşadığı gözlemlenmiştir. Kaynaklar Mahallesi'nde kanalizasyon altyapısının yetersiz olmasından dolayı özellikle kış aylarında taşmaların yaşandığı, yaz aylarında ise şebeke suyunun yetersiz kalmasından dolayı su kesilmelerinin olduğu ankete katılanlar tarafından dile getirilmiştir. İnsan ve çevre sağlığı açısından tehlike yaratan bu durumun araştırma sahasındaki yerleşimler arasında Buca ilçe merkezine en yakın mahalle olup yıl içerisinde birçok turist tarafından ziyaret edilen Kaynaklar Mahallesi'nde yaşanıyor oluşu önemli bir eksikliğe işaret etmektedir. Ayrıca Tahtalı Barajı havzasında yer alan mahallede yaşanacak kanalizasyon sorunlarının baraj suyunu kirletmesi neticesinde çok daha büyük tehlikelere yol açabileceği de unutulmamalıdır. Dağkızılca mahallesinde ise kimi konutların kanalizasyon hatlarının mahallenin ve tarım arazilerinin içerisinden geçen dereye dökülmesi hem kirliliğe sebep olmakta hem de tarım arazileri için tehlike yaratmaktadır. Her iki mahalledeki şebeke suyu ve kanalizasyon altyapısının da bir an önce yenilenmesi ve dere ıslahının yapılması gerekmektedir.

Tablo 42: Katılımcılara Göre İdarenin Tarım ve Hayvancılık Faaliyetlerine Yönelik Yardımlarından Yararlanma Düzeyi

Tarım ve hayvancılık faaliyetlerine yönelik idarenin yaptığı yardımlardan faydalanabiliyorum.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	230	59,0
Katılmıyorum	67	17,2
Kararsızım	14	3,6
Katılıyorum	73	18,7
Kesinlikle Katılıyorum	6	1,5
Toplam	390	100

Tarım ve hayvancılığa yönelik tarım il ve ilçe müdürlüklerinin, belediyelerin, ziraat odasının ve kooperatiflerin gübre, ilaç, tohumluk, yakıt, yem, saman, fidan gibi yardımlarından ne düzeyde yararlanılabildiğinin ölçülmek istendiği yukarıdaki ifadeye katılımcılar %59,0 oranında kesinlikle katılmıyorum ve %17,2 oranında katılmıyorum diyerek bu desteklerden faydalanmadıklarını belirtmişlerdir. Kesinlikle katılmadıklarını ifade eden katılımcılar hiçbir zaman bu yardımları almadıklarını katılmıyorum diyenler ise geçmiş dönemlerde bir kez aldıklarını söylemiştir. %18,7 oranında katılıyorum tercihinde bulunan yerleşikler düzenli olarak belediyenin fidan yardımından faydalandıklarını, %1,5 oranındaki yerleşikler ise fidan yardımının yanı sıra yakıt yardımında da faydalandıklarını ifade etmiştir. %3,6'lık kararsızlar ise bu konu ile ilgili bilgi sahibi olmayan veya hatırlamayan kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 43: Mahallelerdeki Hırsızlıklara Karşı Güvenlik Hizmetinden Duyulan Memnuniyet

Mahallede para, eşya veya hayvan hırsızlıklarında hırsızların yakalanmasında güvenlik güçlerinin hizmetleri yeterlidir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	130	33,3
Katılmıyorum	84	21,5
Kararsızım	56	14,4
Katılıyorum	103	26,4
Kesinlikle Katılıyorum	17	4,4
Toplam	390	100

Araştırma sahasındaki yerleşimlerin ortak sorunlarından birisi de hırsızlık olaylarıdır. Hırsızlık olayları, özellikle ziyaretçi çeken Kaynaklar, Nazarköy gibi mahallelerin yanı sıra diğer tüm mahallelerde şikâyet edilen konular arasındadır. Özellikle Kaynaklar'da para ve eşya hırsızlıklarında önemli bir artış yaşanmaktadır. Görüşmelerde katılımcılar yerleşimlerde çoğunlukla hayvan hırsızlıklarının görüldüğünü ancak son zamanlarda para ve eşya hırsızlıklarının da yaşandığı dile getirmiştir. Bunun dışında mahallelerde Kurban Bayramları öncesinde küçükbaş hayvan hırsızlıklarında artış yaşandığı belirtilmektedir. Bu hırsızlık olaylarında hırsızların yakalanmasında güvenlik hizmetlerinin yeterli olduğunu belirten yukarıdaki cümleye katılımcıların %33,3'ü kesinlikle katılmazken, %21,5'i de katılmadığını ifade etmiştir. Buradaki katılımcılar hırsızların çoğunlukla yakalanamadığını kimi zaman ise kendileri tarafından yakalandığını not düşmüştür. Hırsızların yakalanmasında güvenlik hizmetlerinin yeterli olduğu ifadesine katılan %26,4 ve kesinlikle katılan %4,4 katılımcı grubu ise talep edildiğinde güvenlik hizmetinden yararlandığını bunun dışında hırsızların yakalanmasında güvenlik güçlerinin herhangi bir şey yapamayacağını belirtmiştir. Böyle bir durumda yerleşimlerin kimi stratejik noktalarına (mahalleye giriş ve çıkış noktasına, mahalle meydanına, meydana bağlanan ara yollara) hem caydırıcılık hem de suçluyu tespit etmede yardımcı olması bakımından güvenlik kamerası sistemleri kurulmalıdır. Ayrıca araştırma sahasındaki dağlık alan mahallelerinde de ilçe merkezlerindeki mahalle bekçiliği uygulamasının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Tablo 44: Sorun ve İhtiyaçların Karşılmasında Kamu Kuruluşlarından Duyulan Memnuniyet

Kamu kuruluşları sorun ve ihtiyaçlarının karşılanmasında ilgili ve istekli bir tutum sergilemektedir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	108	27,7
Katılmıyorum	76	19,5
Kararsızım	101	25,9
Katılıyorum	96	24,6
Kesinlikle katılıyorum	9	2,3
Toplam	390	100

Kamu kuruluşlarının sorun ve ihtiyaçların karşılanmasında ilgili ve istekli bir tutum sergilediğine yönelik yukarıdaki ifadeye katılımcıların %27,7'si kesinlikle katılmıyorum ve %19,5'i katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir. Kişilerin böyle bir tercihte bulunmasında mahallelerindeki sorun alanlarının etkisi önemli bir rol oynamaktadır. Birçok katılımcı bu ifadeyi tarım ve hayvancılıktaki gerileme, işsizlikteki artış, sosyal alan yetersizliği, toplu ulaşım hizmetlerinde eksiklik gibi sorunların çözülememesi ile ilişkilendirmiştir. Bunun yanı sıra kararsızım seçeneğinin %25,9 gibi önemli bir orana sahip olmasında bu seçeneği tercih eden katılımcıların daha önce herhangi bir kamu kuruluşuyla çeşitli düzeylerde ilişkiler geliştirmemiş olması etkilidir. %24,6 oranında katılıyorum ve %2,3 oranında kesinlikle katılıyorum tercihinde bulunanlar ise kamu kuruluşlarından talepte bulunulması halinde ihtiyaçlarının karşılandığını ifade etmiştir. Dağlık alanların merkeze olan uzaklığı nedeniyle çoğunlukla unutilan alanlar olması veya eğimli arazi yapısı dolayısıyla hizmetlerin maliyetli olması gibi nedenler bu alanlardaki sorun ve ihtiyaçların artışına yol açmaktadır. Bu sorun ve ihtiyaçların giderilmesi noktasında ise idarenin dağlık alanlara yapacağı yatırım ve hizmetleri ikinci plana itmeyerek herhangi bir gecikmeye fırsat vermeksizin etkin şekilde yerine getirmesi gerekmektedir.

Tablo 45: Katılımcılara Göre Jandarmanın Güvelik ve Asayiş Sağlamadaki Etkinliği

Jandarma mahallelerdeki güvenlik ve asayişle ilgili suçlara zamanında müdahale etmede başarılıdır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	109	27,9
Katılmıyorum	105	26,9
Kararsızım	56	14,4
Katılıyorum	91	23,3
Kesinlikle Katılıyorum	29	7,4
Toplam	390	100

Ankete katılanlar, mahallelerindeki güvenlik ve asayişle ilgili suçlara jandarmanın zamanında müdahale etmede başarılı olduğunu belirten yukarıdaki yargıya %27,9 oranında kesinlikle katılmıyorum ve %26,9 oranında katılmıyorum şeklinde karşılık vermiştir. Bu yönde tercihte bulunan yerleşiklerin verdikleri

örneklerde şikâyet edilen nokta jandarmanın mevcut tehdide karşı müdahale etmede geç kaldığı hususundadır. Güvenlik ve asayişin sağlanmasında araştırma alanındaki yerleşimlerde görevli olan jandarmanın suçluları yakalamada etkili olmadığı çoğu zaman suçluları yakalayamadığı ifade edilmiştir. Özellikle istisnasız her mahallede yaşanan hırsızlıklarda suçluların jandarma tarafından nadiren yakalandığı kimilerinin ise mahalleli tarafından suç esnasında yakalandığı belirtilmiştir. Bu görüşün aksine jandarmanın güvenlik ve asayişi sağlamada suçları önlediğini düşünen katılımcıların oranı %23,3 katılıyorum ve %7,4 kesinlikle katılıyorum seçeneklerini tercih edenlerden oluşmaktadır. Bu kişilerin önemli bir bölümü Kırıklar Mahallesi'nde ikamet eden yerleşiklerdir. Mahallenin yakınlarında bulunan cezaevi jandarmanın mahallede meydana gelen güvenlik ve asayişle ilgili bir duruma daha hızlı şekilde müdahalesini sağlamaktadır. Kırıklar Mahallesi'nde jandarmanın sıklıkla görülmesinin yerleşiklerde güvenlik ve asayişin sağlandığına yönelik bir etkiye neden olduğu anlaşılmıştır. Keza bu etkiye diğer mahallelerde de rastlanmıştır. Kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneklerini tercih edenler jandarmanın mahallelerdeki devriyesini güvenlik ve asayişin sağlanmasına örnek olarak göstermiştir.

Tablo 46: Yerleşimlere Yönelik Yatırım ve Hizmetlerde Karar Sürecine Katılım Düzeyi

İdare, mahallemi ilgilendiren konularda yapacağı yatırım ve hizmetlerde benim de görüşüme başvurmuştur.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	246	63,1
Katılmıyorum	68	17,4
Kararsızım	36	9,2
Katılıyorum	38	9,7
Kesinlikle Katılıyorum	2	0,5
Toplam	390	100

Dağlık alan yerleşimlerinde gerçekleştirilecek yatırım ve hizmetlerde yerleşiklerin karar süreçlerine katılımını ölçen “idare, mahallemi ilgilendiren konularda yapacağı yatırım ve hizmetlerde benim de görüşüme başvurmuştur” şeklindeki yukarıdaki ifadeye ankete katılanlar %63,1 oranında kesinlikle

katılmıyorum ve %17,4 oranında katılmıyorum düzeyinde görüş belirtmiştir. Oldukça yüksek olan bu iki oran (%80,5) yerleşiklerin kendi yaşam alanları ile ilgili gerçekleştirilecek yatırım ve hizmetlerin karar süreçlerinde yer almadığının somut göstergesidir. Hizmetlerin etkin ve verimli şekilde halka ulaştırılmasında önemli olan katılımçılık aynı zamanda yerel düzeydeki sorun ve ihtiyaçların belirlenmesi ve ideal çözüm yollarının üretilmesinde karşılıklı bir uzlaşma mekanizmasını oluşturmaktadır. Dağlık alan yerleşiklerinin kamusal hayat içerisinde görünür olmasında anahtar role sahip olan katılımçılık aynı zamanda bu alanlardaki sosyo-kültürel ve ekonomik yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde yerleşiklere söz hakkı tanımaktadır. Dağlık alanlardaki yerleşiklerin karar, yönetim ve denetim süreçlerine katılımı ve işbirliği içinde hareket edilmesi sürdürülebilir kent olgusunun inşasındaki ilk adım olarak değerlendirilmelidir. Sürdürülebilir kentin temelindeki gerekliliklerden olan yerel düzeydeki demokratik katılımçılık ancak diyalog kanallarının oluşturulması ve geliştirilmesi ile mümkün görünmektedir. Araştırma sahasındaki yerleşikler bu tür bir diyalog mekanizmasının hiçbir zaman gerçekleşmediğini yöneticilerle olan ilişkinin yalnızca seçim dönemleriyle sınırlı kaldığını ifade etmiştir. Modern devletlerin hedefleri arasında yer alan demokratik toplum anlayışının hayata geçirilmesinde halkın gönüllü katılımını sağlayacak ve diyalog ortamını oluşturacak katılım mekanizmaları olarak sivil toplum kuruluşları ön plana çıkmaktadır. Araştırma sahasındaki yerleşiklerin de yaşam kaliteleri ile ilgili kararların alınmasında söz sahibi olacakları dernek veya vakıf gibi örgütlenmeleri tercih etmesi toplumsal farkındalığın ve yönetime katılma bilincinin gelişmesine neden olacaktır.

Tablo 47: Katılımcılara Göre Mahallelerindeki Sağlık Hizmetlerinin Yeterliliği

Mahallede acil durumlarda kolaylıkla ulaşabileceğim yeterli sayıda sağlık personeli (doktor, hemşire) mevcuttur.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	171	43,8
Katılmıyorum	121	31,0
Kararsızım	28	7,2
Katılıyorum	67	17,2
Kesinlikle Katılıyorum	3	0,8
Toplam	390	100

İnsan yaşamı için öncelikli hizmetler arasında değerlendirilen sağlık hizmetlerinin yerleşimlerde kesintisiz şekilde uygulanması genel kabul gören bir kuraldır. Buradan hareketle oluşturulan yukarıdaki “mahallemde acil durumlarda kolaylıkla ulaşabileceğim yeterli sayıda sağlık personeli (doktor, hemşire) mevcuttur” cümlesine katılımcıların %43,8’i kesinlikle katılmadığı, %31,0’ı ise katılmadığını belirtmiştir. Bu yönde bir katılımın gerçekleşmesinde araştırma sahasındaki yerleşimler arasında yalnızca iki mahallede (Kaynaklar ve Dağkızılca) sağlık merkezinin ve personelinin olması neden olarak gösterilebilir. Kaynaklar Mahallesi’nde 1 doktor ve 1 hemşire bulunurken Dağkızılca Mahallesi’nde ise bir ebe sağlık hizmetlerinden sorumlu olarak görev yapmaktadır. Her iki yerleşimdeki katılımcılarla yapılan görüşmelerde kimileri mahallelerindeki sağlık hizmetinin ve personelin yetersiz olduğundan şikâyet etmiştir. Bu iki mahallenin dışındaki mahallelerde ise sağlık hizmetlerini yerine getirecek sürekli bir merkez veya personel yoktur. Buralarda gezici sağlık hizmeti kapsamında aile hekimlerinin haftada bir kez yerleşimlere gelerek sağlık hizmeti verdikleri gözlemlenmiştir. İlk anda müdahale edilmesi gereken acil durumlarda ise en yakın ilçe merkezindeki hastaneler tercih edilmektedir. İnsan hayatını ilgilendiren bu derece önemli bir konuda yerleşimlerde genel bir eksikliğin olduğu görülmektedir. Bu eksikliğin giderilmesinde yerleşimlerin gruplandırılarak bir merkez seçilmesi ve toplam nüfus göz önüne alınarak seçilen merkezde yeterli sayıda personelin ve donanımın olduğu bir sağlık merkezinin kurulması gerekmektedir.

Tablo 48: Katılımcılara Göre Mahallelerindeki Eğitim Hizmetlerinin Durumu

Mahallede okul çağındaki çocukların eğitim hizmeti alabilecekleri faal eğitim kurumları bulunmaktadır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	9	2,3
Katılmıyorum	216	55,4
Kararsızım	34	8,7
Katılıyorum	67	17,2
Kesinlikle Katılıyorum	64	16,4
Toplam	390	100

Yerleşimlerdeki eğitim hizmetlerinden duyulan memnuniyetin ölçülmek istendiği yukarıdaki tabloda “mahallemde okul çağındaki çocukların eğitim hizmeti alabilecekleri faal eğitim kurumu bulunmaktadır” cümlesine katılımcılar %55,4 oranında katılmıyorum cevabını vermiştir. Buna karşılık %17,2’si katılıyorum ve %16,4’ü kesinlikle katılıyorum yönünde tercihte bulunmuştur. Araştırma sahasındaki yerleşimlerin üçünde (Kaynaklar, Dağkızılca, Kızılüzüm) ilkokul ve ortaokul, üçünde (Kırıklar Vişneli, Nazarköy) yalnızca ilkokul bulunurken ikisinde (Gökdere ve Doğancılar) okul bulunmamaktadır. Dağkızılca Mahallesi’nde var olan okul çevre yerleşimlerden gelen öğrencilerin de eğitim aldıkları okuldur. Yalnızca ilkokul olan üç yerleşimde de öğrenci sayısının düşük olmasından dolayı birleştirilmiş sınıf uygulaması vardır. Bu durum ailelerde çocuklarının eğitim hizmetinden yeterince faydalanamadıkları veya kaliteli eğitim alamadıkları düşüncesine yol açmış ve bu görüş doğrultusunda yukarıdaki ifade değerlendirilmiştir. Okul olmayan iki yerleşimde ise okul binaları bulunmakta iken öğrenci yetersizliği neden gösterilerek eğitim yakın zaman öncesinde sonlandırılmıştır. Bu iki yerleşimdeki (Gökdere ve Doğancılar) öğrenciler eğitim için çevre yerleşimlerdeki okullara genellikle toplu taşıma vasıtasıyla gitmektedir. Özellikle ilkokul çağında çocukları olan ailelerin kaliteli eğitim hizmetinden yararlanmak için ilçe merkezlerine göç ettiği belirtilmiştir. Araştırma sahasındaki mahallelerde yaşamaya devam eden yerleşikler ise toplu taşımanın öğrenci servisi olmadığını, aynı güvenlik donanımına sahip olamayacağını ifade ederek yerleşimlere taşınmalı eğitim hizmeti kapsamında servis tahsis edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Tablo 49: Katılımcılara Göre Çocuklar ve Gençler İçin Sosyal Alan Durumu

Çocuklar ve gençlerin kaliteli zaman geçirebilecekleri yeteri kadar sosyal alan (park, spor tesisi vb.) vardır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	265	67,9
Katılmıyorum	74	19,0
Kararsızım	21	5,4
Katılıyorum	30	7,7
Kesinlikle Katılıyorum	0	0
Toplam	390	100

Yerleşimlerde bireylerin yaşam kalitesini etkileyen unsurlardan birisi de sosyal alanların varlığıdır. Bireylerin bir araya gelerek sosyalleştiği ve dayanışma duygusunu geliştirdiği alanların dağlık alan yerleşimlerinde hangi düzeyde karşılanabildiğinin belirlenmesinde yukarıdaki tabloda görülen veriler değerlendirilecektir. Tabloya göre katılımcılar mahallelerinde sosyal alanın var olduğu önermesine %67,9 oranında kesinlikle katılmamakta ve %19,0 oranında katılmamaktadır. Bu oranlara göre sosyal alan açısından yetersiz olduğu düşünülen yerleşimlerin yaşam kalitesini geliştirmekten uzak olduğu söylenebilir. Çocukların yararlanması için okulu olan mahallelerde okul bahçelerindeki oyun alanı dışında herhangi bir sosyal alan yok iken gençler için olanakların bu düzeyde dahi olmadığını söylemek mümkündür. Yalnızca Kırıklar Mahallesi'nde kullanım hakkı belediyenin tasarrufunda olan bir futbol sahası bulunmaktadır. Spor kulüplerine kiralanmış bu saha, kullanılmadığı zamanlarda yerel halk tarafından değerlendirilmektedir. Mahallelerinde sosyalleşebilecekleri herhangi bir alanın olmaması gençleri mahalle kahvelerine mecbur bırakmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi için sadece Kızılüzüm Mahallesi'nde futbol sahası yapım çalışması sürdürülmektedir. Bu örneğin dışında dağlık alan yerleşimlerinde sosyalleşmek, arkadaşlık ilişkilerini geliştirmek ve kaliteli zaman geçirmek için hiçbir faaliyetin olmadığı gözlemlenmiştir. Kişileri yaşadıkları yerleşimlere daha çok bağlayan, aidiyet (kimlik) duygusunu geliştiren ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesini sağlayan sosyal alanların (spor tesisi, park, pazar yeri, kültür-sanat merkezleri vb.) araştırma sahasındaki tüm yerleşimlerde oluşturulması ve artırılması gerekmektedir. Bu görev yalnızca kamu idaresinin değil aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin ve özel sektör temsilcilerinin yönetim felsefesi odaklı üstlenmesi gereken bir görev olarak belirmektedir. Kurumların kendi deneyimlerini paylaştığı bu işbirliği toplum kalkınmasının sağlanmasında ve yerleşiklerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde bütünlük katkıları sunacaktır.

Tablo 50: Kamusal Hizmetlerle İlgili 26-39 Arasındaki İfadelere Verilen Cevapların Ortalaması

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		\bar{X} Ortalama
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
26	4	1,0	32	8,2	13	3,3	232	59,5	109	27,9	4,05
27	18	4,6	60	15,4	32	8,2	182	46,7	98	25,1	3,72
28	33	8,5	106	27,2	42	10,8	160	41,0	49	12,6	3,22
29	34	8,7	120	30,8	56	14,4	160	41,0	20	5,1	3,03
30	6	1,5	31	7,9	13	3,3	176	45,1	164	41,1	4,18
31	25	6,4	52	13,3	32	8,2	147	37,7	134	34,4	3,80
32	230	59,0	67	17,2	14	3,6	73	18,7	6	1,5	1,86
33	130	33,3	84	21,5	56	14,4	103	26,4	17	4,4	2,46
34	108	27,7	76	19,5	101	25,9	96	24,6	9	2,3	2,54
35	109	27,9	105	26,9	56	14,4	91	23,3	29	7,4	2,55
36	246	63,1	68	17,4	36	9,2	38	9,7	2	0,5	1,67
37	171	43,8	121	31,0	28	7,2	67	17,2	3	0,8	2,00
38	9	2,3	216	55,4	34	8,7	67	17,2	64	16,4	2,90
39	265	67,9	74	19,0	21	5,4	30	7,7	0	0	1,52

Yukarıdaki tabloda kamusal hizmetlerden memnuniyet derecesini ölçmek amacıyla likert ölçeği kullanılarak hazırlanan 26-39 arasındaki ifadelere katılımcıların verdikleri yanıtların sayısal ortalamaları (\bar{x}) yer almaktadır. Yerleşimlerdeki temizlik hizmetlerinden memnuniyeti ölçmek amacıyla hazırlanan 26. ve 30. ifadelere katılımcıların verdikleri cevapların katılıyorum (4,05)-(4,18) düzeyinde olduğu görülmektedir. Buradan hareketle temizlik hizmetlerinden genel bir memnuniyetin olduğu yorumu yapılabilmektedir.

İçme-kullanma suyu ile kanalizasyon altyapısını ilgilendiren hizmetlerle ilgili memnuniyeti ölçmek amacıyla hazırlanan 27. ve 31. ifadelere ise katılımcılar ortalama olarak kararsızım (3,72)-(3,80) yanıtını vermiştir. Memnuniyet derecesinin katılıyorum seçeneğine yakın olduğu görülmekle birlikte bu iki ifadenin özellikle Kaynaklar ve Dağkızılca mahallelerinde diğer mahallelere oranla daha düşük değerler alması kimi katılımcıların memnuniyet düzeylerinin düşük olmasıyla açıklanabilir. Kaynaklar ve Dağkızılca yerleşimlerdeki temel sorun alanlarından

olan kanalizasyon ve içme-kullanma suyundaki eksikliklerin giderilmesi yaşam kalitesinin geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Toplu ulaşım hizmetlerinde yaşanan gelişmelerden duyulan memnuniyeti ölçmek amacıyla hazırlanan 28. ifadeye katılımcıların verdikleri yanıtların ortalama değeri kararsızım (3,22) şeklindedir. Mahalleye dönüşen yerleşim birimlerinde toplu ulaşım hizmeti etkin ve verimli düzeyde gerçekleşmemektedir. Birçok yerleşimde belediye otobüslerinin gün içindeki sefer sayılarından, sefer saatlerinden, güzergâhlarından ve durak sayılarından şikâyet edilmektedir. Bu kapsamda daha etkin ve verimli bir ulaşım planlamasının yapılması yerleşiklerin yaşam standartlarında iyileşme sağlayacaktır.

Yerleşim birimleri içerisindeki yol, asfalt ve kaldırımların yapım bakım ve onarımı ile ilgili hizmetlerden duyulan memnuniyeti ölçmek amacıyla hazırlanan 29. İfadeye katılımcıların verdikleri yanıtların sayısal ortalaması 3,03 ile kararsızım yönündedir. Mahalle arasındaki ve mahalle çıkışlarındaki konutların yol durumlarının yetersiz olması, yerleşimlerin tamamında kaldırımların olmaması bu sonucun oluşmasına neden olmuştur. Özellikle bakımsız ve sağlıksız olan yolların derhal yapım ve onarım hizmetlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Güvenlik hizmetlerinin hangi oranda yeterli olduğunu belirlemek için hazırlanan 33. ve 35. ifadelere katılımcıların verdikleri karşılıkların sayısal ortalamaları 2,46 ve 2,55 ile katılmıyorum düzeyindedir. Gerek artan hırsızlık olaylarında hırsızların yakalanmasındaki gerekse güvenlik ve asayişin sağlanmasında suçlara zamanında müdahale edilmesindeki hizmetleri yetersiz bulan katılımcılara göre güvenlik hizmetleri daha etkin şekilde uygulanmalıdır. Bu durumun sağlanmasında güvenlik merkezlerinin yerleşimlere daha yakın yerlerde konumlanması, mahalle bekçiliği uygulamasının hayata geçirilmesi ve yerleşimlerde güvenlik kamera sistemlerinin kurulması etkili sonuçlar yaratacaktır.

Kamu kuruluşlarının yerleşimlerdeki sorun ve ihtiyaçlarla ilgilenme düzeyinin ölçüldüğü 34. ifadeye katılımcıların verdikleri cevapların sayısal ortalaması 2,54 ile katılmıyorum şeklindedir. İdareyi temsilen bir yöneticinin nadiren mahallelerini ziyaret ettiğini ifade eden yerleşikler talep edilmesi halinde hizmetlerde gecikmeler yaşanabildiğini belirtmiştir. Dağlık alanların kamusal hayattan izole olmuş bir görüntüye sahip olmasına neden olan bu durumun engellenmesi için

yöneticilerin daha sık dağlık alan yerleşimlerini ziyaret etmesi ve bu alanlara yönelik toplumun farkındalığını artırması gerekmektedir.

Yönetim ve karar mekanizmalarına yerleşiklerin katılımını tespit etmeyi amaçlayan 36. ifadeye ise katılımcılar ortalama 1,67 ile kesinlikle katılmıyorum şeklinde tercihte bulunmuştur. Demokratik bir toplumun inşasında yerel yönetimlerde katılımın sağlanması temel gereklerden birisidir. Ancak görülmektedir ki araştırma sahasındaki yerleşimlerde bu konuda ciddi bir eksiklik vardır. Kendi yaşam alanlarıyla ilgili konularda karar alma düzeyinde temsil edilme hakkına sahip olan yerleşiklerin bu hakkını çeşitli örgütlenmeler (dernek, vakıf vb.) vasıtasıyla kullanması çağdaş bir yaşam kalitesinin elde edilmesinde etkili bir yöntem olarak ön plana çıkmaktadır.

Sağlık ve eğitim hizmetlerinden memnuniyetin ölçüldüğü 37. ve 38. ifadelere katılımcılar ortalama 2,00 ve 2,90 ile katılmıyorum görüşünü belirtmiştir. Yerleşimlerin çoğunluğunda sağlık merkezlerinin olmayışı olanlarda sağlık personelindeki yetersizlik ile eğitim hizmetlerinde birleştirilmiş sınıflar ve kimi mahallelerde okul olmaması bu oranlara neden olmuştur. Sosyal alanların yeterli olup olmadığı ile ilgili 39. ifadeye ise katılımcılar en düşük ortalama olan 1,52 ile kesinlikle katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Sağlık hizmetlerinin yerleşimlerdeki belirlenen bir alanda kurulacak sağlık merkezleri ile eğitim hizmetlerinin ise yerleşimlerin taşınabilir sisteme dâhil edilmesi ile geliştirilmesi mümkündür. Sosyal alan ihtiyacının karşılanması bu alanlardaki yerleşiklerin göç etme eğilimini de etkileyecektir.

Tablo 51: Eğitim Durumuna Göre Kamusal Hizmetlerden Genel Memnuniyet Ortalaması

Eğitim Durumu	N	\bar{X} (Memnuniyet Ortalaması)	SS	F	P
Okuryazar Değil	20	2,8500	,43903	2,738	0,019
Okuryazar	15	2,7476	,61259		
İlkokul	232	2,8750	,48106		
Ortaokul	41	2,8624	,44418		
Lise	50	2,6114	,47450		
Lisans	32	2,7634	,46907		
Toplam	390	2,8245	,48435		

Katılımcıların eğitim düzeylerine göre kamusal hizmetlerden memnuniyet ortalamalarının karşılaştırıldığı yukarıdaki tabloda en yüksek memnuniyet ortalamasının ilkökul mezunu kişilerde olduğu görülmektedir (2,8750). Bunu ortaokul mezunu kişiler (2,8624) ve okuryazar olmayan kişiler (2,8500) izlemektedir. Kamusal hizmetlerden en düşük memnuniyet ortalaması ise lise mezunu kişilere aittir (2,6114). Katılımcıların hizmetlerden memnuniyet ortalamalarının anlamlı bir farklılığa sahip olup olmadığının tespiti için parametrik testlerden tek yönlü varyans (one way anova) analizi yapılmıştır. Ölçek sorularında uygulanabilen bu test ortalamalar üzerinden hazırlanan tablolar için kullanılabilir. Çünkü bu tablolarda amaç ortalamaların karşılaştırılmasıdır. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı bir fark tespit edilmiştir (F: 2,738, P<0,05). Bu farkın tespit edilmesinde verilerin homojen dağılmasından dolayı Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Bu kapsamda farklılığın yönü ilkökul mezunu kişiler ile lise mezunu kişiler olarak tespit edilmiştir. İlkokul mezunu kişiler katılımcılar arasında kamusal hizmetlerden en yüksek düzeyde memnuniyete sahipken lise mezunu kişiler en düşük oranda memnuniyete sahiptir.

Tablo 52: Cinsiyete Göre Kamusal Hizmetlerden Duyulan Genel Memnuniyet Ortalaması

Cinsiyet	N	\bar{X} (Memnuniyet Ortalaması)	SS	t	P
Kadın	177	2,8555	,49393	1,152	0,250
Erkek	213	2,7988	,47588		
Toplam	390	2,8245	,48435		

Cinsiyete göre kamusal hizmetlerden memnuniyet ortalamalarının karşılaştırıldığı yukarıdaki tabloda ankete katılan kadınların memnuniyet ortalamasının (2,8555) erkeklerin memnuniyet ortalamasına (2,7988) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Cinsiyet değişkenine göre memnuniyet ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını ölçmek açısından bağımsız örneklem t testi yapılmış ve cinsiyet değişkenine göre kadınların ve erkeklerin kamusal hizmetlerden memnuniyet ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bağımsız örneklem t testinin kullanılmasının nedenleri cinsiyet

değişkenindeki grupların (kadın ve erkek) bağımsız gruplar olması ve ikiden fazla grup olmamasıdır.

Tablo 53: İkamet Etme Süresine Göre Kamusal Hizmetlerden Memnuniyet Ortalaması

İkamet Süresi	N	\bar{X} (Memnuniyet Ortalaması)	SS	F	P
1-5 Yıl Arası	13	2,7527	,45608	1,296	0,265
6-10 Yıl Arası	10	2,5143	,59074		
11-20 Yıl Arası	36	2,7460	,48848		
21-30 Yıl Arası	45	2,7984	,46821		
31-40 Yıl Arası	37	2,8649	,54445		
Doğduğumdan Beri	249	2,8508	,47281		
Toplam	390	2,8245	,48435		

Katılımcıların ikamet etme sürelerine göre kamusal hizmetlerden memnuniyet ortalamalarının karşılaştırıldığı yukarıdaki tabloda en yüksek memnuniyet ortalamasının yerleşimlerde 31-40 yıl arasında yaşayanlarda (2,8649) olduğu görülmektedir. Bunu doğduğumdan beri yaşayanlar (2,8508) ve 21-30 yıl arasında yaşayanlar (2,7984) izlemektedir. Kamusal hizmetlerden en düşük memnuniyet ortalaması ise mahallelerde 6-10 yıl arasında yaşayanlara (2,5143) aittir. Grupların memnuniyet ortalamasının anlamlı bir şekilde dağılıp dağılmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmış bu analiz sonucunda veriler arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Bu verilerden hareketle 1-5 yıl arasında ikamet eden kişilerin kamusal hizmetlere yönelik beklentilerinin karşılanamaması 6-10 yıl arası ikamet süresine gelindiğinde bir tepkiye neden olmaktadır. Katılımcılar arasında 6-10 yıldır yerleşimlerde yaşayanların kamusal hizmetlerden duyduğu memnuniyet daha düşük seviyede iken sonraki yıllarda alışkanlıkların etkisiyle bu durum kanıksanmakta ve hizmetlerden memnuniyetsizlik devam etmekle birlikte bir miktar memnuniyet oranında artış yaşanmaktadır. Kamusal hizmetlerden genel memnuniyet ortalamasının tüm ikamet süreleri için düşük düzeyde olması yaşam standartlarından duyulan memnuniyetsizliğin de somut ifadesidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sahip oldukları ekolojik, sosyo-kültürel, tarihsel, ekonomik, topoğrafik potansiyeller ve güçlükler ile geleneksel bilginin sürdürülmesine yönelik katkıları nedeniyle dağ ve dağlık alanlar tüm dünyada stratejik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Hassas yapıda olması dolayısıyla dağların korunmasında ve sürdürülebilir kullanımında gösterilecek çabaların aynı zamanda dağlık alan yerleşiklerinin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve kalkınma amacına hizmet etmesi açısından değerli olduğu düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan tezin sonuçları kuramsal alana ve araştırma sahasına ilişkin sonuçlar olarak değerlendirilmiştir. Öncelikle kuramsal alana ilişkin sonuçlara değinilecektir.

Demografik Alana Yönelik Sonuçlar

Birçok ölçüte göre benzer özelliklere sahip birbirine yakın mahalli birimleri barındıran ve sürekli üniteler olan dağlık alanlar bu nitelikleri dolayısıyla homojen bölgeler olarak değerlendirilmektedir. Ailelerin hane geliri, kişilerin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeyleri, göç alma ve göç verme durumları, hâkim ekonomik faaliyet tipi, işsizlik oranı, sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler, yerleşme biçimleri ve coğrafi özellikler bakımından benzer koşullara sahip olan yerleşimler homojen bir bölgeyi oluşturmaktadır. Çoğunlukla göç verme eğiliminin ön planda olması bu alanlardaki genç nüfus oranının sürekli azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca genellikle okuma-yazma oranının düşük olduğu dağlık alan yerleşimlerinde ilkökul düzeyinde eğitim alan yerleşikler de bulunmaktadır. Son olarak bu alanlardaki hâkim ekonomik faaliyet olan tarım ve hayvancılık yerleşiklerin temel geçim kaynaklarını oluşturmaktadır.

Sosyo-Ekonomik Alana Yönelik Sonuçlar

Dağlık alan yerleşimlerinde sosyo-ekonomik olarak ele alınması gereken temel konular yoksulluk durumu ve tarım – hayvancılık faaliyetleridir. Günümüzde gittikçe gerilemekte olan tarım ve hayvancılık, dağlık alanlarda gerek arazinin eğimli

ve parçalı yapısı dolayısıyla gerek ormanlık alan sıklığı ve verimsiz toprak nedeniyle gerekse gençlerin yaşam kalitesinden memnun olmayarak bu alanlardan kentlere göç etmesi dolayısıyla sınırlı düzeyde gerçekleştirilmektedir. Bu durum geçim kaynakları ve iş imkânları zaten kısıtlı olan yerleşiklerin gelirlerinin gittikçe azalmasına ve geçim sıkıntısı yaşamalarına neden olmaktadır. Zamanla yoksullaşan üreticiler topraklarını terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu terk ediş çok daha önemli bir problem olan ekolojik emperyalizmin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Dağlık alan yerleşimlerinin kalkınmasında önemli bir tehdit olan ekolojik emperyalizm doğal kaynakların ve insan emeğinin sömürüldüğü, yerleşiklerin yoksulluğa ve açlığa mahkum edildiği bir anlayışı içermektedir. Günümüzde ülkemiz için sosyo-ekonomik açıdan önemli bir tehdit haline gelmeye başlayan ekolojik emperyalizme karşı Türkiye’de ilk olarak yapılması gereken devletin dağlık alanlardaki ekonomik faaliyetlere yönelik yol gösterici, denetleyici ve düzenleyici bir rol üstlenmesi ve yerel üreticiyi bu alanlara teşvik edecek desteklemeleri (gübre, ilaç, yakıt, yem, saman, tohumluk vb.) hayata geçirmesidir. Kapatılan, özelleştirilen veya işlevsizleştirilen KİT’ler vasıtasıyla yapılan destekleme alımları ve diğer sübvansiyonlar tekrar uygulanmaya başlanmalıdır. Kooperatifleşme desteklenerek dağlık alanlardaki ekonomik faaliyetlere yönelik örgütlenme yolu tercih edilmelidir. Şirketlere karşı yerel üretici korunmalı, şirket tarımından ziyade yerel tarımı (üretici) desteklenmelidir. Gıda, su, enerji, tohum gibi alanlardaki çok uluslu şirketlerin gerçekleştirecekleri yatırımlar öncesinde yerel halkın bilgilendirilmesi ve görüşünün alınması gerekmektedir. Bu kapsamda dağlık alanlardaki doğal ve beşeri kaynakları ilgilendiren bir yatırımla ilgili ÇED süreçleri detaylı ve etkin şekilde uygulanmalı ve rasyonel bir yönetim anlayışı benimsenmelidir. Maden ve taş ocakları ile ilgili bir projenin yerleşim sahalarına, su kaynaklarına, orman ekosistemine ve tarım alanlarına zarar vermeyecek bir uzaklıkta gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Tohumculuk Yasası’ndaki yerel üretici aleyhine olan düzenlemeler yürürlükten kaldırılmalı özellikle üreticinin yerel tohum satışına izin verilmelidir. Bu sayede yerel üreticinin/yerel tarımın tohum şirketlerine olan bağımlılığı da sona erdirilmiş olacaktır. Son olarak dağlık alanlardaki doğal ve beşeri kaynakların korunarak kullanılmasında yönetim felsefesi doğrultusunda oluşturulmuş bir yönetim mekanizmasının varlığı gerekmektedir. Ayrıca iş olanaklarının çeşitlendirilmesi ve

yeni istihdam alanlarının yaratılması gerekmektedir. Böylece dağlık alanlardan olan göçün engellenmesi için önemli bir adım atılmış olacaktır.

Dağlık Alan Kalkınmasına Yönelik Sonuçlar

Dağlık alanlarda bölgesel kalkınmanın sağlanmasında ve bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılması ile yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik yapılacak hizmet ve yatırımların içsel kaynakları ve potansiyelleri temel alması gerekmektedir. Doğal ve beşeri kaynaklar ile geleneksel bilginin ve üretim dinamiklerinin üzerine kurulacak bir kalkınma anlayışı dağlık alanlar için sürdürülebilir olma özelliğini de taşımaktadır. İçsel (Endojen) Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı'nın kalkınma sürecinde oluşturulacak politikaların planlama ile denetim arasındaki tüm aşamalarına yerel aktör ve dinamiklerin etkin şekilde katılımını gerekli görmesi dağlık alan kalkınması için ideal bir kuram olmasını sağlamaktadır. Kalkınmayı tetikleyici yerel potansiyelin tespiti ve kullanımı ile birlikte hizmet ve yatırımların dağlık alan yerleşimlerine çekilmesinde teşvikler ve destekleyici politikalar kamu-özel-sivil işbirliği ile hazırlanmalıdır.

Dağlık alan yerleşimlerinde bölgesel kalkınmaya yönelik hazırlanacak politika ve stratejilerin çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik birçok alanı kapsamaması ayrıca sektörler arası işbirliğini ve disiplinler arası incelemeleri gerektirmesi bu alanlarda bölgesel planlama çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. 1980'li yıllarla birlikte amaçları arasına ekosistemin korunması, sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi eklenen bölgesel planlamanın günümüzde dağlık alanlarda şeffaflık ve katılımcılık gibi ilkeler doğrultusunda bütünlük ve tüm paydaşları kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kalkınmanın en önemli araçlarından olan bölgesel planlama ile birçok açıdan ihmal edilmiş dağlık alanların yönetimi, kalkındırılması ve korunması politikası hayata geçirilmelidir. Bu hedef doğrultusunda temel yol gösterici bir metin olma özelliğine sahip Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı'na ülkeler tarafından bir an önce resmi bir statü kazandırılması, sistemli ve kapsamlı bir dağlık alan kalkınması için elverişli bir adım olacaktır.

Kamusal Hizmet Sunumuna Yönelik Sonuçlar

Dağlık alanların engebeli ve eğimli araziler olması ve yerleşimlerin de bu alanlar üzerinde kurulu olması kamusal hizmetlerin gerçekleştirilmesinde birtakım sorunlar yaratabilmektedir. İdare coğrafi koşulları neden göstererek dağlık alan yerleşimlerine yönelik hizmetleri etkin şekilde yerine getirmekten kaçınmaktadır. Ulaşılması zorlu olan bu alanlara sunulacak yatırım ve hizmetlerin maliyetli oluşu hizmetlerde aksamalara ve gecikmelere yol açmaktadır. Bu durum kentsel alanlar ile aynı nicelik ve nitelikte hizmet sunumuna sahip olmayan dağlık alan yerleşimlerinde yerleşiklerin yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir. Bu alanlarda altyapı, temizlik, sağlık ve eğitim, ulaşım, güvenlik gibi hizmetlerde ve yönetime katılım gibi konularda önemli eksiklikler yaşanmaktadır.

Merkezi yönetim kuruluşlarının erişmekte zorlandığı dağlık alan yerleşimlerine subsidiarite ilkesi gereğince hizmet ve yatırım sunan yerinden yönetim kuruluşları bu alanlardaki temel uygulayıcı makamlar olarak algılanmaktadır. Ancak yerel yönetimlerin kanunla düzenlenen kimi görev ve hizmetlerinin aynı zamanda merkezi yönetim kuruluşlarının hizmet sahasında yer alıyor oluşu yetki karmaşasına neden olmaktadır. Böyle bir durumda birçok kuruluşun görev ve sorumluluk alanına giren hizmetin üstlenilmemesi veya başka bir kuruluşa bırakılması ile hizmetlerde aksamalar meydana gelebilecektir. Hizmetlerin etkin ve verimli sunulmasında kurumların görev ve sorumluluk alanlarının yetki karmaşasına izin vermeyecek açıklıkta yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca yerinden yönetim kuruluşlarının idari ve mali özerkliğe sahip olması dağlık alan yerleşimlerine daha etkin hizmet sunumuna da yol açacaktır. İdari mali özerklik kapsamında öz gelir kaynaklarının artırılması, merkezi yönetim tarafından koşullu kaynak aktarımlarının sona ermesi ve merkezi yönetimin yereldeki yatırım ve hizmetlerini taşra teşkilatı vasıtasıyla gerçekleştirmesi bazı öneriler olarak sunulabilir.

Dünya genelinde yoksulluğun ve düşük yaşam standartlarının yoğun olarak görüldüğü ve bölgeler arası eşitsizliklerin ön plana çıktığı mekânlar olan dağlık alan yerleşimlerinin etkili ve verimli bir hizmet anlayışıyla yönetilmesi gerekmektedir. Dağlık alanlarda bölgesel eşitsizliklerin azaltılması ve bölgesel kalkınma

hamlelerinin gerçekleştirilmesinde merkezi yönetimin sahip olduğu kimi yetki, görev ve sorumlulukların yerel ve bölgesel yönetimlerle paylaşılması etkin, verimli ve sürdürülebilir sonuçlar alınmasında temel anlayış olarak benimsenmelidir. Bölgeselleşme olarak da bilinen bu anlayış yerel ve bölgesel yönetimlerin idari ve mali yetkilerinin artırılarak merkezi yönetim karşısında yönetsel ve ekonomik açıdan güçlendirilmesini hedeflemektedir. Hizmette yerellik ilkesini de teşvik eden bölgeselleşme ile dağlık alan yerleşimlerindeki sorun ve ihtiyaç alanların tespitinde ve çözümünde en yakın yönetim biriminin görevlendirilmesi hizmetlerin etkin ve zamanında gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun sonrasında geniş bir görev ve hizmet alanına sahip olan büyükşehir belediyelerinin il mülki sınırlarının bütününe hizmet sunacak olması yerellik ve etkinlik ilkeleri açısından eksiklikler yaratabilir. Bu nedenle dağlık alan yerleşiklerine yönelik etkin hizmet sunumunda büyükşehir belediyelerinden ziyade (hizmette yerellik ilkesi gereğince de) vatandaşa daha yakın olan ilçe belediyelerinin tercih edilmesi dağlık alan yerleşiklerinin sorun ve ihtiyaçlarının tespit edilip çözümlenmesinde daha etkili bir yol olacaktır.

Kurumsal Örgütlenme ve Farkındalığa Yönelik Sonuçlar

Türkiye’de dağlık alan yerleşiklerinin sorun ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla merkezi yönetim düzeyinde kurulmuş yalnızca bu alana özgü hizmet ve yatırımları gerçekleştirmekle görevli bir idari örgütlenmenin olmadığı görülmektedir. Her ne kadar Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı kuruluşlardan olan Orman Genel Müdürlüğü’nün hizmet birimleri içerisinde Dağlık Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü adında bir birim var olsa da bu birimin yalnızca çığ, sel, heyelan gibi doğal afetlere karşı kontrol planlarının hazırlanmasıyla görevlendirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’nin büyük çoğunluğunun dağlık alan olması ve bu alanların birçok yerleşige ev sahipliği yapması şube düzeyinde örgütlenmiş bir birim tarafından yönetilmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Dağlık alanlardaki kamusal hizmet ve yatırım ihtiyacını karşılayacak yaygın bir örgütlenme modeline sahip üst derece bir

kuruluşun varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kuruluş toprak, su veya orman yönetimi altında değil kendine özgü ayrı bir teşkilat yapısı içerisinde oluşturulmalıdır. Ülke genelinde faaliyet gösterecek bir genel müdürlük (örn. Dağlık Alanlar Genel Müdürlüğü) şeklinde teşkilat yapısına sahip olacak bu kuruluş, merkezde hizmet birimleri olarak daire başkanlıkları, taşrada ise il düzeyinde bölge müdürlükleri ve ilçe düzeyinde şube müdürlükleri olarak düzenlenebilir.

Yüzölçümünün 3/4'ü dağlık alan olan Türkiye'de bu alanlarda yaşayan yerleşiklerin yaşam kalitesinin geliştirilmesi kamu, özel, sivil kuruluşların kolektif çabalarına ve farkındalık düzeylerine göre değişmektedir. Türkiye'de dağlık alanlara yönelik belirli dönemlerde birçok ulusal ve uluslararası toplantı düzenlenmiş sorunlara karşı önemli çözüm önerileri sunulmuş fakat bu toplantılarda alınan kararlar hiçbir zaman hayata geçirilememiştir. Kurumsal pratikten yoksun bu kararların yasal ve yönetsel bir zemine bağlanamamasındaki en önemli nedenler ise, paydaşlar arası işbirliği ve koordinasyon yetersizliği, yasal bir dağ tanımının olmaması ve dağlık alanların yönetimi ve planlamasından sorumlu bir kuruluşun bulunmaması gibi eksikliklerdir. Her bir dağlık alanın kendine özgü potansiyelleri ve sorun alanları göz önüne alınarak oluşturulacak yönetim ve planlamadan sorumlu bu kuruluşun dağlık alan yerleşimlerinde bir temsilciliklerinin (çoğu zaman muhtarlar) olması etkin hizmet ve aktif katılım için olmazsa olmaz bir koşul olarak değerlendirilmektedir. Bu tür eksikliklerin giderilmesi ile yerleşiklerin yaşam kalitelerinde önemli bir ilerleme sağlanacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de birçok konuda gerçekleştirilmesi hedeflenen politikaların düzenlendiği ulusal kalkınma planlarında dağlık alanlara yer verilmediği görülmüştür. Geri kalmış bölgelerin kalkınması amacına hizmet eden birçok politikanın oluşturulduğu ulusal kalkınma planlarında geri kalmış bölgelerden olan dağlık alanlar kalkınma planlarına dâhil edilmemiş ve konu kırsal alan ekseninde ele alınmıştır. 1963 yılından itibaren yayımlanan ulusal kalkınma planlarında birçok kez orman yerleşiklerine yer verilmesine karşılık dağ yerleşiklerinden bir kez dahi bahsedilmemiştir. 2010 yılındaki Kırsal Kalkınma Planına kadar dağlık alanlar hiçbir kalkınma planında yer almamıştır. Günümüzde "özel ihtisas komisyonu" çalışmalarının devam ettiği 11. Ulusal Kalkınma Planı'nda da dağlık alanlara yönelik bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Oysaki bu planlarda dağlık alanlardaki kaynak

değerler, tehlikeler, ekonomik faaliyetler, sosyo-kültürel koşullar, yerleşiklerin yaşam standartları gibi konularla ilgili değerlendirmeler yapıma ve kalkınma odaklı politikalar geliştirilmelidir. Bu politikaların geliştirilmesinde dağlık alanlara en yakın yönetim birimleri olan yerel yönetimlerin görüşleri alınarak sürece katılımları sağlanmalıdır. Ayrıca kalkınma plan ve stratejilerin uygulanmasındaki en önemli konulardan olan planların sürekliliğinin sağlanması noktasında da siyasal iktidarların sorumluluk içinde hareket etmeleri ve kendileri tarafından hazırlanmayan bir planın uygulamasını sürdürmeleri gerekmektedir. Bu tutum aynı zamanda kalkınmanın da sürdürülebilir kılınmasını sağlayacaktır.

Araştırma sahası olarak tercih edilen Nif Dağı ekolojik, sosyo-kültürel, tarihsel ve ekonomik değerler açısından zengin bir kaynak olma özelliği göstermektedir. Yerleşmeler toplu biçimde kurulmuş olup ve sürekli bir yaşama halinin varlığı gözlemlenmiştir. Aşağıda araştırma sahasına yönelik sonuç ve öneriler başlıklar halinde değerlendirilmiştir.

Demografik Bulgulara Yönelik Sonuç ve Öneriler

Nif Dağı dağlık alan yerleşimlerinde yapılan anket, görüşme ve gözlemlerde gençlerin büyük oranda göç ettikleri veya göç etme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Bu durum tablo 7’de ankete katılanlar arasında 18-25 yaş ve 26-35 yaş aralığındaki bireylerin düşük oranda (%10,3 ve % 13,3) temsil edilmeleriyle de görülmektedir. Ayrıca tablo 18’de gençlerin birçoğunun fırsat olması halinde göç etme eğilimi göstermeleri gelecekte genç nüfusun tamamen bu alanları terk edebileceğine işaret etmektedir. Tablo 7’de görüleceği üzere yerleşiklerin eğitim düzeyinin %59,5 ile genelde ilkokul olduğu, okuryazar olmayan kişilerin ise %5,1 ile az miktarda olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9’a göre kadınların büyük çoğunluğunun (177 kadının 107’si) iş gücüne katılmadıkları görülmüştür. Katılanlar ise çoğunlukla hizmet ve tarım sektörlerini tercih etmiştir. Bu kapsamda öncelikli olarak araştırma sahasında çalışma yeterliliği olan kadınların işgücüne katılımını sağlayacak politika ve stratejilerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Organik tarım, turizm, yerel el sanatları gibi alanlarda projeler düzenlenerek istihdam olanakları yaratılmalıdır.

Sosyo-Ekonomik Alanla İlgili Sonuç ve Öneriler

Tarım ve hayvancılıktan elde edilen gelirin düşük olması ve maliyetlerdeki artış ve işsizlik gibi birçok nedenden dolayı yerleşikler yakın ilçe merkezlerinde hizmet ve sanayi sektörlerinde çalışmayı tercih etmektedir. Tablo 10’da görüldüğü gibi özellikle 18-25 yaş arasında çalışan 22 kişinin 19’unun (%86,3) ve 26-35 yaş arasında çalışan 32 kişinin 24’ünün (%75) tarım sektörü yerine hizmet ve sanayi sektörünü tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum gelecekte tarımda çalışacak nüfusun tamamen ortadan kalkmasına, geleneksel bilginin ve kültür mirasının yok olmasına ve daha önemlisi terk edilen tarımsal arazilerin çok uluslu şirketlerin tekeline geçerek gıda üzerinde tahakküm kurulmasına (ekolojik emperyalizm) neden olacaktır. Bu yüzden gençlerin ilgisinin tarım ve hayvancılık faaliyetlerine çekilmesi gerekmektedir. Öncelikle bu alanlarda devletin müdahaleci bir tutum sergilemesi ve düzenleyici politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Üretimin desteklenmesi noktasında yerleşiklere tarım ve hayvancılık alanlarında üretimi özendirerek çeşitli desteklerin (gübre, ilaç, tohumluk, yakıt, yem, saman gibi) sağlanması ve bunların yaygınlaştırılması, özellikle yerleşimlerde kimi arazilerin devlet tarafından mera olarak tahsis edilmesi gibi uygulamalar maliyet azaltıcı düzenlemeler olarak değerlendirilebilir.

Tablo 11’e göre neredeyse tamamı (%96,4) yoksulluk sınırının altında yaşadığı görülen yerleşiklerin aylık gelirleri yeterli olmadığı için geçim sıkıntısı yaşamaktadır. Tablo 13’deki verilerden hareketle %44,1 ile en yaygın geçim kaynağı olan emekli maaşlarının yeterli olmamasından dolayı yerleşiklerin %39,7’si ek gelir olarak tarımsal üretimle uğraşmaktadır. Bu açıdan geçmiş yıllarda temel gelir kaynağı olan tarım ve hayvancılığın günümüzde elde edilen gelirin sürekli düşmesi neticesinde ek gelir kaynağı olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Göç Eğilimi İle İlgili Sonuç ve Öneriler

Tablo 15’e bakılarak %44,9 ile Nif Dağı yerleşimlerinde neredeyse her iki haneden birinde göçe katılımın gerçekleştiği söylenebilirken, tablo 16’da ise, istihdam olanaklarının yetersizliği (%31,3), evlilik, tarım ve hayvancılıktan elde

edilen gelirin yetersiz olması (%27,1), şehir hayatının çekiciliği (%30,7), sağlık ve eğitim hizmetlerindeki eksiklikler gibi nedenlerin özellikle gençlerin göç etmesinde etkili olduğu görülmektedir. Daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olma isteği üzerine gerçekleştirilen göç neticesinde, dağlık alanlarda az sayıda genç nüfus yaşamaktadır. Günümüzde bu alanlarda yaşayan nüfusun yerinde tutulması için mevcut ekonomik faaliyetlerin canlandırılması, alternatif iş imkânlarının oluşturulması gerekmektedir. Yerleşiklerin göç etmedeki ilk nedenleri olan iş ve gelir yetersizliğinin dağlık alanlardaki içsel potansiyeller olan kırsal turizm, ticaret, organik tarım gibi alanlarda iş sahalarının yaratılması ile çözümlenebileceği düşünülmektedir.

Göç vermenin yanı sıra göç alma potansiyeline de sahip olan Nif Dağı yerleşimlerinde ikincil konut artışı yaşanmaktadır. Bu artış özellikle dağlık alan üzerindeki insan baskısını artırmakta, ormanlık alanlar yapılaşmaya açılmaktadır. Ayrıca ikincil konut artışı bireyler arası yakın ilişkilerin kurulduğu yerleşimler olan dağlık alan yerleşimlerinde yerel halk üzerinde güvensizlik duygusu yaratmaktadır. Kamuoyunda bilinen adıyla İmar Barışı uygulaması son dönemde bu alanlardaki sağlıksız yapılaşmayı artırmıştır. Bu açıdan dağlık alan kaynaklarının bir seçim yatırım aracı olmadığının bilinmesi ve sürdürülebilir bir çevre için dağlık alanların korunmasına ve kalkındırılmasına olan ihtiyacın vurgulanması gerekmektedir. Araştırma sahasındaki ikincil konut artışı dağlık alandan elde edilen suyun paylaşımını da etkilemiştir. Suyu kullanan hane sayısında yaşanan artış sonrası yaz aylarında su miktarında azalmalar ve su kesintileri meydana gelmiştir.

Örgütlenme/Kooperatifleşme İle İlgili Sonuç ve Öneriler

Tarımsal ürünlerin pazarlanmasında kooperatifçilik özendirilmeli ve bir araç olarak kullanılmalıdır. Üretilen ürünlerin alımında düşük fiyat belirleyen özel firmalara karşı kurulacak kooperatifler ile yerleşikler kendi çıkarlarını koruyabilecektir. Bu kapsamda tablo 28'e göre araştırma sahasındaki yerleşimlerde her dört hanenin yalnızca birinde (%25,4) görülen kooperatiflere üyeliğin geliştirilmesi için öncelikle var olan güvensizliğin giderilmesi gerekmektedir. Şeffaf ve hesap verebilir kooperatif yönetimlerinin oluşturulması, karar, yönetim ve denetim aşamalarında yerleşiklerin aktif katılımının sağlanması kooperatifleşme

oranını artıracaktır. Böylece yoksul olan dağlık alan yerleşiklerinin tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlerde ihtiyaç duyduğu sosyal ve ekonomik destekler sağlanabilecektir. Unutulmamalıdır ki dağlık alanlarda kalkınmanın sürdürülebilir kılınmasında anahtar role sahip olan kooperatifçiliğin başarılı olması ancak yerel halkın desteği ve sahiplenmesi ile mümkündür.

Dağlık Alan Kalkınmasına Yönelik Sonuç ve Öneriler

Tablo 29 ve tablo 30'da görüldüğü gibi dağların ve dağlık alanların önemli olduğu konusunda hemfikir olan (%99,5) yerleşikler özellikle su kaynağı, yakacak odun temini, doğa yürüyüşleri ve çeşitli türdeki otları toplama konularında bu alanlardan faydalanmaktadır.

Tablo 31'e göre yerleşiklerin birçoğu dağlık alan yerleşimlerinin kalkındırılmasının organik tarım (%34,6) ve hayvancılık (%23,6) alanlarındaki yatırımlarla sağlanabileceğini düşünmektedir. Buna karşılık tablo 32'de genç nesil bu kalkınmanın ticaret (40 kişinin 13'i) ve kırsal turizm (40 kişinin 11'i) alanlarında yapılacak yatırımlar temelinde gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Tüm bu tercihler yerleşiklerin dağlık alanların sahip olduğu içsel potansiyeller doğrultusunda bir kalkınmayı öngördüğünü işaret etmektedir. Organik tarım son yıllarda dağlık (kırsal) alanlardaki kalkınma projelerinde tercih edilmekte iken kırsal turizm tüm dünyada hızlı bir gelişim gösteren ve kalkınmada önemli etkileri olan sektörlerden birisidir. Kırsal turizm hem dağlık alan ekonomisine katkı sağlarken hem de yerleşikler için alternatif iş olanakları yaratacaktır. Böylece dağlık alanlardan göç etme eğiliminde önemli düzeyde gerileme olacaktır. Ayrıca dağlık alanlarda kırsal turizm için altyapının geliştirilmesi ve yerel halkın bilinçlendirilmesi faaliyetleri de yerleşiklerin yaşam kalitelerini iyileştiren uygulamalardır. Nif Dağı'ndaki mevcut potansiyeller düşünüldüğünde yürüyüş yolları, kırsal dinlenme alanları, arkeolojik kazı sahaları, kazılardan elde edilen tarihi eserlerin sergilendiği müzeler, yerel el sanatlarının görülebileceği yerleşimler vb. gibi alanların oluşturulması ve ziyaret edilmesi mümkündür. Bu alanların tanıtımında yerel ve ulusal medya kullanılarak kamu-özel-sivil işbirliği öncülüğünde hareket edilmelidir.

Dağlık alanların kalkınmasına yönelik gerçekleştirilecek proje ve faaliyetlerin karar, yönetim ve denetim süreçlerinde başta yerel halk olmak üzere tüm paydaşların katılımı sağlanmalıdır. Yalnızca bir alana yönelik kalkınma yaklaşımı yerine bütünlük bir bakış açısı içerisinde strateji ve eylemler geliştirilmelidir. Kalkınmanın yalnızca tek bir boyutta değil, çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik tüm boyutlarda sağlanması sürdürülebilir bir temele oturması açısından önemlidir.

Kamusal Hizmetlerden Duyulan Memnuniyete Yönelik Sonuç ve Öneriler

Araştırma sahasındaki yerleşiklerin yaşam kalitelerinin kentsel alanlara oranla düşük olduğu tespit edilmiştir. 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile birlikte kentsel alan olarak değerlendirilen dağlık alan yerleşimlerine yönelik kamusal hizmetlerin sunumunda idarenin birtakım eksikliklerinin olduğu belirlenmiştir. Nif Dağı dağlık alanındaki 8 mahallede yapılan anket, görüşme ve gözlem neticesinde yerleşiklerin içme-kullanma suyu, kanalizasyon altyapısı, ulaşım hizmetleri, yol ve kaldırım altyapısı, tarım ve hayvancılık destekleri, güvenlik ve asayiş hizmetleri, yönetime katılma düzeyi, sağlık ve eğitim hizmetleri ve sosyal alan yeterliliği konularında kentsel alanlardan geri kalmış oldukları görülmüştür.

Her biri yerleşiklerin yaşam kalitelerini etkileyen bu hizmet alanlarında eksikliklerin giderilerek daha etkin hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi hem bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılıp bölgesel kalkınmanın sağlanmasında hem de yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır. Bu kapsamda temiz içme suyuna erişim sorunu olan Kaynaklar ve Vişneli mahallelerinde yaz aylarındaki su kesintilerinin önlenmesi için İZSU tarafından dağ kaynaklı su hattına alternatif yakın yerleşimlerden yeni su hattının bağlanması gerekmektedir. Araştırma sahasındaki yerleşimlerin tamamının ortak sorunu olan mahalle içerisindeki kimi sokakların yol ve kaldırım altyapısı tamamlanmalıdır. Kaynaklar ve Dağkızılcıca mahallelerinin kanalizasyon altyapıları yenilenmeli ve dere ıslah çalışmaları yapılmalıdır.

Tarım ve hayvancılık faaliyetlerindeki gerilemenin azaltılmasında idarenin destekleri artırılmalı ve bu desteklerden yerleşikler haberdar edilmelidir. Güvenlik ve asayişin sağlanmasına yönelik hizmetlerin yetersiz olduğu düşünülen yerleşimlere

yakın noktalara güvenlik merkezleri kurulmalı, mahalle bekçiliği uygulaması hayata geçirilmeli ve güvenlik kamera sistemlerinden yararlanılmalıdır. İdare dağlık alan yerleşimlerine yapacağı yatırım ve hizmetleri merkeze uzak ve maliyetli olması gibi gerekçelerle ikinci plana atmamalıdır. Bu alanlara yapılacak yatırım ve hizmetlerin karar, yönetim ve denetim aşamalarına yerel halkın da katılımı sağlanmalıdır. Çünkü bölgedeki olumlu veya olumsuz tüm gelişmelerden öncelikle temel paydaş olan yerleşikler etkilenecektir. Ayrıca bu katılımı kendi yaşam kalitelerinin gelişimine yönelik yatırım ve hizmetlerde söz hakkı olacaktır.

Belirlenecek merkezlere sürekli hizmet sunacak yeterli sayıda sağlık personelinin ve donanımının olduğu sağlık merkezleri açılmalıdır. Eğitimde birleştirilmiş sınıf uygulamasına son verilmeli öğrenciler taşınmalı eğitim hizmeti kapsamında belirlenen merkez okullarda kendi yaş grupları ile birlikte eğitim almalıdır. Sosyal donatı alanları açısından oldukça yetersiz olan mahallelerde park, kütüphane, spor tesisi yapılabileceği gibi diğerlerine göre daha fazla nüfusu barındıran yerleşimlerde ise düğün salonları ve pazar yerleri de inşa edilebilir. Tüm bu hizmetlerin gerçekleştirilmesinde etkin bir yönetim anlayışının hayata geçirilmesi için ilçe belediyelerinin daha fazla görev ve yetkiye sahip olması gerekmektedir.

İdari Örgütlenmeye Yönelik Sonuç ve Öneriler

Araştırma sahasındaki bütün sorunların tespitinde ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde sürdürülebilirliğin sağlanması ve hizmetlerde aksamaların önlenmesi için Nif Dağı'ndaki doğal ve beşeri kaynaklar ve yerleşimlerle ilgili kamu kurumları, özel sektör temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel halkın katılımıyla oluşturulacak bir yönetim birimine ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda bu konudaki kurumsal kapasite eksikliğinin de giderilmesinde katkısı olacak bu birimin ulusal plan ve stratejilere bağlı olarak bütünleşik bir yaklaşımla yerleşiklerin yaşam standartlarının iyileştirilmesindeki hizmet ve yatırımları üstlenmesi gerekmektedir.

Yukarıda anlatılan tüm bu sonuç ve önerilerden sonra görölmektedir ki dağlık alan yerleşimlerine yönelik kuramsal bilgilerde bahsedilen genç nüfus oranının azalmakta olduğu pratikte de doğrulanmış fakat eğitim düzeyi noktasında

çoğunluğun okuryazar olmayan bireylerden değil ilkokul mezunu bireylerden oluştuğu gözlemlenmiştir. Ayrıca temel ekonomik faaliyet olarak değerlendirilen tarım ve hayvancılığın ikincil faaliyet haline geldiği belirlenmiştir. Toprakların terk edilmesi ekolojik emperyalizm tehdidini canlı tutmakta ve gelecek senaryoları içerisinde yer almasına neden olmaktadır. Bu açıdan teoride ifade edilen tarım ve hayvancılığın devlet tarafından çeşitli yöntemlerle desteklenmesi gerektiğinin pratikte de karşılığının olduğu görülmüştür. Yerleşikler açısından ise kooperatifleşmenin önemi net bir şekilde anlaşılmıştır. Bu sayede yaygınlaşan yoksulluğun da önlenmesi mümkün olacaktır. Yoksullukla birlikte dağlık alanlardan göç edilmesindeki temel nedenlerden birisi olarak gösterilen işsizliğin araştırma sahasında da önemli etkilere sahip olduğu tespit edilmiştir. İşsizliğin azaltılmasında bu alanlarda özellikle tarım, turizm, ticaret ve sanayi odaklı iş alanlarının oluşturulması gerekliliği ön plana çıkmıştır.

Dağlık alanların kalkınmasında temel kuram olarak tercih edilen içsel (yerel) kaynak ve potansiyellere dayalı katılımcı ve bütünlük bir bakış açısıyla hazırlanacak sektörel politikaların en uygun kalkınma modeli olduğu görüşüne araştırma sahasındaki katılımcılar da destek vermiştir. Dağlık alan yerleşimlerine yönelik kamusal hizmet sunumunda önemli eksikliklerin olduğuna dair teorik bilgilerin araştırma sahasında denetlenerek altyapı, eğitim ve sağlık, güvenlik, tarım ve hayvancılık destekleri, yönetime katılma düzeyi ve sosyal alan gibi konularda birtakım eksikliklerin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu eksikliklerin giderilmesinde hizmette yerellik ilkesi gereğince etkin bir tutum sergileneceği nedeniyle literatürde belirtilen ilçe belediyelerine daha fazla sorumluluk verilmesi gerektiği görüşü tarafımızca desteklenmektedir.

Nihayet dağlık alanlardaki kamusal hizmet ve yatırım ihtiyacının karşılanması ve bu alanlara yönelik farkındalığın artırılması için literatürde önerilen temel karar ve yönetim biriminin araştırma sahasında eksikliği hissedilmekte, böyle bir kuruluşun kalkınmaya ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

10 Eylül 2018 Tarihli 30531 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı, Kurum Açma Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.

10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan 1 No’lu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.

11 Haziran 2005 Tarihli ve 25842 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan 5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu.

15 Temmuz 2018 Tarihli ve 30479 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan 4 No’lu Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.

18 Haziran 1949 Tarihli ve 7236 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu.

23 Temmuz 2004 Tarihli ve 25531 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu.

13 Temmuz 2005 Tarihli ve 25874 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan 5393 Sayılı Belediye Kanunu.

4 Mart 2005 Tarihli ve 25745 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu.

7 Nisan 1924 Tarihli ve 68 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan 442 Sayılı Köy Kanunu.

Adelman, Irma ve Erinç Yeldan. “Is This The End Of Economic Development?”, **Structural Change and Economic Dynamics**, Cilt: 11, 2000, ss. 95-109.

Akın, Naci. “Bölgesel Kalkınma Araçları ile Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve TEPAV, Ankara, 7-8.09.2006, ss. 295-304.

Akkahve, Deniz. “Bölgesel Gelişme Planlarının Yönetişim Açısından Değerlendirilmesi”, **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Yönetişim**, Der. Kenan Çamurcu, Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 14-31.

Alışkan, Zehra Şenay. **Dağ Ekosistemlerin Önemi ve Planlama Kriterleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Altay, Oğuzhan, Aydanur Gacaner ve Nazif Çatık. “Ege Bölgesinin Kalkınmasında Finansal Kurumsallaşma Araç Olabilir mi?”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Kitabı Cilt-1**, Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, Ankara, 10-12.09.2003, ss. 16-42.

Altunışık, Remzi, Recai Coşkun, Engin Yıldırım ve Serkan Bayraktaroğlu. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 2010.

Apan, Ahmet. “Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt:13, Sayı:4, 2002, ss. 39-58.

Ariza, Clara, Daniel Maselli ve Thomas Kohler. **Mountains: Our Life, Our Future, Progress and Perspectives on Sustainable Mountain Development from Rio 1992 to Rio 2012 and Beyond**, Centre for Development and Environment, Bern, 2013.

Aşkın, Yılmaz. **Nif Dağı'nın Milli Park ve Biyosfer Rezerv Açısından Değerlendirilmesi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2005.

Atalık, Gündüz. **Bölge Planlamasına Giriş**, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1989.

Azaklı, Sedat ve Hülya Tek. "İl Özel İdarelerinde Yeniden Yapılan(ma)ma Çabaları ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:23, Sayı:1, 2016, ss. 233-246.

Aziz, Aysel. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri**, 10. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2015.

Bakırcı, Muzaffer. **Türkiye'de Kırsal Kalkınma: Kavramlar – Politikalar - Uygulamalar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

Başbüyük, Adem. "Mesudiye (Ordu) Köykent Projesi", **Doğu Coğrafya Dergisi**, Sayı:11, 2011, ss. 301-326.

Başkaya, Fikret. **Çığrından Çıkmış Bir Dünya**, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara, 2006.

Bayramoğlu, Sonay. "Türkiye'de Bölgesel Politikaların Gelişimi", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Der. Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, ss. 35-120.

Brasche, Ulrich. **Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.

Bryceson, Deborah Fayh. "Güney Sahra Afrika'sında Yok Olmaya Yüz Tutan Köylü Sınıfı ve Küresel Gıda Krizi", **Monthly Review Dergisi**, Sayı:22, 2010, ss. 187-203.

Bulut, Yakup. “Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 4, 2002, ss 17-42.

Catalan, Jordi, Josep M. Ninot ve M. Merce Aniz. “The High Mountain Conservation in a Changing World”, **The High Mountain Conservation in a Changing World**, Ed. Jordi Catalan, Josep M. Ninot ve Merce Aniz, Springer, Switzerland, 2016, ss. 3-36.

Ceci, Paolo ve Thomas Hofer. “Local to Global-Level Sustainable Mountain Development”, **Mountain Research and Development**, Cilt:29, 2009, s. 93-96.

Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, “Origins and History”, <https://www.coe.int/en/web/congress/origins-and-history>, (05.09.2018).

Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, “Draft European Charter of Regional Self Government”, **Recommendation 34**, 05.06.1997, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680718a7f>, (07.09.2018).

Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, “The Current State and Prospect for Regionalisation in Europe”, **Document CPR (6) 3 Part II**, 20.05.1999, https://search.coe.int/congress/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168071880f, (08.09.2018).

Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe. **Draft European Charter of Mountain Regions**, Council of Europe Publishing, 1995.

Council of Europe. **The European Regional/Spatial Planning Charter-Torremolinos Charter**, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1983.

Crosby, Alfred. **Ecological Imperialism: The Biological Expansion of Europe 900-1900**, Cambridge University Press, Melbourne, 1991.

Çağlar, Yücel. **Türkiye’de Orman Köyleri ve Kalkındırılmasına Yönelik Etkinlikler**, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:340, Ankara, 1986.

Çakmak, Hatice Karaçay ve Lütfi Erden, “Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları ve Kamu Destekleme Politikaları: Türkiye'den Bölgesel Panel Veri Setiyle Ampirik Bir Analiz”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:3, 2004, ss. 77-96.

Çamur, Kübra Cihangir ve Özge Gümüş. “İstatistiki Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Der. Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, ss. 147-158.

Çelik Zehra. “Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Planlama**, Sayı:2, 2005, ss. 61-71.

Çelikyay, Hicran. “Değişen Kent Yönetimi ve 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası”, **SETA Analiz**, Sayı:101, 2004.

Çetin, Murat. “Endojen Bölgesel Kalkınmaya Farklı Bir Bakış”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:24, 2005, ss 1-14.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. “Kırsal Dönüşüm Çalıştayı Yapıldı”, <https://csb.gov.tr/kirsal-donusum-calistayi-yapildi-bakanlik-faaliyetleri-1269>, (12.03.2019).

Dağ, Mehmet ve Furkan Kılınç. “6360 Sayılı Kanun Sonrası Büyükşehir Belediyeleri için Mali Özerkliğin Değerlendirilmesi”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, 2017, ss. 426-443.

Dağdaş, Said. “Türkiye Kırsalında Köklü Değişim: KÖYDES Projesi ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, **Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler - 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri Cilt 2**, TODAİE, Ankara, 19-20.10.2009, ss. 1085-1103.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)**, DPT Yayını, Ankara, 1989.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)**, DPT Yayını, Ankara, 1984.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)**, DPT Yayını, Ankara, 1963.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, DPT Yayını, Ankara, 2006.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)**, DPT Yayını, Ankara, 1978.

Devlet Planlama Teşkilatı. **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)**, DPT Yayını, Ankara, 1967.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı - Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayını, Ankara, 2000.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, DPT Yayını, Ankara, 2000.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı - Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayını, Ankara, 2000.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Türkiye İktisat Kongresi Çalışma Grubu Raporları - IV**, DPT Yayını, Ankara, 2004.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi**, DPT Yayını, Ankara, 2006.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)**, DPT Yayını, Ankara, 1972.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**, DPT Yayını, Ankara, 1995.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2018.

DHA. “Nif Dağı'ndaki Altın Söylentisine İnanan Defineciler Kazı Alanını Talan Etti”, **Basın Bülteni**, 26.07.2017, <http://www.haberler.com/soylentilere-inanan-defineciler-kazi-alanini-talan-9873029-haberi/>, (15.04.2019).

Dinler, Zeynel. **Bölgesel İktisat**, 10. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2014.

Doğan, Sevgi ve Selenge Banu Akşahin. **Türkiye ve AB'de Kırsal Kalkınma: Bir Mevzuat Derlemesi**, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yayını, Ankara, 2011.

Eceral, Tanyel Özelçi. “Bölgesel/Yerel Ekonomik Kalkınma Kuramlarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişmeleri”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt:16, Sayı:55, 2005, ss. 89-106.

Ekim, Tuna ve diğerleri. **Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı - Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler**, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Yayını, Ankara, 2000.

Eraydın, Ayda. “Bölgesel Kalkınma Kavramı, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Kitabı Cilt-1**, Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, Ankara, 10-12.09.2003, ss. 126-146.

Erdönmez, Cihan. “Köykent: Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Bir Kırsal Kalkınma Projesinin Çözümlemesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, 2005, ss. 35-51.

Ergin, Didem. **Redefinition Of Regional Policies Of Turkey with Regards To The New Regional Strategies Of The European Union**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2002.

Ergun, Turgay, Ömer Bozkurt ve Seriyse Sezen. **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, 2. Baskı, TODAİE, Ankara, 2008.

Erkan, Hüsnü. **Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme: Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1987.

Ersoy, Melih. “İmar Planlarının Kademelenmesi ve Farklı Ölçeklerdeki Planlar Arasındaki İlişki”, **Mekân Planlama ve Yargı Denetimi**, Ed. Melih Ersoy ve Çağatay Keskinok, Yargı Yayınları, Ankara, 2000, ss. 36-43.

European Parliament, “Community Charter for Regionalization: Resolution on Community Regional Policy and The Role of The Regions”, **Official Journal of The European Communities C 326**, Cilt:31, 1988, ss. 289-300.

FAO, “Progress Made on Sustainable Mountain Management in Turkey”, **FAO Report for Turkey**, <http://www.fao.org/forestry/18491-0837d2fa2485fed48fef42843053ebf80.pdf>, (03.02.2019).

Food and Agriculture Organization of The United Nations. **International Year of Mountains - Concept Paper**, FAO Publishing, Rome, 2000.

Foucault, Michael. **İktidarın Gözü**, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2007.

Garipağaoğlu, Nuriye. **Bölge Planlama ve Türkiye’de Mekânsal Planlama Yaklaşımları**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017.

Geray, Cevat. “Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 421, 1998, ss. 323-346.

Geray, Cevat. “Türkiye’de Dağ ve Orman Köylerinin Yerleşme Sorunları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı:1, Cilt:23, 1974, ss. 275-305.

Geray, Cevat. **Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2011.

Geray, Cevat. **Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar - Sorular, Yaklaşımlar, Örgütlenmeler**, Türkiye Orta Doğu İdaresi Amme Enstitüsü (TODAİE) Yayını No.139, Ankara, 1974.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. **Kırsal Kalkınma Eylem Planı (2015-2018)**, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yayını, Ankara, 2015.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020)**, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yayını, Ankara, 2015.

Godde, Pamela M., Martin F. Price ve Friedrich M. Zimmermann. “Tourism and Development in Mountain Regions: Moving Forward into the New Millenium”, **Tourism and Development in Mountain Regions**, Ed. Pamela M. Godde, Martin F. Price and Freedrich M. Zimmermann, CABI Publishing, New York, 2000, ss. 1-25.

Göçek, Tuğba, Zehra Babacan, Engin Kangal, Engin Kangal, Nurgül Çakır ve Yasemin Kül. “2003-2012 Yılları Arasında Türkiye’de Karma Araştırma Yöntemi ile Yapılan Eğitim Çalışmalarının Analizi”, **International Journal of Social Science**, Sayı:6, 2013, ss. 435-456.

Gönençgil, Barbaros. **Küresel Degradasyon Sürecinde Dağlar ve Dağ Alanları Yönetimi**, Çantay Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Görcelioğlu, Ertuğrul. “Dağlık Arazi Kullanımında Yayla ve Ormanlar”, **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Cilt:47, Sayı:4, 1997, ss. 29-38.

Görgün, Esra Kut ve Neriman Yörür. “6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Sonrasında Kırsal Alanları Yeniden Düşünmek - İzmir Örneği”, **Aydın İktisat Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, 2017, ss. 11-27.

Görün, Mustafa. “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir, 2004, ss. 14-31.

Gündüzöz, İlker. “Kırsal Kalkınma Ekseninde Köydes Projesi ve Köy Reformu”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 471-472, 2011, ss. 117-142.

Güvemli, Özlem. “Taş Ocaklarının Telafisi Yok”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 2015, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cevre/192029/Tas_ocaklarinin_telifisi_yok.html, (02.04.2019).

Hansen, Niles M.. “Development Pole Theory in a Regional Context”, **Kyklos**, Cilt:20, 1997, ss. 709-727.

Hofer, Thomas ve Douglas McGuire. “Beyond the International Year of Mountains: A Preliminary Assesment by the FAO, the United Nations Lead Agency for IYM2002”, **Mountain Research and Development**, Cilt: 23(1), 2003, ss. 80-83.

Hoşgören, M. Yılmaz. **Jeomorfolojinin Ana Çizgileri I**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1993.

Hovardaoğlu, Ozan. “Kırsal Kalkınma, Yaşam Kalitesi ve Yakın - Kırsal: Türkiye’de Kırsal Kalkınma Stratejileri İçin Bir Kavramsal Çerçeve Önerisi”, **TÜCAUM VII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 18-19.10.2012, ss. 289-297.

Işıkcı, Yasemin Mamur. “Avrupa Birliği’nde Bölge Yönetimleri: İki Örnek ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:28, 2018, ss. 202-236.

İncekara, Ahmet. **Anadolu’da Yeni Turizm Odakları ve Bölgesel Kalkınmadaki Yeri**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 2011.

İzırbak, Reşat. **Türkiye Jeomorfolojisi - Fasikül 1**, Doğu Matbaası, Ankara, 1983.

J. Stimson, Robert, Roger R. Stough, Brian H. Roberts. **Regional Economic Development: Analysis and Planning Strategy**, 2.Baskı, Springer, New York, 2006.

J.B. Stilwell, Frank. **Bölgesel İktisat Politikası**, çev. Sevgi Güran, Akbank Kültür Yayınları, İstanbul, 1980.

Jandarma Genel Komutanlığı. “Çevre Koruma Faaliyetleri”, <http://www.jandarma.gov.tr/#>, (13.03.2019).

Kalaycı, Şeref. **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Asil Yayıncılık, Ankara, 2008.

Kalkınma Bakanlığı. **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, Kalkınma Bakanlığı Yayını, Ankara, 2013.

Karakılçık, Yusuf. **Yeni Bölgeselleşme Politikaları ve Türkiye’de Bölge Yönetimi**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

Karaman, Zerrin Toprak ve Yakup Özkaya. “Kamu Politikasında Gündem Belirleme: Dağlık Alanlar Planlaması ve Yönetimi Farkındalığı Yaratma”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6 Sayı:2, 2007, ss. 1-13.

Karaman, Zerrin Toprak. “Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye’de Örgütlenme” **Bütünleşik Afet Yönetimi**, Ed. Zerrin Toprak Karaman ve Asuman Altay, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2017, ss. 1-38.

Karaman, Zerrin Toprak. “Avrupa Konseyi (Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi) Felsefesinde: Yerel Yönetimler ve Türkiye’de İl Yönetiminde Yapılanmanın Dağlık Alan Yönetimi İlişkisi”, **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2018, ss. 10-21.

Kartal, Nazım ve Yılmaz Demirhan. “Yerel Hizmetlerin Kırsal Alanlara Götürülmesi ve Kent Belediyeciliğinden Alan Belediyeciliğine Geçiş: Bir Model Önerisi”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:13, 2015, ss. 384-402.

Kartal, Nazım. **İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması: Uygulama Aşaması Üzerine Bir Çözümleme**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Kaya, Kılıç. **Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Keating, Michael. “The Political Economy of Regionalism”, **The Political Economy of Regionalism**, Ed. Michael Keating, John Loughlin, Routledge, Great Britain, 2004, ss. 17-40.

Keating, Michael. **Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi**, UNEP Türkiye Komitesi Yayını, Ankara, 1993.

Keleş, Özlem. **İl Yönetiminde Bir Yerel Yönetim Organı Olarak İl Özel İdareleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006.

Keleş, Ruşen ve Yusuf Erbay. “Avrupa Konseyi'nin Bölge Olgusuna Bakışı”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt:8, Sayı:4, 1999, ss. 3-29.

Keleş, Ruşen. **Kentleşme Politikası**, 14. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2015.

Keleş, Ruşen. **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2009.

Kılıç, Sibel Ecemiş. “Türkiye'de Bölgesel Planlama ve Bölgesel Örgütlenmeye İlişkin Sorunlar”, **Planlama**, Sayı:1, 2004, ss. 67-78.

Kızılböğü, Rüveyda ve Orhan Veli Alıcı. “Türkiye'de Kırsal Alan Belediyeciliği ve Büyükşehir Belediyelerinde İl Mülki Sınırı Uygulaması”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 476, 2013, ss. 353-381.

Kohler, Thomas ve Daniel Maselli. **Mountains and Climate Change - From Understanding to Action**, 3. Baskı, Centre for Development and Environment, Bern, 2012.

Leblebici, Doğan Nadi ve Erdem Erkul. “Planlı Kalkınma Deneyiminden Stratejik Planlamaya Geçiş: Türkiye Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:26, Sayı:1, 2008, ss. 269-285.

Maillat, Denis. "Intractions Between Urban Systems and Localized Productive Systems: An Approach to Endogenous Regional Development in Terms of Innovative Milieu", **European Planning Studies**, Cilt:6, 1998, ss. 117-129.

Malecki, Edward J. **Technology and Economic Development: the Dynamics of Local, Regional and National Change**, Longman Pub Group, Essex, 1991.

Mayer, Heike. "Social Equity and Economic Development", **Tourism in Mountain Regions: Hopes, Fears and Realities**, Ed. Bernard Debarbieux, Mari Oiry Varacca, Gilles Rudaz, Daniel Maselli, Thomas Kohler, Sustainable Mountain Development Series, Geneva, 2014, ss. 34-37.

Mazumdar, Sanjoy. "Sense of Place Considerations For Quality of Urban Life", **International Conference on Quality of Urban Life Proceeding Book**, İTÜ Urban Environmental Planning and Research Center, İstanbul, 3-5.12.2003, ss. 88-99.

Meier, Gerald M. ve James E. Rauch. **Leading Issues in Economic Development**, 7. Baskı, Oxford University Press, New York, 2000.

Mengi, Ayşegül ve Nesrin Algan. **Küreselleşme ve Yerelle Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.

Mengi, Ayşegül. "Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölge Planlaması ve Türkiye", **GAP Review**, Sayı:15, 2001, ss. 30-33.

Mengi, Ayşegül. "Yerinden Yönetim: Avrupa Birliği'nde Bölgeler Ulus Devlete Karşı Mı?", **Mülkiye Dergisi**, Cilt:28, Sayı:245, 2004, ss. 47-56.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği. **Türkiye'de Bölge Planlamasının Evreleri**, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara, 1993.

Mountain Partnership. **Mountain Partnership Governance and Strategy 2018-2021**, Mountain Partnership Publishing, Rome, 2018.

Mountain Partnership. **Report of the Fourth Global Meeting of the Mountain Partnership**, Mountain Partnership Publishing, Rome, 2013.

Atilla Nalbant, **Üniter Devlet Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.

Nordic Centre for Spatial Development (NORDREGIO). **Mountain Areas in Europe: Analysis in Mountain Areas in EU Member States, Acceding and Other European Countries-Final Report**, 2004.

Ocak, Serkan. “ÇED Muafiyeti Taş Ocağı Sayısını Patlattı”, **Radikal**, 03.03.2013, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/ced-muafiyeti-tas-ocagi-sayisini-patlatti-1123597/>, (02.04.2019).

Oral, Necdet. “Neo-liberal Politikaların 2000’li Yıllarda Tarıma Yansımaları”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Sayı:93, 2010, ss. 19-32.

Ordu Valiliği. “KIRDES Projesi, Kırsaldaki Altyapı Hizmetlerine Cansuyu Oldu”, <http://www.ordu.gov.tr/kirdes-projesi-kirsaldaki-altyapi-hizmetlerine-cansuyu-oldu/>, (13.03.2019).

Orman Genel Müdürlüğü. “Dağlık Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü Görevleri”, **Görev Tanımları**, <https://www.ogm.gov.tr/Baskanliklar/ToprakMuhafazaveHavzaIslahi/Sayfalar/GorevTanimlari.aspx>, (12.03.2019).

Orman Genel Müdürlüğü. **4. Dağ Ortaklığı Sonuç Raporu**, Orman Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2013.

Özel, Mehmet. “Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:58, Sayı:1, 2003, ss. 97-117.

Özer, Yunus Emre. **Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2010.

Özkaya, Yakup. **Avrupa Konseyi'nde Stratejik Dağ Yönetimi Modeli: Türkiye için Bir Yaklaşım**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2014.

Peker, Müjde. “İzmir İli Nif Dağı Kazısı Buluntusu Altın Diademler”, **Mediterranean Journal of Humanities**, Cilt:2, 2015, ss. 307-312.

Pike, Andy, Andres Rodriguez-Pose ve John Tomaney. **Local and Regional Development**, Routledge, New York, 2006.

Price, Martin F. ve Eni Gyeong Kim. “Priorities for Sustainable Mountain Development in Europe”, **International Journal of Sustainable Development & World Ecology**, Cilt:6, 1999, ss. 203-219.

Price, Martin F. **Chapter 13 in Action 1992-97 - A Task Manager's Report**, FAO Publishing, Rome, 1997.

Meyer, John R. “Regional Economics: A Survey”, **The American Economic Review**, Cilt:53, 1963, ss. 19-54.

Reyel, Judith. **Michael Foucault: Güncelliğin Ontolojisi**, çev. Kemal Atakay, Otonom Yayınları, İstanbul, 2005.

Reyhan, Hakan. “Ekolojik Emperyalizm Kuramına Giriş: Biyopolitik Bir Kavramsallaştırma”, **Memleket Siyaset Yönetim Dergisi**, Cilt:5, Sayı:14, 2010, ss. 64-103.

Reyhan, Hakan. **Ekolojik Emperyalizm - Gıdaya Tahakkümün Biyopolitiği**, Alter Yayınları, Ankara, 2012.

Sağlık Bakanlığı. “Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri”, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/ailehekimligi/1835-birinci-basamak-sa%C4%9F1%C4%B1k-hizmetleri.html>, (14.03.2019).

Sayın, Eylem ve Nesrin Çobanoğlu. “Türkiye'de Kırsal Alan Yönetimi: Biyoetik ve Biyopolitik Bir Değerlendirme”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:10, 2007, ss.540-554.

Sternberg, Rolf. “Regional Growth Theories and High-Tech Regions”, **International Journal of Urban and Regional Research**, Cilt:20, 1996, ss. 518-538.

Sürgevil, Sabri. **Kemalpaşa (Nif) ve Çevresinin Tarihi**, Kemalpaşa Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayınları, İzmir, 2000.

Szajnowska-Wysocka, Alicia. “Theories of Regional and Local Development- Abridged Review”, **Bulletin of Geography Socia-Economic Series**, Cilt:12, 2009, ss. 75-90.

Şen, Arzu. **Sürdürülebilir Bölgesel Gelişme Yaklaşımı: İzmir Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2004.

Şen, Gökhan. **Yaylacılık Faaliyetlerindeki Sosyo - Ekonomik Değişimin Yüksek Dağ Ormanları Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması - Maçka İlçesi Örneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2011.

Taneri, Ergun. **Bölge Planlama**, Yıldız Üniversitesi Yayınları, Sayı:186, İstanbul, 1986.

Tanoğlu, Ali. “Türkiye'nin İrtifa Kuşakları”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı:9-10, 1947.

Tarım ve Hayvancılık Yatırım Danışmanlığı. **IPARD TKDK Kırsal Alan ve Dağlık Alan Listesi**, <https://www.tarimsalhibe.com/ipard-tkdk-kirsal-alan-daglik-alan-listesi/>, (03.02.2019).

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu. **2017-2021 Stratejik Planı**, TKDK Yayını, Ankara, 2017.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı. **Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı 2007-2013**, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 2011.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı. **Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)**, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 2011.

Taştekin, Abdullah. “Avrupa Bölgesel (Yönetimler) Özerklik Şartı Taslağı”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir, 2004, ss. 32-52.

Tekeli, İlhan. **Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008.

Tengir, Taner. “**Kırsal Kalkınmada Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin ve İl Özel İdarelerinin Rolü ve Önemi, Yozgat İli Çekerek İlçesi Örneği**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2010.

Tiftikçigil, Burcu Yavuz. **Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları**, Derin Yayınları, İstanbul, 2010.

Toksöz, Fikret ve Ferhan Gezici. **Türkiye’de Bölgesel Yönetim - Bir Model Önerisi**, Tesev Yayınları, İstanbul, 2014.

Toprak, Zerrin. “Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir, 2004, ss. 177-196.

Toprak, Zerrin. **Çevre Yönetimi ve Politikası**, 3. Baskı, Albi Yayınları, İzmir, 2012.

Toprak, Zerrin. **Kent Yönetimi ve Politikası**, 9. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016.

Toprak, Zerrin. **Yerel Yönetimler**, 8. Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2010.

Tunalı, Selen Butgel, Ömer Gözü ve Göktuğ Özen. “Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemlerinin Bir Arada Kullanılması Karma Araştırma Yöntem”, **eKurgu Dergisi**, Cilt:24, Sayı:2, 2016, ss. 106-112.

Tunçbilek, Necdet. **Türkiye Eğitim Haritası**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1969.

Tunçdilek, Necdet. “Türkiye'nin Dağlık ve Ormanlık Bölgelerinin Ekonomik Problemleri”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, Sayı:22, 1997, ss. 43-52.

Türk-İş. “Nisan 2019 Açlık ve Yoksulluk Sınırı”, **Basın Bülteni**, 24.04.2019, <http://www.turkis.org.tr/NISAN-2019-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d221748>, (19.05.2019).

Türkiye İstatistik Kurumu. “İşgücü İstatistikleri - Şubat 2019”, **Haber Bülteni**, 15.05.2019, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30690>, (19.05.2019).

Türkiye İstatistik Kurumu. “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması”, 2018, **Haber Bülteni**, 08.08.2018, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819>, (14.03.2019).

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. “Mobil Altyapısı Olmayan Yerleşim Yerlerine Altyapı Kurulması ve İşletilmesi Sözleşmesi İmzalandı”, **Haber Bülteni**, <http://www.hgm.gov.tr/tr/haber/67>, (14.03.2019).

Ulusoy, Ahmet ve Tekin Akdemir. **Mahalli İdareler**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007.

UNEP-WCMC (Simon Blyth, Brian Groombridge, Igor Lysenko, Lera Miles, Adrian Newton). **Mountain Watch-Environmental Change and Sustainable Development in Mountains**, UNEP World Conservation Monitoring Centre, Cambridge, 2002.

United Nations. **United Nations Conference on Environment & Development-Agenda 21**, Rio de Janeiro, 3-14.06.1992.

Ünal, Ayşe. “Kırsal ve Kentsel Alan Tartışmasında Belediyeler”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Sayı:821-822, 2016, ss. 50-53.

Uzun, Alper. **Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Madra Dağı'nın Doğal ve Beşeri Kaynaklarının Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

Villeneuve, Annie, Astrid Castelein ve Mohamed Ali Mekouar. **Mountains and The Law-Emerging Trends**, Development Law Service FAO Legal Office, Rome, 2002.

Yaman, Murat ve Fatih Haşıl. “Türkiye'deki Hidroelektrik Santrali (HES) Uygulamalarına Çevre Açısından Bakış”, **Uluslararası Afro - Avrasya Araştırmaları Dergisi**, Sayı:5, 2018, ss. 145-156.

Yıldız, Hülya Turgut. “Kentsel Yaşam Kalitesi: Kuram, Politika ve Uygulamalar”, **Mimarlık Dergisi**, Mayıs - Haziran 2007, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1325>, (04.04.2019).

Yüksel, Alaaddin. “Yerel Yönetimler Birlikleri ve Vilayetler Hizmet Birliği”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt:5, Sayı:1, 1996, ss. 39-42.

Zingari, Pier Carlo ve Gernot Fiebiger. “Mountain Risks and Hazards”, **Unasylva**, Cilt:53, 2002, ss. 71-78.

EKLER

EK 1: İzmir – Nif Dağı Yerleşiklerinin Yaşam Kalitesini Ölçen Anket Formu

Değerli katılımcılar, katkılarınız ile zenginleşecek bu anket Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman danışmanlığında yürüttüğüm yüksek lisans tezi kapsamında değerlendirilecektir. İzmir – Nif Dağı yerleşiklerinin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam standartlarını ve kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyeti ölçmek amacıyla hazırlanan bu anket ile dağlık alan yerleşimlerinin mevcut durum tespitine ve dağ yerleşiklerinin var olan problemlerin çözümünde alınacak idari kararlara önemli katkılar sağlanması hedeflenmektedir.

Kıymetli katkılarınız için teşekkür ederim.

Aytaç Duran
Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

1. Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

2. Yaşınız: 18-25 26-35 36-45 46-55 56-65 66+

3. Eğitim Durumunuz:

Okuryazar Değil Okuryazar İlkokul Ortaokul Lise Lisans Lisansüstü

4. Ne zamandan beri bu mahallede yaşıyorsunuz?

1-5 Yıl 6-10 Yıl 11-20 Yıl 21-30 Yıl 31-40 Yıl Doğduğumdan Beri

5. Şu anda çalışıyorsanız hangi sektörde çalışmaktasınız?

Tarım
Sanayi
Hizmet
Emekli
Çalışmıyorum

6. Ailenizin aylık toplam gelir durumu ne kadardır?

2000 TL ve altı
 2001-4000 TL
 4001-6000 TL
 6001-8000 TL
 8001 TL ve üstü

7. Aylık elde ettiğiniz gelirinizin ihtiyaçlarınızı ve ekonomik giderlerinizi karşılamada ne ölçüde yeterli olmaktadır?

Hiç Yeterli Değil Kısmen Yeterli Yeterli Oldukça Yeterli Çok Yeterli

8. Temel geçim kaynaklarınızı önem derecesine göre sıralar mısınız?(ÖNEM SIRASINA GÖRE 2 TANE) (Sizin için önemine göre sıralayınız: 1,2 şeklinde

Geçim Kaynağı	Önem Sırası	Geçim Kaynağı	Önem Sırası
Tarımsal (Bitkisel) Üretim		İşçi (Fabrika, Cam vb.)	
Hayvancılık (Büyükbaş-Küçükbaş)		Özel Sektörde Ücretli Çalışan	
Aricılık		Kamu Görevlisi/Emekli Maaş	
Ticaret (Dükân vb.)		Diğer (Belirtiniz).....	

9. Şu anda yaşadığınız evde mülkiyet durumunuz nedir?

Ev sahibiyim Kiracıyım Ev sahibi değilim ama kira da ödemiyorum

10. Ailenizde kalıcı olarak göç edenler varsa genelde nereyi tercih etmişlerdir?

- Buca ilçe merkezi
 Kemalpaşa ilçe merkezi
 Torbalı ilçe merkezi
 Bornova ilçe merkezi
 İstanbul – Ankara gibi büyükşehirleri
 Diğer (BELİRTİNİZ).....
 Kalıcı göç eden yok (LÜTFEN 12. SORUYA GEÇİNİZ)

11. Sizce kalıcı göç eden yakınlarınızın bu kararında aşağıdaki nedenler hangi ölçüde etkili olmuştur?

Daimi Göç Nedenleri	1	2	3	4	5
Yeterli tarım arazisinin olmayışı					
Tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlerden elde edilen gelir yetersizliği					
Sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamama					
Eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamama					
Doğal afet nedeniyle (hangisi olduğunu belirtiniz).....					
Şehir hayatının çekiciliği					
Tarımsal faaliyetin zorbalıkla engellenmesi					
Komşularla olan anlaşmazlıklar					
Akrabalarla olan anlaşmazlıklar					
Diğer (BELİRTİNİZ).....					

1. Hiç Etkili Değildir. 2. Kısmen Etkilidir. 3. Etkilidir. 4. Çok Etkilidir. 5. Oldukça Etkilidir

12. Sizin mahallenizden göç etmemenizin/terk etmemenizin en önemli nedeni nedir?

- Mahalledeki yaşantımdan memnunum.
 Kurulu düzenimi bozmak istemiyorum
 Atamın topraklarından ve geleneklerimden ayrılamam.
 Şehrin havası suyu bana göre değil.
 Yaşlandım, tek başınayım.
 Fırsat olmadı, ilk fırsatta göç edeceğim.
 Diğer (BELİRTİNİZ).....

13. Mahalleniz göç alıyorsa bu daha çok nereden olmaktadır?

- Yaşadığım ilçeden (BELİRTİNİZ).....
- İzmir'in diğer ilçelerinden
- Komşu illerden (Manisa, Aydın, Denizli vb.) BELİRTİNİZ.....
- Başka bölgelerdeki uzak illerden (BELİRTİNİZ).....
- Yurtdışından
- Mahallem göç almamaktadır.

14. Boşta bıraktığınız arazileriniz varsa bunları neden ekmiyorsunuz?

- Tarımsal üretimden elde ettiğim gelir maliyetleri karşılamıyor, zarar ediyorum.
- Arazim tarımsal faaliyet için uygun değil
- Arazimden gereken düzeyde verim alamıyorum.
- Yeterli işgücüne sahip olmadığım için arazimi ekmiyorum.
- Diğer (BELİRTİNİZ).....
- Boşta arazim yok.

15. Ürettiğiniz tarımsal (bitkisel) ürünlerinizin satışını nasıl gerçekleştiriyorsunuz?

- Kooperatif aracılığıyla
- Kendi imkânlarımla mahalle veya pazarlarda
- Mahallede oluşturulan alım noktalarında özel firmalara (tüccarlara)
- Toprak Mahsulleri Ofisine

16. Mahallenizde tarımsal üretimde bir azalma varsa sizce bunun en önemli nedeni nedir?

- Tarımsal üretimi destekleyici devlet politikalarının eksikliği
- Genç nüfusun tarımsal faaliyetlere karşı isteksizliği
- Tarımsal girdi (tohumluk, gübre, ilaç, makine) fiyatlarındaki artış
- Doğal afetlerdeki artış (hangisi olduğunu belirtiniz).....
- Arazilerin miras yoluyla parçalanması ve satılması
- Tarımsal üretimde azalma yoktur.

17. Mahallenizde yıl boyunca besi ve ahır hayvancılığı mı yoksa mera hayvancılığı mı daha çok tercih edilir?

- Besi ve ahır hayvancılığı
- Mera hayvancılığı

18. Mahallenizde hayvancılık faaliyetinde bir gerileme varsa sizce bunun temel sebebi nedir?

- Hayvansal ürün satışından elde edilen gelirin düşmesi
- Hayvancılıkta çalışacak genç nüfusun göç etmesi
- Otlakların yıllar içinde azalışı
- Yem ve saman fiyatları ile veterinerlik masraflarının artışı
- Hayvancılık faaliyetlerinde gerileme yoktur.

19. Mahallenizdeki en önemli 3 sorunu önem derecesine göre sıralar mısınız?

(1: Birinci sıradaki önemli sorun, 2: İkinci sıradaki önemli sorun, 3: Üçüncü sıradaki önemli sorun)

Sorun	Önem Sırası	Sorun	Önem Sırası
İşsizlik (tipini belirtiniz).....		Eğitim, sağlık hizmetlerine erişim	
Altyapı hizmetlerindeki yetersizlik		Hayvancılıkta gerileme	
Tarımsal üretimde azalma		Tarımsal ürünlerin pazarlanması	
Doğal afetlerde artış		Sosyal alan yetersizliği	
Sosyal güvence eksikliği		Diğer (BELİRTİNİZ).....	

20. Ailenizde herhangi bir kooperatife üyeliği olan varsa bu aşağıdakilerden hangisidir?

- Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
 Tarım Kredi Kooperatif
 Sulama Kooperatifi
 Hayvancılık Kooperatifi
 Diğer (BELİRTİNİZ).....
 Herhangi bir kooperatife üyelik yok

21. Yakın çevrenizdeki dağ ve dağlık alanlardan hangi konularda faydalanıyorsunuz?

- Yakacak odun temini
 Su kaynağı olarak
 Doğa yürüyüşü/spor amaçlı
 Otlak amaçlı
 İnşaat yapımı amaçlı odun temini
 Diğer (BELİRTİNİZ).....
 Hiçbir şekilde faydalanmıyorum

22. Sizce dağlar neden önemlidir?

- Yaşam alanım olduğu için
 Birçok bitki ve hayvana ev sahipliği yaptığı için
 Su kaynağı olduğu için
 Maden yataklarını barındırdığı için
 Kültür mirası ve mağara varlığıyla turizm potansiyeline sahip olduğu için
 Dağlar önemli değildir.

23. İdarenin sağlayacağı destekle mahallenizde yapılacak hangi alandaki yatırımın kalkınmanıza hizmet edeceğini düşünüyorsunuz?

- Ticaret
 Organik Tarım
 Hayvancılık
 Kırsal Turizm
 Yerel El Sanatları
 Diğer (BELİRTİNİZ).....

24. Sizce dağlık alanların kalkındırılması için hangisinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir?

- İstihdam sağlamak amaçlı tarımsal ham maddeye dayalı fabrikaların açılması
 Eğitim ve sağlık hizmetlerinin sayısı ve kalitesinin artırılması
 Tarım ve hayvancılık desteklerinin bir devlet politikası haline getirilmesi
 Altyapının geliştirilerek sorunların özölmesi
 Doğal kaynakların korunarak yerel halka ekonomik yarar sağlayan kırsal dağ turizminin geliştirilmesi
 Diğer (BELİRTİNİZ).....

25. Yaşadığınız yerin köy idaresinden belediye mahallesine dönüşmesini hizmetlere erişim açısından olumlu karşıyor musunuz?

- Evet Hayır Hiçbir değişiklik olmadı

	1- KESİNLİKLE KATILMIYORUM 2- KATILMIYORUM 3- KARARSIZIM 4- KATILYORUM 5- KESİNLİKLE KATILYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KARARSIZIM	KATILYORUM	KESİNLİKLE KATILYORUM
26	Belediye mahallemdeki temizlik hizmetlerine gereken önemi vermektedir.	1	2	3	4	5
27	Konutumda yıl boyunca temiz içme suyuna rahatlıkla erişebiliyorum.	1	2	3	4	5
28	Köyden mahalleye dönüştükten sonra toplu ulaşım hizmetlerinde yaşanan gelişmeler memnuniyet vericidir.	1	2	3	4	5
29	Mahalle içi yol, asfalt ve kaldırımların yapım, bakım ve onarım hizmetlerini yeterli buluyorum.	1	2	3	4	5
30	Katı atıkların (öplerin) düzenli olarak toplanmasına özen gösterilmektedir.	1	2	3	4	5
31	şebeke suyu ve kanalizasyon altyapısında yaşanan sorunlarda belediye üzerine düşen görevi zamanında yerine getirmektedir.	1	2	3	4	5
32	Tarım veya hayvancılık faaliyetlerine yönelik idarenin yaptığı yardımlardan faydalanabiliyorum.	1	2	3	4	5
33	Mahallemde para, eşya veya hayvan hırsızlıklarında hırsızların yakalanmasında güvenlik güçlerinin hizmetleri yeterlidir.	1	2	3	4	5
34	Kamu kuruluşları sorun ve ihtiyaçlarımızın karşılanmasında ilgili ve istekli bir tutum sergilemektedir.	1	2	3	4	5
35	Jandarma, mahallemdeki güvenlik ve asayişle ilgili suçlara zamanında müdahale etmede başarılıdır.	1	2	3	4	5
36	İdare, mahallemi ilgilendiren konularda yapacağı yatırım ve hizmetlerde benim de görüşüme başvurmaktadır.	1	2	3	4	5
37	Mahallemde acil durumlarda kolaylıkla ulaşabileceğim yeterli sayıda sağlık personeli (doktor, hemşire) mevcuttur.	1	2	3	4	5
38	Mahallemde okul çağındaki çocukların eğitim hizmeti alabilecekleri faal eğitim kurumları bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
39	Çocuklar ve gençlerin kaliteli zaman geçirebilecekleri yeteri kadar sosyal alan (park, spor tesisi vb.) vardır.	1	2	3	4	5

EK 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

SORULAR

1. Nif Dağı denildiğinde aklınıza gelen kelimeler nelerdir?
2. Nif Dağı'ndaki doğal kaynakları korumak için şu ana kadar siz, köy halkı veya muhtar herhangi bir şey yaptınız mı?
3. Sizce Nif Dağı'ndaki doğal kaynaklar daha iyi değerlendirilebilir mi?
Değerlendirilebilirse neler yapılabilir?
4. Çevrenizdeki toprak, su, orman gibi doğal kaynakları kullanırken çevresel hassasiyetlerinize göre mi yoksa ihtiyaçlarınız ve elde edeceğiniz ekonomik kazançla göre mi hareket edersiniz?
5. Sizce mahallenizde yaşanacak/yaşanan nüfus artışları Nif Dağı üzerinde hangi olumlu ya da olumsuz etkileri yaratabilir?
6. Nif Dağı ve çevresindeki doğal kaynakların korunmasına yönelik idarenin herhangi bir faaliyetine şahit oldunuz mu?